

MAR 04 1985

אלע ווערק
פון
אברהם רייזען
אין 12 בענדער

יובילעאום אויסגאבע

דריטע אויפלאגע

אברהם רייזען.

צוועלפטער באנד :

בונסע ערצעהלונגען.

ארויסגעגעבען פון פערלאג „אידיש“
ניו-יארק 1917
תרע"ז.

Copyright 1918

by

JEWISH BOOK AGENCY, INC.

פונטע ערצעלונגען.

די לעצטע שיף.

ביים ברעג פון אסטענד זיינען געשטאנען א מענגע פון
פיעלע הונדערטער פאסאזשירען, וואס האבען געווארט אויף דער
שיף, וואס האט געדארפט אַנקומען פון דאווער.

„די לעצטע שיף! — אזוי האט יעדער געגלויבט, און דער
דאזיגער אויסרוף האט געשראקען און האט אבגעקלונגען אין
מאנכע אויערען ווי די לעצטע שעה!

און דעמאלט פערלירען מענשען זייערע בעציהונגען איינער
צום צווייטען. אויב די לעצטע שיף, מוז יעדער דער ערשטער
אריין. און דער געדענק און געשטויס איז געווען קריגעריש.
אין די אויגען האט ביי יעדען געצאנקט א בייז פייערעל, דאס
איינציגע פייערעל פון מענשליכען אויג זאנסט וואלטען די אוי-
גען אוראי אויסגעלאזשען געווען...

די לעצטע שיף — מוז מען דער ערשטער אריין!
און די וואס וועלען בלייבען?

וועמען איז דאס אין דער דאזיגער מינוט פון משוגעת און
שרעק. — אָנגענאָנגען?

וואס א מינוט וואקסט די מענגע אלץ מעהר און מעהר.
דער זייגער איז ערשט אכט פריהמארגען און דאס שיף דארף
אַנקומען צעהן.

אבער עס איז די לעצטע שיף!

אָט האָט שוין אויסגעבראָכען א קריעג צווישען צוויי. יעדער
ווייל שטעהן פאראויס. איינע איז א פרוי, אין ביידע הענד האלט
זי שווערע פּעק, דער צווייטער איז א הויכער מאן מיט א קליין

פעסעלע און ער וויל אַבשטויסען די פרוי. ער וויל זיין דער ערשטער.

די לעצטע שיף!...

קינער מאכט איהם אפילו קיין בעמערקונג ניט...

נאָר אַט דערהערט זיך א פערצווייפעלטער אויסרוף:
מערי טשימבריק!

ווער עס רופט זעהט מען ניט. נאָר דער רוף קלינגט אזוי
הערצרייסענד, אז מען פערגעסט אַן דער לעצטער שיף...
מערי טשימבריק...

וואָס קלינגט עס אזוי פערצווייפעלט?

איז דען מערי טשימבריק דער סימבאָל פון דער נאנצער
מענשהייט און דערפאר שרעקט עס אזוי?

— מערי טשימבריק! — קלינגט עס איבער די
גרויסע מענגע.

און עס ווערט טויט שטיל.

— מערי טשימבריק! רוף זיך אָב! — קלינגט עס פער-
צווייפעלטער!

און באלד בעווייזט זיך אין דער הויף א פרוי אין מיטעלע
יאָהרען. זי שטעהט מיט א בלאס געזיכט, גרויסע דערשראָקענע
אויגען און שרייט:

— מערי טשימבריק, רוף זיך אָב!
שטיל!

— מערי טשימבריק! רוף זיך אָב, הויב אויף דיין הוט און
ווייז, אז דו ביזט דאָ.

און די גאנצע מענגע האָט גלייך פערגעסען אַן די לעצטע
שיף. אלע זיינען פול געוואָרען נאָר מיט איין געדאנק און איין
געפיהל: ביי א מוטער איז אין דער מענגע פערלאָרען געוואָרען
א קינד און דאָס קינד הייסט מערי טשימבריק.

טויזענדער מענשען האָבען באלד ערפאָהרען אז עס איז דאָ
א מענש אויף דער וועלט מיט'ן נאָמען מערי טשימבריק, וואָס

איז פערלאָרען געגאנגען און אלע האָבען מיט'ן גאנצען הארצען
געוואָלט עס געפינען.

— מערי טשימבריק, רוף זיך אָב!

און באלד איז געוואָרען אַ בעוועגונג, פון א צווייטען עס,
וואו די מענגע איז געשטאַנען, האָט זיך וואָס געטראָגען פאָר-
ווערטס. אַ מאן האָט געהאַלטען הויך איבער זיין קאָפּ אַ צעהן-
יעהריגקינד, און די מענגע האָט זי מיט ליכענע בליקען בעגריסט.

און אַט איז שוין דאָס קינד אין דער מוטער'ס אַרעמס.

דאָס פובליקום האָט ווי פון זיך אַליין אויסגעשריען מיט
א פרייד:

— הוריי! — מערי טשימבריק!

און אלע אויגען האָבען העל אויפגעפלאמט: מערי טשימ-
בריק!...

* * *

און אז די לעצטע שיף איז שוין געגאנגען איהר וועג איז
בער'ן ים, זיינען נאָך פיעל פאסאַזשירען געווען אונטער'ן אייג-
דרוק פון דער עראייגנים און מאַנכע האָבען דוהיג און פער-
גניגט געשמייכעלט.

אַבער אז די לעצטע שיף איז אָנגעקומען צו דער יבשה און
מען האָט די נאכריכטען פון קריעג דערהערט, וועגען די טויזענ-
דע געפאלענע אין שלאכט, איז דאָס הארץ צוריק פערשטיינערט
געוואָרען.

אך, ווער וועט איצט ארויפגעהן אין דער הויך און אויס-
שרייען:

— מענשהייט, וואו ביזטו? רוף זיך אב...

מערי טשימבריק האט מען געפונען, אבער די מענשהייט.
די מענשהייט...
מענשהייט רוף זיך אב, ווי מערי טשימבריק!
רוף זיך אב! עס איז די לעצטע שיף!...

אָסטרענד (בעלגיען) אויגוסט 1914.

דאס בילד.

1.

אונגעריכט און אונעווארטעט איז אראפגעפאלען דער בע-
פעל פון דער הויף ערנעץ, אדער ארויפגעדראנגען פון א פינסטער-
רען תהום, וואו די שווארצע כחות פון לאנד האבען זייער געצעלט
געמאכט — אונגעריכט איז דער בעפעל אראפגעפאלען, אז די
אידען מוזען אין פערלויף פון פיעראון-צוואנציג שעה פער-
לאזען דאס שטעדטעל און געהן וואוהין זיי ווילען, בלויז ווייטער
פון תהום, וואו דער הייליגער קריעג קומט פאר.

אנפאנגס האט מען זיך בלויז דערשראקען, ווי נאכ'ן קלאפ
פון א דונער, זיך אומגעקוקט און דערזעהן, אז אלע הייזער שטע-
הען אויף אז ארט; הייסט עס אז דער דונער האט ניט געשארט.
די זון האט געשוינט און א גרופע קליינע קינדער האבען זיך
רוהיג געשפיעלט ביי די זייטען פון גאס.

— עס איז א ליגען! — האבען אידען געטרייסט איינע די

אנדערע.

— עס קען ניט זיין! — האבען זיי געריבען די הענט

מיט בטחון אין די דערשראקענע הערצער...

אבער באלד האט דער דונער ווידער געקנאלט:

— וואס ווארט איהר, אידען? איהר ווילט מען זאל אייך

מיט גוואלד פון די הייזער ארויסשלעפען?

און גלייך האט זיך אנגעהויבען דער פלאגנטער. בעלי-

בתים — וואס זייערע אור-אור עלטערע האבען זייערע היימען

פאר זיי איינגעארדענט, האבען זיך פלוצלונג דערפיהלט ווי

וואנדערענדע בעטלער, אויף זייער האב און גוטס האבען זיי גע-

קוקט ווי אויף עפעס פרעמדס און האָבען מאַנכע חפצים ניט דערקענט. דער רב האָט, אַנשטאָט דעם ש"ס איינצופאַקען, זיך גענומען פאַר אַן אַלמער זשופּעצע, וואָס איז געהאַנגען אויף דער וואַנט... די רבי'צין האָט זיך גענומען פאַר אַ פּענדעל, וואו זי קאָכט פיש אלע פרייטאג...

און דער פערמעגליכער בעל-חבית, ישראל אפרת האָט זיך געשטעלט אין מיטען פון זיין שעהנעם אַלט-מאָדישען מעבליר-מען זאָל, בעמראַכט די ווייכע קאנאַפּע, אויף וועלכער ער פלעגט אזוי לייעב האָבען נאָך מיטאָג זיך אויסצוציהען מיט אַ ספר אין דער האַנד און אַריינפאלענדיג אין חאַלבען דרימעל, חלומ'ען פון אַלעס און שפּעטערע צייטען...

מיט גוואַלד האָט ער פון איהר אַבגעריסען זיינע טריעבע בליקען, אַנגעפילט מיט האָס און פלוד צו דער „ממשלת זדון“. צו די ביזע כחות, וואָס צווינגען איהם אַחו „אַ פאַר וואָס“ זיין אויסגעוואַרעמטע היים צו פערלאָזען און האָט בעשלאָסען הויף אויפ'ן קול:

— גאָר ניט מיט צו נעהמען!

— לגמרי גאָר ניט? האָט די דערשראָקענע ווייב איבער-געפרעגט.

— לגמרי גאָר ניט! — האָט ער מיט געדריקטע פויסטען געענטפערט.

און ער האָט דאָס הויז איבערגעלאָזט אָפּען פאַר יעדער חית און בהמה, וואָס זיינען געבליבען אין שטאָדט...

2.

די ערשטע חיה וואָס איז אַריין צו ישראל'ן אין הויז איז געווען דער צוויי-פּיסנער אַנאָפּרי, לויט די אינסטינקטען אַ פּוסק, לויט'ן גלויבען אַ קאַטאַליק... אַריינגעהענדיג אין זאָל, וואָס ער האָט עס ביז אהער קיינמאָל ניט געוואַגט און ווען ער

פלעגט דארפן האָבען צו ישראל'ן ווענען געשעפט, פלעגט ער בלייבען שטעהן אין קיד. — אריינגענענדיג אין זאל האָט ער זיך איבערגע'צלם'ט און בערהינגענדיג זיך פון גרויסען גליק, וואָס איהם שטעהט דאָ פאַר — צו ווערען דער אייגענטימער, כאָטש אויף א געוויסער צייט, פון דעם דאָזיגען הויז, האָט ער גענומען מאכען פלענער.

ער האָט געפיהרט מיט די הענט איבער די מעבעל, איבער די שפיגלען און זיך ענדליך אָנגעשטעלט ביי דעם גרויסען אל-מער מיט די צוויי גלעזערנע טהירען, פון וואנען עס האָבען ארויסגעקוקט אזוינע מאָדנע, גרויסע און שווערע ביכער...

— וואָס טהוט מען דערמיט? — האָט ער שטיל גע-טראכט און געדערהט זיינע לאנגע, שפיציגע וואַנסעס.

ער האָט אויפגעעפענט א טהירעל פון אלמער און פאר ניין גירדע ארויסגענומען א מסכתא. דאס איז געווען די מסכתא „גמין“. די אלטע אותיות האָבען איהם אָנגעקוקט מיט פער-אכטונג און שטאַלץ. ער האָט א בלעטער געטהאָן און זיך אָבער-שטעלט ביי יענע דפּים, וואו עס דערצעהלט זיך פון טיטוס הרשע און פון חורבן ירושלים און פון ישוע הנוצרי. א אונבעוואוסטער באנגליכער געפיהל האָט איהם ארומגענומען:

— מאָדנע ביכער ביי די זשידעס! — האָט ער געמורמעלט אויף זיין לשון און האָט דאָס לאנגע בוך צוריק אריינגעשטעלט אין אלמער...

נאָכדעם איז ער ארומגעגאנגען איבער ישראל'ס זאל און בעטראכט די בילדער. איין בילד האָט צוגעצויגען זיין אויפ-מערקזאמקייט. דאָס איז געווען א פאָטאָגראפיע פון זעקס-און-דרייסיג רבנים, וואָס זיינען שוין געשטאַרבען. אלע אין שטריימ-לעך און מיט אפּענע ברייטע קעלנער ביי די אָפּענע העלזער. אנופרי האָט זיך צולאכט: אזוי פיעל ראבינ'ס!

באלד אבער האָט ער בעמערקט ווי איין ראבין, דער מי-טעלסטער, קוקט אויף איהם מיט אזוינע אויגען, אז אנופרי האָט

זיך דערשראקען. ער האט בעטראכט דאס פנים פון א צווייטען און א דריטען ראבין אויפ'ן בילד און אלע האבען דיזעלבע שטרענגע דורכדרינגליכע אויגען. און מיט אמאל האט ער דער זעהן, ווי די אלע אויגען פון דער גאנצער חברה רבנים קוקען אויף איהם, און וואו ער ווענדט זיך ווענדען זיך צו איהם זייערע אויגען. אזוי פיעל אויגען.

און אנדער האט מיט שרעק אומגעקערט דאס בילד אויף דער וואנט און זיך אָבגעווענדט.

אבער אומזיסט — די אלע בליקען פון די רבנים אויפ'ן בילד האבען איהם נאָכגעקוקט. און וואָס ער האט גענומען אין דער האנט איז גלייך פערוואנדעלט געוואָרען אין אויגען:

מיט שרעק האט ער פערלאָזען דעם זאל און איז אריינגעלאָפֿען אין קיך... זיין בליק איז געפאלען אויף א קופערנער פאז... די פאז איז איהם געפעלען געוואָרען, ער האט זי אראָפֿ גענומען און בעטראכט. זי האט געבלאנקט און אינוועניג האט אנדער דערזעהן זיין פנים. אבער באלד האט ער אויף דעם דעק פון פאז דערזעהן דיזעלבע אויגען. זיי האבען געקוקט אויף איהם און פערפאלגט מיט זייערע בליקען...

א דערשראקענער און א פערוורטער איז ער אריינגעלאָפֿען אין דרויסען.

דאָרט האט שוין אויף איהם געווארט זיין ווייב, א רויט-האַריגע גויע.

— נו, ווען וועלען מיר איבערציהען? ... האט זי געפרעגט. אנדער האט מורא געהאט פאר איהר צו ענדערען זיין בעשלוס, און ער האט א שטאמעל געטהאן:

— מיר וועלען גאָד זעהן... מיר האבען גאָד צייט... אפשר וועט דער איד גאָד צוריק קומען...

און אנשטאָט אריינצוציהען זיך, איז אנדער אלע פארנאכט פערבייגעגאנגען ישראל'ס הויז, אריינגעקוקט אינוועניג און ניט געוואנט אריינצוגעחן: עס האבען איהם פערפאלגט צעהנדליגער

פֿאַר אויגען פון דעם בילד: שטרענגע, ביזע און דראָהענדע...
 און צלמ'נדיג זיך פלעגט ער מורמלען:
 — ניין. איך האָב מורא... ישראל וועט קומען צוריק... איך
 האָב מורא... ער וועט קומען צוריק...

ענדליך איז ישראל געקומען צוריק. ווי איבערראשט איז
 ער געוואָרען. אז דאָס הויז האָט ער געטראָפּען איז דערוועלבער
 אַרדנונג, ווי ער האָט עס געלאָזען...
 ער האָט אבער באלד בעמערקט דאָס איבערגעקערטע בילד
 אויפ'ן וואנט. ער האָט זיך שטארק גע'חרוש'ט.
 — ווער האָט עס געקאָנט טהאָן?
 ער האָט דאָס בילד אומגעקעהרט אויף דער רעכטער זייט,
 און אויף איהם האָבען אראַבנעקוקט זעקס-און-דרייסיג פֿאַר אוי-
 גיין. ליכטיגע, גרויסע און פול מיט נביאות אויף גוטע צייטען.

דער אפיציער.

א גרופע אידיש נאציאנאל און סאציאליסטיש געשטימטע יונגע לייט זיינען געזעסען אין א קליינער קאפע הויז און האבען זיך געהאמפערט וועגען אידישע רעכטלאזיגקייט אין געוויסע לענדער. ענדליך זיינען זיי ארויפגעקומען אויף דער טעמע ווע-
גען אירען אין מיליטער.

דאן האט זיך איינער, א בעקאנטער דיכטער, אנגערופען.
— זאגט אייך, מיינע פריינד וואס איהר ווילט, אבער נאך א אידישען אפיציער האב איך געבענקט נאך אלס קליינער אינ-
געל אין מיין קליין-נעבורטס-שטעדטעלע. איך געדענק, אז אמאל
איז געקומען אהיים אין שטעדטעלע אויף „אטפוסק" שואל דעם
קצב'ס זוהן אלס אן אונטער-אפיציער, צו מיין פרייד איז דע-
מאלט ניט געווען קיין גרעניץ. איך האב זיך, געדענק איך,
ניט געקענט איינהאלטען, און האטש ער איז געווען אונזערער
א שכן, בין איך ניט אהן שרעק צו איהם צוגעגאנגען און קוים
ארויסגעשטאמעלט:

— ברודר, אידישע אפיציערען זיינען אויך פאראן?
און ברודר, א שעהנער געזונטער, הויכגעבויטער יונגערמאן,
האט מיר פריינדליך א ציה געמאכט פאר'ן אויער און געענטפערט
מיט א שמייכעלע.

— ניין, מיין לעבער, א איד טאך ניט זיין קיין אפיציער...
— און א פעלדפעבל? האב איך, שוין דרייטער ווע-
רענדיג וויעדער געפרעגט.

— א פעלדפעבל? — האט ברודר איבערגעפרעגט און
פערסנייטשט זיין שטערען... א פעלדפעבל איז יא ערגיץ דא,
אבער שוין גאר אן אלטער, פון די אמאליגע.

געהט מיר דא צו נישט מאכען מיין איינציגען פעלדפעבל און
איך האב איהם גוט אויסגעזידעלט:

— ביזט א גראבער יונג... א סטאטסקי האט נישט קיין
עפאלעטען און א פעלדפעבל טראגט אפילו א סאבליע.

האט אבער דער איינגעשפארטער אינגעל אלץ נישט נאכ-
געגעבען און ער האט מיר אויפגעוויזען, אז א סאבליע איז נאך
נישט דער עיקר, ווארים דער מיראָוואַיסודיא איז דאך געווען
גרעסער ווי א פעלדפעבל און פון דעסוועגען טראגט ער נישט
קיין עפאלעטען און נישט קיין סאבליע און ער געהט אין גע-
וועהנליכע קליידער, ווי אלע מענשען...

נאכדעם אבער האב איך געמאכט א פשרה, אז א פעלדפער-
בעל איז פונקט אזוי גרויס ווי אן אוריאדניק. דערויף האבען זיך
אלע אינגלעך געאייניגט.

און מיר האבען אלע זיך געפיהלט געהויבען וואס העט-
העט ערגיץ אין א שטאדט געפינט זיך א איד א פעלדפעבל און
גוים נעחמען פאר איהם אראב די היטעל און ווען ער זאל
נאך וועלען קען ער טהאן מיט אידען די גרעסטע טובות.
א קלייניגקייט — א פעלדפעבל!..

יאהרען זיינען פערנאנגען. די געדאנקען זיינען, א דאנק
דער דעמאלסדיגער רעוואָלוציאָנערער ריכטונג — געוואָרען פריי-
ערע, ראדיקאלערע. דאס אידישע געפיהל איז אבער אלץ נישט
שיי... ען. אלס מענטש האסטו די גאנצע מיליטעריש
און פערדאמט, אלס איד האסטו בעדויערט.
און קיין יעפרייטאר נישט ווערען און ביזט
... פאלק געפינט זיך האטש א
טראגט א „סאבליע“, עפאלע-
געהען איהם אב טשעסט....
קומט היינט-מארגען ארויס

אז אוקאז אויף אידישע קאפעלמייסטערס אַבצוואַנען... עס איז געווען א צייט פון גזירות אויף אירען...

נאך שפעטער בין איך ראדיקאלער געוואָרען. און מאַקי דערפאר האָב איך געמוזט פערלאָזען מיין לאַנד און ארומטרייַ בען זיך אין דער פרעמד. איך האָב שוין דאן געהאט א שטיקעל גאַמען אלס דיכטער, און אז איך בין אָנגעקומען אין א שטאָדט אין נאליציען האָט די אידישע יוגענד מיך פריינדליך עמפּפאָר גען און האָט זאָגט פאר מיין כבוד וועגען געמאַכט א שטיקעל ליטעראַרישען אבענד.

שפעטער האָב איך מיך בעזעצט אין קראקוי. געפיהלט האָב איך מיך דאָרטען גענוג איינזאם, די אידישע יוגע, לייט זיינען פון איין זייט געווען שטארק אסימילירט, פון דער צווייטער זייט צו חסידיש. די מידלעך מיט די שעהנע שוואַרצע אידישע אויגען האָבען גערעדט פויליש און איך האָב דערפאר מיט זיי געפיהרט א שטיקעל ברוגז. עס איז מיר ענדליך אפילו געלונגען, צו בעקענען זיך מיט א אידיש-מיידעל, וואָס האָט אויך אידיש גערעדט, אבער שפעטער האָט זי זיך געכאַפּט, אז דאָס אידיש דעדען פערדארבט איהר דעם פוילישען אקצענט און אזוי ווי זי קומט אריין אין דער געזעלשאפט פון פוילישע שריפטשטעלער און קינסטלער, קען זי פאר מיר נישט אָפּפערן איהר פוילישען אקצענט. „אויב איך וויל פויליש — איז מיט'ן גרעסטען כבוד.“ איך האָב מיך פון דאָזיגען כבוד ענטזאגט. עס זיינען דערפאר ביי מיר אריבערגעגאנגען אבענדען אין טיעפער איינ-זאַמקייט.

א גליק וואָס די דאָזיגע שטאָדט האָט פערמעגט גאנץ פיינע קאַפּע הייזער און א פאר קאבארעטען. ביי פיעלע טיש-לעך פלעגען זיצען מיינע בעקאנטע, וועלכע, לויט איך האָב פערשטאַנען, וואָלטען גליקליך געווען מיט מיר צו פערברוונגען א ביסעל, זיי זיינען אלע געווען העכסט קולטורעלע מענשען און האָבען פערשטאַנען דעם ווערטה פון פאַעזיע. אבער די

קעלנערס זיינען געווען אלע פאליאקען, און די דאזיגע קעלנער וואלטען ווירקליך געקוקט קרום אויף די אידיש-שפרעכענרע טישלעך.

דערפאר האב איך דאָרט ענדליך אנגעהויבען בעזוכען אזוי-נע פלעצער וואו עס קומען לויטער קריסטען.

און איינמאל האָט פאסירט מיט מיר דער פאלגענדער עפיוואָד:

זיצענדיג אזוי אין א ווינקעל טישעל, נישט ווייט פון קליי-נעס דאמען-אַרקעסטער, און בעטראכטענדיג די געסט פון דער קאכאָרעט, האָב איך בעמערקט, ווי ביי א רונדען טיש אין דער צווייטער זייט, אבער פונקט געגען איבער מיין טישעל וואו איך בין געזעכען אליין — זיצען צוויי יונגע אפיציערען מיט א דאָ-מע. נישט ווילענדיג האָב איך אלע וויילע מיינע בליקען גע-ווענדט צו יענעם טישעל. און ווייל איך האָב זיכער געוואוסט, אז עס איז א סך גלייכער און זיכערער אהין ניט צוקוקען, האָב איך בשום אופן נישט געקענט זיך בעהערשען. געקוקט האָב איך אויף זיי מיט א מין פעראכטונג, ווייל, ווי געזאָגט, אין יענער צייט (און אפשר אויך היינט) האָב איך אפיציערען בעטראכט ווי אז אנשיקעניש אויף דער מענשהייט. ניט געוואלט קיינמאל גלויבען, אז צווישען זיי געפינען זיך מענשען מיט העכערע איר-דעאלען, מיט הומאנע געפיהלען, מיט א פערשטענדניס פאר קונסט, פאָעזיע, ליטעראטור.

אבער באלד האָב איך בעמערקט, ווי איינער פון די צוויי אפיציערען קוקט אויף מיר צוריק. זיין בליק האָט מיר דער-שראָקען. איך האָב זיך מיט אלע כחות איינגעהאלטען נישט צו קוקען מעהר אויף זיי, וואָס געהען זיי מיר אָן. אפילו זייער דאמע, וועלכע איז דוקא זעהר סימפאטיש פון ווייטען, א זעל-מענע בלאַנדינקע, מיט בלאָהע אויגען, אפילו די דאמע אינעם-רעסירט מיר אויך ניט. אבער איך האָב דאָך ווידער מיינע בליקען, שוין בגנבה, געווענדט צו זייער טישעל. און נאָך עטליכע

מאל איבערקוקען זיך, בעמערק איך ווי איין אפיציער קוקט זיך
איבער מיט דעם צווייטען און אויך דער צווייטער קוקט שוין
אויף מיר.

און באלד זעה איך ווי אויף די דאמע שטעלט אן אויף
מיר איהר לארענט און בעטראכט מיך.

אננעהערט האב איך מיך פערשיעדענע מעשיות, ווי
אזוי אפיציערען כענעהען זיך שטרענג מיט ציוויל-מענשען.
ווען די לעצטע וואנען צו ווארפען א בליק אויף זייערע א דאמע.
אין מיין זכרון איז מיר ארויפגעשוואמען אלערליי אונגליקען.
וואס זיינען דערפון ארויסגעקומען. און וועלענדיג אויסווייכען אן
אינצידענט אין א פרעמדער שטאדט, האב איך אַנקלינגענדיג
אין גלאז גענומען דופען דעם קעלנער:

סען דארף זיך ראטעווען וואס ניכער — בעשליעס איך.
אבער איך קען מיך נאך אלץ נישט בעהערשען, און ווארף
ווייטער א בליק צו יענעם טישעל.

איין אפיציער, פיהל איך, איז שטארק אויפגעשעצט, ער
האטפערט זיך עפעס מיט'ן צווייטען. איך בין זיכער אן גלאט
וועל איך זיך פון דער דאזיגער געשיכטע נישט ארויסדרעהען.
איך קלינג שטארקער. וואס ניכער בעצאהלען און ענטלויסען.
אבער איין קוק אהין מוז איך נאך געבען: איך וויל זעהן
זוי האלט עס מיט מיר.

און לויט דער שטימונג ביי יענעם טישעל איז פאר מיר
נישט פרעהליך. איך מערק ווי איין אפיציער, דער יונגערער
און דוקא אויפ'ן קוק ניט קיין בייזער, הויכט זיך פון ארט און
וויל זיך לאזען צו מיין טישעל. איך קלינג אין גלאז שטארקער.
דער קעלנער קומט צו. איך הויב אן צו צאהלען און ווארף
ווייטער א בליק אהין צו מינע שונאים. אפשר וועלען זיי איצט
איינזעהן, אז איך האב קיין שלעכטס נישט געמיינט.

אבער דארט ביי יענעם טישעל הער איך קומט פאר א נאך
צער סכסוף. איינער, דער יונגערער אפיציער וויל דוקא זיך אויפ-

שטעלען און דער צווייטער האלט איהם איין. אויף די דאמע
בערוהינט איהם.

— א קערל א ביסעל! — טראכט איך און הויב זיך שוין
פון ארט.

אבער ווי נאָר איך שטעל זיך אויף, דערזעה איך ווי דער
יונגערער אפיציער לאָזט זיך גלייך צו מיר, קלינגענדיג אין גאנג
מיט'ן שווערר און שפּאַרען.

יענעם מאַמענט וועל איך קיינמאָל ניט פערגעסען. איך
האב געפיהלט אז אויף מיין קאפּ ווערען מיר פאר שרעק גראַה
די חאָר...

אַט שמעהט ער שוין נעבען מיר.

— מיין הערר! שטאמעל איך ארויס...

— ענטשולדיגען זי... ענטפערט ער מיר — זינד זי נישט
הערר....

און רופט אַן מיין נאָמען.

מיין שרעק וואקסט. ער ווייסט שוין ווי אזוי מען רופט
מיד. איך רעכען אַנפאנגס צו פערלייקענען, אבער איידער איך
בעשליעס עס, מורמעל איך ארויס....

— יא...

און ווארט אויף א שטראף אויף א גרויס אונגליק... די
קאטאסטראפּע איז נאָהענט.

דער אפיציער אבער איז דוקא רוחיג. ער שמייכעלט גאנץ
פריינדליך און פרעגט מיד, צי מעג ער זיך ערלויבען מיד צור-
פּען דאָרט צום טישעל... ער וויל מיר פאַרשטעלען פאר דער
דאמע...

הם... צום טישעל... פאר דער דאמע... ער געחט פון מיר
חוזק מאכען. איך פיהל מיד העכסט בעלעדויגט... אבער איך בע-
הערש מיד. איך ווארף א בליק אויף די דאמע. איהר מילדער
בליק געווארפען אויף מיר פון צוויי בלאַהע אויגען, בערוהינט
מיד אביסעל, אבער נאך נישט אין גאנצען.

אבער ענדליך ערקלערט מיר דער אפיציער.

— דאס איזט אייערע איינע פערעהערין! איך האב איי-

ערע א פאָר לייערער איבערגעזעצט. זי איז גאנץ ענטזיקט.

איך פיהל מיר ווי אין א חלום. איז דאָס מעגליך? הייסט

עס, אז די צוויי אפיציערען זיינען גאָר אידען. און נישט נאָר

אידען. נאָר איינער לעזט און איבערזעצט אידישע לייערער...

איך האב מיר אוועקגעזעצט נעבען זייער טישעל. דער

אפיציער האָט מיר פאָרגעשטעלט פאר זיין חבר און די דאמע.

אז איך האב מיר א ביסעל בערוהיגט, האָב איך איחם געפרעגט:

— ווי אזוי קענט איהר מיר?

— א, איך האב דאָס פערנעניגען געהאט צו הערען אייך

פארטראגען אין לעמבערג. איך בין נאָך דאן קיין אפיציער גע-

וועזען.

און נאָכדעם האָט ער ארויסגענומען פון זיין טאש א לאנג

פערשריבענע פאפיער אין קורצע ציילען און האָט מיר פארגע-

לעזען מיינע צוויי לייערער אין דער דייטשער איבערזעצונג.

די דאמע מיט די בלאָהע אויגען האָט זיי שטארק געריהמט.

איך בין דוקא ניט געווען ענטזיקט. סיי דער אויסוואהל, סיי די

איבערזעצונג איז געווען נישט געלונגען.

אבער איך האב זיי נישט קריטיקירט. מיין גאט, ווי אזוי

קענסטו קריטיקירען אן אפיציער. מעג ער זיין אפילו דיינער

א ברודער!

און אויף אזא אופן, מיינע פריינד, — האָט דער דיכטער

פערענדיגט, איז מיין אידעאל פערוויקליכט געוואָרען נאָך מעהר

ווי איך האב מיר אין מיין קינדהייט פאָרגעשטעלט. אמת, דאָס

האָט מיט מיר פאסירט אין דער פרעמד. אין מיין אייגען לאַנד,

איך מיין אין דעם לאַנד, וואו איך בין געבוירען געוואָרען וואָלט

די דאָזיגע געשיכטע מיט צוויי אפיציערען זיך אנדערש אויס-

געלאָזט. הא, ווי מיינט א י ה ר?...

און דער דיכטער האָט א ביטערן שמייכל געטהאן...

די געפראצטע סטרויע.

מיין פריינד, דער ליעבהאבער פון פיעדעל־שפיעלען, האט מיר ניט לאנג בעגעגענט און נאך דער ערשטער בעגריסונג האב איך, איחם וועלענדיג אנטהאן א נחת רוח, געפרעגט:

— נו, וואס מאכט עפעס אייער פיעדעל?

דאס מאל האט ער אנשטאט א שמייכל צו טהאן, ווי זיין שטייגער פלעגט זיין, ווען איך פלעג איחם וועגען זיין פיעדעל פרעגען — דאס מאל האט ער אנשטאט א שמייכל — א זיפן געטחאן.

איך האב מיך פערוואונדערט און זאגאר מיט אונרוהיג־קייט געפרעגט:

— האט עפעס וואס פאסירט מיט אייער פיעדעל?

מיין פריינד האט מיך בערוהיגט:

— א, ניין. מיין פיעדעל איז ווי געווען, אבער איך האב צרות פון די סטרונעס.

איך בין נאך מעהר נייעריג געווארען און געפרעגט:

— וואס פאר א צרות?...

דאן האט מיין פריינד מיר פאלגענדעס ערצהלט:

— סטרונעס, דארפט איהר וויסען, קומען אן פון דייטש־לאנד. איך פלעג זיי דא שטענדיג קויפען ביי הערן פישער אין זיין געשעפט פון שפיעל־אינסטרומענטען. הערר פישער איז אן עלטערער מענש וועלכער איז געקומען אהער פון דייטשלאנד מיט צעהנדליגער יאהרען צוריק. איך פלעג מיט איחם, כדי צו פערשאפען איחם פערגניגען, רעדען דייטש, כאטש קיין גרויסער „דייטש“ בין איך ניט. ער האט אבער מיין דייטש רעדען אפגעשעצט און איז מיט מיר געווען אינמיטן בעפריינדעט, האט

מיד בעהאנרעלעט, נישט ווי א קונד, נאָר ווי אן אייגענעם מענש
און פלעגט מיר אלע מאָל מאַכען קאָמפּלימענטען: „זי שפּרעכען
היבש דייטש“... און דערביי פלעגט ער זיך קלאַגען אויף די גער
בוירענע דייטשישע קינדער אין אמעריקא, וועלכע שעמען זיך
מיט דער שענער דייטשער שפּראַכע.

א דאנק אַט די נאָהענטקייט מיט איהם, פלעג איך ביי
איהם קריגען די בעסטע סטרונעס. אָנגעצויגען זיי אויף מיין
פיעדעל, פלעג איך אויסשפּיעלען די שענהנסטע אָריעס און
„ליעדער“ פון די דייטשע קאָמפּאָזיטאָרס. זעלטען ווען א סטרי-
נע פלעגט מיר פלאצען ביים שפּיעלען. שטארק און פעסט זיי-
נען זיי געווען און אויב איך פלעג יא אָפּט זיי קויפּען, איז נאָר
א דאנק דעם, וואָס, ווי איהר ווייסט, שפּיעל איך זעהר אָפּט
און די סטרונעס ווערען נאטירליכערהייט אויסגעשפּיעלעט.

זייט אבער דער קריג האָט זיך אָנגעהויבען האָב איך גער-
נומען בעמערקען. ווי די סטרונעס, וואָס איך קויף ביי העררן פיר
שער, זיינען נישט ווי וואָס אמאָל: איבערהויפט האלטען זיי זיך
זעהר זעהר שוואַך און זייערע קניפּען בינדען זיך שנעל אָפּ און
רוקען זיך ארויס פון יענעם פלאץ פון פיעדעל, וואו זיי זיינען
צוגעבונדען. איך האָב נישט געהאט דאָך א לענגערע צייט קיין
דרייַסטייט צו מאַכען פארווירפּע העררן פישער. איינמאָל אבער
האָב איך זיך נישט איינגעהאלטען און געווענדט זיך צו איהם:
— וויסען זיי, הערר פישער, אז די סטרונעס זיינען גיט
דאָס וואָס א מאָל...

הערר פישער האָט זיך ווי פערשעמט און געשוויגען. דאָס
האָט מיר פערשטארקט דעם פערדאכט און איך האָב שוין אביי-
סעל דרייַסטער זיך געווענדט:

— וואהרשיינליך קומען זיי איצט גיט פון דייטשלאַנד...
דער הערר פישער האָט נאָך א טיעפערן זיפּן געענטפערט:
— זי איררען זיך, מיין הערר, די סטרונעס קומען ווי איר

מער פון דייטשלאנד, עס קומט מיר אן שווער, אבער איך בע-
קום זיי.

— אבער זיי זיינען פאָרט ניט די זעלבע, וואָס אמאָל... —
בין איך פעסט געשטאנען ביי מיין מיינונג.

הערר פישער האָט א זיפץ געטהאָן און צוגעשאַקעלט מיט'ן
קאָפּ:

— יא, דאָס גיב איך צו...

און נאָך א קורצער פויזע האָט ער מיר ערקלערט:

— איהר ווייסט, מיין הערר, אז די סטרונעס האָבען ביי'ן
ענדע א קניפּעל. דער דאָזיגער קניפּעל קען מיט די הענד נישט
געמאכט ווערען. די סטרונע איז גליטשיג און עס איז אונמעגליך
זיי ביי דער ענדע מיט די הענד צו פערפעסטיגען. דערצו האָט
מען גענוצט די צייהן. ביי דער ארבייט זיינען געווען די
שעהנסטע און געזונדסטע זיהן פון דייטשלאנד. מיט זייערע יונג-
גע צייהן פלעגען זיי דעם דאָזיגען קניפּעל אזוי פערפעסטיגען.
אז די דייטשע סטרונע איז געווען די שטארקסטע פון אלע סטרונ-
עס... נו, מיין הערר, איז געקומען דער קריעג און האָט אלע
יונגע לייט פון זייער היימען אוועקגענומען; וואו ליגען זיי
איצט ניט פערזעט? אויף די פראנצויזישע, בוקאווניער, בעל-
גישע, טערקישע, אָסט פרייסישע און אנדערע פעלדער.. ביי די
סטרונעס ארבייטען איצט אלטע לייטע. די האָבען נישט קיין
צייהן... פערקניפּען די ענדע פון דער סטרונע מוזען זיי מיט די
הענד און אמאָל מיט זייערע דזיאנסעס. דערפאר איז איצט
די דייטשע סטרונע אזוי שוואך... דערפאר פלאצט זי אזוי...
אבער איך גענאר אייך נישט. גאָט בעוואהר, די סטרונעס
זיינען עכט דייטשישע... זיי זיינען בלויז געמאכט פון אלטע
לייט, וואָס האָבען נישט קיין צייהן, ווייל די דייטשע יוגענד איז
צום קריעג אוועק...

אויסהערענדיג די דאָזיגע ערקלערונג האָט מיך אָנגעהויבען
צו שויעדערען. און ווען איך שפּיעל איצט אויף די שוואך אָנ-

צו שוידערן, און ווען איד שפיעל איצט אויף די שוואך-אָנ-
געצויגענע סטרונעס, שטעלט זיך מיר פאַר דאָס דייטשע פּאַרק
פון לויטער אלטער לייט, און באלד דערזעה איד פאר די אויגען
די רעשטלאך פון די איבעריגע פעלקער, אלטע, אַהן צייהן און
אַהן קראפט און שפיעלענדיג אויף מיין פיעדעל א טרויעריגען
ניגון און די סטרונעס פלאצען, דאכט זיך מיר, אז דאָס פלאצען
די סטרונעס פון דער מענשהייט, וועלכע האלטען זיך אין איין
אויסשלאכטען און די יונגסטע זיהן, די מוזיק פון לעבען, האט
זי אוועקגעשיקט צום טויט און איבערגעלאָזט בלויז די אלטע,
די מאכטלאָזע...

און עס פלאצט א סטרונע נאָך א סטרונע...

1915.

די פיער העלדען.

זיי זיינען פאר זייער העלדישקייט נישט דעקארירט גע-
ווארען, אבער יעדער האט צוגעגעבען, אז זיי זיינען די גרעסטע
העלדען פון דער ארמע, וועלכע איז בעשטאנען פון פיער
מיליאן.

פון פיער מיליאנען סאלדאטען, זיינען זיי די שטארקסטע,
די העלדישסטע געווען.

זיי האבען נישט פערנארט קיין פיינד אין געפאנגענשאפט,
זיי האבען נישט פערקאפט קיין קאנאנען, האבען נישט אויסגע-
פארשט וואו געפינט זיך דעם שונא'ס א טייל פון דער ארמע
אז מען זאל א דאנק דעם איהם בעפאלען און איהם פערניכ-
טען; זיי האבען נישט גערעטעט דעם קאפיטאן זייערען, דעם
דעגומענטס-פיהרער; זיי האבען נישט געאפערט זייער לעבען צו
רעטען די פאחז, וועלכע איז שיער-שיער נישט אריינגעפאלען
צום שונא.

ניין! די אלע העלדישקייטען האבען זיי נישט בעוויזען.
און דאך, ווען מען האט זיי געפיהרט פארביי די רייהען
פון זייערע ברודער, די סאלדאטען, האט זיי יעדער אנגעקוקט
מיט שטילער און אינערליכער בעוואונדערונג און האט זיי מקנא
געווען.

און נישט נאך זיי זיינען נישט דעקארירט געווען — פער-
קעהרט, זייערע קליידער זיינען געווען פון ארעסטאנטען —
די קליידער פון שאנדע, די קאפ געראזירט און ערווארמעט
האט זיי די שטראף פון טויט.

אבער אלע האבען געוואוסט, אז זיי זיינען העלדען!
אפילו די וואס האבען זיי געאורטהיילט, די גענעראלען

פון קריעגסגערעכט. אפילו דער קעניג אליין, וואָס האָט געמוזט אונטערשרייבען זייער אורטחיל, האָט שטיל און טיעף אין הארצען ביי זיך געטראכט:

— העלדען!

זיי האָבען זיך ענטזאגט צו נעהמען אנטהיל אין קריעג.

— מיר זיינען נעגען קריג! האָבען די פיער די גאנצע צייט

גע'טענה'ט.

און די אלע האָבען זיי אין הארצען גערעכט געגעבען. די פיער מיליאָן סאַלדאטען פון דער זעלבער ארמעע, צו וועלכער בלויז די פיער האָבען נישט געוואלט געהערען, האָבען אויף ניט געוואלט קיין קריעג; פיעלע פון זיי האָבען געהאט געליעבטע צווישען די פעלקער, מיט וועלכע מען הייסט זיי זיך שלאָגען. פיעלע האָבען גאר גערעכענט פאַהרען אין יענע לענדער אויף וועלכע זיי געהען איצט צו בעצווינגען, און דאָרט געניסען גליק און פרייד... אבער זיי זיינען געווען שוואַך און ווייניג מוט גע- האָט דאָס צו דערזעהלען און פון אלע פיער מיליאָן סאַלדאטען וועלכע זיינען געווען שטום ווי די שאַף, האָבען זיך אויסגער- טענה'ט בלויז די פיער:

— מיר ווילען ניט קיין קריעג! און מיר ווילען נישט העל-

פען אויף!

און די אבטיילונג סאַלדאטען, וואָס האָבען זיי בעגראָבען, האָבען שיטענדיג די ערד אויף די פרישע קברים פון די אמת'ע העלדען, אלע ווילע זיך ארומגעקוקט און אין זייערע בליקען איז געלעגען בעוואונדערונג:

— דאָס זיינען געווען פיער העלדען!

און געהענדיג צוריק שווייגענדיג האָט יעדער געטראכט:

— פאר וואָס זיינען מיר אזוי העלדען ניט געווען?

און דער איינער, וואָס האָט געהאט אויף זיין ברוסט א קרייץ, אלס בעלזונג פאר זיין העלדישקייט, האָט איהם אנ- געקוקט און זיך פערשעמט...

— יענע — האט ער געטראכט — זיינען גרעסערע העל-
דען געווען!

אויף זיינע קברים וועט מען נישט שטעלען קיין קרייץ.

אפשר שפעטער, ווען די מענשהייט וועט זיך ערוואכען...

דערווייל זיינען געווען בלויז פיער העלדען —

פון פיעלע מיליאנען!

געבענשט זאלען זיין זייערע נעמען אויף אייביג...

אבער זייערע נעמען האט מען נישט אָנגעגעבען — די

נאכריכט איז געווען קורץ:

פיער האבען זיך ענטזאגט!

וועלען מיר זיי רופען:

די פיער העלדען!

1915

ביים סטרוזש.

אין שטאָרט האָט מען גערעדט וועגען א פאָגראם. דער הערר קאצאָווסקי, אן אייגענטימער פון א הויז, האָט נאָך עטליכע נעכט טראכטען, וואו בעהאַלט מען זיך אין פאל, אז עס וועט טאקע אויסברעכען א פאָגראם? — ענדליך גליקליך א שטייכעל געטהאָן:

— ביים סטרוזש!

און זייענדיג שטארק איבערראשט פון דעם דאָזיגען אייגן-פאל, האָט ער פערנעסען אַן זיינע אסימילאציע־אידעען און האָט אויף איריש פאר זיך אויסגערופען:

— גרויסארטיג, ווי איך בין א איד!

ער האָט זיך אבער דערשראָקען פאר דער דאָזיגער פראזע און האָט, זיך אומקוקענדיג אויף אלע פיער זייטען, נאָך העכער אויסגעשריען:

— „אַטליטשנאַ, יעי באָנו!“

זיין סטרוזש האָט געוואוינט אין א קליין שטיבעל, וואָס איז געווען עקסטרא פאר איהם אויסגעבויט. אין דעם דאָזיגען שטיבעלע איז דער הערר קאצאָווסקי קיינמאָל ניט געווען. אז ער דארף ווען עפעס האָבען דעם סטרוזש, קלאפּט ער איהם אָן אין פענסטער און יענער געהט גלייך ארויס.

נאָך דער דאָזיגער גליקליכער אידעע האָט הערר קאצאָווסקי בעשלאָסען אריינצוגעהן אין שטיבעלע און בעטראכטען עס. ער האָט אפילו אין אָנפאנג געזוכט אן אויסרייד. גלאט אריינגעהן צום סטרוזש פערברענגען פאסט ניט פאר א בעל־חבית. נאָר ניט געפינענדיג קיין שום אורזאכע, האָט ער זיך בערוהיגט, אז פערקערט, ווי באלד ער דארף האָבען יענעם'ס

לאסקע, איז טאקי בעסער אריינגעהן אזוי צו איהם, זאל ער זעהן, וואס פאר א גוטען בעל-הבית ער האט, און זאל ער איהם אין אן עת-צרה פערטיידיגען פון גוי'שע הענר.

אז קאצאווסקי איז אריין צום סטרוזש, איז דער לעצטער, א נידריגער דארער ערל מיט א פערלאזענער בארד, געזעסען ביי א הילצערנעם טיש און געזופט עפעס פון א קריגעל מיט א הילצערנעם לעפעל. דערזעהענדיג פאר זיך דעם בעל הבית, איז דער סטרוזש ווי מכולכל געווארען, האט זיך ניד אויפגעשטעלט, נעכאפט ווישען די וואנסעס, און אין גרויס פערלענענהייט אויס-גערופען:

— דויעז דאברי, פאנאטשעק...

נאך דער ה' קאצאווסקי האט ניט געהערט. איהם איז ניט געפעלען געווארען, וואס דער סטרוזש עסט אין א היטעל, פונקט ווי א איד... וואס פאר בעשיצער קען ער זיין?...

— וואס עסטו עפעס אין א היטעל? — האט ער איהם געפרעגט.

— א, פשעפראשאס, פאניע! — האט דער סטרוזש דער-שראקענערהייט אראפגעכאפט דאס היטעל און געהאלטען אין האנד...

נאכדעם האט ה' קאצאווסקי בעמערקט, אז דער סטרוזש זיינער טראגט א בארד און דאס פעראידישט א ביסעל זיין פנים.

— פאר וואס גאלסטו זיך ניט? — האט ער איהם גע-פרעגט.

— דער ראזיר-מעסער איז טעמפ געווארען, — האט דער סטרוזש ווי פערשולדיגט געענטפערט.

דער ה' קאצאווסקי האט איהם געוואלט פארלייגען עטליכע קאפיקעס אויף געהן אבגאלען זיך, נאך ער האט ניט געוואוסט, אויף וואס פאר אנ'אופן. ענדליך איז איהם געלונגען צו זאגען: — נא, איך שענק דיר א גרוינע און געה גאל זיך אב.

אז קאצאָווסקי איז אויף מאַרגען אריין צום סטרוזש, איז קעגען איהם ארויס דער לעצטער אן אַבגעראזירטער, און האָט געהאט אן אמת גוי'שען פנים, פון וועלכען קאצאָווסקי האָט גע- שעפט פיעל נחת... נאָך מעהר איז ער צופריעדען געווען פון די הייליגע בילדער, מיט וועלכע עס איז געווען אויסגעהאנגען א האלבע וואנד.

— דאָס האָסטו אלץ פאר איין רובעל אָנגעקויפט ? — האָט ער געפרעגט.

— עס איז נאָך געבליבען א גריוונע אויף א ביסעל בראנפען... האָט דער סטרוזש ווי פערשולדיגט געשמייכעלט, און אין א וויילע ארום האָט ער צוגעגעבען :

— די דאָזיגע זאכען זיינען איצטער זעהר וואָלוועל... קאצאָווסקי האָט אבער ניט געהערט. ער האָט נאָר געקוקט אויף דער וואנד מיט די הייליגע בילדער און געטראכט :
— איצטער איז גוט !

אין א וויילע ארום האָט ער זיך עפעס דערמאָהנט און זיך געווענדט מיט א שמייכעלע צום סטרוזש :

— און א לעמפעלע פאר דער איקאָנע פאר וואָס צינדסטו ניט אָן ? ... ביזט — חי—חי—חי—גאָר ניט קיין פרומער.
— איד וועל א לעמפעלע אויך אָנצינדען ! — האָט דער סטרוזש ווי פערוואונדערט געענטפערט — כאָטש א לעמפעלע, פאנטשעק, איז אין מיטען וואָך ניט קיין חוב... ווי ווער עס וויל...

— נישקשה, צינד אָן ! — האָט קאצאָווסקי געראטעווען :
יעדער דארף היטען זיין אמונה...

— דאָס איז אמת... האָט דער סטרוזש בעשטעטיגט, און האָט אויפגעהויבען די אויגען זיינע אויף קאצאָווסקי'ן מיט א בעהאלטענעם חשד.

קאצאָווסקי האָט געקוקט און מאַדנע געשמייכעלט...

חרד א שפאלט.

דער צירק, וואס האט זיך אָבערשטעלט אין שטאָרט, האָט
חיים'קען, א 12-יעהריגען תלמוד-תורה אינגעל קיין רוה ניט גענע-
בען... ער איז אלע מאָל קיין גרויסער מתמיד ניט, אלע מאָל איז
זיין קאָפּ ניט ביים לערנען, נאָר דער גוטער יאָהר ווייס איהם וואו,
און ער כאַפט נישט איין מאָל ביים לערנען פון קאפּריזנעם
מלמד א חלק פאר זיין ניט וויסען וואו מען האלט. דער צירק
אָבער האָט אין גאנצען איהם ווי מבולבל געמאכט און די קלעפּ
פון רבי'ן האָבען זיך פערגרעסערט אויף א היבשען פּראָצענט.
נאָר אפילו צו די קלעפּ גופא הערט ער זיך אויך ניט צו; בשעת
דער רבי שלאָגט איהם, ווייס ער אויך ניט, וואו דער רבי האלט,
צו ביי'ן רוקען, צו ביים באַק, צו ביים קאָפּ. אויך דאמאָלס, ביי
די קלעפּ, זיינען זיינע אלע געדאַנקען וועגען צירק...

וואָס איז אזוינס א צירק, ווייס ער ניט. אינגלעך, וועל-
כע האָט געלונגען זיך אריינצוגעב'ענען אויף א רגע אהין, דער-
צעהלען זיך אן חרושים. מילא, קוליען זיך איז ביי איהם נישט
בון די גרויסע זאכען: „חייקעל הונד“ קען זיך אויך קונציג קו-
ליען, אָבער אויסער קוליען זיך ווייזט מען דאָרט אזוינע קונ-
צען, וואָס די האָר שטעלען זיך קאפּויר. זאָל זיין, אז דאָס איז
אפילו, ווי די אינגלעך ערקלעהרען דאָס, „טומאן“! נו, אז טומאן
איז וואָס? ווערט שוין דען קלענער דער אינטערעס? אדרבא,
ווייל דאָס איז „טומאן“, ווילט זיך חיים'קען נאָך שטארקער אָנ-
קוקען עס.

ווי אזוי אָבער קוקט מען עס אָן? ווי אזוי כאַפט מען זיך
אריין אינווייניג, האַטש אויף איין רגע. נאָר עפּים זעהן, עפּים
א שלינג טהאָן מיט'ן אויג!

ווענען א בילעט צו קויפען, איז גאר ניטא וואס צו קלערען. דער וואלוועלסטער בילעט אויף „גאלעריע“ קאסט א גאנצער פערציגער. ווען ס'וואלט קאסטען א פיערער, קען ער נאך אמאל האבען א האפנונג צו גנב'ענען ביי דער מאמען: אמת, זי וואלט נאכדעם געוויינט. די האר זיך געריסען, און צוויי טעג נאכדעם וואלט זי אומגעגאנגען מיט א פערבונדענער באק פון צאהנוועה טאג... אבער צוליב קריגען א בילעט אין ציריך, וואלט ער עס געטהאן: אז ער האט אמאל גע'גנב'עט א פיערער צו זעהן „מכירת יוסף“ איז דען בילכער געווען? ... א גאנצען פערציגער אבער, מיט אמאל, פערמעגט קיינמאל ניט די מאמע, סיידען ער פסח, ווען זי ברענגט א האלבען רובעל פון „קאמיטעט“: בינדט זי עס אבער איין איז קאפ'טיכעל און שלאפט שוין דערמיט ביז מארגען פריה...

בלייבט נאר א צווייטער מיטעל: אריינגנב'ענען זיך. — איז ערשטענס היים'קע א שרעקעדיגער: ווי ער קומט צו נאך הענט צום „אריינגאנג“, הויבען זיך אן זיינע דינע פיסלעך צו שאקלען, ווי דעם רבי'ס הענד נאכדעם, ווי זיי האבען עטליכע קלעפ געגעבען, און דער אטהעם פערכאפט איהם, פונקט ווי אין טייד זומער, ווען חברה „קוגרס" טונקען איהם אב... און צווייטענס, האט ער שוין געפרופט דאס אויף — צוויי מאל: איינמאל איז ער שוין געווען נעבען „טהיר-פארהאנג" און א צווייטען מאל שיער-שיער הינטער'ן פארהאנג, און ביידע מאל האט ער געלייזט עטליכע קלעפ פון צווייערליי הענד: פון דעם קאסיר'ס און פון דעם גארדאָוואַ'ס, אז איהם איז פינסטער געוואָרען אין די אויגען און ער האט גאר ניט געזעהען...

דריטע זיך היים'קע ארום נעבען ציריך. אומעטיג איז אפילו ניט, די גאנצע הילצערנע געביידע איז ווי בעלאגערט פון א גער דיכטער מאסע; חברים פעהלען אויף ניט; די גאנצע „תלמוד-תורה" איז דא, דערצו שפיעלט מוזיק. איז אן אנדער צייט וואלט דאס אליין פאר היים'קען גענוג געווען, בפרט, אז די מוזיק איז

נאָך א „וואַיענע“, מיט א פויק, וואָס ער האָט דאָס זעהר ליעב. אבער דאָס אלעס איז פּערגלייך מיט דעם, וואָס עס טהוט זיך אינווייניג, איז אזוי קליין, אז חיים קען זיך ניט צופרידען יאָמלען, און ווי א פער'ס'טער לויפט ער אום ארום די הילצער-נע ווענד פון צירק און זוכט א שפּאלט...

און זוכענדיג עטליכע אבענדען, איבערטאָפּענדיג יעדעס ברעטעל פון צירק, האָט חיים'קע ענדליך געפונען א קליין שפּעל-טעלע אין א ברעט. אבער עס האָט געהאט צוויי מעלות: ערשטענס, האָט עס זיך געפונען אין יענער זייט, וואו קיינער געהט ניט, אזוי, אז חיים'קע איז געווען זיכער מיט זיין „פּאָזיציע“, אז קיינער וועט זי פון איהם ניט אוועקנעמען, און צווייטנס איז דער שפּאלט אין דער נידער געווען און חיים'קע האָט געקענט בעקוועם זיצען אויף די קניע.

ענטציקט פון דעם געפינס, האָט חיים'קע די ערשטע מינוט טען נאָר פּערגעסען אַן צירק. דער שפּאלט, וואָס האָט נאָר גע-דארפט דיענען אלס מיטעל, צו זעהן וואָס איז צירק קומט פאַר, איז ביי איהם עפּיס ווי אליין דער ציעל געוואָרען, ער האָט גע-פונען און איז שוין גליקליך! באלד אבער האָט ער זיך דער-מאָנט, אז דער עיקר איז טאקי דער צירק און ער האָט גענומען אריינקוקען אינווייניג און זעהן, וואָס עס קומט פאַר אין צירק.

און חיים'קע האָט גלייך דערזעהן א „אקטיאָרסע“, אָנגע-טחאן אין א קורץ קליידעל, בענעהט מיט פינסעלדיגע בריליאַנט-טען, מיט נאקעטע הענד און א נאקעטער ברוסט. נע-בען איהר אן „אקטיאָר“ אָנגעטהאָן ווי אן אָפיציר, טאָטע ווי אן אמת'ער אָפיציר מיט א סאַבליע אויף דער זייט, און זיי ביידע ראנגלען זיך... זי לאכט און לאָזט זיך ניט „בייקומען“: אבער דער אָפיציר הויבט זי אויף אין דער הויך (א געזונטער אָפיציר! טראכט חיים'קע) לאָזט זי אראָב צוריק אויף א בע-

טעל, וואס שטעהט אין א ווינקעלע און ווערט מיט איהר „נומע פריינד“ און הויבט זי אן שטארק צו קושען...

— וואס איז דאס פאר א קונץ! — טראכט זיך חיים'קע — שקצים מיט שיקסעס קושען זיך דאך אויך...

נאך מסתמא וועלען די צוויי באלד ווייזען א שעהנערען קונץ. און חיים'קע ווארט, וואס אייגענטליך פאר א קונץ וועלען זיי ווייזען. ער ווארט א פאך מינוט, אבער אויסער א ראנגלענים צווישען זיי ביידען זעהט ער נישט. באלד ווערט דער אינטערעס נאך קלענער, דער אפיציר שטעהט אויף, נאך איהם זי, און געהען איינע נאך די אנדערע ארויס.

— שעהנע קונצען! — לאכט חיים'קע און האט שוין חרטה אויף די מיה, וואס האט איהם געקאסט צו זוכען אזוי לאנג א שפאלט.

פון דעסטוועגען, אויף מארגען, אז די אינגלעך אויפ'ן תלמוד-תורה הויף האבען גענומען שמועסען מיט ברענענדע אור געלעך וועגען צירק, האט זיך חיים'קע נישט געקענט איינהאלטען און האט מיט א שטאלצען קול אויסגערופען:

— איך האב געזעהן אלץ געזעהן!

— וואו האסטו געזעהן? — האבען די אינגלעך מיט א אונגלויביגען טאן, אבער נישט אהן קנאה, געפרעגט.

— איך האב געפונען א שפאלט... איך האב געזעהן...

— וואס האסטו געזעהן? עפעס שעהנע קונצען? דער-צעהל! — האבען די אינגלעך איינע נאך די אנדערע גענומען בעטען.

— ניין! דערצעהלען קען איך נישט.

— פאר וואס? — פרעגט איינער פערוואונדערט.

— ווייל ער האט גארנישט געזעהן, — ענטפערט לאכענדיג א צווייטער.

— ער „פוצט“ א מח, וויצעלט זיך א דריטער.

— איך האב יא געזעהן... — פערזיכערט חיים'קע, רויט
ווערענדיג.

— טו דערצעהל...

— איך שעהם מיד...

די אינגלעך האבען זיך צולאכט און חיימקע איז רויט גע-
ווארען...

און ער האט א לאנגע צייט ניט דערצעהלט, וואס ער האט
געזעהן בלויז הינטער די קוליסען פון צירק, מינענדיג, אז דאס
איז געווען די אמת'ע פארשטעלונג...

אין בריסטאל.

(פאנאָלעג)

זינט עס האָט זיך אויסגעבויט די קאפּע בריסטאל, קאָכט ממש וואַרשוי, און פרעג וואָס, פרעג ווען! אָט בין איך נעכטען ביינאכט מיט „מיינער“ דאָרט גע- ווען... וואָס זאָל איך טהאָן? א יונגער מאן, ערשט א יאָהר נאָך דער חתונה, זי וויל האָבען פערגעניגען. — האָב פערגע- ניגען — קום אין בריסטאל! כאָטש פערמעגען פערמעג איך עס דאָך ניט — פון די 50 רובעל שכירות, וואָס איך נעהם ביי מיין פעמפיק, איז דאנקען גאָט, אז מען לעבט זיך דורך מיט. עסען און א בנד און ניט מיט בריסטאל, נאָר מילא גאַרנישט, עס איז היינט אזא וועלט, אז אלץ טהוט מען איבער'ן כח: בין איך געגאנגען אין בריסטאל.

געגאנגען אין בריסטאל! רעדען רעדט זיך עס גאנץ גרינג. אבער בין וואנען מיינע איז פארטיג געוואָרען מיט איהר טוא- לעט, איז ניט אזוי גרינג געווען. זי איז שוין דאכט זיך פארטיג. אָנגעטהאָן דאָס בעסטע קלייד, פערקאמט זיך „סעצעסיע“ — „קום שוין!“ שריי איך און זי — גאַרנישט, טשעפעט אָן, וואָס עס געפינט זיך נאָר אין אלמער. — „קום שוין!“ שריי איך ווייטער: „גענוג דיר צו פוצען זיך“... „בריסטאל, נארעלע“ ענטפערט זי. — „פּששש...“ לאך איך: וואָס איז מיר בריס- טאל? „שיסער מיינער! — לאכט זי צוריק... — פאמעלעך!“ מילא בקיצור, עס האָט געדויערט צוויי שעה אויפ'ן זייגער, איך בן אייך אויף נאמנות ניט מגזם — בין זי איז פארטיג גע- וואָרען. אמת, זי האָט אויסגעזעהן ווי א בת-מלכה — עס איז

געווען א נחת א קוק צו טהאן אויף איהר. „מיט אזא פלונית'טע
— האב איך געקלעהרט — מען מען ניט נאר געהן אין בריס-
טאל נאר אפילו צום נובערנאטאר אויף א באל“. מילא, בקיצור—
מיר זיינען אוועקגעגאנגען.

צוגעגאנגען צום בריסטאל, מוז איך אייך זאגען, האט מיר
א קלאפ געטהאן אין הארצען און איך בין געווארען פערצי-
טערט. און איהר דארפט וויסען, אז קיין טרום בין איך ניט.
איך האב יטון פיער יאָהר דעם קייזער געדיענט, געטראגען דעם
פריקאז צו די גרעסטע אפיצירען, געוועזען אויף א צארסקע
מאנעווערע, און איצטער איז א סברא, אז מען וועט דארפן וויער
דער געהן שיסען, עס האלט דערביי... פון דעסטוועגען — גאר
נייט. וואס איז די מורא? ... ביי דער טהיר פון בריסטאל בין
איך אבער א טויטער געבליבען. קארעטען איינע נאך די אנדערע
פליהען צו ביי צו דער סאמע טהיר, ס'שפרינגען ארויס מאַנאַר-
כעס, פריצים, גראפען! ... היינט די עלעקטריע ביי די זייטען,
ליכטיג ווי ביי טאג, און ביי די טהירען שטעהען די שוויצארעס,
אנגעטהאן אין גאלד און אין זילבער, עפענען יעדערען און פער-
מאכען נאך יעדערען די טהיר — עס קעהרט די וועלט. אין מיר
טען דערינען וועט אריינקומען אזא מין אידעל ווי איך... די
מעשה איז דאך אזוי, וואס זאל מען זיך נארען? ווער בין איך?
אז ארימער פריקאזשיטשיקעל...

— נו, וואס האסטו זיך אָנגעשטעלט? — פרעגט מיר מיי-
נע, זעהענדיג ווי איך בין שטעחן געבליבען.
— ווארט, לאז מיר אָבכאפען דעם אַטהעם! — ענטפער
איך. — איך קען דאך ניט אריינגעהן אין בריסטאל און סאָפען
ווי א נאנז.

— נו, כאפ דעם אַטהעם — ערלויבט זי מיר, און איך
זעה, ווי זי אליין איז אויך שטארק צורודערט: אפנים, זי איז
אויך ניט קיין גרויסע גבור'טע. זי שרעקט זיך אויך.
מיר שטעהען אזוי ביי דער טהיר און כאפען דעם אַטהעם

און קוקען דערווייל אויף די, וואָס געהען אריין און אויף די, וואָס געהען ארויס, און איך האָב ניט קיין העזה א ריהר טהאָן די טהיר.

— ווייסט, ביילקעלע, וואָס איך וואָלט דיר געזאָגט? —
ווענד איך מיר מיט א גוטינקען שמייכלעלע צו מיינער....
— וואָס? — פרעגט זי מיר.

— לאַמיר געהן אהיים... פאַלג מיר!.. וואָס וועלען מיר דאָ טהאָן?

— געה שוין, געה! — וויל זי ניט. — נארעלע, — מאכט זי מיר מוט, — וואָס האָסטו מורא, קום אריין!
מילא, וואָס זאָל איך אייך זאָגען, אז איך האָב בכח געהאט צו עפענען די טהיר, בין איך דער גרעסטער גבור אין דער וועלט, מעהר גבור ווי נאָפּאַלעאָן. כ'לעבען, לאַמיר זיך ניט נאָרען, יענע האָב איך געהאט די געלעגענהייט צו אריינגעהן אין אזא אָרט! מילא, אריינגעגאנגען. אין די אויגען האָט מיר געגעבען א בליאסק צעהנדליגער לאַמפּען, ליכטיג ווי בייטאָג. איך פיהל, ווי דער קאָפּ פערדרעהט זיך מיר און אַטאַט פאל איך אנירער. איך זוד אז אָרט צוצושפּאַרען זיך — אלע טישלעך בין איינעם פערנומען, כאַטש געהם און שריי חי וקים... איך לאָז זיך געהן, זי נאָך מיר, זוכען א טישעל, און איך פיהל, ווי טויזענד אויגען לעכערען מיר די פלייצע! און אפשר האָט זיך מיר געראכט. עס קען זיין, אז קיינער האָט גאָר ניט געקוקט. בקצור, קוים מיט צרות געפונען גאָר ביים עק, ערגעץ געבען די קליידער, אַ קליין טישעלע, מיט איין שטוהל אבער. שלעכט! וואָס טהוט מען? איך זאָל זיך זעצען — פאסט ניט: דאמען-הרע! אין דער היים אפילו קוק איך דערויף ניט, אבער אין בריסטאָל קען מען ניט זיין קיין חזיר... פערקעהרט, איך זאָל לאָזען איהר זיך זעצען — איז עפעס אויף ניט פאסיג: די דאמע זיצט און דער „הערר“ שטעהט, ווי א באַק... איך בין אזוי צוטומעלט געוואָרען, אז איך האָב ניט געוואוסט, אויף וואָסער וועלט איך בין, איהר

קענט אייך פארשטעלען, אז אויפ'ן באלקען האָב איך געזוכט א שטוהל... געהויבען די אויגען און געזוכט, ווי איך בין א איר! ... מילא, „מיינער“ בין איך ניט מקנא געווען, זי איז געשטאנען ווי א גלאַמפּ און האָט געקוקט ווי א האָהן אין בני־אדם. איך האָב פערשטאנען, אז זי האָט חרטה אויף איהר גאנצען אויפ־טוהן. עס האָט זיך מיר געוואָלט זאָגען איהר: „אהא, וועסט ווייטער וועלען געהן אין בריסטאָל? !“ נאָר איך האָב ממש אויף איהר רחמנות געהאט. מילא, בקצור, מיר זיינען געשטאַנען ביידע, אזוי ווי די בעק, אודאי צעהן מינוט, אויב ניט מעהר, ביז נעבען אונז איז לעדיג געוואָרען א טישעל. דאנקען גאט, מיר זיצען שוין. דערמאָן איך זיך אין מיטען, אז איך זיין אין אויבער־בנד און אין חוט, וויים איך ניט, צי וועט מען דער־פון לאכען צי ניט. א קוק טהאָן אויף לייט, זעהן ווי זיי טהוען — האָב איך פשוט מורא. מיר דאכט זיך, אז עס זיצען סאמע בע־רען... פונדעסטוועגען שטארק איך מיך און ווארף א בליק אויפ'ן עולם, און דערזעה גאט צו דאנקען א יונגען מאן, וואָס זיצט קע־גענאיבער אין א צילינדער, בין איך שוין אביסעל רוהיגער גע־וואָרען. אמת, איך האָב געקלעחרט, אפשר אין א צילינדער פאסט יא, און אין א קאפעלוש ניט. נאָר מילא, קיין סכנות שמעקט שוין ניט; כאַטש היים אין מיר, אז ממש דער שוויים רינט טראַפּענווייז, א קלייניגקייט — פון דער בעלייכטונג אליין קען זיין ווארים אין גרעסטען פראסט. נאָר מילא, די הייסקייט בין איך שוין מוחל, אבי געקראַנען א שטיקעל אַרט, וואו דעם קאפּ אַנצושפארען.

„מיינע“ איז שוין אויך אביסעל צו זיך געקומען. איך האָב געזעהן, ווי זי קוקט שוין אביסעל זיכערער און שמייכלט:

— א, וואָס דאָ טהוט זיך, ווי רייך!

עס פערשטעהט זיך, אז איך בין אויך נתפעל פון אלץ, נאָר

איך מאך מיר קאלט און בין מבטל:

— עט, וואָס זעהסטו דאָ אזוינס?

מילא בקצור, מיר זיצען אָב נאָך צעהן מינוט און מיר ווייסען ניט, וואָס צו טהאָן. די קעלנערס, ווי גראפען, לויפען אום פון איין טיש צום צווייטען, פרעגען פונאַנדער ביי די געסט, וואָס ווילען זיי; דערלאנגען אלץ, און צו אונז שמעקט מען אפילו ניט. וואָס איז דאָס? דאָס איז דאָך עפעס א בעליידי-גונג. פון וואנען ווייסטו, קעלנער, ווער איך בין, און וויפיל שכירות איך נעהם? אָנגעהאָן, גאָט צו דאנקען, דאכט זיך. בין איך ניט ערגער ווי לייט, דער אויבערבינד אליין קאסט 40 רובעל, דער סורדוט אויך אזוי פיעל, פאר דעם קאפעלוש האָב איך אויף סכות אָבגעצאָהלט פיער קערבלעך — דאכט זיך אַרענטליך. ווער רעדט, מיין מאדאם איז דאָך אויסגעפוצט אין עסיג און אין האָניג! בקצור, איך בין שטארק אין כעס. און אז איך בין אין כעס, אזא נאָטור האָב איך, קוק איך אויף קיין זאך ניט. קלעהר איך, איך וועל צורופען א קעלנער, עס מעג זיך עקען די וועלט. געטראכט און געטהאָן: עס געהט פערביי איי-לענדיג א קעלנער מיט א צעטעל, איך רוף איהם — „פראַשע פאניע“. „פראַשע פאניע“, ווייס איך אפילו, פאסט ניט צו זאָ-גען צו א קעלנער. וואָרים ווער איז ער? א משרת... נאָר זיי געהען אזוי רייך געקליידט, אז רופען זיי פראַסט איז פשוט א מורא. נאָר מיין „פראַשע פאניע“ העלפט אויך ניט. ער לויפט אוועק אין אנדערען עק, און געה כאפ איהם... אז זיי פליהען, זאָג איך אייך, ווי די שרים. מילא, נאָכדעם בין איך דערגאנגען, אז איך האָב אומזיסט זיך מאוס געמאכט, ווייל יעדערע דריי-פיער טישלעך, צי פינף (איך קען דען דאָס אויסרעכענען?) האָבען א בעזונדער קעלנער, און איך האָב אלע קעלנערס איבערגע-רופען און „מיין קעלנער“ גראָד פערזעהן... בקצור, מיין קעלנער איז צו מיר אליין צוגעגאנגען — איהר וואָלט זעהן א קעל-נער — א מאַנאַרכע! א פאָר וואָנסען האָט ער, קען מען מיט זיי פערבינדען דעם גרעסטען פאק! ער איז צוגעגאנגען, בין איך א טויטער געבליבען, א מת. געפרעגט וואָס מיר ווילען האָט

ער אזוי ערדעל, אז איך בין צו זיך געקומען און האב זיך געהאלט
מען אן עצה מיט מיינער :

— וואס זאל מען נעהמען? קאווע, צי טהעע?

— נעהם וואס דו ווילסט! — האט זי מיר געענטפערט.

— ניעד בענדזיע קאווע! — האט איך ארויסגערעדט, און

איידער איך האב צייט געהאט זיך אומצוקוקען, איז שוין דער
קעלנער ניט געווארען.

בקצור, אין א פאך מינוט ארום האט מען אונז געבראכט
אויף א זילבערנעם טעצעלע צוויי גלעזער קאווע מיט צוויי גלע-
זער קאלטע וואסער. וואס טהוט מען מיט די קאלטע וואסער—
האב איך ניט געוואוסט, ווי איך ווייס ניט וואס מען טהוט צום
סדר מיט דער זרועה. איך בין א שטיקעל עס-הארץ אין די זא-
כען. איך קלעהר און קלעהר און קען ניט דערקלעהרען, צי גיט
מען א זופ קאווע און א טרונק וואסער, צי טרינקט מען אויס
פריהער די גאנצע קאווע און נאכדעם די גאנצע וואסער, אדער
פערקעהרט?

— אפשר ווייסטו וואס מען טהוט מיט די וואסער? —

האב איך שוין מיינער געפרעגט.

נאך מיינע איז נעבעד רויט געווארען און האט געדריקט
מיט די פלייצעס: — „מילא, לאמיר טרינקען די קאווע און
נאכדעם די וואסער!“ — האב איך זיך פערלאזען אויף גאט'ס
בעראט און גענומען טרינקען. געטרונקען האב איך איידעל מיט
דרד-ארץ: א זופ און אוועקגעשטעלט די גלאז צוריק אויפ'ן טע-
צעלע. אבטרינקענדיג אזוי א פערטעל גלאז, בין איך אינגאנצען
צו זיך געקומען, מיינע אויך, און מיר האבען גענומען קוקען טא-
קע ווי עס געהער צו זיין. בקצור, איך קוק אזוי צו אלע טיש-
לעך, און דערווע איין בעסאנטען, דעם אנדערען און דעם דרי-
טען, און דוקא פשוט'ע אידען, פריקאזשטשיקעס, ווי איך,
שטארבען נעבעד פאר א גראשען. „ע“, קלער איך, „וואס האסטו
מורא געהאט?“ און איך ווער ביי זיך שטייף, פונקט ווי אין

דער היים. היים איז מיר אויפ'ן שעהנסטען אופן, בין איך מיר מיט און הויב אן אויסטהאן דעם בגד, האָט זיך צו מיר גענע- בען א כאפּ עפעס א שייגעצעל פון א יאָהר 13—14, און האָט גלייך צוגענומען און איהם אוועקגעטראָגען ערגעץ העט ווייט. די מעשה האָט מיר שוין שטארק הנאה געטהאָן, עס איז פונ- דעסטוועגען א כבוד — עס איז דאָך פאַרט בריסטאָל, מען קען דאָך דאָס ניט לייקענען... מורא האָב איך אבער געהאט, א קשיא אויף א מעשה: אפשר וועט מען נאָך פערבייטען דעם בגד... איך האָב אמאָל געהאט אזא מעשה, און דוקא אין טהעאטער, אמת ניט אין ווארשוי. נאָר דאָס איז אלץ גאָרנישט. איך טרינק אויס די גלאַז קאווע און הויב אן בעטראכטען דעם עולם געהנטער, איך גיב א קוק: וועה איז מיר — אנטקעגען מיר זיצט מיין בעל- חבית! איך בין געוואָרען טויט: א קלייניגקייט, ער קען נאָך מיינען, אז איך שטעל איהם בדלות.

— קום אהיים, ביילקע — האָב איך גענומען שלעפען מיינע.

— וואָס איז, וואָס איילסטו זיך? — זאָגט זי אונצופרי- דען.

וואָס אייל איך זיך, זאָג איך איהר ניט. איהר מיינט, עכ איז נוט צו בעווייזען זיך פאר א פחדן פאר א ווייב, בפרט נאָך פאר א יונג ווייבעל: עס ווילט זיך ניט. בקצור, קוים מיט צרות — זי געהט. וויל איך אַבצאָהלען — ניטאָ דער קעלנער מיינער — פערפאלען געוואָרען. שלעכט, וואָס טהוט מען? זוכען איהם מיט די אויגען האָב איך מורא, אז דער בעל-חבית זאָל מיר ניט דערזעהן, — איך זיין ממש אין געהאקטע וואונדערן און היט זיך, ניט א ריהר צו טהאָן. איך האלט דעם קאָפּ צו דער וואַנד און היים איהר, אז זי זאָל אבשטעלען דעם קעלנער און איך וועל שוין בעצאָהלען. זאָגט זי, אז זי קאן איהם ניט, זי האָט זיך אין איהם גאָר ניט איינגעקוקט פריהער. א ביטערע מעשה! מילא, איך מאַך האַרץ און קעהר אב דעם קאפּ און זוך אליין

און ציטער, דער בעל־הבית מיינער זאל מיד ניט דערזעהן. א קלייניגקייט! אומגליקליך קען איד ווערען! בקיצור, דער קעלנער איז דורכגעגאנגען און איד האב איחם בעצאהלט 40 קאפיקעס פאר צוויי גלאז קאווע... פאר די וואסער רעכענט מען ניט, און א גריווענע האב איד איחם געגעבען „נא טשאי“, און איד וויל שוין ענטלויפען. איז ניטא דער שייגעצעל, וואס האט צוגענוג מען דעם בנר... געפעלט איד אן עסק! און דא זיצט דער בעל־הבית און אט נאך א האר דערזעהט ער מיד. א קלייניגקייט— דער בעל־הבית טרעפט דעם פריקאזטשיק אין בריסטאל! קוים מיט צרות געפונען דעם שייגעצעל. ער האט מיד גאנץ פון אַנ־געטהאן דעם בנר, האב איד איחם אריינגערוקט אויף א גריווענע „נא־טשאי“ און זיך ארויסגעכאפט ווי פון תפיסה און האב געדאנקט גאט וואס מין בעל־הבית האט מיד ניט דערזעהן... א קלייניגקייט! דער פריקאזטשיק מיט איחם אין איין פלאץ און נאך וואו? — אין בריסטאל: אונגליקליך וואלט איד געווארט רען!...

דער מילכיגער משאלענט.

חשה איז אמאל געווען א שענע בעל־הבית'טע איז קלעמענ־קע: קיין גביר'טע, אפילו קיין נגידה איז זי קיינמאל ניט געווען נאָר קיין אַרימע אויף ניט; איהר מאן חיים בערעם איז געווען א הענדלער פון כל התבואות: פון ווייץ, קאָרען, האָבער, גערשמען גריקע, באָב און אַרבעס און אמאל אויף פון טרוקענע יאָגערדעס און שוועמליך: אין שטעדטעל פלעגט מען זאָגען: חיים בע־רעס וויל איינגעהמען די נאָנצע וועלט... צי פלעגט ער פערדיע־נען צי ניט, האָט ער קיינמאל ניט געוואוסט. אז מען פלעגט איהם פרעגען: וואָס מאכט איהר ר' חיים? ווי געהט עס אייך?" פלעגט ער נאָר ענטפערען: עט, א דאָנק גאָט — עס רודעלט זיך. און דאָס „רודלען זיך" איז א גוטער סימן, אז מען איז תקיף אין מעמד.

און אַט דאמאלס בשעת עס האָט זיך גערודעלט איז חשה געווען „א שענהע בעל־הבית'טע: דעם ערשטען חלק פלייש פלעגט גט אין יאָסקע בעקומען חשה; און אז זי פלעגט אמאל קיין צייט ניט האבען צו קומען דאנערשטאג אין יאָסקע פלעגט די קצב'טע איהר אליין ברענגען אין שטוב אריין, וואָס ניט יעדער בעל־הבית טע איז זוכה דערצו, ווי די קצב'טע פלעגט אליין זאָגען:

— מאָנט איהר מיר גלויבען, חשינסקע, אז חוץ פייגע־לאה'ן טראג איך אין שטוב קיינעם ניט קיין פלייש, ניט דערלעבען וועט ביי מיר זעלדע ריבה'ס צי חייטשע וועלוועלס, איך זאל זיי אין שטוב אריינטראָגען.

און חשה'ן פלעגט עס זעהר הנאה טהון, וואָס מעהר נישט ווי פייגע־לאה'ן או זאיהר טראָגט מען אין שטוב אריין. א שפאָס פייגע־לאה! די ערשטע גבירה'טע אין שטעדטעל!

אויסער דעם איז חשה'ן געווען צו דערקענען פאר א „שע-
נע בעל-הבית'טע איז „צדקה“. „א שפאס איהר צדקה! פלעגט
די שטעדטילשע שטענדיגע גבאי'טעם ריהמען — קלענסטע
נדבה איז ביי איהר א קאפיקע! א גראשען — חלילה! וועט
זי קיינמאל ניט געבען. איז צדקה שמעהט זי שוין העכער פאר
דער גביר'טע פייגע-לאה'ן — יענע איז טאקי איין אמת'ע חזיר.
אונזערע רעד זאלען זיך ניט דערנעהן...

און אזוי האט זיך חשה געפיהרט איהר גאנצען לעבען, אזוי
לאנג עס האט זיך ביי איהר מאן חיים בערעם „גערודעלט“.
אבער „רודלען זיך“ קען אויך ניט אייביג.

ר' חיים האט זיך פלוצים צוגעשטעלט און „אנגעזעטצט“...
אבער אין קלעמענקע זעטצט מען ניט אן ווי אין די גרויסע
שטעט, וואו דער אנזעצער זאמעלט צונויף א פאר הונדערט
טויזענד רובעל, מעלדעט באנקראט, רוקט זיך אב א פאר
חרשים אין די מרחקים און נאכהער קומט ער צוריק און
זענד רובעל, מען מעלדעט באנקראט, מען רוקט זיך אב א פאר
טאקי אנגעזעטצט, שטעלען זיך קען מען שוין קיינמאל ניט...

אז ר' חיים בערעם וואלט מיט צעהן יאהר צוריק מאכען
א חשבון וואלט דאמאלס אויך דער „סך הכל“ ניט ווייזען בע-
סער ווי אין דער צייט, ווען ער האט געמעלדעט באנקראט, נאר
דערויף האט ער קיינמאל קיין צייט ניט געהאט און האט שמענ-
דיג געקלערט, עס רודעלט זיך זאל זיך רודלען... אי וואס: שפע-
טער, נאכדעם — עס וועט דאך מוזען פלאצען די זייפענבולבע!
— עט!

און מיט דעם דאזיגען „עט“ האט ר' חיים „געצויגען גאנצע
צעהן יאהר, און אז דער „עט“ האט אבער אנגעהויבען דערעסען
ווערען ר' חיים'ס קאפ, וועלכער פלעגט שטענדיג געהן ווי מען
זאגט „האדאראם“ פון לייהען און צאהלען, האט ער אויך מיט
דעמזעלבען „עט“ זיך מישב געווען אז: עט וואס ווערט דערפון?
מען מוז! פריהער, שפעטער...

און אויף מאַרנען האָט קלעמענקע געקאַכט :
 — וואָס זאָגט איהר ? ר' חיים בערעס, אזא „תקיף אין
 מעמד“, אזא שארפער הענדלער, אזא ספעקוליאנט, האָט אנגע-
 זעטצט.

— איך האָב פריהער געוואוסט, אז אזוי וועט זיין.
 — קען מען היינטיגע צייטען געבען געלד אויף פראצענט?
 — די בעסטע זאך — אין דער אייגענער קעשענע.
 און ביז וואנען אין קלעמענקע האָט זיך ניט געטראָפּען
 קיין אינטערעסאנטערע נייעס, האָט דער עולם אלץ געשמועסט
 וועגען חיים בערעס און וועגען דער געוועזענער שענער בעל-
 הבית'טע חשה'ן.

נאָר אין קלעמענקע מאכען זיך אָפּט נייעסען; אין גיכען
 האָט זיך געטראָפּען א מחלוקת וועגען שוחטים: קלעמענקע האָט
 פערוואָלט א דריטען שוחט, און א דאנק דעם דריטען שוחט.
 וועלכען מען האָט אראָנגעבראכט פון דער ווייט, איז ר' חיים בע-
 רעס „אַנזעטץ“ פּערגעסען געוואָרען; נאָר דאָס הייסט ניט, אז
 מען האָט איהם ווייטער אָנגעהויבען „געטרויען“, ניין! קיין
 בטוח וועט אין קלעמענקע אן אַנזעטצער קיינמאל ניט ווערען.
 אפילו די קצב'טע וועט א פונט פלייש ניט באַרנען. פּערגעסען
 הייסט: מען האָט איהם אויפגעהערט צו געטרויען און אויפגע-
 הערט צו רעדען וועגען איהם, און ר' חיים בערעס האָט זיך אָנגע-
 געהויבען צעהלען צווישען אלע איבעריגע געפאלענע בעל-בתים
 אין קלעמענקע.

אוראי איז עס א גרויסער „בראָך“ אז די „ערשטע“ בעל-
 בתים ווערען די לעצטע, נאָר חיים האָט עס ניט אזוי שטארק
 געפיהלט, דעם כבוד אין בית-המדרש האָט ער אפילו ניט גע-
 האט ווי אמאל, אָבער דאָך „די שטאָט“ אין מזרח איז געבליבען
 דיזעלבע, ניט ווייט פון רב, און א „מזרח וואַנד“ יידען און דעם
 רב'ס א שכן וועט דער גבאי, ווי ער זאָל ניט זיין קיין גראַכער
 יונג, ווי ער זאָל זיך ניט וועלען רייצען מיט א געוועזענעם שע-

נעם בעל־הבית, וועט ער דאך קיין העזה ניט האָבען אויפֿריר פֿען רביעי, צי, זאָל דער אויבערשטער אויסהיטען — איינס פֿאַר אַחרון. דעם זעלביגען שלישי פֿלעגט ר' חיים נאָכ'ן אָנזען אויך בעקומען. אמת, ניט אזוי אָפט ווי אמאָל!

פֿיהלען האָט שטאַרק געפֿיהלט איהר בראַך חשה. זי, חשה, די ערשטע בעל־הבית'טע אין צדקה, אין יאטקע, אין גאס, אין נעביך אזוי געפֿאלען געוואָרען, אז זי פֿלעגט שטילערהייט וויי־לען.

און פֿאַר וואָס זאָל ניט וויינען?

אמאָל, אז די צוויי שטאָדט גבאי'טעס, ביילע־גיטע מיט חנה־לאה'ן פֿלעגען געהן איבער דער שטאָדט, פֿלעגט מען צום ערשט טען אריין צו איהר, און זי פֿלעגט זיי ערשטענס בעטען זיצען מיט א ברייטען מויל, ווי עס פֿאסט פֿאַר א געהויבענער בעל־חבית'טע; צווייטענס פֿלעגט זי מיט נאָך א ברייטערען מויל פרעגען: פֿאַר וועמען געהט מען דאָס? און אז די גבאי'טעס פֿלעגען זי אַברופֿען אין א ווינקעל און איינרוימען איהר אין אויער: „פֿאַר יענקיל דעם מלמד; וואָס ווייסט איהר: זיי זיצען שוין אכט טאָג אַהן ברויט!...“ פֿלעגט זי דאמאָלס ווי א ציטער טהאָן. מען זאָל זעהן וואָס פֿאַר א גוט האַרץ זי האָט און אלץ מיט ברייטקייט. אויפֿמאכען דעם קאמאָד און ארויסנעהמען פֿון דאָרט א גאנצען פינפֿקאפֿעקענעם, און די ווייבער פֿלעגען בליי־בען ווי פֿערשטאַרט און איינע פֿלעגט זיך אַנרופֿען:

— מסתמא, אז איך האָב געזאָגט מען זאָל אריינגעהן

פֿריהער צו חשה'ן, האָב איך געוואוסט וואָס איך רעד.

און דערנאָך פֿלעגט זי אָנהויבען א ווינשעווען:

— דער אויבערשטער זאָל העלפֿען...

פֿון דאָס אלץ פֿלעגט חשה וואקסען פֿאַר נחת און גדולה.

היינט — אויס כבוד. אז זי דערזעהט דורכ'ן פֿענסטער די

גבאי'טעס בעהאלט זי זיך און הייסט די קינדער זיי זאָלען

זאָגען: „ניטא די מאמען אין דער היים“... און אָפטמאָל אין

איהר פערשפאָרט צו בעהאלטען זיך: די גבאי'טעס ווייכען אויס אין גאנצען איהר הויז: צו חשה'ן דער אמאָליגער ערשטער בעל־הבית'טע אין קלעמענקע געהט מען ניט אריין נאָך א נדבה! און ביי אזעלכע פעלע וויינט זי ווי יום כפור צו נעילה...

נאָר נאָך מעהר ווערט פערגאָסען איהר בלוט ווי זואסער, ווי זי דריקט זיך אליין אויס, אין יאטקע. האַטש זי נעהמט שטענדיג פאר מזומנים, ווייל בארגען, ווייסט זי וועט מען איהר שוין ניט, נאָר דאָס „אויפנעהמען זי" איז ניט וואָס אמאָל, דער חלק איז גאָר איין אנדערער, שוין לאנג אז מען האָט איהר קיין שטיקעל „ריפ" ניט דערלעגט, קיין פעטען ביין, פון וועלכען דער טשאַלענט איז אזוי געראַטען, נאָר עס געהט ניט אין דעם ביין: חשה איז אפילו אין די גוטע יאָהרען קיין „פרעסעריין" ניט געווען, די געפאלענקייט — אַט וואָס איהר פערדריסט, אַט אויף וואָס זי וויינט!...

פון ברענגען אהיים דעם חלק פלייש רעדט מען שוין ניט! אז חשה זאָל איצט אפילו צעהן דאָנערשטאָגען ניט קומען אין יאטקע וועט איהר די קצב'טע אין שטוב ניט אריינטראָגען. האַטש אין די „גוטע צייטען" האָט די קצב'טע אויף פון איהר ניט געלעבט, ניט גליקליך געוואָרען, נאָר דאמאָלס איז עפעס אנדערש געווען, דאמאָלט איז אין שטעדטלי חשה געווען א גאנצע סדרה, אבער איצטער פאר וואָס קומט איהר טראָגען נאָך אהיים דעם חלק פלייש?

און עס האָט זיך טאקע געטראָפען, אז חשה האָט זיך איין מאָל איינגעשפארט און ניט געוואָלט געהן אין יאטקע, וואו איהר בלוט ווערט פערגאָסען...

— פון וואָס־זשע וועסטו מאכען שבת? האָט איהר חיים געפרעגט.

— און פון פונט פלייש וואָס איך וועל נעהמען, מיינסטו, קען מען מאכען שבת? האָט חשה זיך געקלאָגט, אלץ איין שווארץ יאָהר! עס וועט זיין רעכט א מילכיגער שבת!

חיים'ען איז אפילו דער פלאן ניט געפעלען, נאך וואס זאל מען טהאן, אז עס זיינען פארט אויסגעגאנגען אמאליגע יאהרען און ניט ווילענדיג האט ער געזאגט:

— מילא, זאל זיין א מילכיגער שבת! וועסט ביי מיר אלץ פועל'ן! עס איז אפילו ניט אזוי שען!

— קיינער וועט אונז ניט קוקען אין טאפ, — האט חשה איהם געטרייסט.

דער מילכיגער טשאַלענט, וואס חשה האט דעם ערשטען מאל אין לעבען געשטעלט, האט געראמעט... די קארטאפעל מיט פוטער זיינען געווען איינגעפרעגעלט, און דער ריח האט זיך גע-הערט שבת ביי'ם טיש ווי פון די בעסטע געבראטענס.

— נאנץ גוט! האט חיים געלויבט.

— דער זכות פון שבת! — האט חשה דערקלערט.

און חשה, די ניט לאנג געוועזענע שעהנע בעלי-חבית'טע, וואס איהרע טשאַלענטען האָבען געהאט א שם אין גאס, איז גע-ווען צופריעדען פון דעם ערשטען מילכיגען טשאַלענט! עס איז א וואונדער, אבער ווי געזאגט, איז חשה קיין פרעסעריין ניט גע-ווען.... בשעת חשה פלעגט אין די גוטע יאהרען מאכען גוטע טשאַלענטען מיט'ן שענעם חלק פלייש, מיט דעם פעטען קונעל איז דאס אויך געווען ניט דערפאר, ווייל זי איז א פרעסער'ן. הלילה! די ליטווישע ווייבער האלטען וועניג פון דער אכילה. דעמאלט איז דאס אויך געווען לכבוד שבת, אבער אז דערזעלבער טעם האט דער מילכיגער טשאַלענט, די קארטאפעל מיט פוטער, וואס קאסטען אזוי ביליג און צוליעב וואס זי דארף ניט געהן שווארצען די אויגען אין יאטקע, וואו אמאל פלעגט זי נעהמען דעם בעסטען „חלק פלייש“ און היינט קען זי מעהר ניט נעהמען ווי איין פונט, — היינט פאר וואס זאל זי ניט זיין צופריעדען און דאנקען גאט?!

און אזוי האט חשה א גאנצען האלב יאהר געמאכט מילכי-

גע שבתים, און די קינדער און אפילו חיים אליין פלעגען זיך
 ניט קענען אבליימען פון דעם זיסען טעם פון דעם מילכיגען
 טשאַלענט.

נאָר איין מאָל האָט זיך מיט'ן טשאַלענט געטראָפּען א
 גרויס אונגליק, און חשה האָט זיך פערשאַלטען איהר לעבען.
 ביי חשה'ן אליין איז קאליע געוואָרען דער אויווען, ער האָט
 געדארפט האַבען א קליינעם רעמאָנט, וועלכער האָט געדארפט
 קאָסטען ניט מעהר ווי פינף גילדען; פערשטעהט זיך, אין די
 גוטע יאָהרען, ד. ה. בשעת עס האָט זיך „גערודעלט“, וואָלט
 חשה גלייך רופען א „מוליער“ און וואָלט עס פערריכט, אבער
 איצטער, אז עס איז זעלטען פארהאן א גראַשען אין שטוב,
 קען מען זיך זומערצייט בענעהן אַהן איין אויווען: ווארימנס
 קאכט מען אויף אויפ'ן פריפעטשיק און טשאַלענט „רוקט מען“
 ביי א שכנה.

צייט ביי חשה'ן איז קאליע געוואָרען דער אויווען „פער-
 רוקט זי איהר טשאַלענט ביי עטיל לייזער'ס, אויך אפילו ניט
 קיין נגידת'טע, נאָר אן אויווען האָט זי גראַד א גוטען, אלע
 שכנים פרעגלען ביי איהר אויף יום טוב „יאָדערליך“ און נאָך
 אזעלכע מיני יום-טוב'דיגע כבודים, וואָס ניט יעדער אויווען
 טויג דערויף, די גאסיגע ווייבער קענען זיך פון דעם אויווען ניט
 אַבלייבען: ערשטענס איז ער די גרויס ווי א „פעלד“, אין
 צווייטענס האָלט ער „היטץ“. וועגען עטיל'ס אויווען דערצעהלט
 מען זיך אַז איז גאס חדושים: איין מאָל בשעת עס איז געווען
 דער גרויסער עכוב־הקריאה און מען האָט זיך אין בית-המדרש
 געשלאָגען ביז פאר נאכט, אז טשאַלענט האָט מען געגעסען,
 בשעת מען האָט געדארפט עסען שלש-סעודות, און ביי אלעמען
 איז פון די טשאַלענטען „אש“ געוואָרען, ד. ה. קאלט ווי איין,
 און יעדע פרוי האָט געשאַלטען דעם גבאי פון בית-המדרש, אז
 פון איהם זאָל ווערען וואָס עס איז געוואָרען פון „טשאַלענט“.

אפילו דאמאלס, איהר פערשטעהט, אין אזא עת-צרה, זיינען די טשאַלענטען, וואָס זיינען געשטאַנען ביי עטלען אין אויווען, געווען הייס ווי פֿיער און פון עטילס טשאַלענטען וועגען האָט מען זיך נאָך געקענט שלאָגען אין בית-מדרש ביז נאָך מעריב, וואָלט אויך קיין בייז נישט געווען. נאָך אַ מעשה דערצעהלט מען וועגען עטיל'ס אויווען, אז איין מאָל האָט דער אויווען געהאלטען אזא הימץ, אז איין שכנה'ס אַ טשאַלענט האָט „געקאַכט“, די שכנה איז געווען אויסער זיך פון שמחה: דער טשאַלענט איז אזוי הייס!... נאָר די שמחה האָט איהר געקאַסט גענוג גע-זונד: נאָך אַ שכנה איז דערביי געשטאַנען און זעהענדיג ווי דער טשאַלענט קאַכט אזוי, האָט זי אַ פאטש געטהאָן מיט די הענט און האָט אַ געשריי געטהאָן:

— אַ קויל איז מיר! איהר האָט אַ „שאלה“.

— ווי הייסט? איז יענע געבליבען אַ טויטע.

— וואָס, איהר מאכט זיך צום נאָר? אָדער איהר זענט

א גויה? איהר זעהט נישט אז אייער טשאַלענט „קאַכט“ אזוי ווי מען וואָלט איהם ערשט היינט פעררוקט. לויפט גיכער צום רב און פרענט.

נאָך אַ פאַר שכנות, וועלכע זיינען אויך געקומען נאָך זייער-דע טשאַלענטען האָבען פאָדטאַקעוועט און דערצעהלט אַ מעשה, ווי אזוי ביי חייענע שרה'ס איז אזוי אמאָל טרייף געוואָרען אַ טשאַלענט: ער האָט זעהר געקאַכט.

די שכנה, צו וועלכער דער טשאַלענט האָט געהערט, איז געביך נישט טויט נישט לעבעדיג אוועקגעלאָפען צום רב: נאָר אַ דאנק דעם רב'ס ליכעשאפט צום שבת, האָט ער זיך געסטאַרעט ווי ווייט מעגליך איז כשר מאכען, און גראבלענדיג זיך אַ היבשע צייט אין „שאלות ותשובות“ האָט ער דעם טשאַלענט כשר גע-מאכט.

אָט ביי דער עטלען האָט חשה די לעצטע צייט איהרע מילכיגע טשאַלענטען גערוקט, און אויך דאָ האָט איהר דאָס

גרויסע אומגליק געטראפן און זי האָט א פערשטערטען שבת געהאט; איהר שטיקעל שטאַלץ, וואָס איז נאָך געבליבען פון די פאַריגע גוטע יאָהרען איז אין גאנצען צובראָכען געוואָרען, און זי, חשה די ערשטע בעל־הבית'טע אין גאס, איז אזוי גע־פאלען געווען, אז אפילו פריידע־שלמה'ס, די אַרימסטע פרוי אין גאס, האָט איהר בעדויערט :

— אַט וואָס פון א מענשען ווערט! א מוסר אראַבצונעה־מען, ס'טייטש! חשה זאָל פערשטערען אזוי שבת און אַב־קומען מיט מילכיגע קארטאָפֿלעס...

דערגאנגען זיך איז מען צוליעב א יונגע ווייבעל, וועלכע איז ערשט אראָב פון קעסט און וועלכע איז נאָך ניט געווען געניט אין עטל'ס אויווען און אין אלע טשאַלענט טעפ, וואָס זענען דאָרטען געשטאנען און זי האָט פערביטען איהר טשאַלענט אויף חשה'ס. בכלל זיינען אלע טשאַלענט טעפ עהנליך איינער צום אנדערען, גלייך פערשמאַלצען, און מבדיל זיין אין איין איין אויווען פון א טאָפ, דאָרף מען זיין א גרויסע בריה. און די יונגע ווייבעל וועלכע איז נאָך ניט געווען קלאָר אין די טעפ, האָט ארויסגענומען חשה'ס טשאַלענט און אוועקגעטראָג־גען אהיים, אנשטאָט איהרען. אין דער היים האָט זי אויפגעהויבען דעם דעקיל און געוואָלט זעהן צי עס איז גע־ראָטען, צי ליגט דער קוגעל אין גאנצען צי זיינען ווייך גע־וואָרען די ביינער און נאָך אזעלכע בעטראַכטונגען. אבער ווי גרויס איז געווען איהר וואונדער, אז אנשטאָט וואָס זי האָט פערקאכט רעטשקענע קאשע, האָט זי דערזעהן קארטאָפֿעל און פון קוגעל אן זפלייש איז קיין זכר זיט געווען.

איז א האלבע שעה ארום האָט די גאנצע גאס געקאכט פון דעם נייעס: א מילכיגער טשאַלענט!...

ביי חשה'ן איז געווען א פערשטערטער שבת. זי האָט זיך לכתחילה געוואָלט אבוואַרפען פון טשאַלענט, נאָר דערמיט האָט זי נאָך ערגער געמאכט — די ווייבער פון גאס האָבען זיך גע־

טרייסט אז עס טרעפט אזוינע אונגליקען, מען פערשטעהט אז זי, חשה, האט ניט געמיינט צונעהמען דעם פליישיגען און לאַז זען דעם מילכיגען, ווייל אלע ווייסען, אז זי איז א טייערע אידע-נע און מען געדענקט נאָך די אמאָליגע צדקה איהרע, די אמאָלי-נע שבתים, אבער, די אלע נחמות האָבען נאָך איהר מעהר גע-שניטען דאָס הארץ, און זי האט ביטער געוויינט.

— דו ביזט עס ווערט! — האט זי חיים געשטראפט אנה-שטאט צו טרייסטען — מיט אַרימקייט דארף מען זיך ניט שע-מען, וואָרים וואָס מען שעמט זיך מעהר איז אלץ קענטיגער די אַרימקייט, וואָלסטו מאכען שבת ווי אלע ווייבער מיט א שטי-קעל פלייש, ניט שעמען זיך געהן אין יאטקע, וואָלסטו ניט האָבען אזא פערשטערטען שבת.

חשה האט ניט געענטפערט, זי האט נאָר שטיל געוויינט, ביי'ם „טייטש-חומש“, ס'איז גראַד געווען שבת חזון.

— גוט נאָך וואָס איך האב אין די גומע יאָהרען געקויפט א טייטש-חומש! דאנקט זי גאט און געהמט זיך געשמאק צו ליי-ענען און נאָך געשמאקער צו וויינען!

מיין חבר.

ער איז געווען אליין אין דער וועלט — אויסער מיך אלס
חבר האָט ער קיינעם נישט געהאט. מיט מיר איז ער אבער אויך
נישט זיכער געווען. איך האָב אויסער איהם אויך אנדערע פריינד
געהאט. ער איז געווען אויף זיי אייפערזיכטיג, אבער ער האָט
זיי קיינעם נישט בעליידיגט מיט א וואָרט.

ער פלעגט מיר אמאָל זאָגען: ווען איך שטארב, בלייבט
מיין געדעכעניש בלויז אין אייער קאָפּ. און אז איהר וועט
שטארבען, בלייבט שוין גאָר קיין זכר נישט פון מיר.

נאָך דעם פלעגט ער מאַרנע שמיכלען, בלייבען שטיל א
וויילע און, אויסשטעלענדיג די אויגען אויף מיר, צוגעבען:
— דאָס איז שרעקליך, אמת?

אמאָל פלעגט ער צווייפלען, אויב אפילו איך וועל זיין אַנ-
דענקען האלטען אין מיין קאָפּ, און דערפאר פלעגט ער מיר
געבען אַפט ביכער מיט'ן אויפשריפט: צום אייביגען אנדענ-
קען...

די אויפשריפטען פלעגט ער שרייבען מיט גוטער טינט,
טיעף איינגעקריצט די ווערטער אין פאפיר אריין. איך האָב עס
דייטליך געמערקט.

נאָכהער האָט ער אויך דערין אָנגעהויבען צו צווייפלען: ווי
לאנג קען לעבען א בוך!

האָט ער זיך אָנגעהויבען פאר דאָס לעצטע געלד פאַטאָ-
גראפירען און פון יעדער פּאַזע מיר א פּאָרטרעט געשענקט
מיט'ן אויפשריפט: צום אייביגען אנדענקען!

אַפט פלעגט ער מיך רעווידירען:
— וואו האַסטו מיינע פאַטאָגראפיעס?

דערביי פלעגט ער אויסזעהן שטרענג און פאַרשענד.
און ווען איד פלעג איהם ווייזען זיי אין דער בעסטער
אָרדנונג. פלעגט ער זיך אביסעל בערוהינען און פלעגט מורמ-
לען:

— היט זיי!

איינמאל האָט ער מיך פלוצים געפרעגט:

— ווי לאנג, דענקסטו, קען לעבען א בוים?

— א בוים? — האָב איד איבערגעפרעגט, פערואונדערט

פון זיין פראגע. — איד בין קיין באַטאַניקער נישט...

— א דעמב, למשל, א גרויסער דעמב? — האָט ער זיין

טער געפרעגט און געקוקט אויף מיר מאַדנע.

— א דעמב?... א דעמב קען לעבען א יאָהר טויזענד... —

האָב איד איהם סתם א זאָג געטהאָן.

— טויזענד יאָהר? — האָט ער זיך אָנגעחאפט און זיין

נע אויגען האָבען געשטראהלט. — אויב אזוי...

— איז וואָס? — האָב איד מיך געוואונדערט.

ער האָט מיר אבער נישט ערקלערט.

אין א וואָך ארום האָבען מיר ביידע געשפאצירט אין

וואַלד. ער איז געגאנגען פאַראוים שטום און בעקוקט די ביי-
מער.

— איד וואָלט געווען א בעלן אָנצוקוקען א דעמב...

— קיין דעמבעס זעהען זיך עפעס נישט... — האָב איד

בעמערקט.

— קום, העלף מיר זוכען א דעמב... — האָט ער זיך ווי

געבעטען.

מיר זיינען געגאנגען אלץ ווייטער אין וואַלד. ענדליך האָט

ער אויסגעשריען ווילד פאר שמחה:

— אַט איז א דעמב!

— יא, דאָס זעהט אויס א דעמב! — האָב איד מסבב גע-

ווען.

ער האָט דעם בוים בעמראַכט פון אלע זייטען, אַרומגענומען מיט ביידע הענד דעם דיקען שטאַם און זיך אָנגעלעהנט פֿער-טראַכט און באלד האָט ער אַרויסגענומען אַ קליין מעסערל פֿון טאַש.

— וואָס ווילסטו טאָן?

ער האָט מאָדנע געשמייכלט אין געענטפערט:

— איד וויל דאָ אויסקריצען מיין נאָמען...

און טיעף אין בוים האָט ער יעדען אות פון זיין נאָמען איינגעשניטען.

נאָכדעם האָט ער אַכגעווישט דעם שוויים פון שטערן, וואָס די אַרבייט האָט ביי איהם אַרויסגערופען, און זיך געווענדט צו מיר:

— מיינסטו ווירקליך, אז דער דעמב קען לעבען טויזענד יאָהר?

— אויב אַ דונער וועט איהם נישט איינשלאָגען... — האָב איד קורץ געענטפערט.

זיין געזיכט איז געוואָרען בלאַס ווי קרייד, און ער האָט קוים געקענט אויסרידען:

— קום!

מיר האָבען פערלאָזען דעם בוים און זיינען געגאנגען שוויי-גענדיג איבער'ן אלטען געדיכטען וואַלד, וועלכער האָט מר-שחורה'דיג גערוישט.

איז אַ פאַר וואַכען אַרום האָט ער מיר ווידער געבראַכט אַ בילד מיט'ן אלטען אויפשריפט:

צום אייביגען אַנדענקען!

די בעגעגעניש.

דעם יונגענמאן ב. האָט מען מיר פאַרגעשטעלט אַלס אַ
מוסטער פון אַ זעלטענעם עהרליכען און גוט־ערצויגענעם מענ-
שען. איך האָב מיך שטארק פּעראַינטערעסירט מיט איהם. איך
האָב בעשלאָסען מיט איהם חבר צו ווערען.

איך האָב איהם בעטראכט פון קאָפּ ביז די פיס און האָב
בעמערקט, אז ער איז ווירקליך אַ זעהר נאָבעלער מאַן. איבער-
הויפט זיינען מיר געפעלען געוואָרען זיינע רויטע בעקעלעך און
דער גלאטער נישט געקנייטשטער שטערן.

אזא מענשען האָב איך געוואָלט ארויסווייזען מיין אויפ-
מערקזאמקייט. איך האָב ארויסגענומען מיין פאַרטסיגאר און
האָב איהם געוואָלט מכבד זיין מיט אַ פאַפיראַס.

— דאנקע! — האָט ער העפליך זיך פּערנייגט — איך
רויבער נישט. און גלייך נאָכדעם האָט ער ארויסגענומען אַ
פּושקעלע פון טאַש, אויפגעפּענט און פון דאָרט ארויסגענומען
אַ קליינע מענטשע קייקעלע און אריינגעלעגט עס אין זיין מויל.
איך האָב פּערשעמט ארויסגענומען אַ סיגארעטעל פאר מיר
אַליין, פּעררויכערט און נישט געוואוסט וואָס צו ריידען.

מיר זיינען פאַרבליי אַ קאפּע־הויז. מיר האָט זיך געוואָלט
ארויסווייזען מיין אויפגעלעגטקייט צום נייעם חבר. איך האָב
איהם איינגעלאדען אריינצוגעהן.

— מיט פּערנייגען! — האָט ער איינגעשטימט.

מיר האָבען זיך געזעצט ביי אַ טישעל.

עס איז צוגעגאנגען אַ קעלנער.

— צוויי קאפּע! — האָב איך בעשטעלט.

— ניין! ניין! — האָט ער זיך אָנגעכאַפּט — פאַר מיר
מילך! מילך!

איך האָב געטרונקען מיין קאַפּע, ער האָט געטרונקען
זיין מילך...

קעגענאיבער האָב איך בעמערקט א שעהנע פרוי. איך
האָב איהם געמאַכט אויפּמערקזאַם...
— זעהט, וועלכע אויגען!

ער האָט טרוקען בעמערקט:
— צו וואָס איז דאָס קוקען? עס איז נאָר אן עגמט-נפֿש
און ס'קאָסט געזונד...

און מיין נאָבעלער נייער בעקאנטער האָט אפילו נישט
געוואָלט אויפהויבען דעם קאַפּ אין יענער זייט, וואו די דאַמע
איז געזעסען.

נאָכ'ן אַבטרינקען, איך — מיין קאַפּע און ער — זיין מילך.
האָב איך געבעטען ביים קעלנער א צייטונג פאַר מיר און פאַר'ן
הערר ב.

— אד, איהר רעכענט דען דאָ לאנג צו זיצען? — האָט ער
זיך געכאַפּט, אויפּשטעלענדיג זיך. איך וואָלט שוין וועלען
נעהן.

— ווארום? דאָ איז דאָך גאנץ אנגענעהם צו זיצען, —
האָב איך איהם געוואָלט פּערהאַלטען.

— עס איז אומגעזונד, זעהר שעדליך אין אזעלכע פלעצער
לאנג צו זיצען: די לופט איז דאָ זעהר פּערדאָרבען...

איך האָב נישט געהאַט קיין ברירה און האָב בעצאָהלט פאַר
מיין קאַפּע און זיין מילך און בין ארויס מיט איהם אויפ'ן
נאָם.

— וואָלט איהר נישט געווען א בעלן אַמאָל אריינצוגעהן
דאָ אין „אילוויאָן"? דאָ ווייזט מען זעהר שעהנע בילדער, —
האָב איך פּאַרגעלעגט מיין נייעם בעקאנטען.

— אד, וואָס רעדט איהר! — האָט ער זיך ווי דערשראָ-

קען — איהר ווילט מיר קאליע מאכען די אויגען... די דאזיגע
בילדער זיינען זעהר שעדליך פאר דער ראייה...

— וואוהין דען וואלט איהר איצט געווען א בעלן? —
האב איך איהם געפרעגט.

— איצט? ... ער האט ארויסגעכאפט זיין זייגערל, וואס
איז געלעגען איינגעוויקעלט אין א רימענעם בייטעלע, עס אויפ-
געפענעט און בעטראכטענדיג גענוי די צייט, האט ער ווי דער-
שראקען אויסגערופען:

— שוין האלב צעהן... פונקט צעהן געה איך שלאפען...
ווילט איהר, פעטערקע, לאנג לעבען, — האט ער מיר ארויפגע-
לענט זיין האנד אויפ'ן פלייצע, — וואלט איהר שטענדיג געהן
צעהן א זייגער שלאפען...

איך האב אנגעקוקט מיין נייעם בעקאנטען; זיינע רויטע
בעקעלעך האבען ווי געבליהט, נאך אין די אויגען איז געלעגען
די קעלט פון טויט... עס האט מיך א שוידער געטהאן.

— ענטשולדיגט, — האב איך איהם בעמערקט — איך
האב מיך עפעס דערמאנהנט... און דערלאנגענדיג איהם שנעל די
האנד, האב איך זיך פלינק אבגעטראגען, און בין געפלויען ווי
איינער אנטלויפט פון דעם טויט...

איך בין אוועק צוריק אין קאפע-הויז, געהייסען דערלאנד-
גען א שווארצע קאפע, פעררויכערט א ציגאר, גענומען א פאך
אילוסטרירטע צייטונגען און שפעטער אביסעל האב איך זיך
צוגערוקט צו דער שעהנער דאמע און האב מיט איהר געפלו-
דערט בין צוועלף א זייגער...

און די גאנצע יענע נאכט האב איך געהאט דאס געפיהל
ווי איך וואלט זיך געראטעוועט פון עפעס א מאוסען טויט,
און האב געטהאן אלערליי סגולות, צו וואכען און לעבען...

א, געבענטשט זאל זיין דאס לעבען! ...

בלעמער.

1.

פ ר י ה ל י נ ג. דער וועכטער פון שטאדט-גארטען זיצט
ביים טויער און בעטראכט די ביימער. זיין אויג קען זיך זאט
נישט אַנקוקען.

די ביימער שטעהען פערצירט אין טויזענדער גרינע בלע-
טער און קוקען מיט שטאַלץ ארויף צו דער ליכטיגער זון, ווי זיי
וואַלטען ריידען: נא זעה, מיר האָבען זיך קענען דיר נישט וואָס
צו שעמען!

דער וועכטער פערלאַזט דאָס בענקעל, אויף וועלכען ער
זיצט, און געהט זיך דורך די אלעען. ער פעררייסט דעם קאָפּ
אין דער הויך און זיין אויג ווערט אָנגעגאָסען מיט אַ לייעב-
שאפט צום גארטען: ער וואַלט וועלען די אלע ביימער און בלע-
טער ארומנעהמען אזוי ווי אַ קינד און זאָנען: איך האָב אייך
ליעב!

ער הויבט אויף די הענד און וויל אברייסען אַ צווייגעלע.
נאָר ער האָט חרטה:

— אזעלכע שענהע בלעטלעך! מען דארף זיי נישט רייסען, אַ
רחמנות!...

2.

ה ע ר ב ס ט. אַ קאלטער ווינד בלאַזט און רייסט אומ-
דערבארימליך די פערגעלטע בלעטער פון די ביימער; זיי פאלען
איינס נאָך דעם צווייטען אויף דער פייכטער ערד און בעטען
אויס די אלעען.

איבער די אלעעז געהט אום דער וועכטער מיט א בעזים.
 זיין בליס איז פינסטער און צאָרנדיג...
 ער קעהרט זיי צונויף אין איין קופע, בלייבט שמעהן ווי
 פערטראכט און ברומט ארויס :
 — וואָס טהוט מען מיט זיי ? פערפלובטע בלעטער !...

די בעטלערין.

זי אליין, די בעטלערין, האָט געקענט טהאָן מיט איהר פנים, וואָס זי האָט געוואָלט: פערקרימען איהם מיט א געבעט, אויסגלאָצען די אויגען מיט דער גרעסטער פערצווייפלונג, און אויב מען דארף נויטיג — קען זי גיסען מיט טרעהרען אויף... אבער דאָס אַנדערהאלבען־יעהריג קינד אויף די הענד אין א לאַיוועלעך, טויג גאָר נישט צו דער ארבייט. אַ ממזר א קינד דאָס איז: ליגט ביי איהר אויף די הענד און לאַכט...

אמת, דאָס קינד איז נישט שולדיג. עס איז זעהר א שעהנער זומערדיגער טאָג. גאנצע סנאָפּעס שטראַהלען פאלען אויפ'ן קינדס פנימעל. עס געפעלט איהם שטארק די וואַרימקייט, די ליכטיגקייט... ער טאנצט ממש פאר נחת אין דער בעטלעריןס הענד...

— א שמחה אויפ'ן ממזר! — בייזערט זי זיך און גיט איהם א קניפ...

אבער דאָס קינד זאָל זיך האַטש א קרים טאָן!.. אַט איז דורכגעפאָהרען א טראַמוויי; דער טראַמוויי קלינגט, קלינגט, און דאָס קינד הירזשעט פאר גליק...

— עס זעהט גאָר נישט אויס וויאנ'אָרים קינד! — עסט זיך די בעטלערין...

און אין האַרצען טראַכט זי, אז עס פעהלט איהם טאקי גאָרנישט... זיין מאמע, ביי וועמען זי באַרגט דאָס קינד אויף עטליכע שעה, קיבעלט עס און פיעשטשעט עס...

— אויסקרענקען זאָל זי דאָס געלד, וואָס איך גיב איהר פאר איהם! — שעלט זי פאר כעס, ווען דאָס קינד צולאכט זיך פון עפעס א זאך, וואָס געפעלט איהם אויף דער גאָס...

זי האט אמאל געהאט אן אייגען קינד. — דערמאָחנט זי זיך, — דאָס איז געווען טאקי א גאלד; שטענדיג האָט עס גע-וויינט און געקרימט זיך, ווער עס פלעגט דורכגעהן, פלעגט דורך גענומען ווערען פאר רחמנות. זי פלעגט מאכען גאלד מיט איהם; נעחמט עס נעבעך און שטארבט אָב...

און ביי דער דאָזיגער ערינערונג צעוויינט זי זיך מיט אמת'ע טרעהרען; דאָס פרעמדע קינד קוקט זי אָן פער'חרוש'ט און ווייס נישט, וואָס זאל דאָס בעטיימען. אבער איהרע טרעהרען האלטען נישט לאנג זיין אויפמערקזאמקייט: עס איז דורך געפאָהרען א גרויסער וואָגען, געשפאנט אין צוויי פערד. דאָס קינד ווערט מלא שמחה, שפרינגט ארום אין דער בעטלערינס הענר און רייסט זיך צו די צוויי גרויסע, שווארצע פערד...

דער איינציגער.

די גאנצע גאס, וועלכע הייסט אלט-מינסקער, בעשטעהט פון צוויי לאנגע ציילען, מיט קליינע, אלטע נידעריגע הייזלעך. נאך אין סאמע עק שטעהט א גרויס, שעהן און שטענדיג ניי הויז. און אויסזעהן זעהט אויס דאס דאזיגע הויז ווי דער פונדאמענט פון די אלע קליינע הייזלעך, האטש עס שטעהט א ביי-סעל אבגערוקט פון די איבעריגע הייזלעך, ווי עס וואלט מורא האבען אין מנע ומשא צו קומען מיט זיי. אין די קליינע הייזלעך וואוינען קליינע ארימע מענשלעך: חיימ'לעך, חיענעלעך, לייבעלעך און נאך אזעלכע נעמען, וואס האבען זיך צומישט אין איין גאנצען „קבצנים“, אדער אביונים, אדער „ארימע יודען“. אין גרויסען הויז וואוינט א מענש, טאקי א מענש, וואס הייסט מיכל זאוועלס. און אזוי הייסט ער טאקי: מיכל זאוועלס, א גאנצע וואס קען נישט פערמישט ווערען מיט די איבעריגע נעמען פון גאס. מיכל זאוועלס איז מיכל זאוועלס און נישט קיין אנדערער!

מיכל זאוועלס איז א איד א גביר, און אזוי ווי זיין הויז שידט זיך אונטער פון די אלע הייזלעך אין גאס מיט איהרע שעהנע פענסטער, אזוי שידט זיך אונטער מיכל זאוועלס מיט זיינע צוויי גרויסע בייזע, אבער שעהנע שווארצע קלארע אויגען. וואס זיינען, דאכט זיך, שטענדיג ווי אויסגעווישט, ווי די גרויסע שויבען פון זיינע פענסטער, און קוקען דרייסט, מוטיג און קלאר אויף דער גאס און אויף דער גאנצער וועלט. און אזוי ווי עס שידען זיך אונטער די ריינע געפארבטע וועג פון זיין הויז פון די איבעריגע הייזלעך אין גאס, אזוי שידען זיך אונטער

מיכל זאוועלס בנדרים, וועלכע זיינען ריין און ניי און שטארק פון די אנדערע ארימע קליידער.

אין גאס דרעהען זיך שטענדיג ארום די מענשען פון די קליינע הייזלעך. דאס הייסט, מען געהט אין גאס. ווער עס געהט, איז קיינעמס עסק נישט. וואס מאכט עס אויס? צי חיים געהט, צי לייבע געהט, צי חיענע געהט? אבער אז אין דער זעלבער גאס געהט דורך מיכל זאוועלס, בעקומט שוין די גאס נאך אנ'אנדער פנים. דאס הייסט שוין: מיכל זאוועלס געהט. און זאלען אלע איינוואוינער מיט זייערע קינדער פון זייערע הייזלעך ארויסגעהן אויפ'ן גאס, און זאל אין דערזעלבער צייט דורכגעהן מיכל זאוועלס, וועט ער נישט פערמישען זיך אין דער מחנה; ער וועט זיין צווישען די אלע דער איינציגער, און א יעדער וועט איבערגעבען דעם צווייטען: מיכל זאוועלס געהט! און די אלע פון גאס וועלען זיך ווי פערלירען, נישט קענ'טיג זיין. זעהן וועט זיך נאך די גרויסע פיגור פון מיכל זאוועלס; חערען וועלען זיך נאך די פעסטע זיכערע מריט זיי נ ע...

די ערפינדערין.

אז איך לעז אין היסטאריע די פיעלע טרויעריגע פאסטען
ווי ביטער עס האבען געענדיגט די יעניגע, וואס האבען זיך גע-
אָפּפערט פאר דער וויסענשאפט, פאר זייערע נייע ערפינדונגען,
דערמאָהן איך זיך נאָך אַז א טרויעריגע פאסט, נאָך אַז א קרבן,
און פאר מיינע אויגען שווימט ארויס דאָס טרויעריגע גע-
שטאַלט פון אסתר-חשה'ן.

אסתר חשה איז ניט געווען קיין געלעהרענטע, זי האָט
אפילו שרייבען אידיש ניט געקענט, זי האָט קוים די צאינה
וראינה דורכגעקראַכען און אויך דאָס מיט פיעל גרייזען, און
מעהרער האָט זיך געהערט איהר וויינענדיגער נגון, ווי ווערטער,
און דאָך איז די דאָזיגע אונגעלעהרענטע פרוי שיעור ניט געפא-
לען פאר א קרבן אויפ'ן מזבח פון דער וויסענשאַפֿט און שיעור
ניט געלאָזען נאָך זיך פיער קליינע יתומים.

בלויז פיער וואָכען האָט זי געהאט פערנעניגען פון איהר
ערפינדונג, האָט עס געהאלטען בסוד סודות און יעדען דאָ-
נערשטאָג, ווען זי אליין פלעגט זיך בענוצען מיט איהר ער-
פינדונג, פלעגט זי ליעבליך שמייכלען.

— אז זיי וואָלטען דאָס וויסען!

און א פרעהליכע פלעגט זי זיך נעהמען צו איהר ערפינ-
דונג! די געבאקענע קארמאָפּעל אכצושיילען, גוט צורייבען און
דורך א רעשעמע דורכקוועטשען די שימערע שטאָף פון די קאר-
מאָפּעל און אדוינלויגען עס נאָכהער אין מולטער טייג און נוס
אויסמישען עס, און אהר דארע ברוסט פלעגט ווערען לענגער
און ברייטער, אז זי פלעגט בעמערקען, ווי איהר ערפינדונג
ווירקט, דאָס טייג הויבט זיך העכער און העכער; עס וועט נאָך

איז אויווען ביי'ן באקען מעהר נאך צוואוואקסען — עס וועט זיין חלה אויף חרושים.

אויף מארגען פריה פלעגט זיך נאך מעהר נחת האבען: די קידוש-חלות זיינען אויסגעוואקסען ווי בערג און זיינען קלאהר ווי די זון.

— דאנקען גאט — פלעגט זי מיט א זיסען שמייכל פאר זיך רעדען, איבערמאפענדיג יעדע חלה. — קיין פלייש, ברוך השם, איז ניטא קיין סך, זאל האטש זיין געראטענע חלה, א גאנצע וואך דארט מען און מען קווארט.

נאך נישט לאנג האט זי געקענט איינהאלטען דעם סוד! איינמאל אין א פרייטאג פריה איז אריין איהר גאהנטע שכנה פעשע טביה'ס, לייזען די פאמעלע.

זי האט גראד דאמאלס ארויסגענומען די חלה פון אויבען. פעשע אלס א גאהנטע שכנה האט גענומען אין האנד א חלה און מיט גרויס מבינות בעטראכט.

— ביי דיר איז דאך עפעס זעהר געראטענע חלה; פיעל חייווען נעהמסטו?

— גיט קיין סך, — האט אסתר חשה שמייכלענדיג גע-ענטפערט.

— איך נעהם — זאגט פעשע — אלע וואך פאר א גרווען הייווען און עס וואקסט אויך גיט אזוי שעהן! די רבי'צין זאל געזונד זיין, גיט א מאן הייווען — זי קלאגט זיך אלץ, אז עס איז ניטא פון וואנען צו לעבען — די גאנצע שכירות דעם רב'ס איז די טקסא אויף הייווען.

— זעהסט דאך! איך נעהם נאך לפנים וועגען א לויט הייווען, אליין געה איך גיט, איך שיק מין ביילינקען.

— אליהו הנביא געהט אריין אין דיינע טייג! — האט פעשע געלאכט — ווי זאגט מען עפעס: פון על חטא ווערט מען גיט פעט, איך גלויב גיט, אז פון א לויט הייווען זאל אזוי שעהן וואקסען די חלה.

דאָ האָט זיך שוין אסתר חשה ניט געקענט איינהאלטען
און האָט איהר דערצעהלט פון איהר ערפינדונג:

— דו באק נאך אפ א צעהנדליג קארטאָפּעל, צורייב זיי
און קוועטש עס אויס איבער א רעשעטע און לעג עס אריין אין
מולטער טייג, וועט די חלה וואקסען בעסער, ווי אויף הייווען!
לפנים וועגען זאלסטו נעהמען פאר צוויי קאָפּיקעס, עס פאסט
דאָך ניט, די רבי'צין קאן נאך פערשטעהן.

— וואָס איך הער! ... האָט זיך פעשע געוואונדערט. ראָס
איז דאָך א וואוילע זאך, כ'לעבען. איך טהו עס פון היינט אָן.

— דו זאלסט עס קיינעם ניט דערצעהלען; די רבי'צין וועט
זיך דערוויסען וועט זי מייקערען, קעהרען די וועלט.

— איך האָב עפעס א סך סודות דיינע דערצעהלט? —
האָט פעשע ווי בעלידינט זיך — ביי מיר איז א סוד ווי אין
אן אייזערנעם קאסטען.

און אויף איבער אכטאָג דאָנערשטאג האָט זיך פעשע בע-
נוצט מיט אסתר חשה'ס ערפינדונג — הייווען האָט זי נאך גע-
נומען פאר צוויי קאָפּיקעס — דאָס איבעריגע האָט זי געמאכט
מיט קארטאָפּעל, ווי אסתר חשה האָט איהר געלערנט.

די חלות זיינען ארויס געראָטען.

און האָטש פעשע האָט צוגעזאָגט, אז דער סוד וועט זיין
ווי אין אן אייזערנעם קאסטען, האָט זי איהם אויפגעעפענט אין
א פאָר וואַכען ארום פאר איהר א גאָהנטע שכנה, און יענע האָט
עס אויך, פערשטעהט זיך, ניט לאנג געהאלטען אין איהר אייזער-
נעם קאסטען, אין א חודש ארום האָבען די גאנצע גאָס ווייבער גע-
וואוסט פון דער ערפינדונג און האָבען געבאקט זייערע חלה
אויף קארטאָפּעל-היייווען.

די רבי'צין האָט אָנגעהויבען צו בעמערקען, אז די לעצטע
וואַכען לייזט זי עפעס וועניגער פאר הייווען. זי האָט עס דער-
צעהלט דעם רב.

— דו זעה מאך וועגען דעם א חקירה ודרישה (די רבי'צין

האָט זיך טאקע אזוי אויסגעדרוקט, ווייל רייבענדיג זיך שטענדיג צווישען מורי הוראות פלעגט זי רעדען מיט זייער סטיל...)

דו האָסט עפעס אנדערע הכנסות אויסער די הייווען? דו וועסט דען לעבען פון די שמורה מעהל וואָס א צעהנדליג חסידים קויר פֿען ביי דיר פסח; צי פון א דין תורה, וואָס די קצבים האָבען מיט'ן חוכר? די גאנצע הכנסה אונזערע איז די הייווען און דאָס טהוט זיך מיט פאלשקייט. די קרעמער מוזען אוראי בגנבה ברענגען הייווען פון שטאָדט און פערקויפֿען.

דער רב האָט געפאָלגט די רבי'צין און האָט געהייסען ישראל דעם שמש מאכען א שטרענגען אָביסס אין די קראָן מען, צי פערקויפֿען נישט די קרעמער קיין פרעמדען הייווען.

ישראל שמש האָט זיך טאקי גענומען צו דעם אָביסס מיט גרויס קוראזש. נאָך מעהר ווי א משומד איין אקציוניק פלעגט זוכען בראַנפֿען אין די אמאָליגע שענקען אָהן א פאטענט. נאָך זיין מיה איז געווען אומזיסט, די קרעמער האָבען זיך שטארק בעלידיגט, וואָס מען איז זיי חושד אין אזא מיאוסע מעשה: אונטערשלאָגען דעם רב פרנסה, בפרט, אז עס איז פארהאן א בפירוש'ער איסור.

די שמש'טע האָט אויך ניט געשוויגען: די רבי'צין מיט איהר זענען געווען איין גוף און איין נשמה און דער שמש'טעס אונטערזוכונג איז געווען מיט מעהר רעזולטאַט, עס האָט זיך דערגאנגען די גאנצע פאלסיפיקאציע מיט די קארטאָפֿעל, וואָס אסתר חשה האָט ערפונדען.

— און דו וועסט אזא חצופה שווייגען! — האָט די רבי'צין געטופֿעט מיט די פיס, — זי וועט אויסלערנען אלע ווייבער ווי צו מאכען הייווען פון קארטאָפֿעל און מ'ר וועלען בלייבען אָהן ברויט? ... און ביי דיר איז דאָס גוט אזוי? אזא רב ביזטו?

דער רב וואָס איז געווען בטבע א רהיגער מענטש איז אויך אין כעס געוואָרען פאר אזא מעשה רע, און נאָך ווער?

אנ'אשה, וואס, שטיינס געזאגט, מעהר, פון דריי שטיקלעך מצוות האט זי נישט, און מיט דער מצוה פון חלה זינדיגט זי. ער האט גלייך געשיקט רופען אסתר חשה'ן.

אסתר חשה, פערשטעהט זיך, האט זיך שטארק דערשראקען: וואס קען זי דער רב דארפען? פון די גרויסע בעלי-הבית'טעם אין שטעדטל איז זי נישט געווען — איהר מאן איז א מלמד — א גאנצע וואך זיצט ער און קנעלט מיט די קינדער און איז קהל מישט ער זיך קיינמאל נישט — אבער אז דער רב רופט מוז מען געהן.

— אט איז זי, די חצופה! — איז אויף איהר די רביצין אנגעפאלען.

אויפ'ן געשריי איז אריין דער רב.

— זאג מיר, דו טאכטער, — האט דער רב אנגעהויבען מיט א בייזען טאן, — דו האסט דאס אבגעקלעהרט די „המצאה“ מיט די קארטאפעל?

— איד... — האט אסתר חשה קוים ארויסגערעדט.

— דו ווילסט מיר זעצען אהן ברויט, דו! דו לערענסט אומס אלע ווייבער ווי צו מאכען הייווען און איד לייז נישט פאר הייווען, פון וואנען זשע וועל איד לעבען? ... דו ווייסט אז דו האסט עובר געווען אויף אן איסור, עס איז בפירוש אן איסור, הן צו ברענגען פון פרעמדע ערטער הייווען, הן צו קויפען אין קראמען הייווען, הן צו מאכען אליין הייווען, פערשטעהסט? — איד האב נישט געוואוסט, רבי, — האט זי געבעטען מחילה, איד בין אן ארימע פרוי, איד האב גערעכענט, אז איד פערשפאר איין קאפיקע אלע וואך איז דאס ביי מיר א גאנצער אייגענס, אז מען טאר דאס נישט האב איד נישט געוואוסט!

— און ביי מיר איז דאס נישט קיין אייגענס? — האט זיך דער רב צושריען (ווייל די רבי'צין איז געשטאנען קעגען איהם און האט איהם אונטערגעהעצט, געוואונקען מיט די אוי-גען, ווי זי וואלט זאגען: גיעב!...) — דו ווייסט, חצופה, אז דו

האָסט גע'נזל'ט קרושה געלד און דערפאר פלעגט אמאָליגע צייט
טען קומען סקילה... און היינט קומט...

— אוי רבי'נקע שעלט זיך ניט! — האָט זיך די אַרימע
פרוי אָנגעהויבען בעטען, גלויבענדיג אז די קללה וואָס געהט
ארויס פון רב'ס כשרה'ן מויל וועט גלייך מקוים ווערען.
נאָר דער רב, געהעצט פון דער רבי'צין האָט געענדיגט —
— און היינט שטארבט מען בידי שמים... ווייל...

נאָר דאָ האָט דער רב אויפגעהערט צו רעדען. ער האָט דער-
זעהן די אסתר חשה'ס געזיכט איז געל געוואָרען ווי וואַס
און קוים וואָס זי האָט זיך געהאלטען אויף די פיס. נאָר איהרע
ליפען האָבען שטיל געשטאַמעלט:

— זייט מוחל רבי'נקע, זייט מוחל!

— נו, מוחל. מוחל... — האָט דער רב אביסעלע ווייכער ווער
רענדיג געשטאַמעלט און געקוקט אויף דער רבי'צין ווי ער
וואַלט זיך געשראקען.

— ארויס, חצופה! — האָט די רבי'צין געליארעמט, ביי
איהר וועסטו אלץ פועל'ן — א רב! אזא יאָהר אויף מיינע
שונאים! איד, די רבי'צין, בין דיר נישט מוחל...

— מוחל, מוחל. — האָט דער רב צוגעהענדיג נאָהענט צו
אסתר חשה'ן אין דער שטיל געשעפטשעט...

אז אסתר חשה איז ארויסגעגאנגען פון רב'ס שטוב האָט
זיך איהר די גאנצע גאס מיט די הייזער געדרעהט, איהר האָט זיך
געדאכט, אז זי וועט מארגען שטארבען. זי וואַלט א היים ניט
געקענט דערגעהן, ווען זי וואַלט זיך ניט געטרייסט אין איהר
שרעק. אז דער רב האָט איהר צום סוף געזאגט אויף געוויס:
— מוחל, מוחל...

דער פראליטאריער אויף דער פרישער לופט.

אויף דער גאס, איבערהויפט אויף דער בערווע, איז זרח, אן ארבייטער פון א יאהר אכטצעהן, געווען א קעמפפער, אין דער היים, בייט טאטען-מאמען, איבערהויפט ביי דער מאמען, איז זרח געווען א שוואך קינד, מיט א „שוואך-הארץ“, מיט א טרור קענעם הוסט און מיט נאך אזוינע מעלות. עס פערשטעהט זיך, אז זרח פלעגט ניט מיט חשק אויסהערען, ווען די מאמע פלעגט נעהמען בעדויערען זיין „געזונד“, און ער פלעגט שמענדיג לאזן כען פון איהר, וואס זי זעהט איהם צו, פונקט ווי ער וואלט גע-ווען א בורזשויס א קינד.

— ניטא קיין צייט אויף אזעלכע נארישקייטען ! — פלעגט ער שמענדיג איהר אבהאקען, ווען זי פלעגט זיך נעהמען איהם מוסר'ן, וואס ער עסט וועניג, שלאפט וועניג און הוסט אזוי.

און די מאמע פלעגט מיט א זיפץ איהם אבלאזען, שארן קלענדיג מיט'ן קאפ, ווי גערעדט :

— אי זעהן זעהן, וועסט זיך עפעס אַנמאכען.

און עס זאל צו קיין שאנד ניט זיין — גערעכט איז גער-ווענדיג מאמע — די לעצטער צייט האט זרח אליין זיך אָנגע-הויבען קלאגען, אז די ברוסט טהוט איהם עפעס וועה, ניטא קיין כח ! — געוועהנליך האט ער עס געמאָלדען מיט א וויצעלע, א סף וועהטאָנען פערליקענט, אָבער די מאמע האט גלייך דער-פיהלט, אז זרח איז א חולה, און האט איהם מיט געוואלד א-וועקגעפיהרט צום דאקטאר.

דער דאקטאר האט איהם ארומגעקוקט און געזאגט, אז קיין רעצעפטען דארף ער ניט, ער מוז נאָר האַכען פרישע לופט און

דערצו טרינקען א סך מילך און אויפהערען ארבייטען אויף א קורצע צייט.

ניט ארבייטען איז א שווערער לאז, נאָר מיט חסד : דער מאמע, אויך אן ארבייטער, וועט איהם, ווי עס איז, אויסהאלטען די צייטען זענען אפילו שווערע, נאָר עס איז דען א תירוץ ? א קינד ! אָבער וואָס טהוט מען מיט פרישע לופט ? וואו נעחמט מען זי, און אין דער גאס, וואו זיי וואהנען, איז אזוי ענג, — ניטאָ קיין בוימעל, קיין גרעזעל, קיין בלימעל.

האָבען אפילו לייט געזאָגט, אז ער זאל געהן אָפּט אין שטאָרט גארטען. גוט וואָלט עס געווען — איז אָבער דער גאָר טען זעהר ווייט פון זייער דירה, וועט ער דארפן זיך צוויי — דריי מאל שלעפן צוריק א היים, עסען און נעכטיגען איז סאָד קען מען דאָך ניט, — וועט איהם מעהר אַבקומען געזונד, ווי עס וועט איהם צוקומען, און אנב איז א סברא אז ווי באלד דער „סאָד“ געפינט זיך אין שטאָרט גופא, איז די לופט דאָרט אויך ניט פויגעלדיג. שטויב איז דארטען אויך גענוג. ווארען ווער געהט ניט היינטיגע צייטען שפאצירען אין גאָרטען ?

האָט די מאמע א זאג געטהון, האלב אין שפאס, האלב אין ערנסט: זאל ער פאהרען אויף א דאטשע ! האבען זיך אַ פאנגס אין שטוב אלע איבערגעשראקען ... א דאטשע איז צו א רייכער ביסען, ווער ווייס, צי וועלען זיי עס קענען אויספיהרען. אָבער, אז די מאמע האָט זיך געהאלטען עצות מיט ווייבער, צווישען וועלכע איינע האָט זיך געפונען א שטיקעל נגידה, האָט איהר די לעצטע ערקלעהרט, אז די דאטשע איז גאר ניט אזוי טהייער, ווי דער עולם מיינט.

— באשר רייכע וואהנען דארטען — האָט זי איהר ער-קלעהרט — דאכט זיך שוין, אז דאס איז זעהר טהייער, ווארום וואס איז, אייגענטליך, א דאטשע ? א דאָרף ! ...

און דערגעהענדיג גענוי, וואָס א דאטשע איז אזוינס, האָט

די מאמע זיך איינגעשפארט, אז זיך זאל באהרען אויף א דא-טשע.

— סך-הכל איז דארטען בלויז די דירה טהייערער, אבער אזוי זאנט מען, איז אלץ איינס ווי אין שטאדט, און מילך איז נאך וועלוועלער.

זיך האט זיך אפילו אנפאנגס געקווינקעלט : סטייטש! ער אויף א דאטשע ! וואס וועלען „חברים“ זאגען ! און בכלל האט ער קיין צייט ניט, אז סך-הכל מוז ער נאך היינט געהן אויף דער בערזע, ער האט דארט אזא נויטיגע פערזאמלונג. עס האט אבער ניט געהאלפן. אין דעם פרט איז די מאמע אן עקשן'טע, זי האט איהם געמאכט אזוי שווער אויפ'ן הארצען, אז זיך'ן האט זיך געדאכט, אז איהם איז זעהר וועניג געבליבען צו לערבען און ראטעווען קען איהם נאך די דאטשע. און ער איז אוועקגעפאהרען.

די דאטשע איז געווען א מייל פון שטאדט ביי א באהן-סטאנציע, געקומען איז ער אהין מיט אן עלטערער שוועסטער, וועלכע האט איהם געדונגען א דירה — א קליין צימערעל, ביי א דארטיגען פויער, פאר 5 רובעל א חדש. די ערשטע מינוטען האט ער פערגעסען, ווער ער איז, און וואס ער איז געווען ביז אהער, און האט נאך געמורמעלט אין איין קול : „אי ווי גוט! אי ווי גוט! ...“

נאכדעם, ווי די שוועסטער האט איהם בעשטעלט, וואו צו עסעוואן טרינקען, איז זי אוועק געפאהרען. זיך איז געבליבען אליין...

אויף מארגען איז ער אויפגעשטאנען גאנץ פריה. ער האט אבגעטרינקען די פארציע מילך און איז ארויס אין וואלד. אין וואלד איז נאך קיינער פון די דאטשניקעס ניט געווען. די פויגעלעך, ווי זיי וואלטען וועלען זיך בענוצען דערמיט, וואס די דאטשניקעס זענען נאך אין די הייזער, האבען זיך צו-

זונגען אויף אלערליי שטימען. זרח האט פערריסען דעם קאפ צו די בוימער און געקוקט, פון וואנען נעהמט זיך דאס אזא מין מוזיק... דאס ערשטע מאָל אין לעבען הערט ער פויגעלעך זינגען. „זיי זיינען טאקי שעה!“ האט ער מודה געווען און פאר צופרידענהייט האט ער אליין אָנגעהויבען צו זינגען די „שבועה“.

— אָבער דער פראלעטאריאט איז אין שטאדט! — איז איהם פלוצים דורכגעפלויען אין קאפ, זינגענדיג די „שבועה“, און דער וואלד, און די פויגעלעך האָבען ביי איהם דעם חן פער-לאָרען.

א זייגער עלף איז דער וואלד אלץ בעזעצטער געוואָרען מיט מענשען; די בוימער זיינען בעהאנגען געוואָרען מיט האַ-מאקען, אין וועלכע עס האָבען זיך געוויעגט דיקע, זאטע דאמען. זרח האט געקוקט אויף דאס נייע בילד און עפעס ניט פער-שטאנען. די בורזשאזיע האט ער נאָר געקענט פון דער בראשורע; אין לעבען האט ער זי זעלטען געזעהן.

שפעטער אָבער האט ער זיך גלייך געכאפט, אז דאס איז דאך די בורזשאזיע, די אמת'ע בורזשאזיע, גענען וועלכע ער מיט זיינע חברים קעמפפּען.... אַט שמעהט ער קעגען זיי פנים אל פנים... אַט זעהט ער זיי אין לייווענטיגע בעטלעך, זאטע, מיט צופריערענע פנים'ער.

ווי קומט ער אהער?

ער האט זיך געשעהמט פאר זיך אליין.

ער האט זיך געלאזען ארויס פון וואלד.

און דער וועג האט זיך געצויגען דורך שעהנע זומער-וואהנ-נוגען, ביי די זומער הייזלעך זענען געשטאנען רוחיגע בחורים, מיידלעך מיט לאכעדיגע פנים'ער און האָבען געשפּיעלט אין קראקעט.

געבען איין זומער-וואהנונג האט ער זיך אָבגעשטעלט, ניט וויסענדיג צוליעב וואס. ער האט זיך בעגעגענט מיט בליי-

קען פון קראַקעט־שפּיעלער, וועלכע האָבען אויסגעדריקט פער־
וואונדערונג און א ביסעל מורא.

ער האָט זייערע בליקען ניט געקענט פערטראגען, און איז
אוועק ווייטער, בעגעגענדיג אלץ די זעלבע מענטשען.

אָט דאָס, הייסט עס, זענען זיי! — האָט ער געטראכט.

ער האָט זיך דערמאָהנט אָן דער שטאָרט, אָן זיינע „חברים“
אָן דער שווערער ארבייט; א געפיהל פון האס צו די, וואס ער
האָט דאָ ערשט געזעהן, מיט א רחמנות־געפיהל צו די וואס ער
האָט פערלאזען, האָט זיך צונויפגעמישט ביי איהם אין הארצען.
און עס האָט איהם שרעקליך וועה געטהון.

מעהר פון אלץ האָט איהם געקרענקט, וואס זיי שעהמען
זיך גאָר ניט, האָבען גאָר קיין ברעקעל מורא ניט. מילא, איז ער
געקומען טרינקען מילך און שעפען אביסעל לופט, ער זאָל כח
האָבען וויעדער צו ארבייטען. אבער געזונטע.... ווי שעהמען זיי
זיך דאָס ניט אזוי צו לעבען? ...

איהם האָט זיך פערוואלט פאר עמיצען אויסריידען דאס
הארץ, גאָר ער האָט קיינעם ניט — דער איינציגער פראלעטא־
ריער אויף דער דאָטשע..

און א שווער געפיהל האָט געדריקט זיין הארץ...

די שפייזערין.

לאה, א יונג מיידעל, מיט בליהענדע באסען און מיט שווארץ צע קארשען-אויגען איז אויפגעשטאנען פון איהר שמאל בעטעל, און האט זיך א וואָרף געטהאָן צום איינציגען פענסטער וואָס האָט זיך געפונען אין א קליין צימערעל. די העלע זון, וואָס האָט שוין בענאסען דאָס צימערעל מיט שטראהלען האָט זי דערשראָקען. — שוין אוראיי צעהן דער זייגער, שוין וויעדער פערשפע-טיגט, — האט זי די הענר געבראכען.

— ער איז אוועקגעגאנגען! — האָט זי מיט כעס פאר זיך געברומט, מיינענדיג דעם טאטען, וואָס זיצט שוין עטליכע יאהר אָהן א געשעפט.

און דערמאָהנענדיג זיך אָן טאטענס לאַגע, אָן דעם, ווי עס איז ניטאָ קיין אויסגאנג פון דער אַרימקייט, האָט זי די הענר אַראָפּגעלאָזען און האָט געקוקט שטאר אין פענסטער אַריין ווי זי וואָלט וועלען דערזעהן עפעס אין דער ווייטעניש אן אויס-גאנג... שטעהענדיג אזוי פערטראכט, האט זי זיך פלוצים דער-מאָנט, אז נעכטען האָט זי זיך געלעגט אָהן א גראָשען אין קעשע-גע, און אז די קרעמערין האָט נאָך עהערנעכטען אָפּגעואַנט צו באַרגען, און אז היינט איז אין שטוב גאָר נישטאָ... פוסט!... זי האָט זיך פערצווייפעלט גענומען אָנטהאָן און האָט ווי געקרעכצט ביי יעדער בעוועגונג.

— אבער וואוהין איז ער אוועקגעגאנגען? — איז זי אַלץ מעהר אין כעס אַריינגעקומען, וואָס דער טאטע איז ניטאָ, איהר האָט זיך געראכט אז ער איז מיט א כיון אוועק און איבערגע-לאזען דאָס גאנצע אומגליק פאר איהר אַלליין. זי האט בעטראכט דאָס צימערעל און איחר איז נאך ערגער

געווארען אויפ'ן הארצען. דער דורכגאנג איז געווען פערשטעלט מיט א „געמאכטעם בעט“ וואס איז בעשטאנען פון צוויי קאסטנס אויף וועלכע עס זענען געלעגען די צוויי טהירלעך פון צימערעל, דאָ שלאפען די צוויי ברידערלעך, און אלע ביי דער נאכט פאר'ן שלאָף נעהמט מען אראָב די טהירלעך צו מאכען פון זיי א בעט.

לאָה פֿרובט זיך נעהמען די טהירלעך און אויפהענגען זיי צוריק, נאָר פאר כעס איז זי אָבגעשוואכט, און עס בלייבט ביי איהר צו ווארטען אויפ'ן טאטען.

אַבער אויסער דעם האָט זי נאָך אנדערע ארבייט — אומעטום איז אָנגעשטעלט: אויפ'ן פענסטער שטעהען עטליכע גלעזער ניט קיין געוואשענע, געפעס מיט פערטריקענטע גרויפֿען, עס ליגען א העפט פערגאסען מיט טינט, צובראָכענע שרייבפֿעדערס, א בילד אין א צובראָכענער ראָהם; אויפ'ן טיש ליגען ביכער אַחז טאַוולען און מיט טאוולען. צוויי ביכער ליגען אונטער'ן טיש און ווייזען אויס ווי דערשאַסענע פויגעל... לאָה קוקט מיט שרעק אויף די ווילדע אונארדענונג און ווייס ניט צו וואס זי זאל זיך פריהער האַפֿען... און באלד דארף זי שוין געהן צו דער ארבייט! — גוואלד, גאט מיינער! — ברומט זי, מעהר פאר אלץ רייצען זי די צוויי טהירלעך, וואס ליגען רוהיג אויף די קאס־טענס, און פאר כעס גיט זי זיי א שטופ מיט די פיס.

נאָר דער קלאַפֿ זייערער צורייצט זי נאָך מעהר. זי פאלט אַהן כחות אויף איהר געלעגער און קרעכצט פאר וועהטאָג: וואו איז ער אוועק?

זי פיהלט אז זי איז אומזיסט אין כעס אויפ'ן אַרימען טאטען, וואס איז גאט די נשמה שולדיג און וואס קען איהר דאָ גארנישט העלפֿען, נאָר זי וויל האָבען קעגען זיך א מענשען צו טהיילען זיך מיט'ן אומגליק, זי קען עס אליין ניט פערטראָגען. זי איז נאָך יונג, זי וויל נאָך אזוי לעבען, אויפ'ן גאס איז אזוי ליכטיג, אזוי גוט... מען זאל האָבען אַ ביסעל געלד און א מאַד

מען איז שטוב, אז מען זאל נישט דארפן הארעווען אויף א נע-
זיגדעל, קען מען דאך אזוי גליקליך זיין...

— וואו איז ער, וואו איז ער ?

זי דערהערט טריט אויף די טרעפ און זי ווערט רוחיגער. ער
געחט שוין אפשר.

עס עפענט זיך די טהיר און עס געחט אריין א פרוי מיט
צוויי גרויסע בלעכען מילך אין די הענר.

— מילך דארפט איהר? — פרעגט זי סאפענדיג.

— מילך? — פרעגט איבער לאה און דערמאנהט זיך אז

זי האט קיין גראשען נישט.

— נומע מילך ! געהמט פרייליך, א קווארט — אכט גרא-

שען.

— ניין ! איך דארף נישט, איך דארף נישט ! — ענטפערט לאה

ווי ביין, וואס זי קען נישט קויפען...

איהר פאלט איין צו בארגען א קווארט מילך, נאך איידער

זי קלויבט זיך צו עס ארויסריידען, רוקט זיך שוין די אי-

דענע ארויס !

דאס ברענגט זיך נאך מעהר אריין אין כעס, און זי לאזט א-

רויס איהר גאנץ גאל אויפ'ן טאטען, וואס ער איז נאך אלץ נישטא.

— פערדיענט נישט א גראשען... מהומ גארניט, ער ווארט

נאך אויף מיינע אכט רובעל א חדש פון געהעריי... וואס

טראכט ער זיך, רבונג של עולם ? !

ברומענדיג אזוי פאר כעס, דערהערט זי טריט, זי הערט א

בעקענטען הוסטען פאר'ן טהיר און דער כעס געהט איהר אָב.

— ער געהט !

עס קומט אריין א נידעריגעבויגען אידעל אין א צובוי-

גענעם הוט, אין א קראגען אָהן א האלדזטופ מיט א פאפיראס אין

מויל, ער רויכערט מיט גרויס אפעמיט און לאזענדיג שטיקער

רויך פון מויל, זאגט ער שוואך, מיט פאטערליכער ליעבשאפט:

— דו האסט נאך, מיין טאכטער, גארניט צוגערוימט?
פארוואס, מיין טאכטער?

— זעהסט דאך, אז ניט — ענטפערט זי טרוקען.
— שא, מיין קינד, וואס ביזט דו אין כעס, איך טהו דאך
דיר דערפאר גארניט.

לאה'ן דריקט דאס הארץ פאר רחמנות אויפ'ן טאטען. זי
ניט א קוק אויף זיין ארימען אויסזעהן, אויף זיינע טיעף איינ-
געגראבענע אויגען און טראכט:

— וואס פון א מענשען קען ווערען, ווי שטאלץ ער איז א
מאָל געווען.

זי בעמיהט זיך צו שמייכלען און ענטפערט:
— איך בין גארניט אין כעס, העלף מיר אויפהענגען די
טיירלעך....

דער טאטע בויגט זיך איין און הויבט די טהירלעך. לאה
זעהט, ווי ער שטרענגט זיך אָן מיט זיינע לעצטע קרעפטען, ווי
ער ווערט רויט און בלאס... זי קען עס ניט צוועהן און זי האָט
חרטה וואָס זי האָט אויף איהם געווארט.

— לאז טאטע, איך וועל אליין געהמען!
— געה שוין, געה! — ענטפערט דער טאטע פערשעהמט —
אויף א געשעפט די טהירלעך אויפצוהענגען.

ער הויבט אויף איין טהירעל און וויל זי אויפהענגען אויף
די זאוויסעס גאָר דאס טהירעל וויעגט זיך אין זיינע הענד. ער
פערליערט די כחות... אַט אַט פאלט דאָס טהירעל...

— אַי! — גיט לאה א געשריי, — עפעס מאדנע הענד
האָסטו... האָסט מיר שיער דער'הרנ'עט...

— זעה איז מיר, לאה'נקע, גיט געטראָפּען, האָ? טהוט
וועה, זאָג, מיין טאכטער... אוי, וועה איז מיר.

— אַך, וואָס וויל ער פון מיר האָבען"? — וויינט לאה'ס
הארץ — זי קען דעם טאטענס געפאלענעם טהאָן, — זיין שוואכ-
קייט גיט פערטראָגען.

— ניין, עס טהוט ניט וועה! בעמיהט זי זיך צו שמייכלען.
נאך דער טאטע קרעכצט אלץ: אז אָך און וועה איז מיר...
איך האָב זיך גאַרניט ארומגעזעהן, ווי אזוי עס איז געפאלען.
דעם טאטענס קרעכצען און זיין שרעקעדיגער טאן טהוען
לאח'ן מעהר וועה ווי דער קלאפ פון דער טהיר, פערקרימענדיג
וויילד איהר שעהן-יונגען פנים, לאַזט זי ארויס ווי דורך די צייהר
נער!

— אָבער, טאטענקע, האָב רחמנות אויף מיר, לאַז מיך צו
רוה, עס טהוט מיר ניט וועה...

— ביזט אין בעס מיין טאָכטער, — טענה'ט דער טאטע.
ווי פערשולדיגט — ביזט טאָקי גערעכט. איך ווייס גאַרניט, ווי
אזוי דאָס איז געפאלען. זיי מוחל, לאח'נקע, — ענדיגט ער
מיט א געבראָכענער שטיי.

לאה נעהט ארויס פון געדולד:

— ס'ארא מאָרנער מענש דו ביזט! — שרייט זי אויס,
איך ווייס דאָך, אז דו ביזט ניט שולדיג.

דער טאטע ווערט שטיל, ער שטעהט אין מיטען צימערלי,
נלעט פערצווייפעלט דאָס בערדיל און ווייס ניט, צו וואס צו
חאפען זיך. ער האָט חרטה, וואָס ער איז גאָר געקומען פון גאס.
בעסער וואָלט ער זיך אומשלעפען נאָך עטליכע גאסען, — וואָס
האָט ער זיך געאיילט? ער איז דאָך אזוי איבעריג...

איהם ווילט זיך אָבער פאָרט ניט זיין איבעריג און פאסענ-
דיג זיך מוטה ווענדעט ער זיך וויעדער צו דער טאָכטער:
— נו, העלף מיר, מיין טאָכטער, וועלען מיר שוין ביידע
אויפהענגען די טהירלעך.

זיי נעהמען אָהן ווערטער די טהירלעך און סאָפענדיג הענ-
גען זיי זיי אויף.

— ביזט, מיין טאָכטער, א בריה! — קען ער זיך ניט איינ-
האלטען ניט אויסצודריקען איהר זיין פאטערליך געפיהל, זיין
ליעבשאפט צו איהר.

נאָר לאה'ן, זי ווייסט אליין ניט פאר וואָס, שטעכען די ווערטער, זיי שניידען איהר דאָס הארץ, זי קען זיי ניט פער-טראָגען. דעם פאָטער'ס ווייבקיט, וואָס שטאמט פון זיין גער-פאלענקייט, רופט ביי איהר ארויס א געפיהל פון רחמנות פער-מישט מיט פעראכטונג.

— וואָס פון א מענשען קען ווערען? — קלאַנט שטיל איהר הארץ, און די הענד לאָזען זיך אראָב און זי ווייס ניט צו וואָס זיך צו געהען.

— ער וואָלט אוועקגעגאנגען, וואָלט איד צוגעקליבען און געגאנגען ארבייטען, — טראכט זי.

זי דערמאָנט זיך אבער, אז ער האָט ניט געגעסען און איז שטוב איז גאָר נישט ניטאָ.

דאָך פרעגט זי ווי ניט ווילענדיג:

— ווילסט שוין עסען, הא, טאטע?

— עסען? הא? — פרעגט דער טאטע איבער, ווי ער וואָלט זיך דערשראָקען פאר אַזאָ פראנע — עסען? ניין! עס איז נאָך פריה!

— איד וויל נאָך אויך ניט עסען! — זאָגט זי ארויס פעסט.

איד וועל שוין עסען ביי דער ארבייט.

— אוראי! — זאָגט דער טאטע און זיין שטימע ציטערט.

— און וואו איז חיים'קע מיט לייזערקען? — פרעגט זי.

— שפיעלען זיך אויפ'ן הויף...

— לאָזען זיי זיך שפיעלען — ענטפערט לאה און קעהרט

זיך אום צום פענסטער, ווי זי וואָלט וועלען בעווייזען דער ליכ-טיגער זון איהר טרעהר, וואָס האָט זיך איהר אין אויג געשטעלט..

דער געהער.

אין דעם פעקעל, וואָס איין העלפט הענגט איהם איבער די פלייצעס און די אנדערע העלפט — איבער'ן ברוסט, געפינען זיך: גאָפלען, מעסער, קעמעלעך, בערשטעלעך, קנעפעלעך, ביי-טעלעך און נאך אזעלכע מיני סחורות.

און אזוי געהט ער פון איין קאפע אין דער צווייטער, פון איין רעסטאָראַן אין דעם צווייטען, און ביי יעדען טישעל צולייגט ער זיין סחורה די געסט, וואָס זיצען דאָרט און רופט מיט א קול וואָס קלינגט אי מיט א בקשה אי מיט א פראגע צוזאמען:

— א קליין גוט מעסעריל?!

— א קליין בערשטעלע?!

— א שעהן בייטעלע?!

דער שלעכטער מענטש, וואָס זיינע אויגען און זיין הארץ איז אין גאנצען אין דער אכילה, ענטפערט ניט און קוקט איהם אפילו ניט אָן. אָנפאנגט פלעגט איהם אזא אונאָנגענהמער קבלת פנים זעהר אויפגעגען, אָבער ביסלעכווייז האָט ער זיך דערצו צוגע-וועהנט.

דער ניט-שלעכטער מענטש קוקט אריין אין דעם פעקעל, טהוט פריהער א זוף פון'ם גלאַז, וואָס שטעהט פאר איהם אויפ'ן טיש, אָדער ער פערזוכט א שטיק עוף פון טעלער — דאָס ווענדט זיך, זעלבסט-פערשטענדליך, וואו דער ניט-שלעכטער מענטש געפינט זיך דאמאָלסט, צי אין א קאפע, צי אין א רעסטאָראַן, אָדער אין א שענק — דאן ערשט ענטפערט ער קורץ און טרור-קען:

— איך דאָרף גארנישט!

דער גוטער מענש הויבט אויף די אויגען צו'ם געהער, בער
מערקט זיין געקנייטשטען שטערן, זיינע איינגעשרומפנע,
איינגעפאלענע באקען, די בלויע פאסען אונטער זיינע אויגען,
ווארפט א בליק אויף דעם צופליקטען זומערערקעל, וואס דער
געהער טראגט ווינטער-ציט, — און ער זאגט געריהרט:

— גלויבט מיר, אז איך דארף גארנישט...

— א שעהן גוט מעסעריל — 30 קאפיקעס...

און דער גוטער מענש ענטפערט מיט נאך א וויכערע שטיי-
מע:

— גלויבט מיר, ליעבער איד, אז איך דארף גארנישט.

אבער דער אמת-גוטער מענש, וועלכען מען דארף לאנג
ארומזוכען אין אלע קאפען, רעסטאראנען און שענקען, ענט-
פערט:

— אנו, ווייזט עפעס אהער א שעהן גוט קעמעלע, אבער
ביליג.

— א, געזונד און שטארק זאל ער זיין! — ער וועט שוין
זיכער עפעס געבען צו לייזען.

און דער געהער עפענט זיין פעקיל, פאקט אויס, און לענט
אויס אלע זארטען קעמעלעך, וואס ער האט נאך: ווייסע, שוואר-
צע, גרויסע, קליינע, שיטערע און געדיכטע, און דער אמת-גוטער
מענש פרעגט:

— וואס קאסט, למשל, אזא מין קעמעלע?...

דאמאלס הויבט אן דעם געהערס הארץ שטארק צו קלא-
פען. ער ווייס ניט וואס צו טהאן, וויפיעל צו זאגען: ער וואלט
וועלען פערדיענען אן דעם קעמעלע 7 קאפיקעס, ער וואלט זיך
אבער בעת הדיק געלאזט בענוגענען מיט 2 קאפיקעס ריות. אבער
געה און טרעף, וואס פאר א מין קונה דאס איז — א נאר

אָדער א קלונער, א גוטער אָדער א שלעכטער, א רייכער אָדער אן אַרימער? דער געהער ווערט צומישט און גיט פלוצים א זאָג:
 — 25 קאַפּיקעס! — דערהערענדיג דעם פרייז וואָס זיין מויל האָט ארויסגעזאָגט, ווערט ער אליין דערשראָקען און גיט צו:

— גלויבט מיר, הערר לעבען — אז עס איז נאָרניט טייער...
 דער אמת־גוטער מענש אבער, וואָס געהט געבען פער־

דיענען אן אַרימען געהער, ווערט שטארק אָנגע'ברוגן'ט: ווי האָט מען דאָס א חוצפה אויסצובעטען 25 קאַפּיקעס פאר אזא קע־מעלע!

— וויפּיעל דען וועט דער הערר געבען? — פרעגט דער געהער ענטמוטהיגט.

דער אמת־גוטער מענש איז פערטהאָן מיט'ן גאנצען לייב און לעבען אין טעלער מיט'ן געבראַטענס, ער איז שרעקליך אין כעס אויפ'ן געהער, וואָס האָט די העזה געהאט אזוי פיעל אויסצובעטען — און שווייגט...

— 15 קאַפּיקעס! — בעט זיך דער געהער.
 אָבער דער ניערדיגער פרייז געפעלט נאָך אלץ ניט דעם אמת־גוטען מענשען, ער שווייגט ווייטער, 15 קאַפּיקעס איז נאָך אויך צופיעל.

— 12 קאַפּיקעס — לאָזט ווייטער אראָב דער געהער, ער וויל כאַטש פערדיענען וועניגסטענס 2 קאַפּיקעס.
 דאָס מאַל מאכט שוין דער אמת־גוטער מענש אויף דאָס מויל און זאָגט:

— 10 קאַפּיקעס, גאנץ גענוג!

— געהט עס, הערר לעבען!

און דער געהער לאָזט זיך ווייטער פון איין קאפע אין דער צווייטער און פון איין רעסטאָראַן אין דעם צווייטען, אבער זעהר זעלטען געפינען זיך אזעלכע גוטע מענשעלעך, וואָס זאָלען קוין

פען פון א געהער א קעמעלע פאר גאנצע 10 קאפיסעס...
 און א לאנגע צייט דארף דער ארימער געהער איהם זוכען,
 זעהר א לאנגע צייט, און עס ווערט איהם מיאוס דאס לעבען,
 די וועלט, און אלע מענשען. אלעס ערנערט איהם, רעגט
 איהם אויף. און ער שילט אלעס, אלעמען און זיך אליין, און ער
 וואלט וועלען טהאן עפעס אזא מין זאך, אז די גאנצע וועלט
 זאל זיך ארומזעהן, ווי שלעכט און פערדארבען זי איז, אז אלע
 זאלען זאלען פיהלען ווי אכזר'יש זיי בעגעהען זיך מיט זייערע
 מיט-מענשען...

אבער וואס קען אזא ארימער געהער ווי ער, אבטטהאן דער
 וועלט?

ער קען בלויז אויפהערען צו זארגען פאר די בעזוכער פון די
 קאפען און רעסטאראנען, און זיי מעהר ניט צושטעלען זיינע
 סחורות... זאלען די שלעכטע מענשען וויסען ווי אזוי זיך מיט
 איהם צו בעגעהן... זאלען זיי זעהן איין טאג, צוויי, דריי — ניטא
 מעהר דער הויכער און דער דארער, מיט די קנייטשען אויפ'ן
 שטערן, מיט די בלויע פאסען אונטער די אויגען און מיט די
 צוויי פעקלעך אויף זיינע איינגעבויענע פלייצעס, איינגעפא-
 לענער ברוסט!...

אבער ניין! דאס טאָר ער פאר קיין פאל ניט טהאן. זיין
 פרוי, זיינע קינדערלעך זיינען בלייבע, באַרפעסע, הונגעריגע
 קינדערלעך, וואָס ווארטען אויף איהם א גאנצען טאָג...
 ניין! ער וועט ווייטער געהן: היינט, מאָרגען און איבער-
 מאָרגען! — זיין גאנצעס לעבען וועט ער אזוי געהן.
 און ער הויבט זיך אויף און געהט...

די לעצטע האפנונג.

— אז איך זאל וועלען, קאן איך אריינגעהן צו חיים שווארצמאן, וואָלט ער מיר געוויס געליהען עטליכע רובעל, — ער איז מיינער א גוטער בעקענטער, ער וואָלט מיר געוויס, געוויס געליהען, ער איז אן איידעלער מאַן...

אזוי פלעגט לייווער שטענדיג זאָגען אין שטוב, ווען עס פלעגט אויסקומען זעהר ענג, ווען דער קאלטער ווינטער פלעגט זיך פלוצים אונטעררוקען און עס איז קיין האַלץ ניט געווען; ווען עס פלעגט א פסח קומען און עס איז אויף קיין מצה ניט געווען, ווען עס פלעגט א קינד קראנק ווערען און עס איז אויף קיין דאָקטאר ניט געווען...

ווען ער פלעגט דאָס זאָגען, פלעגט ער ניט קוקען די שמור ביגע אין פנים אריין. עס האָט זיך געדאכט, אז דאָס רעדט ער צו זיין באָרד, אויף וועלכער ער פלעגט דאמאלס קוקען מיט ישוב הדעת און מיט דרד-ארץ. נאָר זיין באָרד האָט דאָס שוין פון איהם עטליכע מאָל געהערט און פלעגט ניט נתפעל ווערען פון זיין זיכערען טאָן. עס האָט אויסגעוויזען, אז די באָרד האָט זיך שוין פון זיין רייכען גביר, זיין בעקענטען, לאנג מיאש געווען. אנדערש אבער האָט עס געוירקט אויף לייווער'ס ווייב. חנה, — זי פלעגט אָן זיינע ווערטער זיך אָנחאפען, ווי איינער וואָס טרינקט זיך, אָן א שטרוי, און פלעגט יעדעס מאָל איהם דערויף ענטפערען:

— דו קענסט נאָר רעדען, טהאָן קענסטו נאָר נישט —

האלסטו טאקע אמאָל אריינגעהן צו איהם! אַט נעהם, טהו אָן די שבת'דיגע קאפאָטע און געה אריין.

— ער וואָלט געוויס, געוויס געליהען! פלעגט לייוזער אלץ טענה'ן זיינס: מיר זיינען אמאָל חברים געווען, ער וואָלט מיר דערקענט! ... אַ חרוש, צי וואָלט ער מיר דערקענט! פלעגט שוין לייוזער העכערן דעם טאָן און אָנהויבען מיט אן אנדער ניגון — ווי לאנג, אז מיר האָבען זיך ניט געזעהן, מיינסטו? ... עס וועט זיין סך־הכל א...

— טאָ לעג טאקי ניט אָב און געה שוין אריין, — פלעגט דאָס ווייב איהם ניט לאָזען ענדיגען זיינע זכרונות: מען פאלט דאָך שוין פאר אַ גראַשען.

— ער וואָלט געוויס געליהען! — פלעגט לייוזער, אנשטאָט צו ענטפערן חנה'ן, אלץ רעדען צו זיין באָרד...

עס האָט אויסגעוויזען, אז דער געדאנק, אז ער וואָלט איהם געוויס געליהען, איז איהם טייערער ווי דאָס געלד, און ער האָט די ליכעב האַפנונג ניט געוואָלט אזוי גיך פערשווענדען פאר עט־ליכע רובל.

— „זאָל זיך וואַלגערן אַ האַפנונג!“ — פלעגט ער ווי בער־שליעסען אין געדאנק.

— נו, איז וואָס? דו געהסט, צי ניט? — פלעגט דאָס ווייב טרייבען איהם.

— לייהען וואָלט ער געוויס געליהען, — טענה'ט ער אלץ זיינס: נאָר איך וויל ניט געהן, איך האָב נאָך צייט! אפשר וועלען מיר זיך איצטער ארויסדרעהן אָהן איהם... גאָט וועט העלפֿען...

— רעדט און רעדט, און ווי עס קומט צו טהאָן איז נאָר נישט — אוי, שלים־מזל, שלים־מזל, וואָס וועט זיין פון דיר? ... שאַקעלט חנה מיט'ן קאָפּ און איהר געקנייטשט פנים ווערט גע־קנייטשער און איהרע פערלאַשענע אויגען ווערען פערלאַשענער... נאָר לייוזער'ן פלעגט עס ניט אַרען: זי איז אַ אידענע!

זי קען ניט פערשטעהן. וואָס א האַפּענונג בעמייט! ... וואָס וועט זיין שוין די פעולה, אז ער וועט געהן צום בעקענטען און לייהען די עטליכע רובעל? ... זיי וועלען גלייך צעשלאָגען ווערען און ער וועט בלייבען אַהן געלד און אַהן א האַפּנונג... און אז עס וועט וויעדער קומען זעהר אן ענגע צייט — (וועניג ענגע צייט מען האָט ער!) וואָס וועט ער דאמאלס טהאָן? ... אַהן א שטיקעל האַפּנונג אפילו בלייבען? ... משוגע קען מען ווערען:

— לייהען אבער וואָלט ער געוויס געליהען! — ענדיגט ער הויף זיינע מחשבות, און שמיכעלט.

נאָר דאָס ווייב ענטפערט איהם שוין ניט דאמאלס. זי ווערט ברוגז.

— א נאַרישע אירענע, זי פערשטעהט נאָר נישט, נאָר נישט — לגמרי נאָר נישט... לאכט ער אין געדאנק.

✱

*

*

אזוי זיינען פערבייגעפלוויגען פיעלע יאָהרען. און די פיעלע יאָהרען זיינען פיעל קאלטע ווינטער'ס געווען. ווינטער'ס אַהן האַלץ. אַהן ווארעמע־בגדים, אַהן גאנצע שיד... אין די פיעלע יאָהרען זיינען פיעל פסח'ס געווען, וואָס האָבען מצה געפאָדערט, אין די פיעל יאָהרען זיינען פיעל מאָל די קינדערלעך קראנק געווען און האָבען א דאָקטאר געפאָדערט. און עס איז ניט געווען פאר וואָס צו רוופען: אין די פיעלע יאָהרען זיינען א דריי קינדער געשטאָרבען און עס איז ניט געווען פאר וואָס אין קאלטע קברים'לעך זיי אריינגלעגען, ווייל קברים'לעך פאר קינדער קאס־טען אויך געלד — אלץ האָט געטראָפּען אין די פיעלע יאָהרען, און לייזער האָט זיך געשטארקט און צו זיין בעקענטען גביר אלץ ניט גענאנגען. ער האָט נאָר אין יעדער ענגער צייט גע־טענה'ט: — לייהען וואָלט ער געוויס געליהען, נאָר איד וויל נאָך ניט אריינגעהן... זאָל נאָך זיין... עס וועט צוניץ קומען אן אנדערש מאָל...

לייזער, ביי וועלכען דער בייזער שונא — דאָס לעבען, האָט אלץ אוועקגערויבט, האָט ניט געקענט אזוי גיך אונטערגעבען זיך מיט זיין לעצטער נחמה, מיט דער האָפנונג, און ביז דעם לעצטען טראָפען בלוט האָט ער זיך פערטהיידנט פון שונא'ס געגיל....

*

*

*

די לעצטע צייט אָבער האָט דער שונא איהם מיט שטורם גענומען, און לייזער'ן איז ענג געוואָרען, אז ער האָט זיך ניט געקענט א קעהר טהאָן, עס האָט זיך דער ווינטער אָנגערוקט, א קינד איז קראַנק געוואָרען, דאָס אייוועלע איז איינגעפאלען, א בעט האָט זיך צעבראָכען, זיינע שטיוועל האָבען שוין מעהר קיין לאטעס ניט געוואָלט צונעהמען, פון דער טהיר איז די קליאמקע ארויסגעפאלען און פערלאָרען געוואָרען, און די טהיר איז אָפּען געווען און א ווינד, א בייזער ווינד האָט אין שטיבעל אריינגע-בלאָזען... עס האָט אויסגעוויזען, אז די נויט, די אלטע מאוסע מכשפה, האָט איהם אָנגענומען מיט איהרע דארע, קאלטע הענד, און האָט איהם געוואָלט דערשטיקען, און ער האָט זיך געריסען פון איהרע אַרעמס, און רייסענדיג זיך אזוי, האָט ער בעשלאָסען צו געהן צו זיין בעקענטען :

— איך געה צו חיים שווארצמאן ליהען עטליכע רובל, —

האָט ער געמעלדעט אין שטוב.

נאָר אין זיין שטים האָט שוין ניט געקלונגען יענע זיכער-קייט, אז ער וועט געוויס ליהען, איהם האָט זיך געדאכט, אז עפעס איז דורכ'ן טהיר ארויסגעפלויען, דאָס איז די האָפנונג ארויס — זיין איינציג לעצטע האָפנונג....

די פאבריק.

איצטער בין איך שוין א גרויסער דערוואקסענער מענש, אָדער, ווי איך פלעג עס אין מיין קינדהייט רופען — „א איד“... איך האב שוין א שטיק וועלט געזעהן, אין וועלכען עס געפינען זיך גרויסע רוישענדע שטערט, מיט א סך הויכע שטיינערנע הייזער און מיט א סך נידעריגע שטיינערנע מענשען... אפילו דעם גרויסען ים, וואָס רוישט אזוי און שרעקט דעם שוואכען קליינעם מענשעל, וואָס קוקט איהם אָן מיט זיינע צוויי קליינע אויגען און קען זיין ענדע ניט כאפּען, — אפילו אַט דעם פחדדיגען ים האָב איך שוין אויך געזעהן.

נאָר ניט די גרויסע רוישענדע שטערט, נאָר ניט דער גרוי-סער פחד'יגער ים, האָבען מיר געגעבען דאָס, וואָס איך האָב ביי זיי געזוכט. גרויס זיינען די שטערט, וואָס איך האָב געזעהן, נאָך גרעסער איז דער ים; אָבער דאָס, וואָס איך האָב געזוכט, האָב איך ביי זיי ניט געפונען; און ווען איך וויל האָבען דאָס, וואָס איך האָב געזוכט, מוז איך זיך אוועקלענען פארנאכט, ווען די זון פערגעהט, אויף מיין בעטעל, אין ענגען צימער'ל, פערמאכען די אויגען און קלערען, און טראכטען, און חלומ'ען...

און דאן שוועבט ארויס פאר מיינע אויגען אַנ'אנדער וועלט — די קינדהייט-וועלט!

און קליין פיהל איך מיר דאמאָלס, און קליין איז דאָס וועל'טעל, וואָס שוועבט פאר מיינע אויגען, ווען איך ליג פאר נאכט אין בעטעל, נאָכדעם ווי די זון פערגעהט, ווען איך פיהל מיר מיעד און דערשלאָגען פון דעם גרויסען לאנגען רוישענדיגען טאָג, אין דער גרויסער רוישענדיגער שטאָרט...

*

*

*

איצטער בין איך שוין א גרויסער, דערוואקסענער מענש, אמאל בין איך א קליין אינגעלע געווען און מיין וועלט איז געווען דאָס קליינע שטערטעלע מיט די זעקס קליינע שמאלע געסלעך, וואָס האָבען זיך געצויגען, ווי שוואַרצע שטענגעס, — מיט דעם טייכעלע, הינטער אַ שמאל קליין געסלע, וואו מיר פלעגען זיך זומער באדען.

פלעגט זיך אמאל טרעפּען, אז לויפּענדיג אזוי צום טייכעלע פלעגט עמיצענס א טאטע אונז בעגעגען און אונז א רוף טהאָן מיט אַ בייזער: וואוהין? פלעגען מיר זיך מאכען „כאלו לא ידע“, און פלעגען זיך ניט אַבשטעלען. אי וואָס? שפעטער וועט מען שמייסען, מילא! וואָס נאָכדעם וועט זיין, האָבען מיר ניט געזאָרגט. מיר זיינען נאָך ניט געווען אזוי קלוג און „געזעצט“, ווי די „גרויסע“ און מיר האָבען קיין מורא ניט געהאט פאר שפעטער...

ס'איז ווינטער געווען. מיר אינגלעך זיינען געזעסען אין חדר און האָבען געלערנט „מרוכה“. דער פרק איז געווען צו ערנסט און צו שווער פאר אונזערע לייכטזיניגע קעפלעך און אונז איז כלל נישט אָנגעגאנגען, ווי פיעל דארף דער גנב בע-צאָהלען: צי ד' וו' אָדער תשלומי כסף; פון אונזערט וועגען האָט מען דעם גנב געקענט אין גאנצען שענקען. בכלל, האָבען מיר נישט פערשטאָנען, וואָס בעטייט עס? איינער אן אַרימאן, וואָס האָט ניט וואָס צו עסען (אנדערש, וואָלט יער ניט גע-גנב'עט) גנב'ט אַ שעפּסעלע, טראָגט עס אויפ'ן פלייטשע, דאָס שעפּסעלע מעקעט אזוי טרויריג, — אינגאנצען אַ אינגעלשע מעשה, קומען צו געהען תנאים און חכמים, אזעלכע „גרויסע“ אידען, און מאכען דערפון אַ גאנצען וועזען, קריגען זיך אזוי

שטארק. אזש זיי ברענגען אריין אונזער רבין אין כעס, און ער שלאגט אונז מיט די גראַבע רוקענס פון דער גמרא...
וואו איז דער יושר?...

און יענעם טאג האָבען מיר גראַד געלערנט יענעם בע-
וואוסטען „עמוד“, וואָס האָט בלויז עטליכע שורות „גמרא“
און וואו דאָס איבעריגע איז רש"י און „תוספות“, אזוי אז דער
„עמוד“ מיט די עטליכע שורות גמרא ווייזט אויס, ווי עפעס א
קליין אינזעל פערטרונקען צווישען צוויי גרויסע ימים, און מיר
דוכט זיך, אז מיר שטעהען אויפ'ן אינזעל און ציטערן, און אונ-
זער רבי, דער קאפיטאן וויל אונז איבערפיהרען די צוויי גרויסע
ימים, וויל זיין א העלד, נאָר ער קען ניט און ער שרייט און
שילט און, ערגער פאר אלץ, ער שלאגט...

נאָר אַט עפענט זיך אויף די טהיר און עס לויפט פריהער
אריין א ווייסע פארע אין חדר, נאָכדעם פאלט אריין בעריל
דער שמיד, א חדר-אינגעלס א טאטע. ער קומט געוואָהר ווע-
רען, וואָס מאכט זיין יאָסקע, און גלאט א ביסעל שמועסען מיט
א אידען א „תלמיד חכם“ — מיט'ן רבין.

— שלום עליכם, רבי! ציהט דער שמיד אויס דעם רבין
זיין גראַבע פעהאַרעוועטע האַנד.

— עליכם שלום! — ענטפערט דער בייזער רבי און סטא-
רעט זיך צו שמיכלען, נאָר דאָס קומט איהם זעהר שווער אָן.
— זיצט ר' בער! — נו, שקצים, — ווענדעט זיך דער
רבי צו אונז, — זיצט רוחיג א וויילע, קוקט איבער דער תוספות
דערווייל, און איד וועל אביסעל שמועסען מיט ר' בער'ן.

מיר קוקען זיך אלע איין אין דעם גרויסען ים תוספות, נאָר
אונזערע אויערן זיינען אָנגעשטרענגט צו הערען עפעס נייעס,
וואָס בער דער שמיד האָט געבראכט. ווייל בער דער שמיד
ברענגט שטענדיג א סך נייעס, ווען ער קומט.

— א וועלטלעך געוואָרען, א גרויל, א גרויל! — הויבט אָן
דער שמיד.

— דהיינו, ר' בער? — ווערט נייגיריג דער רבי און שטעלט אָן די אויערען צו הערען עפעס אינטערעסאנטעס.
— א גרויל, א גרויל! — האלט זיך אלץ דער שמיד ביים וואונדערן — נו, א וועלטעלע!

— אדרכא וואָס אזוינס!... — מרייכט דער רבי.

— א גרויל, א גרויל!

מיר קוקען אין תוספות און ווארטען מיט דער גרעסטער אונגעדולד אויפ'ן „גרויל“, וואָס ר' בער דער שמיד וועט מסתמא באלד דייטליכער ערקלערען.

— א קליין שטעדטעלע, — הויכט אָן דער שמיד, — מיר שטיינס געזאָגט, זעקס געסליך מיט א מארק, די גוי'עשע געס-לעך איז דאָך ניטא וואָס צו רעכענען. איחר פערטמעהט?... אין אזא שטעדטעלע זאָל מען געהן שטעלען א פאבריק... א פא-בריק! א גרויל!

„א פאבריק!“ — גיב איך א קלאפ א חבר מיט'ן פוס.

— אין תוספות קוק! — גיט א געשריי דער רבי.

— אזוי גאָר! — ווענדעט זיך דער רבי צום שמיד. —

א פאבריק דאָ אין שטעדטעל; צי משוגע?

— א פאבריק פון שוועבעלעך.

„פון שוועבעלעך!“ — גיב איך וויעדער א קלאפ א חבר מיט'ן פוס.

— דו קוקסט אין תוספות, צי ניט, גראָבער יונג דו. שרייט אויס דער רבי נאָך העכער און געהמט מיך אָן פאר'ן אויער און דרעהט א „שלשלת“...

— אזוי גאָר פון שוועבעלעך! וואָס איך הער! — וואונ-

דערט זיך דער רבי און גלאצט אויס די אויגען.

— יא, יא, ביי אונז אין שטעדטעלע שטעלט מען א פא-בריק פון שוועבעלעך.

— משוגע, פשוט משוגע, — לאכט דער רבי, ווי פיעל שוועבעלעך דארף האָבען אונזער שטעדטעל? לאַמיר אפילו רע-

一、
二、
三、
四、
五、
六、
七、
八、
九、
十、
十一、
十二、
十三、
十四、
十五、
十六、
十七、
十八、
十九、
二十、
二十一、
二十二、
二十三、
二十四、
二十五、
二十六、
二十七、
二十八、
二十九、
三十、
三十一、
三十二、
三十三、
三十四、
三十五、
三十六、
三十七、
三十八、
三十九、
四十、
四十一、
四十二、
四十三、
四十四、
四十五、
四十六、
四十七、
四十八、
四十九、
五十、
五十一、
五十二、
五十三、
五十四、
五十五、
五十六、
五十七、
五十八、
五十九、
六十、
六十一、
六十二、
六十三、
六十四、
六十五、
六十六、
六十七、
六十八、
六十九、
七十、
七十一、
七十二、
七十三、
七十四、
七十五、
七十六、
七十七、
七十八、
七十九、
八十、
八十一、
八十二、
八十三、
八十四、
八十五、
八十六、
八十七、
八十八、
八十九、
九十、
九十一、
九十二、
九十三、
九十四、
九十五、
九十六、
九十七、
九十八、
九十九、
一百、

— רב בערע, האט רחמנות, זאגט מיט אן אמת, טאקי
 ביים טייכעל מאכט מען די פאבריק? ... טאקי ביים טייכעל? ...
 און מיר גלויבט זיך דאס גליק ניט...

נאך פסח איז די פאבריק פערטיג געוואָרען. מיר חדר-
 אינגלעך זיינען געקומען צו לויפען אַנקוקען זי. איהר אויס-
 זעהן האָט אונז געשראָקען. די הויכע קוימענס האָבען פון דער
 ווייטענס אזוי ביין געקוקט און האָבען אויסגעזעהן, ווי זיי
 וואָלטען וועלען חרוב מאכען דאָס גאנצע שטיק פֿעלד, וואָס גע-
 פינט זיך ארום.

— א סארא הויכע קוימענס! — האָט יאשקע, א חדר-
 אינגעל, פון ווייטען אָנגעוויזען.
 — ווי עס הודיעט! — האָט א צווייטער אינגעל ווי מיט
 שרעק ארויסגעזאָגט.

— קומט נעהנטער! וואָס האָבען מיר מורא? — האָט
 זיך איינער געמוטהיגט.
 — טאקי, וואָס האָבען מיר מורא? — האָבען מיר זיך
 אלע געפאסט מומה — קומט!

מיר זיינען צוגעגאנגען נעהנטער און האָבען זיך אוועק-
 געשטעלט ביים טייכעל. דאָס וואסערל האָט שמיל און טרויעריג
 גערוישט און מיר האָט זיך געדאכט, אז עס וויינט... עס האָט
 מיר אויסגעוויזען אז דאָס טייכעלע האָט מורא פאר דער גרוי-
 סער פאבריק...

און ניט נאָר אויף מיר אליין האָט דאָס טייכעלע אזא אייג-
 דרוק געמאכט, אלע חדר אינגלעך האָבען, אנשטאָט צו קוקען
 אויף דער פאבריק, זיך אין וואסער איינגעקוקט און איינער
 האָט זיך צוויפצט:

— מוטנע וואסער געוואָרען!
 — טאקי! — האָט א צווייטער טרויעריג מודה געווען.

— דאס איז פון רויד פון די קוימענס...
 — א רחמנות אויף דאס טייכעלע, האט א אינגעלע
 כלומר'שט לאכענדיג געזאגט.
 — משונענער! — האבען מיר פון איהם אנגעהויבען
 צו לאכען, די הערצעלעך אבער אינוועניג האבען אונז געקלעמט
 און עס האט זיך געוואלט וויינען...

*

*

*

„ספירה“ האט זיך געענדיגט; עס איז געווען א הייסער טאג
 און לערנענדיג מיט'ן בייזען רבין האבען מיר א גאנצען טאג גע-
 קוסט אין פענסטער צו זעהן, וואו האלט שוין דער שאטען פון די
 הייזער, ווען וועט שוין די זון אויף אונז רחמנות האבען און וועט
 זיך איבערפעקלען ערגעץ ווייט הינטער די הייזער, כדי דער רבי
 זאל אונז שוין לאזען פריי...

און אט איז שוין די נאנצע גאס „שאטען“ געווארען. דער
 פאסטוד האט שוין די משערעדע געטריעבען און דער רבי האט
 אונז פריי געלאזט.

— באדען זיך! — האבען מיר אין איין קול אויסגעשריען
 און זיך געלאזט אראב פון געסעל, צום טייכעל.

— הערסט ווי עס פייפט! — האט, געהענדיג, איין חבר
 ווי בעזארגט אויסגערופען, צוהערענדיג זיך ווי פון ווייטען
 פייפט די פאבריק.

— זאל פייפען! וועט זיין פרעהליכער זיך צו באדען, —
 האט א צווייטער געזאגט.

— טאקי! — האבען מיר מיטגעשטימט, ווי מיר וואל-
 טען וועלען זיך אליין אכנארען.
 נאר וואס געהנטער מיר זיינען געקומען צום טייכעל, אלץ

מעהר האָבען מיר זיך געשראַקען, עפעס האָט אונז דאָס האַרץ פאַרגעזאָגט טרויעריגעס...

איך האָב זיך געלאָזען לויפען אלץ שטאַרקער און שטאַר-
קער, ווי איך וואָלט וועלען דערמיט צוגעבען מוט מיינע
חברים. נאָר קומענדיג נאָהנט צום טייכעל בין איך געבליע-
נען שטעהן, ווי פערגליווערט.

— ניטאָ, ברידער, קיין טייכעל! צוריק! — האָב איך
ווי מיט א געוויין אויסגעשריען.

— ד ז ז ז ז ז ! ! — האָבען די קוימענס געפייפט.

— ד ז ז ז ז ז !

די חדר אינגלעך זיינען געהנטער צוגעקומען, האָבען איינ-
געבויגען די קעפּ אריינצוקוקען אין טייכעלע און מיר אלע האָ-
בען א לאנגען זיפּץ, ווי נאָך א געשטאַרבענעם, ארויסגעלאָזען.
— אוי ! !

דאָס וואסער האָט אויסגעזעהן ווי אין א טעלער פערבליע-
בענע קאלטגעקעכטס, פערגליווערט. אויף דעם גליוועריי זיי-
נען געווען אַנגעווארפען העלצעלעך, צובראָכענע קעסטעלעך און
סתם מיסט. און אלץ האָט געשמעקט מיט א מאַדנעם שטיקענ-
דיגען גערוד.

מיר זיינען אזוי געשטאַנען ווי פערשטיינערט א פאַר מיר
נוט, געקוקט מיט אראָבגעלאָזטע קעפּ, פלוצים האָבען מיר דער-
הערט הינטער זיך א גראָבען קול הינטער אונז רעדען :
— וואָס טהוט איהר דאָ, הא ?

— מיר האָבען זיך אומגעקוקט און האָבען דערזעהן א
הויכען גראָבען בייכיגען אידען, מיט א פליך אויפ'ן קאַפּ; ער
איז געשטאַנען און געקוקט אויף אונז און געשטייכעלט. מיר
האָבען ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערן.

— וואָס טהוט איהר דאָ ? הא ? — האָט ער ווייטער
געפרעגט.

— באַדען זיך ווילען מיר! — האָט זיך ביי איינעם אַרויסגע-
ריסען א געשרעה...

— האַהאַהאַ! — באַדען זיך! — האָט זיך דער דיקער
איד צולאכט — נו, וואָס־זשע ווארט איהר? חִי־חִי!...
— אַמאָל פלעגען מיר זיך דאָ באַדען, — האָט א צוויי-
טער אינגעל, ווי דורך טרעהרען אַרויסגעזאָגט. — אַמאָל איז
געווען ריינע וואַסער...

— אַמאָל! אַמאָל! — האָט דער הויכער בייכיגער איד
זיך לוסטיג געמאכט מיט אונז — אַמאָל איז דען אויך א קונץ
געווען צו באַדען זיך? ... באַרט זיך איצטער... האַהאַהאַ!
זיין לאכען האָט אונז ביז וועהטאָג גערייצט. און איינער פון
אונז, בלאס ווי דער טויט, האָט א געשריי געטהאָן.

— א בראַנד אין אייער פאבריק!...

און האָט זיך פונאָדער געוויינט.

— האַהאַהאַ! — האָט זיך דער בייכיגער־דיקער איד
פונאָדער געלאכט, — א היים, שקצים!...

געהענדיג צוריק א היים, האָט מיר געקלונגען אין די אוי-
ערן דעם איד'ס געלעכטער, דער „רוזוזוז“ פון די קויםענס און
דאָס אלץ האָט זיך מיר געלעגט ווי שוועבעל אויף מיין הארץ.
— א בראַנד אין דער פאבריק! — האָט דאָס אינגעל דעם
גאנצען וועג געשאַלטען.

— דערשטיקט האָט זי דאָס טייכעלע! — האָט א צוויי-

טער געזיפצט...

און לאנג האָבען מיר דאָס טייכעלע בעוויינט, און נאָך
לענגער די פאבריק געשאַלטען...

דריי שונאים.

דריי אידען האָב איך אינגעל-ווייזן פיינר געהאט, געווען זיי א דם שונא. איינער פון זיי איז געווען חיים מרדכי דער שוחט, א איד מיט א לאנגע געדיכטע באָרד, ווילד פערפלאַנטערט און פערפלאַכטען און מיט צוויי גרויסע מורא'דיגע אויגען, וועלכע האָבען געהאט דעם זעלביגען גלאנץ פון זיין אָנגעשארפטען חלף... און אז ער פלעגט קומען צו אונז אומאָל קוילען דאָס קעלבעלע, וואָס אונזער בהמה פלעגט „געבוירען“ און קאלטבליר טיג שארפען דעם חלף, דערצעהלענדיג אגב אורחא א מעשה, אז טרוקענע פעלכלעך זיינען געפאלען (ער האָט געהאנדעלט מיט טרוקענע פעלכלעך), פלעגט זיך מיר וועלען בשעת-מעשה ארויסרייסען פון זיין גראַבער האַנד דעם חלף און אריינלאָזען איהם אין האַרצען. אויף אונזער קעלבעלע האָב איך מעהר רחמנות געהאט, ווי אָט אויף דעם גזלן, וואָס מעהר אז טרור קענע פעלכלעך קויפען און קעלבער קוילען ווייסט ער ניט..

דער צווייטער, וועמען איך בין א שונא געווען, איז געווען גרונם דער בושעל — א גמרא מלמד, א איד מיט זעהר א לאנגען האַלז, פאר וואָס חדר אינגלעך האָבען איהם בושעל גערופען. איך האָב אפילו ביי איהם קיינמאָל ניט געלערנט, נאָר די חברים מיינע פלעגען זיך פון איהם אַנדערצעהלען אזעלכע רציחות, וואָס ער בענעהט זיך מיט זיינע תלמידים, אז מיין יונג-בלוט פלעגט אויפגעקאָכט ווערען און אז איך פלעג איהם אומאָל זעהן אין בית מדרש בין מנחה למעריב, ווי ער שטעהט נעבען כיור און וואשט די הענד, גלאַצט זיינע קליינע פייכטע אויגעלעך און מורמעלט אונדרייטליכע ווערטער, פלעגט זיך מיר וועלען נוקם זיין זיך אָן איהם פאר מיינע חברים...

נאָר די שנאה צו די ביידען איז געווען זעהר קליין קעגען דער שנאה, וואָס איך האָב געטראָגען טיעף אין מיין יונג האַר-צען צו אהרן חיים דעם וואוכערניק. דאָס איז געווען דאכט זיך אויפ'ן קוק, אן אַרעמער איד, אן איינגעהויסקערטער אין אן אלט צעריסענעם בגד, נאָר עס איז מיר געווען גענוג צו הערען איהם אמאָל טענה'נדיג מיט מיין טאטען:

— איך זאָג אייך ר' שלום (אזוי האָט מיין טאטע געהיי-סען). אז אנדערש וועט עס ניט געהן — אנדערש קען עס ניט זיין... דאָס איז מיר געווען גענוג, איך זאָל פיהלען צו איהם א טיעפע שנאה. אין זיין קול האָט געקלונגען אזוי פיעל בייזקייט, אזוי פיעל קאלטקייט, אזוי פיעל אכזריות, אז עס איז מיר פער-בליבען ווי ראָסט אויפ'ן הארצען און אז ער איז אוועקגעגאנג-גען פון אונז, האָב איך זיך ניט געקאָנט איינהאלטען און זיך געווענדט צום טאטען:

— טאטע, וואָס האָסטו מורא פאר איהם, וואָס רעדסטו מיט איהם? ...

— עס ווייל אונזער שטיבעלע אָבנעהמען! ... האָט דער טאטע האלב לאכענדיג, האלב ערנסט געזאָגט.
— א מכה וועט ער אָבנעהמען! — האָב איך מיט בלוט פערלאָפענע אויגעלעך אויסגעשרינען, דריקענדיג די פויסטען — איך וועל איהם זעהן אין גאס, וועל איך איהם מיט א שטיין פלעטען דעם מוח...

— און ס'י ב' י ר האָסטו פערנעסען? האָט דער טאטע מיך געסטראשעט... און אין דער מינוט בין איך אויף „סיביר“ געווען מעהר אין כעס, ווי אויפ'ן מאוס'ען וואוכערניק...

*

*

*

און שמעלט זיך פאַר מיין וועהטאָג, אז אן מיינע ערשטע צוויי שונאים האָב איך ווי עס איז דערלעבט א נקמה. דער

שוחט האָט שטארק אָנגעהויבען צו האַנדלען מיט „טרוקענע פעלכלעך“, איז געוואָרען אַ נגיד. דערווייל האָט דעם חזן'ס בחור זיך עקזאמינירט אויף שוחט און האָט אויסגעהאלטען דעם עקס זאמען... און אזוי ווי דער פּאָטער זיינער, דער חזן, האָט גע- האט אַ גרויסען „צד“, ווייל ער איז שוין עטליכע יאָהר הייזעריג געווען און מען האָט אויף איהם שטארק רחמנות געהאט, — האָט זיך דאָס שטעדטעל געלעגט, אז מען זאָל, אָנשטאָט חיים מרדכי'ן, וואָס האָט אָנגעקליבען אַ מטמון גאָלד פון די „טרוקענע פעלכלעך“, מאַכען פאר אַ שוחט דעם חזן'ס בחור. אי וואָס? אַ בחור טאָר נישט קוילען? טאָ זאָל מען איהם חתונה מאַכען... עס איז אפילו אַ שווערע זאך געווען, קריגען אזוי גיך אַ שרודך הגון פאר'ן חזן'ס בחור, נאָר אז „שטאָרט“ וויל איז ניטאָ קיין שווער, מען האָט דעם בחור חתונה געמאכט, געגעבען איהם אַ ווייב, אַ חלף און געזאָגט איהם: קוילע...

אָט אזוי האָב איד דערלעבט נקמה אָן אלטען שוחט. אמת, דער נייער איז אויך ניט געווען בעסער, ער האָט אויך געקוי- לעט, נאָר מיר האָט ער מיין כעס ניט אזוי אויפגעבראכט. ער פלעגט דאָך ניט אזוי קאלטבלוטיג שאַרפען דעם חלף, ווי דער אלטער. ער פלעגט דאמאָלס זיין בלייך ווי ליינוואַנד, די הענד פלעגען איהם ציטערן און מיר האָט זיך געדאכט, אז ער אליין האָט אויך רחמנות אויפ'ן קעלבעלע, נאָר וואָס זאָל ער טהאָן. אז מען האָט איהם פאָרט פאר אַ שוחט געמאכט...

אַ נקמה האָב איד אויך דערלעבט אויף גרונם דעם בושעל. עפעס איינמאָל נאָך פסח האָט זיך אין שטעדטעל צעטראָגען אַ נייעס, אז גרונם דער מלמד האָט פערלאָרען זיין חדר. צו וועלכען בעל הבית ער קומט בעטען דאָס אינגעל זאָגט מען איהם אָב. מען איז מוחל די גמרא, די האַרבע אויסרעדעניש אין „מרובה“ מיט די קלעפּ און שמיץ; ניט מאַך פאר אַ קאליקע און ניט מאַך פאר אַ רב...

און אז איד פלעג זיך אמאָל, זומער, אריינכאפּען ציין

בית-מדרש און פלעג איהם זעהן זיצענדיג ביי א ספר מיט אן אראַבגעלאָזענעם קאַפּ און אונטערברומענדיג א ווילד-אומעטיגען ניגונ'דעל פלעג איד טראכטען: גוט אזוי! ווייטער הרג'ע נישט קיין אינגלעך. טיעף אין הארצען אָבער האָב איד שוין אויף איהם רחמנות געקריגען. מיר האָט זיך אפילו געוואָלט אונטער- געהן צו איהם און טרייסטען איהם:

— נישקשה ר' גרונם, גאָט לעבט! — נאָר איד האָב זיך געשעמט און אבגעקעהרט מיין פנים פון איהם.

קיין קויל האָט בלוזיט נישט גענומען דעם וואוכערניק. פער- קעהרט, דער טאַטע פלעגט אלץ קומען מיט נייעס, אז ער האָט שוין נאָך א אידען „אַבגעשריבען“, נאָך א שטיבעל צוגע- רען... מיין כעס פלעגט ברענען, מיין יונג-הארץ האָט רוחען נישט נומען, אז מיט דער צייט וועט דאָס גאנצע שטעדטעל זיין ווע- רען. מיין יונג הארץ האָט רוחען נישט געקאָנט און איד פלעג אין דער שטיל גאָט בעטען, אז ער זאָל אויך דעם וואוכערניק נישט פער- געסען, עפעס אַנשיקען אויף איהם א מפלָה...

דאָס שטעדטעל האָט זיך געווייעגט. עס איז עפעס געקומען צו מאַהרען א מגיד, וואָס קלינגט מיט זיינע דרשות אין דער גאנצער וועלט. עס זיינען געווען צעקלעפּט „מודעות“ אין אלע בתי-מדרשים און אידען האָבען אַבגעשטופט איינער דעם אנ- דערן און געקראַכען צום טיר איבערלעזען וואָרט און וואָרט, וואָס עס שטעהט געשריבען וועגען מגיד... מנחה צייט איז דער בית-המדרש געווען געפאָקט. ממש דאָס גאנצע שטעדטעל איז געקומען. דער בית-המדרש איז אפילו גענוג גרויס געווען און ווען יעדער וואָלט זיך נישט געשטופט צום ארון-קודש, וואָלט גע- ווען גענוג אָרט פאר יעדען. האָט זיך אבער יעדען געגלוסט האפען א קוק אויפ'ן מגיד, און איינער האָט געשטויסען דעם צווייטען

און מיט די עלענבויגענס דורכגעשניטען א וועג, נעהענטער צום מגיד.

און אט זעה איך, ווי דער מגיד רוקט זיך פון ווינקעל מזרח... וואו ער איז געזעסען די גאנצע צייט ביי'ן מנחה נעבען רב. ער געהט ארויף, גיט א קוש דעם פרכת, גיט א גלעט די לאנגע שווארצע באָרד, ווארפט זיינע צוויי שווארצע טיעפע אוי-נען אויפ'ן עולם און הויבט אָן...

פון אָנפאנג נעהמט ער א פסוק פון תנ"ך, פון ישעיהו. דער פסוק איז מיר בעקאנט און מיר איז א וואונדער, וואָס ער טייטשט אב יעדעס וואָרט, ווער ווייסט עס נישט דעם טייטש? ... שפעטער א וויילע נעמט ער א שטיקעל גמרא פון „בבא קמא“, באַד שפעטער א פסוק פון חומש...

און פלוצים הער איך עפעס ווי ער בעריהרט א בעקאנטע פראגע, אן ענין, וואָס אינטערעסירט מיר אזוי, וואָס לאָזט מיר נישט רוהען, וואָס צעקאָכט מיין יונג-כלוט, ער דרשנ'ט ווע-נען פראָצענט...

— „אם כסף תלוה את עמי את העני!“ — דונערט אויס דער מגיד; דער בית-מדרש, דאכט זיך מיר, ציטערט און פאלט באלד איין...

„אויב דו וועסט לייהען געלד דעם אָרעמאן,

„זאָלסטו איהם נישט דריקען,

„נישט דריקען זאָלסטו איהם!“...

וואו איז ער, וואו איז ער, דער וואוכערניק? זאָל ער הע-רען, זאָל ער הערען! פרעהט זיך מיין הארץ און איך הויב אָן איהם זוכען מיט די אויגען.

און אט זעה איך ווי ער שטעהט אין צווייטען זייט פון

מזרח, הערט יעדעס ווארט און שאקעלט צו מיט'ן קאפ...
 — א הא! טראכט איך מיר — מען האט דיר געפאקט!
 ווארט, ווארט, דער מגיד וועט דיר געבען, וועסט ווייטער
 וויסען!...

„און אויב ער וועט דיר דעם בגד פאר א משכון געבען“ —
 ביזערט זיך העכער דער מגיד און זיין שטימע קויקעלט זיך
 איבער'ן גאנצען בית-המדרש — „זאלסטו איהם, דעם אָרע-
 „מאן, ווי נאָר די זון פערנעהט, דעם בגד צוריק אומקעהרען...
 „און אז ער וועט נישט האַבען ביי נאכט מיט וואָס זיך צו-
 „צודעקען, וועט ער וויינען צו מיר און איך וועל הערען, ווייל איך
 „בין א דערבארעמדיגער גאט!“

— און דו ווארפסט אַרויס אידען פון שטיבער און גיסט
 זיי נישט אוועק צוריק! ווילט זיך מיר אויסשרייען צום וואוכער-
 ניק. נאָר דער מגיד שמידט מיך צו צום אָרט און איך קאן זיך
 נישט בעוועגען. ער רעדט הויך און בעגייסטערט וועגען דער
 מיאוס'ער מדה פון פראָצענט נעמען, וועגען שמראָף אויף יענער
 וועלט; ער מאַלט אויס דעם גיהנם פאר די פראָצענטניקעס,
 שטעלט פאַר אלערליי ענוים קשים, — און איך קוק, קוק אויפ'ן
 וואוכערניק, נעהם נישט אראָב די אויגען פון מיין אהרן חיימ'ן.
 איך היט זיין יעדע בעוועגונג, און א וואונדער איז מיר עפעס,
 וואָס ער הערט גלייך מיט אלע אידען: די זעלבע אָנגעשטרענגט-
 קייט, דאָס זעלבע זיפצעלע, אַבער נישט מעהר... וואו איז זיין
 שרעק?...

און אַט האָט דער מגיד געענדיגט. דער עולם רודערט. יעד-
 דער וויל אַרויסגעבען זיינע התפעלות פון איהם, נאָר מיר געהט
 עס נישט אָן, איך לאָז זיך צו מיין וואוכערניק, א קוק טהאָן, וואָס
 מאכט ער, צי לעבט ער נאָך...

און אַט שטעהט ער געבען א רעדעל אידען, וואָס זאָגען
 מבינות אויף דער דרשה. איך קוק איהם אריין אין די אויגען און
 וויל דאָרטען געפינען עפעס א פערענדערונג, א חרטה, א טרויר

ער — נאָר איך בעמערק עס ניט... מיין הארץ פערגיסט זיך מיט בלוט...

— סטייטש, סטייטש! ווילט זיך מיר אויסשרייען, וואָס איז דאָס? וואָס בעדייט עס? נאָך אזא דרשה, נאָך אזא מוסר זאָל ער אזוי רוחיג בלייבען?...

איך קאָן עס ניט פערשטעהן, מיין קליין מוח'ל בענעהמט עס ניט, איך רוק זיך צו נאָהנט צו איהם און איך דערהער ווי ער ווענדט זיך צו בערע פּעשעס, אן אלטער בעל-הבית און זאָגט מיט א שמיכעלע:

— וואָס זאָגט איהר וואָס פאר א געפערלטער מויל! הפלא ופלא! איך האָב געהאט אן אמת'ע תענוג צו הערען איהם!... הייסט עס, אז דער מגיד האָט ניט איהם גע'מוסר'ט. ער, דער וואָכערניק, מאכט זיך ניט וויסענדיג. און מיין צאָרען האָט געברענט און האָב לאנג געזוכט א נקמה אן איהם און ניט גע'פונען'...

דער פראלעטארישער רעדאקטאָר.

(א גאליציאנישע הומאָרעסקע)

אריין צו מיר אין צימער איז ער אונגעריכט. ער האָט אין מיהר נישט אָנגעקלאפט; צי ער האָט נישט געוואוסט, אז מען דאַרף אָנקלאפּען, צי ער האָט פון אזעלכע נאַרישקייטען נישט גע- האלטען — נומער יאָהר ווייס איהם, אלענפאלס בין איך אויף איהם נישט ביז געווען — צו אזעלכע אונערווארטעטע בעזוכען בין איך שוין אין גאליציען געוואוינט געווען.

ער האָט אויסגעזעהען א יאָהר פיער-פינף-און-צוואנציג, פון מיטעלמעסיגען וואוקס, אַרים געקליידעט, אָבער דאָך ווי אן אינטעליגענט, וועניגסטענס ווי אן אינטעליגענט אין גאליציען, האָטש קיין קראוואט האָט ער נישט געטראָגען, דערפאר אבער איז דער קראגען געווען גענוג שטייף, האָטש נישט וועניג ברודיג... די שיד זיינען געווען נישט נאָר נישט געפוצט, נאָר אפילו קויטיג. עס איז אבער געווען קענטיג, אז נישט געפוצט האָט ער זיי בכיון, כדי די לאטעס זאָלען נישט זיין אזוי בולט.

דערפאר אבער האָבען זיינע טאשען פון ראָק, וועלכער איז געווען אָבגעשפילעט, עדות געזאָגט, אז ער איז נישט נאָר אן אינטעליגענט, נאָר טאקע א גייסטיגער מענש: זיי זיינען גע- ווען אָנגעפאקט פול מיט פאפירען, אזוי, אז דער מאָנערער בע- זוכער מיינער האָט אויסגעזעהען גאנץ דיק...

איך האָב פערשטאנען, אז איך האָב דאָ צו טהאָן מיט א קאלעגע, ד. ה. מיט א שרייבער, אָדער עפעס עהנליכעס, און איך האָב שוין גענומען זוכען מיטלען, ווי אזוי אויסגעלייזט ווערען פון איהם.

דאָס מאָל האָב איך מיך אבער טועה געווען. עס איז נישט

געווען קיין שרייבער, נאָר א סך, א סך העכער פון א שרייבער.
 שטעלט זיך פאַר, אז דער דאָזיגער יונגערמאַן איז געווען
 א רעדאקטאָר, און ניט נאָר א רעדאקטאָר פון סתם א צייטונג,⁵
 נאָר טאקע דער רעדאקטאָר פון בעריהמטען פראָלעטאריש-נא-
 ציאָנאַל-ציוניסטישען זשורנאַל: „אונזערע פאָדערונגען“, וועל-
 כער איז שוין ערשינען אין פערלויף פון צוויי יאָהר אין 7 נר
 מערען און האָט אָנגעמאַכט צווישען די פארטייען א גרויסען
 שטורם מיט זיינע שארפע ארטיקלען און מיט זיין קריטיק געגען
 דער טאַקטיק פון די מאַרקסיסטען...

נאַטירליך, דאָס בין איך אלץ דערנאָנגען נאָכדעם, ווי ער
 ער האָט עס מיר אליין איבערגעגעבען...

— יא, יא! — האָט ער געענדיגט די ביאָגראַפיע פון זיין
 זשורנאַל. — עס קומט אויס גענוג צו קעמפּען מיט דער פּע-
 דער, אבער זענען וועלען מיר. די לעצטע נומער „אונזערע
 פאָדערונגען“ איז זיך פאָנאָדערענגעגאנגען אין דריי הונדערט
 פופציג עקזעמפלאַרען... און די נומער, וועלכע איך געהאט
 פערענדיגען, רעכענען מיר דרוקען אין פינף הונדערט עקזעמפ-
 לאַרען...

דערהערענדיג פון אזא ערפאלג פון „אונזערע פאָדערונגען“
 האָב איך שיער-שיער ניט ארויסגעכאַפּט זיך מיט א פאָרשלאָג
 צו ווערען א מיטאַרבייטער. צום גליק האָט דער רעדאקטאָר פון
 „אונזערע פאָדערונגען“ זיך קענטיג דערמאָנט אָן דעם וועגען
 וואָס ער איז געקומען און ער האָט פערכאַפּט:

— אָבער איין פעהלער האָט אונזער אָרגאַן. מיר האָבען די
 בעלעטריסטישע אבטיילונג אינגאנצען פערנאַכלעסיגט. אין די
 עטליכע נומערן, וואָס זיינען ערשינען, איז נאָך קיין איין ער-
 צעהלונג ניט געווען.

אַלס בעלעטריסט אליין, האָב איך זיך-אָבגערוּפּען:
 — דאָס איז ווירקליך א גרויסער פעהלער. בעלעטריסטיק
 מוז פערנעהמען א וויכטיגען פלאץ אין א זשורנאַל.

— מיר ווייסען עס... האָט ער היציג זיך אָנגעכאַפּט... מיר האלטען שטארק פון דער שעהנער ליטעראטור. אין אונזערע קרייזלעך לעזען מיר זאָנאַר פאַר נאָך די „דיסקוסיעס“ ערצעהן לונגען פון די גרעסטע אידישע שרייבער. ביז אהער איז אבער פאר בעלעטריסטיק קיין פלאץ ניט געווען, דער קשאנאווער סטרייק פון די האַניגניסער האָט דעם גאנצען פלאץ פערנומען. שטעלט זיך פאַר: פינף האַניגניסער האָבען צוויי יאָהר גע-סטרייקט און אין יעדער נומער האָט מען געמוזט אכענען בע-ריכטען וועגען דער שטימונג פון די ארבייטער און די בעלי-בתיים. דער סטרייק איז געווען א פערביסענער פון ביידע צדדים, אָנגעפיהרט דעם סטרייק האָט טאקע אונזער פארטיי און אַט צוליעב דעם איז אין קיין פלאץ ניט געווען פאר דער שעה-נער ליטעראטור...

— נו, און איצט? — האָב איך געפרעגט.

— איצט — האָט ער געענטפערט — האלט מען זיך שוין ביי אויסגלייכען. עס איז א סברא, אז אין דעם נומער זאָל קאָנען אריינגעהן א בעלעטריסטיש זאכעלע, פון א 30—40 שורות... און טאָמער וועט זי זיין צו גרויס פאר איין נומער, וועט מען זי טיילען אויף צוויי מאָל און מען וועט אונטען שרייבען: „פאַרטזעצונג קומט“...

ענדע קומט... האָב איך איהם פערריכט...

— איך מיינ טאקע „ענדע קומט“... האָט ער זיך פער-שעהט און איז רויט געוואָרען, פון וואָס ער איז געוואָרען א סך חנו'דיגער...

— וואָלט איך טאקע וועלען — האָט ער פאַרטגעזעצט — אז איהר זאָלט ספעציעל פאר אונז עפעס אָנשרייבען א זאכעלע. עפעס אזוי, פערשטעהט איהר מיך פון ארבייטער לעבען, עפעס אזוי — אן אגיטאציעלע... איהר פערשטעהט — עס זאָל דעם ארבייטער דורכנעהמען...

— איך וועל מיר פלייסען! — האָב איך צוגעזאָגט...

— יא, יא! פלייכט זיך! — האָט ער זיך געבעטען, ווי עס
וואָלט איהם געגאנגען אין לעבען... גלויבט מיר, איהר ווייכט
גאָרניט וואָס פאר א פובליקום מיר האָבען... מען שלינגט יעדעס
וואָרט... מען שלינגט...

— אז עס איז ניטאָ וואָס צו עסען, שלינגט מען ווערטער—
האָב איך זיך געוויצעלט פאר'ן רעדאקטאָר...

דער ווייץ איז איהם געפעלען געוואָרען, איך האָב קענטיג
געטראָפּען אין פינטעל אריין. דער רעדאקטאָר האָט א זיסן גע-
טהאָן, פערגלאַצט די אויגען צום באלקען און האָט זיך אָנגע-
רופּען:

— דאָס איז ניט קיין ווייץ — עס איז טאקע אן אמת —
דער פראָלעטאריאט אין גאליציען האָט ניט צו עסען... און דער
פאר קעמפּפּען מיר טאקע.

— אלזאָ וועל איך איך די זאך צושיקען, — האָב איך
ענדליך פערזיכערט. — גיט'זשע מיר דעם אדרעס פון דער
רעדאקציע...

— דער אדרעס... דער אדרעס... האָט ער געשטאַמעלט...
דער אדרעס... די רעדאקציע, פערשטעהט איהר מיר, האָט ניט
קיין שטענדיגען אדרעס... וואו איך וואוין דאָרט איז דער אדר-
רעס...

— נו, טאָ זאָגט מיר, וואו איהר וואוינט...
— ח'י-ח'י! — האָט ער זיך חנו'דיג צולאכט... אַט דאָס
איז טאקע די מעשה, וואס איך האָב שוין א פאָר וואָכען קיין
וואוינונג ניט...

— טאָ ווארזשע געפינט זיך פאָרט די רעדאקציע? האָב
איך געפרעגט אביסעל פער'חדוש'ט...

— ביי מיר אין די קעשענעס... האָט ער מיר מיט א זיסען
אונגעוואָרנטען שמייכעלע אָנגעוויזען אויף די אָנגעפאקטע טא-
שען... עס קאן אבער זיין, אז די פארטיי זאָל פאר מיר די טעג

קריגען ערגעץ א דירה... וועל איך הייך שוין געבען צו וויר-
סען...

און דערמיט איז, נאך דער בעלעטריסטישער בעשטער-
לונג, דער „פראלעטארישער רעדאקטאר“ ארויס פון מיין צי-
מער, א פרעהליכער, א גליקליכער, וואס די קינפטיגע נומער
וועט האבען בעלעטריסטיק אויך...
וואלט נאך געווען א דירה!

דער נייער חסיד.

(א גאליציאנער בילד)

בעמערקט האב איך וין לאנג, אז דאס בחור'ל מיט'ן שטאר-
צענדען גארגעל מיט דער משכילישער האלב ווייסע, האלב ברוי-
דיגע מאשינקע, מיט דעם פשרה'דיגען האלב חסידישען, האלב
דייטשישען קאפעליוש און איבערהויפט מיט די פינקלענדיגע
און דאך קעלבערנע אויגען, — אז דאס דאזיגע בחור'ל פער-
פאלגט מיך אויף טריט און שריט. כ'האב עס געמערקט און
שטארק מורא געהאט. דאס הארץ האט מיר געזאגט, אז דאס
בחור'ל וועט מיך פריהער אדער שפעטער „אריינקריגען“ און
וועט פאר מיר אויסלעגען זיין גאנצע השכלה, פון וואס עס איז
בעלט מיך שוין זייט איך בין דא אין גאליציען.

מיין היטען זיך, מיין פארזיכטיגקייט האט מיר אבער נישט
געהאלפן. אין א שעהנעם מיטאג, ווען איך בין געזעסען אין
מיין צימער'ל און געהאלטען נעהמען זיך עפעס שרייבען, האט
זיך מיין טהיר, וועלכע איז פריהער ניט אָנגעקלאפט געוואָרען,
זיך געעפּענט און עס האט זיך אריינגערוקט טאקע דאס זעלבע
בחור'ל.

„ניט פרעהליך!“ האב איך א טראכט געטהאן און האב גע-
וואלט שוין ארויסווייזען מיין ניט גאסט פריינדליכקייט. דער
זעהענדיג אבער זיין פערוירונג, זיין ניט וויסען וואוהין צו טהאן
די הענד, וואוהין צו קוקען און וואס צו טהאן, האט מיך
אביסעל געריהרט, מילא — האב איך שלום געמאכט — לאַמיר
איהם אויסחערען. אפשר וועט זיין אינטערעסאנט.

— זיצט, האָב איך מיך צו איהם שוין געווענדעט נאנץ פריינדליך.

שטיינער האָבען זיך פון זיין הארצען אראָבגעקייסעלט. ניט אראָבנעהמענדיג זיין משכילישען קאפעליושעל, נאָר אראָב-שאַרענדיג איהם צום פאטילניצע צו, האָט ער זיך אוועקגע-זעצט אויפ'ן בעט — האָטש עס איז געשטאַנען א פרייער שטוהל — און האָט אָנגעהויבען האַלב שטאַמלען, האַלב רעדען. — איך בין אריין צו אייך.. הייסט עס געוואָלט האָב איך שוין לאַנג אריין, וואָרום צו וועמען זאָל מען אריין? איך געה אפילו אלע טעג אין ארבייטער פּעראַיין, איך בין א סאַציאַ-ליסט... נאָר ביי אייך, רעכען איך, קען מען עפעס מעהר „דער-נעהן“... חיי-חי...!

זיין לאכען איז געווען קעלבעריש, די אויגען האָבען פער-לאָרען דעם גלאַנץ און זיינען געוואָרען פייכט. איך האָב שוין חרטה געהאט אויף מיין אויפטהו און האָב זיך געווענדעט צו איהם: — וואָס וועט איהר זאָגען?

— וואָס וועל איך זאָגען? חע-חע-חע... איך מין! אייך דארף מען דען זאָגען? און אליין ווייסט איהר ניט... און צוריק גערעדט האָב איך אייך טאקע א סך צו זאָגען און איהר וועט דערפון מאכען גאנצע ביכער, אָט אזוינע. (דערביי האָט ער אָנגעוויזען אויף א פאָר דיסקע ביכער, וואָס זיינען געלעגען ביי מיר אויפ'ן טיש).

און איידער איך האָב מיך מכן געווען אויסצוהערען איהם, צו וואס מען האָט געדארפט זיך פאַרבשרייטען מיט געדולד, האָט ער ווייטער געשאַטען:

— איהר ווייסט דאָ, אז איך שטאם פון חסידישע על-טערען. מין טאַטע איז א סאדיגערער חסיד, אויב איהר האָט א ידיעה אין סאדיגערער חסידים, קענט איהר אייך שוין פאַר-שטעלען, ווי אזוי איך בין ערצויגען געוואָרען! בפרט, אז מיר דאכט, אז איהר האָט א ידיעה אין חסידות. איך האָב געלע-

זען א פאך זאכען אייערע וועגען דעם. נאנץ גוט! ... ד. ה. אבי-סעל פעהלט דאָרט — דעם עיקר ווייסט איהר נאָך נישט. דאָס קען איהר וויסען. הלאַי וואָלט איהר געהאט אייער פערדער וואָלט איהר בעסער ארויסגעגעבען. ווארום פערשטעהט איהר מיר — איהר בין דעם חסידות א שונא, א דם שונא! ... איהר אידעאליזירט עס: דאָס טאָר מען נישט! מען טאָר נישט! די לעצטע צייט האָבען טאקי די חסידים פעריסען די נעזער. א קלייניג קייט: דער „העולם“ האלט אויך פון חסידיש. אמאָל, למשל, אויב איהר געדענקט דעם „השחר“, פלעגט מען זיי דאָרט לייגען ניין איילען אין דער ערד! און אזוי דארף זיין. נו, סמאָלענס-קין איז געווען א גרויסער פריידענקער. זיין „התועה בדרכי החיים“ איז א גוואלדיגע זאך, א גוואלדיגע זאך, זאג איהר איהר. היינט שרייבט מען שוין נישט אזוי. צוריק געשמועסט שרייבט מען היינט אויך נישט שלעכט. דאָס הייסט, עס זיינען דאָ פער-שיידענע שרייבער: איינער שרייבט גוט, איינער שרייבט, און מען קען אין מויל נישט געהמען, ווי אן אפיקומן. נאָר דאָס האָט נישט צו אונזער ענין. איהר וויל איהר נאָר שילדערען די חסידים. וואָס הייסט אייגענטליך א חסיד? א חסיד הייסט א מאמין, ער גלויבט. בערעכענען, אנאליזירען א זאך, ווי מיר פריידענקער, למשל, דאָס נישט. אלץ שטעהט אויפ'ן גלויבען. דער רבי איז א בעל-מופת, בעווייזט נסים, היינט און דער רבי זאגט נאָך א שטיקעל תורה — עקט זיך די וועלט. פרוביר דעם טאטען בער-ווייזען און נישט אזוי, קריגסטו אנשטאָט אן ענטפער פעטש! מיר האָבען נישט די פעטש געארמט, איהר קען פערטראָגען א פאטש, נאָט צו דאנקען. אמת, איהר קען געבען א פאטש אויך. נאָר א טאטען צוריק וועל איהר דאך נישט געהן פאטשען! האטש צוריק געשמועסט, האלט איהר נישט פון כבוד אב. ס'איז אן עפעס איבערבלייבעניש פון אלטע צייטען. וואָס הייסט? און דו ביזט מיינער א טאטע, דעריבער איז וואס — מאַרסטו נישט זיין קיין שומה, קיין ווילדער פאנאטיקער? מוז איהר

דיר פאלגען? ווי מיינט איהר? איך האב טאקי געוואלט הע-
 רען אייער מיינונג וועגען כבוד-אב. ס'איז א וויכטיגע פרא-
 גע. איך אינטערעסיר מיך שטארק דערמיט... דער עיקר אבער
 אינטערעסיר איך מיך מיט סאציאליזם: איך בין שוין פיערטער
 יאהר א סאציאליסט... ד. ה. א סאציאל-דעמאקראט! טאקי
 דא אין דער אידישער פארטיי! איהר קענט דאך מסתמא דעם
 פיהרער פון דער אידישער פארטיי — גראסמאנע! אט דאס
 איז א קאפ! ער קען גאנץ „קאפיטאל“ אויף אויסוועניג! און
 מיט אלע פירושים. ביי איהם האב איך טאקי „קאפיטאל“ גע-
 לעהרענט, א טיעפע זאך! אי וועה! אי וועה! וואס דארטען טהוט
 זיך! א ים! און גראסמאן שווימט דארטען, ווי אן אמת'ער מאט-
 ראז, ווי א מאטראז, זאג איך אייך. א קלייניגקייט — זיין קאפ!
 נו, ער האלט טאקי אויף די פארטיי, ווען ניט ער — וואלט זי
 שוין לאנג צופאלען אויף ברעקלאך. דער עולם איז טאקי אין
 איהם שטארק איינגעגלויבט, ווי איז א גוטען אידען, און ער איז
 טאקי זעהר גרויס! איהר האט איהם געדארפט הערען אמאל
 רעדען, א רעדע האלטען אויף א פאלקס פערזאמלונג! ער צו-
 קלאפט זיי אלע, דערהויפט די ציוניסטען אויף פינציפעלעך.
 ווי האלט איהר פון די ציוניסטען? איך האב טאקי געוואלט הע-
 רען אייער מיינונג, איך בעט אייך זאגט מיר, וואס ווילען זיי,
 זיי ווילען פאלעסטינא, נוט! איך, קען זיין, וויל אויך, נאר פון
 וועלען ביז האבען איזראך עפעס א גרויסער חילוק... נאר גראס-
 מאן ווייזט אויף, אז דאס איז גלאט א חלום, אן אוטאפיע...
 ער האט אזא כח! ... ס'איז געווען דא ניט לאנג פאר די וואה-
 לען — ס'האט געזאלט זיין א גרויסע פאלקס-פערזאמלונג,
 דאמאלסט איז געקומען אהער א ציוניסטישער רעדנער פון פשע-
 מישל, ד"ר לאנדע, א הייסער ציוניסט, אויך א גוטער רעדנער.
 א טאג פאר דער פערזאמלונג האט זיך גראדע דער ד"ר לאנדע
 געטראפען מיט אונזער גראסמאן'ען. זיי האבען זיך א ביי-
 סעל צושמועסט צווישען זיך. וואס ווייטער איז דער שמועס

אלץ שארפער געווארען. וואס זאל איך אייך זאגען. עס האט נישט געדויערט קיין צוויי שעה און ד"ר לאנדע איז געווארען אויס ציוניסט און איז איבערגעגאנגען צו אונז, צו די סאציאל-דעמאקראטען. גראסמאן, הייסט עס, האט איהם איבערצייגט, אין איינע צוויי שעה! עס האט געקאכט די שטאדט! ווארום איהר דארפט וויסען, אז ד"ר לאנדע איז אויך נישט קיין אינר געלע. נאך ווי קומט ער צו גראסמאנען'ען! איך זאג אייך, אז דער גראסמאן בעווייזט אין אניטאציע ממש וואונדער... און דער עולם האלט טאקי פון איהם. שוין א סך חסידישע בחורים זענען אריבער צו איהם, די טאטעס, די חסידים, קעהרען יועלטען, מען פאהרט צום רבי'ן, דער רבי גיט עצות. נאר שריי חיוקים.

— איך בין שוין — האט ער אויסגעלאזט — דאס פיערטע יאהר א סאציאליסט, א סאציאל-דעמאקראט, הייסט עס. דער עיקר אבער טהו איך טהעאָרעטיש און דיסקוטיר מיט חסידישע בחורים, מיט ציוניסטען... עס איז, נאטירליך, שווער זיי צו איבערצייגען. קיין גראסמאן בין איך ניט. איך האב ניט אזא כח, אבער ווירקען ווירק איך... מיר פעהלען נאך אביסעל ידיעות אין א טהייל סאציאליסטישע פראגען, נאך איך שטודיר. יעצט לערנען איך קאָוטסקי, אויך א גרויסער קאפ! נאך אז גראַסמאן וועט עלטער ווערען וועט ער קאָוטסקי'ן איבערשטיי גען. לייט ווילען אפילו האָבען, אז אין דער נאציאָנאלער פראגע איז גראַסמאן טיעפער פאר קאָוטסקי'ן. ס'איז טאקי זעהר מעגליך... וויפעל איז דער זייגער? אכט! יא, דארף איך טאקי געהן אין פעראין — ער האלט דארטען טאקי היינט א רעדע. זיינע א רעדע! א קלייניגקייט; פעריל שיטען זיך פון מויל!...

אז ער האט שוין געהאלטען ביי'ן געהן, האב איך איהם א פרעג געטוהן:

— אבער איז דא זענען ניט קיין חסיד?

— איך? האט ער אויף מיר אויסגעגלאנצט די אויגען —

איך בין שוין ווייט פון חסידות! איז דא חערט דאך פון מיר
ווערטער!...

דער באהן־בילעט.

(א שמועס אין וואגאן.)

... איהר פאָהרט מיט אַבילעט? — א נאָרישקייט, א נרוי־
סע נאָרישקייט: אלמאי זאָל מען פּאַניען אנשטאַפּען מיט געלד?
מען זאָגט אפילו, אז פּאַליאַקאָוו האָט אויף א חלק אין דער באַהן,
נאָר וואָס מיינט איהר אין פּאַליאַקאָוו! ער האָט שוין אפילו
לאנג פערנגעסען, אז ער איז א איד... נאָר מיר דאכט, אז מיט
דער דאָזיגער ליניע איז ער ניט קיין שותף... און אפשר יא. נאָר
אזוי צי אזוי, א בילעט נעהמען איז א נאָרישקייט. ס'איז אַרויס־
געוואָרפּען געלד! איהר וועט זאָגען יושר! אַט פאַהרען מיר שוין
דריטע סטאַנציע און מיר האבען נאָך אלץ ניט וואו צו זיצען!
צוניפּגעשטיקט ווי גענו... קראנק זענען זיי געווען צומשעפּען
נאָך א וואגאן, צי טאקי נאָך צוויי... און גלאַט וועמעס כחות
איז צו בעצאָהלען פאר א גאנצען בילעט? מילא איהר פאַהרט
אורדאי איין מאָל אין א שמיטה, קאנט איהר זיך פערגינען צו
קויפּען א בילעט, אָבער איד, פערשטעהט איהר מיד, בין א איד
א סוחר, פאָהר אכט מאָל א יאָהר נאָך סחורה, און מיר וואלט
מיין גאנצע קראַם ניט אויסגעטראַגען, איד זאל קויפּען יעדעס
מאָל א בילעט. אז איד פאָהר מיט'ן „קאנדוקטאר“, מאַך איד
אויף ניט קיין גרויסע גליקען. אַמאָל טרעפט זיך, פאָהר איד
נאָך א פעסעל הערינג, למשל, און איד זאל נעהמען א בילעט, וועל
איד שוין מוזען אַרופּציחען אויף יעדען הערינג א גראשען און
אז איהר וואלט געקענט אונזערע קונים, וואלט איהר פערשטא
נען, ווי אזוי דאָס איז גוט: אונזערע קונדען וועלען אייך א יאָהר
ניט פערזוכען קיין שטיקעל הערינג און וועלען אָבקומען מיט

א ציבעלע, אבי דער קרעמער זאל ניט אויספיהרען. אזוינע מינים
קונדען זענען דא אין שטעדטעל!

פֿאָהר איך מיר שטענדיג אָהן א בילעט. און הלואי ווייטער!
אמת, די ערשטע צייט פלעגט מיר דאס הארץ קלאפען ווי ביי
א גזלן, ווען איך פלעג אריינגעהן אין וואגאן אָהן א בילעט.
א קלייניגקייט: מען שפיעלט זיך דא מיט פאָניען! צוריק גערעדט
קומט על פי זאקאן דערפאר ניט קיין גרויסער פסק. על פי זא-
קאן דארפען „זוי“ בלויז אראָבּוואַרפען ביי א סטאַנציע, און דאָר-
טען פרעגט דער נאטשאַלניק-סטאַנציע א פאס, דעם נאמען און
מאכט א פראטאקאָל, אמאל אז דו פערנעסט דעם פאס אין דער
היים, צי דו האָסט גאר קיין פאס ניט, שיקט מען דיר אַב מיט'ן
עטאַפּ, ס'איז אויף ניט קיין גרויס אומגליק... האַטש ס'ווענדט
זיך פאר וועמען... פאר מיר למשל, וואָלט דאָס געווען א הריגה,
מיין קראם וואָלט אַינגאַנצען חרוב געווארען. נאר הלואי
ווייטער, מיך האָט מען נאָך קיינמאָל ניט אראַבגעפיהרט:
ווייל נאָך אלע זאכען בין איך פארויכטיג. אמאָל, למשל, האָט
זיך געטראפּען אז איך האָב ניט געהאַט קיין בילעט און ס'איז
גראד אריינגעקומען א „קאנטראַליאר“ בין איך געפאלען אויף
א שכל און בין אַרונטערגעקראכען אונטער א באַנק און גלויבט
מיר, אז דארטען איז גאר ניט אזוי שלעכט — גערוימער ווי
אין וואגאן. די גאנצע זאך איז, וואס אויף אונטער'ן באַנק ביזטו
ניט זיכער, ווארום אז אנדער קאנטראַליאר, א שונא ישראל
למשל, הייסט זוכען אונטער'ן באַנק, דעמאָלט האָט מען גראד
ניט געזוכט: איך האָב געהאַט מזל. מען דארף צו אלץ האָבען
מזל... נאָר דאָס האָט מיר נאָר אַיינמאָל געטראפּען און יענע
נסיעה האָלט איך פאר דער בעסטער: עס האָט טאקי ניט געקאָסט
קיין גראשען. דעם קאָנדוקטאר גארנישט געגעבען... אזוי אבער
קאָסט דער קאָנדוקטאר, קיין סך גיב איך איהם ניט — א צוויי
גילדען! ס'איז גענוג פאר איהם, מאָלט איך, אז ער האט אזוי-
נע ווי איך אין די צעהנדליגער... דאָס רוב זענען די קאָנדוקטאָר

רען ניט קיין שלעכטע: גיסט אוועק איהם די צוויי גילדען — זעהסטו. אז ער איז דיר א פריינד, האַטש א איד — זיי האָר בען יושר... מיינע קאנדוקטארען — אלע בעקאנטע — זענען שוין גאר פיינע גוים! אין גרונד גענומען, קומט דאך דעם קאנ-דוקטאר די צוויי גילדען! פונדעסטוועגען בעראנקט ער: זאגט אייד, וואס איהר ווילט דאס איז אַן אוודעלקייט פון א נוי... מיט מיר איז איינער פון זיי א גוטער ברודער און גראד קומט מיר דאס רוב אויס מיט איהם צו פאָהרען — ער ווייסט, ווי מען רופט מיד, קלאפט מיר שטענדיג איבער'ן פלייצע און רופט מיד: מאָלאָדיעץ לייבעל! ער האָט טאקע פון מיר איבערגע-נומען א היבשע מטבע: שוין 15 יאָהר, אז מען פאָהרט אין שטאָרט אריין נאָך סחורה אכט מאָל א יאָהר! אמאָל גיב איד איהם אויסער די צוויי גילדען א מתנה: א הערינגעל, א פאָר זויערע אונערקעס — מען קאָן ניט זיין קיין חזיר... און ער איז טאקע ווערט... נאָך אלע זאכען טהוט ער אידען טובות. עס קאָסט פאָרט ביליגער, ס'איז דאָך נאָריש!... איין מאָל נאָר איז ער אויף מיר שיער ניט איז כעס געוואָרען... און ער וואָלט געווען גערעכט. איד האָב מיד אבער פערקאפט: ס'האָט מיר אפילו געקאָסט יענע נסיעה א שעהנע פאָר גראַשען און ווער איז אלץ שולדיג — עפעס א נאָרישער איד איינער! אויס'ן וואָקזאַל האָט ער צווישען אונז געמאכט א מהומה: באַשר עס פאָהרט זעהר א בייזער „קאנטראָליאָר“ און מען מוז נעהמען בילעטען! איד האָב אפילו לכתחלה געלאכט: וואָס הייסט א קאנטראָליאָר: דער קאנדוקטאָר וואָלט אוראיי גלייך צו וויסען געגעבן, האָב איד אבער איהם בשום אופן ניט געפונען... מילא פערפאלען — מען מוז נעהמען א בילעט: אכט בלוטיגע גיל-דען! היינטיגע פרינסות! פערפאלען! גענומען א בילעט! איד געה אריין אין וואַגאָן — ס'איז א מהומה, עס פאָהרט, זאָגט מען, זיכער א קאנטראָליאָר און יעדערער וואָרענט דעם אנדערן: א בילעט, למען השם, אידען, האָט בילעטען! נו, טראכט איד

מיד, אבי איד האב! און מיין קאנדוקטאר זעה איד ניט! דער צוג נעהמט זיך ריהרען, איד שטעה מיר אָנגעשפארט אָן פענסטער און טראכט פון די איבעריגע עטליכע גילדען און עס רייסט מיר אויס א שטיק הארץ; היינטיגע פרנסות!... און גלאט מוז איד אייד זאָנען, בין איד ניט געוועהנט געווען צו פאָהרען מיט א בילעט — נעה היט זיך מיט איהם! אלע ווילע טאפ איד איהם אין קעשענע צי ליעגט ער, דער קאפ איז פערדרעהט, און צו א בילעט בין איד ניט געוועהנט — איד קאן איהם נאך פערלערען.

אין א פערטיל שעה ארום, מיר זיינען שוין אָנגעפאָהרען א האלבע סטאנציע, קומט צו דער קאנדוקטאר מיינער! וואו קאנטראָליאָר, ווער קאנטראָליאָר — אן אויסגעטראכטע מעשה! איד בין אזוי צוטומעלט געוואָרען, אז איד האב ניט געוואוסט, וואס צו טהאן. דאָ הער איד, ווי דער קאנדוקטאר רופט זיך אָן: נו, לייבעל, וואס שווייגסטו? היינט וואס טהוט מען דאָ? — זאָל איד איהם געבען דעם בילעט, היינט וואס וועט ער האָבען? ער קאן נאָך פאראיבעל האָבען... מילא, איהר וועט דאָך פון מיר לאכען — איד האב ארויסגענומען צוויי גילדען און האב איהם געגעבען. איד האב מיד, גלויבט מיר, געשעמט צו געבען איהם דעם בילעט... עס האט פשוט ניט געפאסט!... שטענדיג פאָהרסטו אָהן א בילעט, מיט אמאָל ווערסטו פריש און געזונד און משוגע און ניסט איהם א בילעט... עס פערשטעהט זיך, עס האט מיר געקאסט די מעשה גענוג געזונד. איד בין פון דער דאָזיגער נסיעה ברלות געוואָרען. ארום און ארום האט זי מיר געקאסט 12 גילדען, נאָר טהו, מאד, איד האב ניט געקאנט מיט'ן קאנדוקטאר איינרייסען... עס האט ניט געפאסט... און דער עיקר — איהר וועט גלויבען — איד האב מיד פשוט געשעמט צו געבען איהם דעם בילעט...

די דיי מאקטען.

1.

בין צוואנציג יאָהר איז חיים געווען א סטאָליער. געאָר־
בייט האָט ער ביי זיין בעל־הבית ראובן יוסלען פינף יאָהר,
און קיין גרויסער מייסטער איז פון איהם נישט ארויסגעקומען. ער
האָט געארבייט שטיל, פאמעליך און אלץ אזוינע ארבייט, וואָס
האָבען נישט געהאט אין פלוג קיין גרויסע ווערטע. א גאנצען
טויש, א בעט, א טאָבורעט האָט ער קיינמאָל נישט אויסגעאָר־
בייט, ער האָט נאָר געארבייט צו דער האַנד : א פיסעל, א ווענד־
טעל, א ברעטעל אָבענהוּבעלט. און אז די גאנצע זאך פלעגט
פארטיג ווערען, פלעגט חיים דאָרט זיין ארבייט נישט דערקע־
נען, נישט געפינען. פערענדיגען זיין ארבייט פלעגט א צווייטער
פועל, אָדער דער בעל־הבית, און חיים האָט קיינמאָל נישט גע־
האט דאָס פערגעניגען און דעם שטאָלץ, וואָס א מייסטער האָט,
ווען ער בעטראכט זיין געענדיגטעם ווערק. ז י י י ארבייט
פלעגט פערשלונגען ווערען אין אנדערע, און האָטש ער האָט אין
ווערקשטאט א נויז געבראכט, דאָך האָט זיך איהם שטענדיג גע־
ראכט, אז זיין ראָליע איז זעהר א קליינע און ער טהוט מיט זיין
ארבייט נאָר נישט אויף, זי ווערט פערפאלען נישט בעמערקטער־
הייר.

און דעריבער האָט חיים זיך נישט געפיהלט פאר א סטאָ־
ליער אין פולען זינען פון וואָרט און האָט די ארבייט נישט ליעב
געהאט, און אז מען האָט איהם אָבענגעבען פאר א סאָלאַט
אויפ'ן איין־און־צוואנציגסטען יאָהר, האָט ער אפילו אין „פרי־
טוטסטויע“ נישט געזאָגט אז ער איז א סטאָליער, כדי ער זאָל
נישט דארפן אַנקומען אין „פלאַטניע“, וואו ער וואָלט וויערער

געדארפט שפיעלען די ניט־וויכטיגע ראליע אין דער ארבייט און זיין ווי א פינפטע ראָד צום וואַנען.

אז ער איז אָנגעקומען אין דער דריטער ראַטע, און אז אין א פאָר וואָכען ארום האָט דער פעלדפעבל, אריינגעהענג דיג אין קאָזארמע געפרעגט: ווער איז א סטאַליער? איז חיים רויט און בלאס געוואָרען און האָט שוואַך אויסגערופען, ניט קענענדיג זיך אייגהאלטען:

— איך!

דאן האָט דער פעלדפעבל איהם ארויסגערופען פאַראוים און איהם געזאָגט:

— וועסט האָבען אויף עטליכע טעג ארבייט. דער ראָטנער האָט געהייסען מאכען נייע ברעטלעך אויף די „נאַרעס“, וואו יעדען סאַלדאט'ס נאָמען זאָל זיין אויפגעשריבען. פערשטעהסט? חיים האָט א קוק געטהאָן אויף די אלטע ברעטלעך, וואָס זיינען געווען צוגעשלאָגען אין דער חוץ אויף די „נאַרעס“ און האָט געפונען, אז די ארבייט איז זעהר א גרינגע און אז ער וועט עס מאכען.

אין דריי טעג זיינען אלע ברעטלעך פארטיג געוואָרען, און חיים האָט דאָס ערשטע מאָל אין לעבען געהאט דעם נחת צו זעהן זיינע אן ארבייט וואָס האָט אַליין פאר זיך א ווערטה, צו וועלכער קיין אנדערער האָט זיך ניט צוגעשטעקט. און ער איז געווען צופריעדען, האָטש קיין געלד האָט ער דערפאר ניט גענומען און האָט אפילו קיין דאנק ניט בעקומען. נאָר וואָס דארף ער האָבען דאָס געלד און דעם דאנק? ער האָט דאָס געצאָהלט און דעם דאנק אלע ווילע, ווען ער געהט פארביי די געלעגערס און זעהט, ווי אויבען אין דער חוץ פינג קעלט דאָס ווייסע ברעטעל, וואָס ער האָט אַליין גע־מאכט. א שאַד נאָר, וואָס אויף אין דער דאָזיגער ארבייט זיינער האָט זיך עמיצער אריינגעמישט, דער ראָטנער־שרייבער האָט מיט שוואַרצע טינט יעדעס ברעטעל פערשריעבען מיט א

נאָמען און פאמיליע און א נומער. נאָר וואָס זאָל ער טהאָן, אז קיין שרייבער איז ער ניט, אי א סטאַליער, אי א שרייבער קען א מענש ניט זיין... געשריעבען האָט אבער דער שרייבער אויף זיינע ברעטלעך, וואָס ער האָט אליין געמאכט. דאָס איז גענוג פאר איהם.

מעהר קיין ארבייט האָט זיך אבער דעם גאנצען ערשטען ווינטער פון זיין דיענסט ניט געמאכט, און חיים, גלייך מיט אלע „נאָוואַבראנצעס“, האָט זיך געלערענט מארשירען, לוי-פען, ציעלען מיט'ן ביקס און נאָך אזעלכע זאכען. און אז זיין „צייט“ פלעגט קומען, פלעגט ער דארפן געהן אין קיך שוילען קארטאָפּעל, טראָגען וואסער און זענען האָלץ, און ער האָט שוין כמעט פערנעסען אז ער איז א סטאַליער געווען. נאָר די ברעט-לעך איבער די געלעגערס פלעגן עס איהם דערמאָהנען. דעם פריהערדיגען נחת אבער האָט ער שוין ניט געפיהלט.

דער פערלדפּעכעל האָט אלץ ניט פערנעסען, אז ער האָט אין זיין ראַטע א אידעל א סטאַליער, און א פאָר וואָכען נאָך פסח האָט ער איהם געשיקט מיט א קאָמאנדע סאָלדאטען מאכען פאלאטקעס פאר'ן לאָגער.

א גלייכער, א שטאַלצער איז חיים אוועק מיט דער קאָ-מאנדע אין לאָגער. דער עלטערער פון דער קאָמאנדע, אן אל-טער קריסטליכער סאָלדאט, פון טווערער גובערניע, א געלער, מיט גרויסע וואָנסען, זעהר א שטרענגער, האָט געפיהרט די קאָ-מאנדע אין דער בעסטער אָרדנונג און דערזעהענדיג פון וויי-טען אן אפיציער, פלעגט ער זיך מיט מעהר שטרענגקייט געהמען צו יעדען בעזונדער. חיים'ן אָבער האָט ער גאָר נישט געזאָגט. חיים האָט עס בעמערקט און האָט דאָס ערשטע מאָל אין לעבען זיך געפיהלט, אז ער שטעהט העכער פון אן אנדערן און ער האָט פאר זיך אליין בעקומען רעספעקט...

קומענדיג אבער אין לאָגער אויפ'ן אָרט, איז חיים'ס גדולה אין גאנצען אראָב. דאָרט האָט שוין געארבייט די גאנצע פלאַט-

ניע פון פאלק, און חיים האט דא וויעדער געשפיעלט די אמאליגע ראליע ווי ביי ראובן יוסל'ן זיין בעל-הבית. ער האט נאך צוגע-האלפען קלייניגקייטען, און אז די פאלאטקעס זיינען פארטיג גע-ווארען, האט ער וויעדער זיין ארבייט ניט דערקענט, זי איז פער-שלונגען געווארען אין דער ארבייט פון די אנדערע סמאליארעס, פון די בעסערע, פון די עלטערע, און ער איז געווארען דער זעל-בינער אונבעמערקטער חיים ווי געווען, גלאט א חיים, וואס איז אמאל א גארנישט א פועל ביי ראובן יוסל'ן געווען און היינט א גארנישט אין פאלק.

און חיים איז אומעטיג געווארען.

2.

עס איז געווען ערב מאנעוורעס. אין די פאלאטקעס האט מען זיך געגרייט צו דעם לאנגען שווערען וועג. חיים איז געשטא-נען ביי זיין פאלאטקע און האט גערייניגט דעם ביקס, וועלכען ער פלעגט אלע וויילע אויפהויבען, אויסציהען אין דער ברייט, אָנשטעלען קעגען איין אויג, דאס צווייטע אויג פערזשמורענדיג איג אריינקוקען אינוועניג, צי עס איז שוין גענוג צו רייניגען. פלוצים האט ער דערהערט, ווי די דניעוואלניע, וואס שטעהען יעדער ביי זיין פאלאטקע, גיבען איבער איינע די אנדערע:

— ארויסשיקען אלע יונגע סאלדאטען אויפ'ן מיטען פאלק!
 חיים אלס יונגער סאלדאט האט זיך פון די דניעוואלנעס געשרייען דערשראקען. „ווער ווייסט וואס פאר א בעפעהל עס איז דא?“

— גיכער אויפ'ן מיטען פון פאלק! — האט איהם דער דעזשורני געטריעבען.

חיים האט אין דער ניד צוזאמענגעלעגט דעם ביקס, וועל-כען ער האט געהאט פונאנדערגענומען, אויסגעשמירט אלע מע-טאלענע ערטער מיט פעטס, אוועקגעשטעלט אין דער „פיראמיר-

דע", אָנגעטהאָן אַ כלומרש'דיג ריין העמדעל, וואָס ער האָט אליין געכטען ביים טייך אויסגעוואשען, און האָט זיך געשטעלט ביי דער „ליניע", וואו עס האָט זיך צוזאמענגעקליבען די קאמאנדע פון די יונגע סאַלדאטען און האָבען דערוויל געשמועסט אין דער שטיל.

פון שמועס האָט חיים געכאפט, אז מען וועט אויסקלויבען תלמידים פאר דער מוזיקאנטען-קאמאנדע.

זיין שרעק איז אין גאנצען אראָב. פערקעהרט, ער האָט זיך גאָך דערפרעהט. ער וועט צורייכען אַ פאָר שעה צייט. קיין מר זיקאנט וועט ער דאָך נישט זיין. ער וויל אפילו נישט וואָס מוזיק איז, ער קען אפילו קיין קלאנג נישט ארויסלאָזען. ער האָט קיין מאָל אין זיין לעבען אפילו קיין זונג נישט געטהאָן. ווי קומט ער דערצו? דער קאפעלמייסטער וועט אויף איהם אפילו זיך נישט אומקוקען. אַ קליינער, אַ דארער; אַ מוזיקאנט דארף זיין אַ גע-זונדער, אַ שעהנער, אַ הויכער!

באלד זיינען צוזאמענגעקומען אלע יונגע סאלדאטען. אַן אונטעראפיציער האָט אַ קאמאנדעווע געטהאָן:
— זיך אויסשטעלען! שאַגאָס מאַרש!

און די קאמאנדע האָט זיך געלאָזט געהן, אויפהויבענדיג אַ געדיכטען שטויב.

צוקומענדיג צום מיטען פאָלק, האָט חיים דערוועהן דעם קאפעלמייסטער שטעהן מיט'ן עלטסטען מוזיקאנט. דער לעצטער האָט געהאלטען אַ פאפיער אין האַנד.

דער קאפעלמייסטער, אַ הויכער, דארער דייטש מיט בריי לען אויף דער שמאָלער נאָז, האָט געהייסען. זיי זאָלען זיך אויס-שטעלען אין איין צייל. ער האָט זיך געשטעלט פאָראַויס און מיט אַ פיעדעל אין דער האַנד האָט ער אָנגעהויבען יעדען איינ-ציגען עקזאמינירען.

אז ער איז צוגעקומען צו חיים'ן וועלכער איז געווען דער צעהנטער פון צייל, האָט חיים'ן זיך געדאכט, אז די פיס און די

הענד זיינען ניט זיינע און די צונג איז אין מויל פערשטארט געבליעבען.

— דו זינגסט? — האָט דער קאפעלמייסטער איהם גע־פרעגט.

— ניין. וואשע בלאהאַרדע! — איז חיים קוים אין שטאַנד געווען צו ענטפערן.

דער קאפעלמייסטער האָט איהם א טאפ געטהאָן די ליפּען, און האָט זיך ערנסט אויף זיי פערקוקט.

— נומע ליפּען — האָט ער זיך געווענדעט צום עלטסטען מוזיקאנט מיט דעם פאַפיער אין דער האַנד.

דער עלטסטער האָט מסכים געווען.

חיים האָט ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס בעמייט. ער איז שוין אלט 21 יאָהר און ער האָט קיינמאָל ניט געוואוסט, אז ער האָט נומע ליפּען. ער איז רוהיגער געוואָרען און האָט געהאַפּט אויף עפעס גליקליכעס.

דער קאפעלמייסטער האָט א פיהר געטהאָן מיט'ן סמיק איי־בער'ן פיעדעל און האָט געהייסען חיים'ן געהמען דעם זעלבען טאָן. אָנפאנגס האָט חיים עס ניט פערשטאַנען, נאָר אז דער קאפעלמייסטער האָט איהם דייטליך ערקלערט. וואָס ער מיינט, האָט חיים דאָס ערשטע מאָל אין לעבען געזונגען גלייך ווי די פיעדעל האָט געשפּיעלט.

— ווי רופט מען דיך? — האָט חיים דערהערט אן ערנסטע פראגע.

— חיים קוגעל! — האָט ער הויך אויסגעשריען און איז רויט געוואָרען.

— פערשרייבט! — האָט זיך דער קאפעלמייסטער גע־ווענדעט צום עלטסטען. יענער האָט עס גלייך ערפילט.

— ביזט א מוזיקאנט! — האָט א אידישער יונגער סאָל־ראט איינגעשושקעט חיים'ן אין אויער מיט קנאה.

חיים'ן האָט זיך עס ניט געגלויבט. איהם חיים'ן זאָל

טרעפען אזא גליק? ... און אפשר איז די וועלט משוגע געוואָרען?
 און אפשר איז ער אליין משוגע געוואָרען?
 קומענדיג צוריק אין פאלאטקע, האָבען איהם די אידישע
 סאַלדאטען אָנגעגעבען „מזל טוב“! און די קריסטליכע האָבען
 דאָסזעלבע אויף זייער אופן אויסגעדריקט:
 — וואָס זשיד, א רוח אין דיין מאַמען! — דארפסט גיין
 בען אהער.

און דערביי האָבען זיי מיט די גראַבע פינגער געפויקט איין
 בער זייערע העלזער און חיים'ען האָט זעהר וועה געטהאָן דאָס
 האַרץ, וואָס ער קען זיי נישט געבען קיין ביסעל בראַנפּען.
 ער האָט זיי אבער צוגעזאָגט, אז ווי ער בעקומט די „זשא-
 לאַוואַניע“ 45 קאָפּ, קויפט ער א האַלבע פלעשעלע.
 — נו, נוט! — האָבען די סאַלדאטען געענטפערט: חיים
 קונעל מאַלאַדיעץ, האַטש אַ זשיד! ...

3.

דער אינסטרומענט, וואָס מען האָט חיים'ן געגעבען, האָט
 געהייסען וואַלדֶהאַרן. אין דער קאָמאָנדע האָט ער געהייסען
 וואַלטאַרע, און חיים'ן איז עס די ערשטע צייט געווען שווער
 אויסצורעדען און ער האָט נישט גוט געוואוסט, ווי זיין אינסטרומענט
 מענט הייסט. אז ער האָט געשריבען די ערשטע טעג פון דער
 מוזיקאנטישער קאָמאָנדע אַ בריעף זיין איינציגען ברודער —
 א שוסטער אין מינסק, און ער האָט געוואַלט איהם אויסשריי-
 בען אויף ריכטיג ווי זיין אינסטרומענט הייסט, האָט ער עטליכע
 מאל איבערגעפרעגט ביי די עלטערע מוזיקאנטען. דאָס אויס-
 זעהן פון דעם אינסטרומענט איז חיים'ן געווען געפעלען; די פיעל
 אויסגעדערהטע מאַשינדעלעך, די קלאַפּענס און דער קליינער
 מונדשטוס האָבען ביי איהם ארויסגערופען א צופריעדענעם
 שמייכל. נישט געפעלען איז איהם נאָר געווען דער טאָן פון

אינסטרומענט, אדער ווי ביי איהם האָט עס געהייסען: דער בלאָז. דער בלאָז איז א שוואכער, א שטילער און ניט קיין שעה-נער. חיים האָט ניט געקענט פערשטעהן, צו וואָס דארף מען אין אַרקעסטער אזא אינסטרומענט. אויסשפיעלען אויף איהם אליין קען מען גאָר נישט, אזוי זאָגען די מוזיקאנטען. דער דאָזיגער אינסטרומענט שפיעלט נאָר „סעקונדע“, ד. ה. האָט מען איהם ערקלערט, אז ער האָט תמ'וואטע אויסגעשטעלט די אויגען — עס-טא-טא. עס-טא-טא!...

חיים האָט געשפירט, אז אין דער מוזיקאנטען-קאָמאָנדע וועט ער שוין אויך קיין ראָליע ניט שפיעלען. און ער האָט זיך דערמאָהנט אָן זיין אלטען בעל-חבית ראובן יוסף, אָן זיינע אַרבייט מיט איהם, און ער איז נאָך אומעטיגער געוואָרען.

4.

די ערשטע צוויי חדשים האָט חיים געבלאָזען די גאָממעס, וועלכע זיין „לעהרער“ לייבע צארפין, וואָס האָט שוין געדיענט דאָס לעצטע יאָהר, האָט איהם אָנגעשריעבען מיט זיין ווילדען גאָסען-כתב, און איהם געוויזען די ערשטע צייט ווי אזוי צו בלאָזען. די ערשטע דריי גאָסען האָט חיים ווי עס איז גענומען. ביי דער 4טער אבער איז חיים שטעהן געבליעבען. געהמען האָט ער זי אפילו יאָ גענומען, נאָר פאלש. „דו פאלסט ניט אויפ'ן טאָן!“ האָט איהם דער לעהרער ערקלערט, און די גאָסע האָט חיים'ן אויסגעוויזען, ווי א באַרג, וואָס איז זעהר משופע'דיג און וואָס ארויפגעהענדג אויף איהם פאלט מען און מען צוברעכט די צייהנער. און די גאָסע האָט איהם די ערשטע צוויי חדשים גע-שראָקען און פערפאָלגט און האָט זיך פאר זיינע אויגען געטראָ-גען. אין אויער געקלונגען, אויפ'ן וואָהר און אין חלום. אויסער זיין לעהרער צארפינען, וועלכער איז געווען מעהר סוחר ווי מוזיקאנט, ווייל ער האָט זונטאג געהאנדעלט אויפ'ן

מערקעל, — אויסער צארפינען פלעגט אמאל צוגעהן צו חיים'ן דער עלטסטער מוזיקאנט, אויף וועלכען מען האט געזאגט, אז ער קען שפיעלען אויף אלע אינסטרומענטען אין דער וועלט... חיים, דערזעהענדיג נעבען זיך דעם עלטסטען, פלעגט זיך אי דערשרעקען, אי דערפרעהען זיך. דערשרעקען פלעגט ער זיך פאר'ן עלטסטענס בייווען און שטרענגען בליק, פאר זיינע בייד פערדרעהטע וואנסען, און דערפרעהען פלעגט ער זיך, ווי עס דערפרעהט זיך א חולה, ווען ער געפינט זיך נאָהנט פון א דאָקטאר, אין וועלכען ער גלויבט, אז ער קען פון טויט לעבעדיג מאכען.

אומזיסט איז אבער געווען דער שרעק און די פרייד. דער עלטסטער האט נאָר אויפ'ן קוק אויסגעזעהן ביין און שטרענג; און וואָס אנבעלאנגט דער פרייד, וואָס ער קען איהם לעבעדיג מאכען, אז ער, חיים, זאל קענען די 4טע נאָמע און די העכערע נאָמען נעהמען, איז זי אויך צורונגען... דערהערענדיג, ווי חיים נעהמט די נאָמען, האט דער עלטסטער אָנגעשטרענגט די ביידע אווערן, זיך פערקרימט פון פאלשען טאָן און אויסרעדענדיג: פאָהאַני אינסטרומענט! — איז ער אוועקגעגאנגען צו א צווייטען שילער, איבערלאָזענדיג חיים'ן איין אראַבעפאלענעם און א פערצווייפּעלטען...

5.

עס איז איבערגעגאנגען א יאָהר. חיים האט שוין אויסער „מאָליטווע" און „באָזשע צאריא חראַני", געשפיעלט עטליכע מאַרשען. די העכערע נאָמען פון פיער און ווייטער האט ער „גענומען", אָבער מיט מאטערניש, און צארפין זיין לעהרער, זי צענדיג נעבען איהם אין אַרקעסטער, פלעגט איהם ניט איין מאל א קלאַפ טהאָן פאר'ן פוס, ער זאל בעסער שווייגען. „אז איך וועל זיך אויסדייענען אין אוועקגעהן אהיים — פלעגט איהם

צארפין אריינשושקען אין אויער — וועסטו מעגען נעהמען.
איצטער זיץ און שווייג!

און חיים האט געשוויגען. נאך ווען ער האט אפילו גע-
שפיעלט האט זיך איהם אויך געדאכט, אז ער שווייגט. ער האט
נאך געהערט ווי דער טראמפייט קנאקט, דער באריטאן רוישט,
די „בעסער“ שיעסען, דער פויק דונערט, דער קלארנעט און
פלייט הילכען. — נאך דער וואלדהארן זיינער און אפילו זיין
חבר'ס שווייגען, און מען הערט זיי נאך ניט. און ער האט מקנא
געווען די איבריגע מוזיקאנטען, וואס שפיעלען אזא גרויסע
ראליע אין אַרקעסטער, און ער נאך ניט.

ער האט זיך אמאל געפרובט אויסרעדען דאס הארץ פאר
צארפינען:

— אונזער אינסטרומענט הערט מען נאך ניט, ווי מיט
איהם, אזוי אהן איהם.

— ביזטו ברלות! — האט צארפין, וואס האט שוין געהאט
נאך א חודש צו ענדיגען דעם דיענסט און האט מעהר געטראכט
פון די היימישע געשעפטען, אידער פון מוזיק געלאכט: — מען
דארף זעהן ענדיגען דעם חודש, ניט „אנרייסען זיך“, און נאכ-
דעם נעהם איד דעם וואלדהארן און זאג ברוך שפטרני. אז עס
האב איד מיט דער „מוזיק“.

חיים האט איהם מיט'ן מויל נאכגעגעבען, פאָרט זיין לעה-
דער און אז אלטער סאלדאט דערצו; אין הארצען אבער האט ער
אנדערש געטראכט, און ער האט מקנא געווען די איבריגע מוזיק-
זיקאנטען, וואס זיצען מיט אינסטרומענטען וואס ליארמען.
שרייען און פערנעהמען אז ארט אין אַרקעסטער, און ער מיט זיין
אינסטרומענט ווערט פערטומעלט אין זייערע הויכע שטארקע
טענער און בלייבט אונגעמערקט...

6.

די אלטע סאלדאטען, וואס האבען געדיענט דאס לעצטע
יאָהר, זיינען ענדליך א חיים צופאָהרען. אין קאמאנדע איז ווער-

ניגער געוואָרען מיט פינף מוזיקאנטען. געפיהלט אבער האָט מען נאָר איינעם פון זיי, דעם באריטאָניסט, און אויף זיין אָרט האָט מען גערונגען א ציווילעם מוזיקאנט, ביז דער צווייטער באריטאָניסט וואָס איז נאָך געבליעבען דיענען, וועט זיין אימ־שטאַנד אליין צו שפיעלען. וואָס אָנבעטרעפט דעם פלייסיסט און קלאַרנעטיסט, וואָס זיינען אויף אהיים אוועקגעגאנגען, האָט מען געלעגט גרויסע האַפנונגען אויף די צוויי איבערגעבליעבענע, וועלכע זיינען געווען זעהר פּעניג. נאָר איין חיים, וועלכער איז געבליעבען דער איינציגער אויף וואַלד־האַרן, איז אלץ געבליען בעז דערזעלבער אונגעמערקטער ווי פריער, ווען זיין לעהרער צארפין איז נאָך געווען! דער עלטסטער נאָר האָט איראַניש א קוק געטהאָן אויף איהם און חוץ געמאכט.

— נו, קוגעל, איצטער וועסטו זיין ביי אונז א סאָליסט...

געזאָגט האָט עס-דער עלטסטער, ווען דער אַרקעסטער איז געזעסען גרייט צו שפיעלען א נייעם מאַרש, וועלכען מען האָט פונאַנדערגעלעגט ביי יעדען טישעל. — דער עולם האָט זיך אומ־געקוקט אויף חיים'ן און יעדער האָט געשמיכעלט אויף זיין שטיגער. חיים'ן האָט דאָס לאכען פערדראָסען און הנאה גע־טהאָן. מען מאכט פון זיין שפיעלען טאקי חוץ, אבער דאָך ווייס מען, אז ער עקזיסטירט. ער האָט נאָר געוואַרט, וואָס וועט דער קאפּעלמייסטער זאָגען. דער קאפּעלמייסטער איז אבער גע־ווען פערטהאָן מיט'ן נייעם באריטאָניסט, וועלכען ער האָט עפּעס ערקלערט אין מאַרש און האָט אין שמועס וועגען קוגעל'ן קיין אנטהייל ניט גענומען.

באַלד האָט דער קאפּעלמייסטער גענומען „סטרויען“ די אינסטרומענטען. ביי אייניגע אינסטרומענטען האָט ער דעם „בע“ געבעטען, ביי אנדערע דעם „צע“. חיים האָט מיט א קלאַר־פענדען האַרצען געוואַרט אויף זיין „ריהע“. נאָר אומזיסט האָט ער געוואַרט. ביים „טראַמבאָן“ האָט זיך דאָס „סטרויען“

נעענדיגט און דער מארש האָט זיך אָנגעהויבען. חיים האָט דאָן דערשפּירט זיין קליינהייט.

דער אָנהויב מארש איז געווען רוישענדיג און שטארק: גע-
שפּיעלט האָבען אלע אינסטרומענטען. חיים האָט געפּיהלט ווי
זיינע מענער ווערען פּערלאָרען אין דעם ווילדען, געזונדען און
אָנגענעהמען ליארעם. ער האָט געפרובט האלטען דעם מונדשטיק
בלויז אין מויל און נאָך ניט בלאָזען, און ער האָט קיין שום ענדער-
רונג ניט בעמערקט. די זעלבע שטארקייט, דאָס זעלבע רוישען, ווי
מיט איהם, אזוי אַהן איהם, און ער האָט וויעדער גענומען בלאָ-
זען. סטארענדיג זיך וואָס שטארקער, אפשר וועט זיין שפּיעלען
דערנאָכטען צום קאפּעלמייסטער'ס אויער און ער וועט איהם
שעצען ווי די איבריגע מוזיקאנטען, וואָס שפּיעלען די ערשטע
שטימע. אומזיסט אָבער!

אָבער נאָך דעם אָבשפּיעלען דעם ערשטען האלבען מארש
איז עפעס געשעהן א מאַדנע זאך. צוקומענדיג צום צווייטען
האלבען מארש וואָס חיים „מריאַ“, איז דער גאנצער אָרקעס-
טער שטיל געבליעבען און חיים האָט גאנצע דריי טאַקטען אליין
געשפּיעלט.

דער עולם מוזיקאנטען האָט צום אָנהויב פּערוואונדערט אָנ-
געקוקט חיים'ן, און באלד זיך פונאנדערגעלאכט. חיים אליין איז
צומעלט געוואָרען און האָט ניט פּערשטאנען, וואָס דאָ איז
פארגעקומען...

ענדליך האָט דער קאפּעלמייסטער, וואָס האָט פריהער דעם
מארש ניט איבערגעקוקט, זיך געווענדעט צו חיים'ען:

— דו האָסט דאָ דריי טאַקטען סאַלאַ — זעה-זשע! נו!..

ער האָט אויפגעהויבען דאָס טאַקט-שמעקעל און גלייך, דאָס
ערשטע מאל זינט חיים שפּיעלט, זיך געווענדעט צו איהם.

צו חיים'ס גליק זיינען די דריי טאַקטען בעשטאנען פון די
נידריגע נאָטען און זעהר איינפאך און ער האָט זיי כשורה

אָבערשפּיעלט, נאָר דער טאָן האָט פאר שרעק געציטערט, און דער קאפּעלמייסטער האָט געקאָמאנדעוועט:
— ריינער, ריינער, סאָליסט מיינער.

די מוזיקאנטען האָבען געלאכט, נאָר חיים וועלכער האָט שוין צייט געהאט פאַרצושטעלען אין קאפּ דאָס גליק, וואָס איהם האָט אונערווארטעט געטראָפּען, האָט דאָס לאכען ניט געהערט. ער האָט נאָר טיעף אריינגערוקט די אויגען אין די נאָמען, פעסטער צוגעקוועטשט דעם מונדשטיק צו די ליפּען און גערופּען פון דאָרט די טענער מיט זיין לעצטער ענערניע, מיט'ן לעצטען קוראזש.

7.

דער מאַרש, וואו חיים האָט די דריי טאַקטען געחאט אלס סאָלאָ, איז געווען א געראַטענער. די אָפּיציערען און אפילו דעם פאָלקאווניק אין קלוב, וואו די מוזיקאנטען האָבען איין מאָל אין וואָך געשפּיעלט, איז ער זעהר געפּעלען געווען און מען האָט איהם אָפּט געשפּיעלט, און חיים האָט גאנצענע טעג געלערנט די סאָלאָ, זי זאָל, וואָס ריינער, וואָס גלאטער ארויס-קומען.

— אָבער גענוג דיר שוין! — פלעגט איהר יעדער דע-זשורנע שטראָפּען פאר זיין איבריגע התמדה: דו קענסט דאָך שוין!

נאָר חיים, וועלכער איז, זינט ער האָט די דריי טאַקטען בעקומען, שטאַלצער געוואָרען, פלעגט ענטפּערן:

— צו גוט איז קיין שיעור ניטאָ. א סאָלאָ דארף מען שפּיער לען וואָס ריינער. איך בלייב דאָך איינער אליין, אלע האָבען פאוזען, נאָר איך איינער שפּיעל, איך איינער אליין.

איינמאָל, אז חיים האָט זיך אומגעטראָגען מיט'ן אינסטרומענט און געשפּיעלט פאר זיך די דריי טאַקטען, האָט דער צווייטער טרומייטער, א יונגער שגז'ל, וואָס דער פאָלק האָט

איהם ערצויגען און פאר א מוזיקאנט געמאכט, ניט געקענט פער-
טראגען חיים'ס רוישען, און ער האָט זיך אָנגערופען :

— וואָס טהוסטו מיר, אז איך שפּיעל אויף די דריי טאָק-
טען אין אַרקעסטער.

חיים איז בלאַס געוואָרען, האָט פאר שרעק אין אָנהויב
ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערן, נאָך באלד האָט ער זיך גע-
שטארקט און קוים ארויסגעזאָגט :

— ווי הייסט, דו וועסט שפּיעלען ? דו האָסט דאָך דריי
פאווען.

— איך לאָך פון די פאווען! — האָט דאָס יונגע מוזי-
קאנטעל העז'דיג אויסגערופען: אז איך וויל שפּיעל איך זיי,
איך ווייס וועלכע נאָטען : עס, גע...

און רעדענדיג דאָס, האָט ער אראַבגעכאַפּט זיין טרומייט,
וואָס איז געהאַנגען צווישען די איבריגע אינסטרומענטען און
האָט א קנאק געטהאָן די דריי טאָקטען, חיים'ס דריי איינציגע
טאָקטען.

— מאַלאַדיעץ אייוואַנאָוו ! — האָט דער דעזשורנער גע-
לויבט: אויף א טרומייט איז דאָס טאָקי שעהנער ווי אויף
„וואַלטארנע“.

— היינט שפּיעל איך עס ! — האָט זיך אייוואַנאָוו אויף
אז אמת צוקאָכט.

חיים איז געבליעבען שטעהן מיט'ן אינסטרומענט אין דער
האַנד און האָט ניט געוואוסט וואָס מען מאַכט.

אייוואַנאָוו האָט דערשפּירט חיים'ס שרעק און דאָס האָט
איהם נאָך מעהר אויפגעמונטערט.

— הא-הא-הא ! — האָט ער זיך פונאַנדערגעלאכט: קונעל
וועט היינט זיין אויס סאָליסט...

— נו, הער אויף ! — האָט חיים זיך גענומען בעטען:
וועניג סאָליעס האַסטו ?

— איש, ווי ער האט מורא! איז איוואנאָוו ערנסטער גע-
וואָרען: וואָס וועסט מיר געבען, וועל איך ניט שפּיעלען.
חיים האָט ניט געוואוסט, מיט וואָס קויפט מען אונטער
דעם קליינעם עשו. ער האָט לאנג געטראכט און ניט געפונען. ער
האָט גאָר נישט פערמעגט. ענדליך האָט ער מיט א געפאלענעם
קול ארויסגערעדט:

— איך וועל דיר רייניגען אלע שבת דיין טרומייט.
איוואנאָוו האָט זיך פערטראכט. ער איז געווען זעהר פויל
און דאָס איז איהם געפעלען געוואָרען: שבת גאָר מיטגאָרעסען
וועט ער קענען גלייך אוועקגעהן אין שטאָרט הוליען.
— אָבער, גערענק — ריין ווי גאָלד! — האָט איוואנאָוו
אויסגעשטעלט אויף חיים'ן זיינע צוויי גרויסע גראַהע אויגען.
— בעסער פאר מיין אייגענער וואלטארנע. — האָט חיים
פערזיכערט.

— וואָס איז דיין וואלטארנע. — האָט איוואנאָוו חוזק
געמאכט: איהר איז גענוג א ריב, מיין טרומייט דארף פינקלען!
טרומייט רעכענט זיך ערשטע שטים, פערשטעהסט?
און חיים איז געבליבען דער איינציגער סאָליסט פון די
דריי מאַקטען. גאָר דעם פריהערדיגען חן האָבען זיי ביי איהם
פערלאָרען. דעם שטאַלץ און די גדולה, וואָס ער האָט געהאט אין
דער רגע, ווען ער האָט זיי געשפּיעלט, איז בטל געוואָרען אין
דער קנעכטשאפט, אין וועלכער ער האָט זיך יעדען שבת געפיר-
גען א שעה נאָכאנאנד, פוצענדיג איוואנאָוו'ס טרומייט.

דער סאמאווואר.

די אריסטאקראטען פון פאָלק רעכענען זיך די מוזיקאנטען. און אפשר דערפאר האָט מען זיי ניט לייעב. ניט נאָר די אַפּי-ציערען קוקען אויף זיי קרום און אפילו די סאָלדאטען אליין, וואָס געפֿינען זיך אונטער'ן ביקס, האלטען זיי ניט פאר „ברידער“ מאכען פון זיי חוזק, ווי דער שטייגער איז פון מעהר געפאלענע צו א העכערן קלאס. די אַפיציערען רופען די מוזיקאנטען מיט דעם נאָמען „לאָדערען“, ד. ה. פוילע יונגען, הולטאיעס, און די פראַנט - סאָלדאטען האלטען זיי ניט פאר קיין ציווילע און ניט פאר קיין סאָלדאטען; אנשטאט מוזיקאנטסקע קאָ-מאנדע רופט מען זיי „צולאָזענע קאָמאנדע“, ווייסען ניט פון דיסציפלין און פון „סלוושבע“, הויז זייער דורקע. דורקע הייסט ביי די אנדערע סאָלדאטען יעדער מעשענער אינסטרומענט, אפילו דער גרויסער באַס, וואָס ער וועגט פיעל מעהר פון א ביקס.

און געוויס זיינען די מוזיקאנטען, אין פערנלייך מיט די „פראַנט-סאָלדאטען“, אריסטאקראטען. אויסער דעם, וואָס זיי טראָגען שעהנערע מונדירען, שלאָפען ניט אויף נאַרעס, נאָר יעדער האָט זיין אייגען בעטעל, — אויסער דאָס, האָבען זיי נאָך א סאמאווואר.

דער סאמאווואר איז אפילו ניט קיין אריסטאקראטישער. זיין גרויס און גרעב איז מעהר עהנליך צו א קעסעל, עהדער צו א סאמאווואר, אָבער דאָך איז ער פאַרט א סאמאווואר, האָט א קראַן און א קוימען און אז מען שטעלט איהם אויף, געהט א רויך, ווי פון אן אמת'ן סאמאווואר.

און פון דעם גרויסען סאמאווואר, וואָס ענטהאלט פיער עמער וואסער, טרינקען אלע מוזיקאנטען סיי אַרעם, סיי רייך, יעדען נאָך מיטאג טיי.

טיי טרינקט אפילו דער ארעמסטער מוזיקאנט. פוהרמאן, וואס בעקומט פון דער היים קיינמאל קיין קאפיקע ניט צוגעשיקט און האט זיין אויסקומעניש בלויז פון די דריי גילדען זשאלאווא-ניע, וואס ער בעקומט, פערשטעהט זיך, פונקטליך אלע צוויי חרשים, געוועהנליך טראגט איהם ניט די זשאלאוואניע אויף מותרות — טיי און צוקער. אבער טיי טרינקט ער גלייך מיט אלעמען, און ניט נאך גלייך מיט אלעמען אפילו מעהר פאר אלעמען.

עס איז שווער צו גלויבען, אז דער קליינער פוהרמאן גיסט אין זיך אריין 7 גלאז טיי, דאס איז זיין פארציע, און אמאל, אז ער וויל זיך בריה'ן, — נאך א פאך גלעזער, ולא נודע כי באו אל קרבו. דער זעלבער קליינער, דארער פוהרמאן ווי געווען, ווי געזאגט, פערמעגט ניט פוהרמאן צו קויפען טיי און צוקער, און דאך האט זיך נאך זיין קליינער שטערן קיינמאל ניט פער-קניטשט וואו מען נעמט עס. וואלט ער אזוי געווען בעזארגט מיט קאשע (קאשע איז איהם שטענדיג וועניג. ניט ווייל ער איז הונגעריג, נאך צו קאשע פיהלט ער א בעזונדער שוואכ-קייט...) ווי ער האט גענוג טיי און צוקער, און נאך ווי האבען — מיט כבוד, מיט רעספעקט!

מיטאג עסען אב די מוזיקאנטען האלב איינס. דער קאשא-וואר, כמעט דער איינציגער פון פאלק, וואס בעציהט זיך גוט צו די מוזיקאנטען, ווייל ער איז א גרויסער ליעבהאבער פון מוזיק, שפיעלט אליין פיעדעל און לויט ווי מבינים זאגען — נאך ניט שלעכט — אט דער קאשאוואר, א קאזאנסקער געשטופעלטער טאטער, גיעט די מוזיקאנטען א גרעסערן און בעסערן מיטאג. די מוזיקאנטען זיינען מיט דעם מיטאג שטארק צופריעדן, שיער שיער רייסט זיך ביי מאנכען מוזיקאנט נאך יעדען מיטאג ניט ארויס, בעסער ווי אין דער היים! א חסרון אבער האט דער מיטאג: עס דארשט נאך איהם! ניט נאך עס דארשט — עס ברענט! דער דנעוואלניע, וואס איז מחויב צוצושטעלען

וואסער, ווערט געביד אויסגעריסען, א גרויסע כלי וואסער ווערט כהרף עין ווי אויסגעטריקענט, אבער קאלטע וואסער, לויט א סאלדאט פון טווערסקי גוב. האט ערקלערט, שטילט ניט דעם דארשט, דער עיקר איז טיי. א חרוש, וואונדערט ער זיך — טיי איז דאך היים און עס לעשט.

אבער אנשטעלען דעם סאמאואאר פוילט זיך יעדער. עס קען זיין, אז פאר זיך אליין וואלט זיך קיינער ניט געפוילט. נאך ביי דעם געדאנק, אז פון דעם טיי וועט געהן זיין די גאנצע קא-מאנדע, פאלט אן אזא פוילקייט, אז עס פערוויילט זיך גלייך שלאפען.

פוהרמאן איז אבער ניט קיין פוילער. א געשעפט אָנצו-שטעלען דעם סאמאואאר! עס איז, פערקעהרט, א פערגניגען, אן אונטערהאלטונג. ער זאגט עס אבער ניט ארויס. ארויסזאגען פאסט ניט. ער ווארט מען זאל איהם בעטען און קיין סך דארף ער ניט ווארטען. אז איין כלי וואסער ווערט אויסגעלערדיגט, הערט ער, מען רופט: — פוהרמאן!

פוהרמאן ווייס שוין אויף וואס מען דארף איהם; ער מאכט זיך אבער כלא ידע, ווי געפנר'ט:

— שטא טאקאיע? — פרעגט ער ניט אהן שטאלץ, עס מעג איהם דאן אפילו רופען אן אונטער אפיציער.

— גאסטאוו סאמאואארטשיק, גאלובטשיק! פוהרמאן גיט א קוק אויפ'ן גרויסען סאמאואאר, וואס מען רופט איהם בלשון סגי נהור „סאמאואארטשיק“ און קווינקעלט זיך: — אלע טאג — איך!

— נו, בראטען, דערפאר קריענסטו טיי און צוקער! — אלע טאג, אלע טאג איך! — קלאגט ער זיך כלומרשט. און דער קליינער פוהרמאן גיעט א חאפ דעם גרויסען סאמא-וואר צום ברונען, וואס געפינט זיך אויפ'ן הויף און הויבט איהם אן אנגיסען.

אז ער גיעסט אריין פיער עמער, איז נאך דער „סאמאָוואַר-
טשיק“ ניט גאָר פול. פוהרמאן קוקט אין איהם אריין, און איהם
דוכט זיך אז דער סאמאָוואַר ווארט מען זאָל איהם אָנגיעסען
בײַ די ברעגען. פוהרמאן ציהט אויס נאָך אן עמער וואסער, דער-
גײסט נאָך בערך א פאָר קוואַרט, און וויל מאכען אויף א תכלית
מיט דעם ביסעל וואסער, וואָס איז געבליבען אין עמער:
— דנעוואַלנע! — שרייט ער הויך, געה, געהם צו אן
אויסגעשעפטען עמער וואסער!...

דער דנעוואַלנע, וואָס איז פויל צו שעפען אליין, דערהע-
רענדיג פון אזא מציאה, לויפט ארויס מיט צוויי קעסעלעך,
ערשט אויסגעוואשען פון דעם באַרשץ, גיסט זיי אָן, און טראָגט
זיי אריין אין קאמאנדע, צו דערקוויקען די דאָרשטיגע מוזיק-
קאנטען. אז דער דנעוואַלנע געהט אוועק, געהט פוהרמאן,
גארטעלט זיך אונטער די לענדען און וויל אבשלעפען דעם סא-
מאָוואַר פון ברונען און אוועקשטעלען אין מיטען הויף, וואו ער
שטעלט איהם אָן סיי זומער סיי ווינטער. עס קומט איהם אָן
שווער, זעהר שווער, אבער דאָס מאכט גיט אויס, דאָס איז איהם
נאָך אנגענעהמער — וועט ער דעם טיי און צוקער מיט מעהר
שטאָלץ פאָדערן!

אז דער סאמאָוואַר שטעהט שוין אין מיטען גרויסען הויף,
בעט ער א מוזיקאנט, וועלכער עס זאָל פערביי גיט דורכגעהן.
ער זאָל א וויילע אכטונג געבען אויפ'ן סאמאָוואַר, ביז ער וועט
קריגען ערניץ האַלץ, ווייל אין דער מוזיקאנטסעק קאָ-
מאנדע איז א טראַדיציע צו שטעלען דעם סאמאָוואַר נישט מיט
קוילען, נאָר מיט האַלץ. פוהרמאן בעפעהל איז הייליג, דער
סאָלדאט שטעהט שוין אויף קאראאול און פוהרמאן זוכט טרור-
קענע העלצעלעך, וועלכע ער צושפאלט מיט זיין „טשעסאק“,
וואָס יעדער מוזיקאנט פערמעגט שפאלטענדיג קלאפט איהם
אפילו גוט דאָס הארץ פאר שרעק ביים געראנק, אז דער טשע-
סאק קען א פנימה בעקומען און אז עס וועט זיין א „סמאָטר“

קען ער האבען דערפאר א גרויסע שטראף. אבער זיין שטעל, אלס „זאווידווישצי סאמאואראם“ ערוועקט אין איהם א מוטה פון א העלד און ער איז גובר יעדען שרעק. אז די האלץ איז שוין אין סאמאואאר אריינגעלעגט, דער-מאָהנט זיך פוהרמאן, אז דעם עיקר האָט ער נים. איהם פעהר לען שוועבעלעך. א שוועבעלע איז אפילו ביי די סאלדאטען, האָטש מוזיקאנטען, א טייערע זאך, אבער אז פוהרמאן לויפט אריין אין קאאזרמע, לאָזענדיג אויף א וויילע אליין דעם סא-מאָואר און בעט נישט, נאָר פאָדערט מיט שטאַלץ: סקאָרי ספיטשקא! טראָגט מען איהם ענטקעגען. נאָך מעהר, מען גע-טרויט איהם אפילו אויף די אייגענע הענד דאָס גאנצע פעקעל. מען האָט נאָר מורא פאר זיין צומראַגענקייט און מען בעמערקט איהם, אז ער זאָל נים פערליערען און צוריק ברענגען, אויף וואָס פוהרמאן שיקט לויפענדיג צוריק צום סאמאואאר אין איילעניש א תשובה: נאָט בעהיט!

און האָטש די שוועבעלעך זיינען נים זיינע, פון דעסטווע-גען סטארעט ער זיך, אז ער זאָל יוצא זיין מיט איינער און נים פטר'ן קיין איבריגע, און דאָס רוב געלינגט עס איהם, סיידען, אז עס טרעפט א שטארקער ווינד.

אז ער צינדט אַן עטליכע זעהר דין צעשפאָלטענע העלצער-לעך און ווארפט זיי אריין אין סאמאואאר צו די איבריגע גרע-בערע שטיקער האָלץ, הייסט שוין ביי איהם געפטר'ט א האלבע ארבייט. איהם בלייבט נאָר צו בלאָזען. דאָס בלאָזען אליין איז אפילו נים שווער, נאָר דער רויף איז דאָס ערגסטע. איהם וואָלט דאָס שוין אפילו נים אזוי געארט, מילא איז א ביסעל ביטער אין די אויגען. שפעטער וואשט ער זיי אויס אין וויערער גוט. דאָס אונגליק איז נאָר דערין, וואָס ער מוז אויסשטעהן זיבלערייען פון דער „שוואַלניע“ וואָס געפינט זיך אויף אויפ'ן דאָזיגען הויף אין שכנות מיט די מוזיקאנטען. פוהרמאן ווייס נים צי ארט זיי טאקי דער רויף אָדער זיי פערגינגען נים די מר

זי קאנטען דעם סאמאוואר. נאָר שרייען שרייען זיי און סטראַ-
שען צו געהן „דאָלאָזשען“ דעם אדיוטאַנט.

פּוהרמאַן ווייס אפילו, אז דער אדיוטאַנט וועט דערפאר
נאָר נישט טהאָן, ווייל דער סאמאוואר איז א קאזאָנער און
טיי דארפען די מוזיקאנטען טרינקען „פּאַ אַוסטאַבו“, פון דעסט
וועגען וויל ער ניט האָבען אויף זיך קיין „בעמערקונג“; פאר אן
אַלטען סאָלדאַט פאסט עס ניט. און ער זוכט מיטלען צו פער-
ניכטען דעם רויך, וואָס וואַליעט ווי פון א לאַקאָמאַטיוו און צע-
לענט זיך אין שוואַרצע שטיקער איבער'ן גאנצען הויף, צו דער-
שטיקט ווערען...

נאָר ביז וואנען ער געפינט דעם מיטעל, איז שוין דער מי-
טעל איבעריג. דאָס פייער, גוט פענאַנדער ברענענדיג זיך, גיט
שוין פון זיך ארויס א קלענערן שיטערן און העלערן רויך; שפּע-
טער א וויילע שפאָרט בלויז ארויס פון קוימען א ריין-העל-פייער
און שטעלט אויס רוימע צינגער די סאָלדאַטען פון שוואַלניע.
דערזעהנדיג דאָס ריינע פייער אָהן רויך, ווערט פּוהרמאַן
דערפרעגט און זיכער: ערשטענס דארף ער שוין נישט בלאָ-
זען! צווייטענס לאכט-ער שוין אויס פון דער שוואַלניע און דרי-
טענס וועט שוין טאקי באלד זיין טיי.

איהם בלייבט נאָר יעצט שטעהן און אונטערלענען פון צייט
צו צייט אן איינציג שטיקעל האַלץ, וועלכעס דאָס פייער אינווע-
ניג האפט מיט גרויס לעבע ארום, האלזט עס, גלעט עס, קושט
עס און פערברענט עס...

אז עס געהט אריבער די ערשטע האלבע שעה, קומט ארויס
פון קאאזרמע אן אַלטער סאָלדאַט-מוזיקאנט און פרעגט מיט א
בעל הבתי'שען טאָן:

— נו, פּוהרמאַן! וואָס הערט זיך?

פּוהרמאַן טאפט מיט א געניטקייט דעם סאמאוואר, שטיי-
כעלט און ענטפערט:

— עס וועט שוין קיין סאך ניט געדויערן!

שפעטער אביסעל, שמייכלט ער צופריעדענער און ענט-
פערט:

— ער „רעדט“ שוין.

רעדען הייסט אפילו ניט זידען, אבער קרוב דערצו. אין קא-
זארמע פערשפרייט זיך באלד די ידיעה און דער עולם גרייט זיך
שוין אָן ווער מיט א גלאַז, ווער מיט א לעהמענעם קריגעלע און
ווער מיט א הילצערן לעפעל...

ענדליך קומט אָן א שליח פון פוהרמאנען, אז דער סאמא-
וואר איז שוין פערטיג און ער פאָדערט פיער „מענשען“ צו געהן
נעהמען איהם. די פאָדערונג ווערט גלייך ערפילט. פיער יונגע
מוזיקאנטען, וועלכע וואָלטען אין ראָטע שוין זיך דערדיענט צום
טיטעל „אלטער סאָלדאט“ און דאָ הייסען זיי נאָך „נאָוואַ-
בראנצעס“, געהען ארויס אויפ'ן הויף און זאלבעפיערט נעמען
זיי דעם סאמאָוואר. פוהרמאן, מיט א מינע פון א „קאָמאנ-
דוויטציר-וואָסיסקאמי“ געהט זיי נאָך און קאָמאנדעוועט:

— אַסטראזשא! — פאָרויכטיג!...

דעם סאמאָוואר שטעלט מען אוועק אויף א ברעג בעטעל,
וואָס געהערט צום עלטסטען אונטער-אַפיציער. דאָס איז א מין
כבוד פאר דעם אונטער-אַפיציער; דאָס בעדייט, אז נאָר איהם
קען מען אַנטרויען אזא מין אייגענעם. און ווירקליך, ווען ארום
סאמאָוואר קלויבען זיך צונויף די מוזיקאנטען, אָנגעוואָפענט
מיט גלעזער, קריגעלעך און לעפעל, גיט דער עלטסטער אונטער-
אַפיציער שטרענג א קאָמאנדע:

— אַסטופ! טרעט אָפ צוריק!

נאָכהער רופט ער ארויס די רייכערע מוזיקאנטען און איז
נוזר זיי זאָלען געבען טיי. יענע לעגען זיך באלד צונויף צו
„שמעק-טאבאק“ טיי, ביז עס ווערט א היבש-הויפּעלע און מען
גיט עס איבער דעם עלטסטען אונטער-אַפיציער. ער נעהמט עס
אין האַנד, בעטראכט און זאָגט: „זאמאָלאַ!“ — עפענט אויף
דאָס דעקעל פונ'ם סאמאָוואר, דערמיינקט עס אין די קאָכיגע

וואסער און הייסט האָבען גערולד 5 מינוט, ביז עס וועט אָנצײַ-
הען.

די 5 מינוט ציהען זיך אפילו לאנג, אבער דאָך קומען זיי
זיך איבער, די מוזיקאנטען דערהערען ענדליך דעם אויסרוף:
— נאָטאָוואָ.

און עס ווערט א נעלאף, א שטופעריי, אז די קאָמאָנדע פון
אונטער-אפיצער, העלפט שוין ניט, און אגב איז די קאָמאָנדע
טאָקי זעהר א שוואכע ווייל ער אליין האָט שוין אָנגעשעפט א
קליין „קעסעלע“, וואָס האלט 10 גלעזער און טרינקט שוין,
צובייסענדיג שווארצען ברויט.

די קאָמאָנדע נעהמט איבער פוהרמאן. ער ווייסט אפילו,
אז טיי וועט פאר איהם גענוג זיין, פון דעסטוועגען קען מען
זיך אויף נסים ניט פערלאָזען. און דאָ זעהט ער ווי דער עולם
צאפט דעם טיי, און ער האָט זיך נאָך ניט פערזאָרגט מיט א גלאָז
און מיט א פאָר שטיקלעך צוקער, וואָס ער דארף דאָס נאָך בער-
קומען פאר זיין ארבייט...

ענדליך בערוהיגט זיך דער עולם, יעדער זיצט שוין ארום
זיין בעטעל און טרינקט די טיי, ווער מיט א נאָהענטען פריינד,
רעדענדיג וועגען סאָלדאטישע פאָליטיק.

דאן בעקומט שוין פוהרמאן די פאָר שטיקלעך צוקער פון א
מוזיקאנט, וועמעס „ציט“ עס איז צו „צאהלען“, און ער
נעהמט זיך צו זוכען א גלאָז, ער האָט אפילו א לעפעל, נאָר פאר
איהם, סאמאָוואר-אָנשטעלער, פאסט ניט פון א לעפעל צו
טרינקען, יעדער דארף וויסען זיין שטאנד...

און אָט ווערט שוין ביי א מוזיקאנט, וואָס טרינקט נאָר
צוויי גלעזער טיי, פערטיג זיין גלאָז, וועלכע ער טראָגט אונט-
טער מיט גרויס דרד-ארץ פוהרמאנען. פוהרמאן נעהמט דאן דעם
גאנצען סאמאָוואר צו זיין בעטעל, גיט איהם א טאפ און בער-
מערקט צופריעדען! אקוראט צום טרינקען! און גיעסט זיך אז
מיט ברייטסקייט די ערשטע גלאָז!

ביים ערשטען זופ דערמאהנט ער זיך, אז דער דאָרשט איז
 ביי איהם שוין לאנג אריבער. ער וואָלט יעצט עפעס לייעבער
 געגעסען... פון דעסטוועגען טרינקט ער א גלאָז נאָך א גלאָז, א
 שאַד — אזוי פיעל געארבייט...

אז ער טרינקט זיך שוין גוט אָן און בעמערקט, אז אין סאָר
 מאָוואַר איז נאָך גענוג געבליבען, רופט ער אויס:
 — ווער וויל נאָך טיי ? ס'איז דאָ !

נאָר קיינער רופט זיך נישט אָן. און פוהרמאן זוכט ערגיץ
 נאָך א שטיקעל צוקער, ער זאָל האָבען צו טרינקען נאָך א גלאָז,
 א שאַד איבער צו לאָזען, אזוי פיעל געארבייט...

צוויי חברים.

זיי זיינען געווען דער געגענוואמץ איינער צום צווייטען. ספיר איז געווען א שטילער, א פערבארגענער אין זיך; בערמאן א פלאפלער, א פיעל רעדעוודיגער. אז ספיר פלעגט שוין יא אמאל עפעס זאגען איז דאס געווען מיט א לאנגע פאווע פאר דאס געזאגטע און מיט נאך א לענגערער נאך דאס געזאגטע. בערמאן אבער האט פון פאווען ניט געהאלטען. גערעדט האט ער נאכאנאנד און פון אלץ, וואס עס האט זיך אונטערגערוקט אונטער'ן אויג. דער פאר ווען ספיר פלעגט זאגען זיינע פאר ווער טער, פלעגט בערמאן אויסהערען מיט דער גרעסטער אויפמערקזאמקייט און ווען בערמאן פלעגט רעדען פלעגט ספיר קוקען אויף דער וואנד אדער אויף די נעגעל און טראכטען נאך פון אנהערע ענינים.

ספיר איז געווען א פילאזאף. געלעזען האט ער שווערע און דיקע ביכער. געוואוסט אלע פילאזאפישע סיסטעמען און יעדערע אבגעשעצט לויט איהר ווערט. בערמאן האט געלעזען בלויז לייב טע בעלעטריסטישע ביכער און דאס אבגעלעזענע גלייך פערנעטען.

אויף אין געלד ענינים זיינען זיי ביידע געווען דער געגענער זאץ איינער צום צווייטען. בעשעפטיגענדיג זיך ביידע מיט לעהרעריי, האט בערמאן געהאט שילער דאס רוב ביי אויפגעקומענע מענשען. די שילער זיינע זיינען געווען לייכטזיניגע, שטיפער און די געגענשטענדע, וואס ער האט מיט זיי געלערנט זיינען געווען ניט העכער פון אריטמיטיק און אביסעל געאגראפיע; ספיר האט זיינע לעקציעס געהאט ביי איינגעפונדעוועטע בעליבתים

און געלערענט האָט ער שווערע געגענשטענדע: שפראכען און די געשיכטע פון דער ערד...

אַבער חברים זיינען זיי געווען. בערמאן האָט זיך מיט ספיר'ן געמוזט זעהן אלע טאָג און ספיר האָט אויך געהאט די איינציגע שוואכקייט: זעהן זיך אָפּט מיט בערמאנען. כאָטש יעדעס מאָל זעהן זיך האָט ספיר'ן עפּיס געקאָסט. בערמאן האָט זיין פערדיענסט פאר'ן מאָנאַט פערשווענדט אין דער ערשטער וואָך פון צווייטען מאָנאַט, אין דער צייט, וואָס ספיר האָט געדאָלט אַבגעשפאָרט א קליינעם קאפיטאַל.

און אָט דאָס איינציגע האָט ספיר'ן מאַנכמאָל ביזן געמאַכט: — בערמאן, וויפיעל איז דער שיעור? אַבער בערמאן פלעגט אזוי פערזיכערן וועגען אַבגעבען צוריק און וועגען בער-קומען נייע לעקציעס, פון וועלכע ער וועט ווערען אַן עושר, און ספיר פלעגט ניט קענען שוין אַבזאָגען, און פלעגט בערמאן'ען וויעדער אויסבאַרגען.

אזוי האָבען זיך יאָהרען געצויגען.

בערמאן האָט דורכגעלעזען א וועלט מיט דאָמאנען און האָט זיי אלע פערגעסען, ספיר האָט פערשלאָנגען צעהנדליגע פיר-לאָזאָפישע סיסטעמען און האָט זיי אלע געהאט טיעף אינוועניב און האָט צו יעדער צייט זיי געקענט עמיצען דערלאנגען.

און וועהרענר בערמאן האָט קיינמאָל ניט געהאט ניט קיין געלד און ניט קיין אינערליכען קאפיטאַל, האָט ספיר פערמעגט צווייערליי קאפיטאַלען: מוזמן געלד און צעהנדליגער סיסטעמען און טעאָריען.

אַבער בערמאן האָט זיך נאָר אינטערעסירט מיט ספירס געלד-קאפיטאַל, דעם פילאָזאָפישען און וויסענשאפטליכען קאפיטאַל האָט ער ביי'ן חבר קיינמאָל ניט אנגעהערט.

* *

*

איינמאָל נאָך דעם ווי ספיר האָט שוין מעהר ניט געוואָלט

איהם אויסהעלפען מיט געלד איז בערמאן אוועק פון זיין חבר א ביזער און א בעלעדיגטער.

ער איז געקומען צו זיך אין צימער, זיך אוועקגעשטעלט ביי'ן שפיגעל און האט דערזעהן, ווי די שלייפען זיינע הויבען שוין אן גראהען: ער האט זיך דערמאנט, אן די צאהל יאהרען, וואס ער האט אבגעלעבט און ער האט זיך ערנסט פערטראכט. ער האט גענומען זוכען ענטפערס אויף פראגען: ווי אזוי און מיט וואס לעבט מען ווייטער? האט ער זיך געשמעלט די פראגע.

אויף מארגען איז ער אוועק צו ספיר.

— ספיר, ווי אזוי לעבט מען ווייטער?

ספיר, מיינענדיג, אז ער וויל וויעדער געלד האט געשווינגען א ווילע און ענדליך קורץ אבגעענטפערט.

— היט דינע לעקציעס און פערשווענד ניט קיין געלד.

— ניין, ניט דאס מיינ איך... האט בערמאן זיך גערוועזן

פערקרימט... איך מיינ מיט וואס לעבט מען ווייטער...

— איך וועל דיר שוין קיין געלד מעהר ניט געבען... האט

ספיר געברומט...

— איך מיינ נישט דיין געלד...

— וואס דען? — האט איהם ספיר אנגעקוקט.

— איך מיינ דו זאלסט מיר ארויסהעלפען מיט א פאר

טעאריען...

— טעאריען? וועלכע טעאריען? — האט איהם ספיר אן-

געקוקט...

— איך ווייס ניט ווי אזוי לעבט מען ווייטער... זעהסט, איך

האב שוין גראהע האר אין די שלייפען... און דו ביזט דאך אזוי רייך...

— איך האב שוין ניט קיין סך... האט זיך ספיר ווי בע-

קלאגט.

— ניין, איך מיינ נישט קיין געלד, איך מיינ עפעס א פי-

ליזאפישע שיטח, א טעאָריע ווי אזוי צו לעבען ווייטער...
 — אַך, אַט דאָס מיינסטו! — האָט זיך ספיר אָנגעכאַפּט
 און האָט זיך קענען זיין כאַראַקטער אויפגערודערט — דאָס ברור
 דער יא... לייבניץ זאָגט...

— וואָס זאָגט לייבניץ — האָט זיך בערמאן אַנגע-
 כאַפּט.

ספיר האָט איהם ערקלערט.

בערמאן האָט זיך אַנגעשטרענגט אויפצופאַסען דעם זין
 און אז ספיר האָט געענדיגט, האָט ער געבעטען נאָך א טעאָריע...
 — שפינגזאָל למשל, זאָגט אַנדערש — האָט ספיר גענומען
 אויסלענען אן אַנדער טעאָריע...

נאָכדעם האָט ער זיך גענומען צו די גאָר אלטע, צו פלאַ-
 טאַנען, צו סאַקראַטעס און צו אַריסטאָטעלן. ספיר האָט איהם אויף
 אַזאַ'ן אופן אַרויסגעוואָרפּען א פאָר צעהנדליג טעאָריען. בער-
 מאן האָט זיי אלע אויסגעהערט און א וויילע געשווינען, ווי ער
 וואָלט זיך מיט געווען וועלכע אַנצוגעהמען, ער זאָל קענען וויי-
 טער לעבען. ענדליך האָט ער זיך עפּים דערמאָנט און מיט א גע-
 בעט זיך געווענדט:

— ספיר, איך ווייס דאָך, אז דו האָסט נאָך גענוג...

— דער רמבם, למשל, זאָגט אין מורה נבוכים....

— אַך, ניין, איך מוין, דו האָסט דאָך נאָך גענוג געלד,

באַרג מיר נאָך עטליכע רובעל... איך בעט דיר...

ספיר האָט זיך דערפיהלט, ווי אָבגעגאָסען מיט קאלט וואַ-
 סער... אבער א ברירה האָט ער געהאט. ער האָט דאָך דעם לייכט-
 זייניגען בערמאנען ניט געקענט פערליערען: מיט זיינע פילאָזאָ-
 פישע סיסטעמען אליין האָט ער זיך געפיהלט מאַכמאָל אונ-
 חימליך.

זרח „שותפות“.

אזוי האָט ער געזייסען אין שטערטעל — זרח שותפות, און ער האָט זיך מיט דעם דאזיגען „צונאָמען“ ניט געשעהמט. אדרבא, מיט דעם דאזיגען נאָמען איז ער געווען שטאַלץ. אליין קען א מענש גאר נישט אויפטהאָן, פלעגט זרח טענה'ן, און דער-פאר האָט זרח אויסער ווייב און קינדער קיין אייגענע זאך נישט פערמעגט. דאס הויז זיינס איז געווען בשותפות מיט א ברודער, דער הויף איז געווען שותפות מיט'ן גויאישען שכן און צו דעם ברונען אויפ'ן הויף איז שוין געווען א דריטער שותף, חייקעל דער בעקער. די קראם וואס האָט זיך געפינען אויפ'ן מארק, האָט זרח געהאלטען שותפות מיט יענקעל דעם תבואה הענדלער'ס ווייב און אזוי ווי די דאזיגע קראם האָט פאר צווייען ניט געקאנט טראגען קיין חיונה, האָט ער צוגעהאנדעלט אין א מארקס-טאג אויפ'ן מארק בשותפות מיט איינעם א אידען זע-ליג הארחורים, א איד א דרעהער אבער מיט א גרויסען קאפ.

איז דאס געווען אין מסחר זאכען. אבער אין פריוואט לע בען האָט זרח אויך געמוזט צו אלץ האָבען א שותף. קומט אן ערב פסח און עס מאכט זיך איהם א מציאה א בינטעלע חרין פאר צוויי קאפיקעס, זוכט ער א שותף און דעם ערשטען בעסטען אידען אָדער אידענע לעגט ער פאר:

— ווער קויפט בשותפות א בינטעל חרין?

מאכט זיך איהם א מציאה פיש אויף שבת, קען זרח זיך ניט פערגינען אליין אבצוקויפען און ער זוכט א שותף, און אויב די קניה בעטרעפט א צו גרויסע סומע, איז דעמאָלס איהם איין שותף אָדער איין שותף'טע וועניג.

און אפילו אז זרח פלעגט אן ערב שבת אָדער ערב יום טוב געהן אין מרחץ, פלעגט ער אויך דאָרטען זוכען א שותף צו דעם בעזעם, וואָס ער פלעגט קויפען ביים באַד-גוי, אבער אזוי ווי דער

בעזים פלעגט ניט מעהר אנטרעפען ווי איין קאפיקע, פלעגט ער דערויף נישט אזוי לייכט געפינען א שותף און דאס שמייסען זיך איינער אליין מיט א בעזים פלעגט איהם דערפאר פערשאר פען גרויסע ענוים. דערפאר אבער פלעגט ער שוין דאס שטיקעל זיין קויפען בשותפות מיט נאך א אידען און אויף דעם איבער- בענעם שטיקעל פלעגט ער זוכען נאך א שותף...

מאכט זיך א מאָל אין גאס, איינער רעדט א צווייטען א שידוך און זרח דערוויסט זיך, ווארפט ער אריין א פאָר ווערטער דעכענט ער אויס א פאר מעלות פון דער כלה אָדער פון חתן און זרח האלט זיך שוין פאר א שותף צום שדכן, טיילט זיך מיט איהם מיט די פאָר רובעל שדכנות און מען געהט אריין אין א בעלהבתישען שענקעל און מען מאכט בשותפות א טרינק בראנבען. יענער צאהלט פאר'ן בראנפען און זרח פאר'ן פאר- בייסען.

זרח איז א איד ניט קיין עם הארץ. אין די שווארצע פינגער טעלאך איז ער שטארק בעהאווענט, און אָהן א צייטונג קען ער זיך ניט בענעהן. ער אליין איז נאטירליך ניט ביכולת אויסצור שרייבען א צייטונג, אָבער זרח איז א איד וואס קען קריגען שותפים. ער זוכט אויס א פאר מנינים משכילישע אידען, אויף וואויל-קענעוודיגע ווייבלאך, שלאגט צונויף א פאר רובעל פאר א האלב יאָהר און די צייטונג קומט אָן דערפאר אויף זיין אָר- רעם... ענדע יאָהר בלייבען די אלע נומערען ביי איהם. דאָס נויב לאָזט איהם ניט לעבען, וואָס זיי מאכען אָן אין שטוב א הקדש או זרח זוכט א נייעם שותף די דאָזיגע נומערען איינצור בינדען.

אויף מיט נאט מאכט זרח זעלטען אליין געשעפטען. קומט שמחת-תורה, קויפט זרח שלישי. אָבער אזוי ווי אין דעם דאָזיגען טאג איז שלישי זעהר טהייער, קרינט ער א שותף. ער זאגט די ערשטע ברכות, דער צווייטער די לעצטע ברכות און דאס געשעפט איז געשלאסען.

זעלבסטפערשטענרליך, אז אויף אן אתרוג מיט א לולב וועט זיך אליין גיט קויפען. דערצו האָט ער שוין עטליכע שותפים מיט א מאָל. דערפאר אָבער דער פטום, געהערט נאָך סכות צו איהם, ווייל זיין ווייב געביהרט איהם בלויז מיידלעך און זי גארט שוין לאנג צו האָבען א אינגעל.

וועגען א סוכה איז אָבערערט! א סוכה מאכט זיך בשותפות מיט'ן ברודער און נאָך צוויי שכנים, און איהם דאכט זיך שטענדיג, אז די סוכה קען אריינגעהמען א שכן — א שותף הייסט עס. אבער די איבעריגע שותפים דערלאָזען עס גיט.

איז שטערטעל איז קיין דאקטאר גיטא — דער גרויסער דאקטאר וואהנט אין דער אויעזדנער שטאדט און אז ברוך אָדער זיין ווייב ווערט מסוכן קראנק, זוכט ער וויעדער א שותף, אַמאָל צוויי, וואָס זיינען קראנק אויף דער זעלבער קרענק וואָס ער, אָדער זיין ווייב און מען דינגט בשותפות א פוהר און מען מאכט א ריוזע צום דאָקטאר...

עס איז איבעריג צו דערצעהלען, אז ברוך האלט א לאַ-טערי צעטעל מיט א פאר שותפים און פערליערט דערפאר אלע יאָהר א חלק. דערפאר אָבער אז דאס צעטעל האָט א מאָל גע-וואונען א קליינע סומע, האָט מען געמוזט אַנקומען צום רב צו האָבען א דין תורה ווי אזוי צו צוטהיילען דאס געלד און דאס פסק-געלד האָט מען זיך צוזאמענגעלעגט בשותפות.

אזוי האָט ברוך אָבערלעבט לאנגע יאָהרען און איז געשטאָר-בען אן ארימאן. תכריכים האָבען זיינע לעבענס-שותפים איהם געקויפט בשותפות און אויף די קבורה געלד האָט מען בעצאָהלט בשותפות, אזוי אז יעדער האָט אויף איין קבר געהאַט א בע-דייטענרען חלק...

דער דיכטער און זיינע פריינד.

פערשעהמט האט דער יונגער דיכטער פארנעלענט זיין ערשט ווערק דעם פערלעגער.

ער האט זיך ניט געשעמט מיט זיין ווערק, ווייל ער האט אין זיין ווערק ניט גענלויבט, פערקעהרט, ער איז אינערליך זי-כער געווען אין די הויכע מעלות וואס זיין ווערק בעזיצט. און דערפאר טאקי האט ער זיך געשעהמט. אזוי פערשעהמט זיך א שעהן מיידעל און דערצו נאך איז א שעהן קלייד אָנגעטהאן, ווען זי ווייזט זיך פאר א ווילד פרעמדען...

— איהר וועט עס נעהמען? — האט דער יונגער דיכטער שטיל געפרעגט.

— דער פערלעגער האט דעם מאנוסקריפט געבלעטערט, גע-כאפט א צייל דאך, א צייל דאָרט און מיט זיין טוהרישען הויש דערשפירט עפעס ווערטהפולעס.

אזוי ניט בלויז איין קוק א געניטער פערלעגער אויף פערעל און ווייס שוין וויפיעל ריוח דערביי שטעקט. — נו, יא... האט דער פערלעגער זיך געמאכט קאלט.

מען דארף עס נאך דורכקוקען...

דאס ווערק איז אָנגענומען געווארען.

וועגען האַנאָראַר האט דער יונגער דיכטער ניט פיעל גע-רעדט: זיין ווערק איז איהם צו טייער.

אבער אויף איינס האט ער זיך, קענען זיין כאראקטער, געשמעלט פעסט.

— פינף-און-צוואנציג עקזעמפליארען וועט איהר מיר גע-

בען.

— צו וואס? — האט דער פערלעגער געשמייכלט.

— צו פערטהיילען מיינע פריינד, האט דער יונגער דיכ-

טער מיט אן אויפגעלעבט געזיכט געענטפערט.
 — אף! — האָט דער פערלענער ווי מיט שפאט אויסגע-
 רופען — האָט איהר אזוי פיעל פריינד?
 — יא! געוויס! — האָט דער דיכטער נאָך פעסטער בע-
 שטימט און גליקליך געשמייכלט.
 — אויב אזוי — בעקומט איהר.
 און אז דאס בוך איז ערשינען, האָט דער דיכטער א-
 ליעבע אָנגענעהמע ארבייט געהאט:
 צו פערטהיילען זיין ווערק צווישען די פריינד.
 אַך, א שאַר! עס האָט איהם אויסגעפעהלט נאָך א צעהן
 עקזעמפלארען.
 אָבער ער וועט ניט געהן דולען א קאפ מיט בקשות צום
 פערלענער.
 די צעהן עקזעמפלארען האָט ער געקויפט. אַך, עס האָט
 איהם וויעדער געפעהלט.
 דער יונגער דיכטער האָט אזוי פיעל פריינד געהאט.

* * *

ביים צווייטען ווערק האָט ער זיך שוין וועניגער געשעמט.
 — מיין איצטיג ווערק — האָט ער געמאָלדען דעם פערלע-
 נער — זאל ווירקליך איבערטרעפער זיין.
 — נו, יא... מיר האָפען — האָט דער פערלענער סוחר'יש
 אָבער נוממוטיג געשמייכלט — וואס דען? איהר קענט נישט?
 און דער יונגער דיכטער, וואס האָט שוין איבריגענס, בע-
 קומען א לייכטען קנייטש אויפ'ן הויכען שטערען, האָט גע-
 זאגט:

— און וועגען האָנאָראַר?

מען איז מושוה געווארען...

— און דערצו וועט איהר מיר געבען א צאהל עקזעמ-
 פלארען...

— וויפיעל? — האָט דער פערלעגער ווי בעדייטענר גע-
שמייכלט.

דער דיכטער האָט זיך א קליינע ווילע פערטראכט:
— א פופצעהן שטיקלעך.

— אָך, זיינען אייך שוין אבגעקומען אזוי פיעל פריינד?
האָט דער פערלעגער ווי בעדייטענר געשמייכלט...
דער דיכטער האָט געשוויגען.

* * *

ביים דריטען ווערק האָט דער דיכטער זיך שוין מיט'ן
פערלעגער אביסעל געאמפערט:

— אום נאטעס ווילען! עס וועט געהן אין די טויזענדער...
איהר נוצט מיך אויס! ...

זיין שטערען האָט זיך געקנייטשט און אין די אַויגען איז
געלעגען פערדרום און אונצופרידענהייט...

מען איז דאך ענדליך מושוה געווארען. דער דיכטער האָט
שוין געזאָלט ארויסגעהן.

— נו, און וויפיעל עקזעמפלארען דאָס מאַל פאר אייער-
רע פריינד?

דער דיכטער האָט א מאַך געטהאָן מיט דער האַנד:

— אָך, לאַזט צורוה... דאָס וועל איך נאָך זעהן.

און א פיהר טהוענדיג מיט דער האַנד איבער'ן שטערען האָט
ער טרויעריג צוגעגעבען:

— האָב איך דען פריינד! ...

דער פערלעגער האָט מיט נצחון געשמייכלט...

צווי תקיעות.

די סאלדאטען פון דער זעכצענטער ראטע האבען סוד-זומער אין לאגער געמאכט א שמועס וועגען די קומענדיגע שווערע מאנעווערעס. ש ו ב, א קליין נידעריג סאלדאטעל, מיט א בלייך פנים, האט זיך דערשראקען, פענאנדערגעפרעגט אקוראט ביי די עלטערע סאלדאטען, וועמען לאזט מען איבער אויף קארטאול און בעקומענדיג א'ענטפער, אז אויף קארטאול בלייבען די קראנקע און שוואכע, איז שוב'ן אביסעל לייכטער געווארען אויפ'ן הארצען און ער האט געזאגט:

— ניטשעוואָ, מיך וועט מען לאָזען!

— אוודאי, — האט איינער פון די נוי'עשע סאלדאטען געלאכט — אויף וואָסערע צרות וועט מען שלעפען אזא שלאַק ווי דו, א „ראַבין“.

„ראַבין“ האט מען שוב'ן גערופען דערפאר ווייל ער האט פון „קעסעל“ גיט געוואָלט בשום אופן עסען און פלעגט אמאָל אריינחאפען א „ראווען סהון“.

ערב מאנעווערעס, אז דער דאָקטאר האט געמאכט א „סמאָטר“ וועמען צו לאָזען, האט שוב נישא חז געווען ביי'ם דאָקטאָר, ער האט איהם א קלאפ געמהאָן איבערן פלייצע און געשמייכעלט:

— מאָלאָדיעץ! פאָדיאָש.

שוב, וועלכער האט זעלבען געהערט, זייט ער דיענט, מען זאָל אויף איהם זאָגען „מאָלאָדיעץ“, האט דעם קאָמפלימענט אנגענומען מיט שמחה און אז ער איז ארויס צוריק פון „אַקלאָ-דאָק“ און די סאלדאטען האָבען איהם געפרעגט:

— נו, שוב?

האָט ער פּרעהליך געענטפערט:

— איך נעה! דער דאָקטאר האָט מיר אַ קלאַפּ געטהאָן
איבער'ן פלייצע און געזאָגט: „מאָלאָדיעז“!...

ארויס אויף די מאנעוורעס איז מען אין דער פריה, אכט
א זייגער. עס איז געווען אַ חמארנער אלול-טאָג; דער וואלד,
וואו דער לאגער האָט זיך געפונען איז געשטאַנען טרויעריג
און האָט שטיל גערוישט, ווי ער וואָלט בעדויערן, וואָס זיינע
סאָלדאַטען, צו וועלכע ער האָט זיך פאר אַזאָ זומער צוגע-
וואָהנט, געהען אוועק, זיין נע ונד עטליכע וואָכען, שלאָפען
אויף דער ערד אונטער'ן אָפענעם הימעל, געשיצט פון רעגען,
וויינד און קעלט...

די מוזיקאנטען האָבען אָנגעהויבען שפיעלען אַ מאַרש אין
א. מינאַר, דער „באריטאָן“, וועלכער האָט אין מאַרש געהאַט אַ
סאָלאָ, האָט זעהר טרויעריג געברומט, און שוב האָט זיך דער-
מאַהנט אין אלול, אין די קומענדיגע „ימים נוראים“; זיך דער-
מאַהנט אַן זיין שטערטעל, וואו אידען שטעהען איצט אין די
בתי-מדרשים און דאוונען, און אַ שווערע בענגשאפט, אַ גוואל-
דיגע ציהעניש ערגיץ האָט דורכגענומען זיין נשמה.

— וואָס ביזט דו אומעטיג, שוב? — האָט איהם אַ
שטופּ געטהאָן איוואַנאָוו, אַ גוי'עשער סאָלדאַט פון זיין „צייל“,
מיט וועלכען ער פלעגט שלאָפען אויף איין נאַרע און האָט מיט
איהם בשלום געלעבט.

— אזוי! — האָט שוב טרויעריג געענטפערט.

— שווער? — האָט איוואַנאָוו ווייטער געפרעגט.

— נישקשה!

— באלד, וועט מען מסתמא אַברוהען, אַז מען געהט אויף
מאַנעוורעס רוחט מען אַב אלע צוויי שעה. אויף מאנעוורעס היט
מען דעם סאָלדאַט — האָט איוואַנאָוו, ווי געוואָלט בערוהיגען

שוב'ן, וועלכען ער האט געהאלטען פאר א „נאָואַבראניעץ“ וואָס שרעקט זיך.

— פאר א יאָהרען איז געווען, צו אלדע שוואַרץ-יאָהר, שווערע „מאנעוורעס“ — האט איוואַנאָוו ווייטער גערעדט, ווי ער וואָלט וועלען צושטרייען שוב'ס טרויעריגע געדאנקען — פאר א יאָהרען האָבען מיר, צום שוואַרץ יאָהר, געדארפט געהן אלץ אויף בערג! אבער אונזער פאָלק האט ניט „פאָדנדיקעט“, מיר האָבען בעקומען א „ספאסיבא“ פון קאמאנדוויושטשי וואָס-קאמי אליין און צו גלעזלעך בראַנפען.

שוב'ן האט דער ראניעץ, אין וועלכען עס איז געלענען א משא, ניט נאָך זיין געוואוהנהייט נאָך, אָנגעהויבען צו שטע-כען אין רוקען, ער האט איהם געוואלט א רוק טהאָן נידריגער, נאָך איוואַנאָוו האט איהם איבערגעשלאָגען:

— ווארט, באלד וועלען מיר קומען אויף „פריוואל“ וועסט דו פערריכטען; אין „סטראַי“ טאָר מען ניט, „סטראַי סוויטאַיע מיכעסמאָ — קענסט דאָך גוט „סלאַויענסנאַסט“?

דאָס ווארט „סוויאטאַיע מיכעסמאָ“, האט שוב'ן וויעדער דערמאָהנט אין אלול, אין קומענדיגען ראש השנה, אין שופר און ער האט אויפגעהויבען די אויגען צום הימעל. די וואָלקענס אין פערשיעדענע געשטאַלטען זיינען ווי צורודערט געשוואומען און שוב'ן האט זיך פאָרגעשטעלט דער גרויסער יריד יעצט אין הימעל.

— וואָס קלעהרט מען דאָרטען וועגען איהם? איז פלוצים שוב'ן איינגעפאלען — צי ווייסט מען, וואו ער געפינט זיך היינט, וועט מען דאָס נעמען אין זינען? וועלען די מלאכים איהם דערקענען אין זיינע סאָלאַטסקע קליידער?...?

און שוב האט בעשלאָסען, אז ווי שווער איהם זאָל ניט אַנקומען, מוז ער געבען צו וויסען, וואו ער געפינט זיך. ער מוז אויסבעטען א גוט יאָהר! אויפ'ן פעלד וועט ער האַטש דאָר-נען, האַטש אהן א טלית נאָך מען זאָל איהם דאָרטען דערקע-

נען. מען זאל וויסען, אז ער איז דער זעלבער איד, ווי מיט א יאהר צוריק אין דער היים!

ערב ראש השנה פאר נאכט איז דער פאלק אנגעקומען אויף א פעלד. פון ווייטען האבען זיך געזעהן קליינע הילצערנע דער-כער, ווי צוזאמענגעגאסען אין איינעם און שוב האט זיך דער-מאנהט, אז ווען ער פלעגט אמאל אוועקגעהן אויף א וויערסט פון דעם שטעדטעל, וואו ער האט געוואוינט און קוקען פון דארט צום שטעדטעל צו, פלעגען דארט אויך פונקט אזוי די דעכער צוזאמענגעגאסען אויסזעהן. און שוב'ן האט דאס הארץ געצויגען אהין צו דעם שטעדטעל.

— אידען! — האט שוב, נאכדעם ווי דער פאלק האט די פאלאטקעס צונויפגעשטעלט אויף צו איבערגעכטיגען ביז מאר-גען פריה — זיך געווענדעט צו די עטליכע סאלדאטען פון זיין ראטע — מארגען איז ראש השנה... — מיר ווייסען! — האבען די אידען ווי פערדריסליך גע-ענטפערט.

— ווילסט אפשר א ראש השנה'דיגען קוילעטש? — האט איין סאלדאט זיך געוויצעלט—נעהם ארויס פון ראניעץ, דאר-טען ליגען א סך סוחארעס...

— ביזט א גוי. — האט שוב זיי געזידעלט — לאמיר בעסער זעהן צו געהן דאוונען — דא איז גיט ווייט א שטעדטעל. — דאוונען, ווי דאוונען! — האט דער סאלדאט זיך וויי-טער געוויצעלט — עסען וועטשערע צו א אידען האט מען גע-דארפט טאקי געהן, א וועטשערע וואלט איצט געוויס גיט גע-שאדט...

— עס איז ווייט! — האט איינער געזאגט, — מען קען זיך מיאוס „אנרייסען“...

שוב האָט זיך פּערטראכט. אין קאַפּ האָט ביי איהם געאר-
בייט איין געדאַנק: ער וועט בעטען איוואַנאָוען אויסרייניגען
זיין ביקס און ער וועט געהן דאווענען אין שטעדטעל אריין.
— זאָ חליעבאַם! — האָט ער דערוויל דערהערט הינטען
א געשריי פון זיין זוואַדנעם אונטער-אַפיציר.

און פון זיין דאווענען געהן איז גאָר נישט געוואָרען... נאָך
ברויט האָט מען געדארפט געהן אין צווייטען פּאַלק, דאָס אַב-
וועגען. דאָס ארויסגעבען דאָס ברויט געדויערט לאנג, און שוב
איז מיט עטליכע אידלעך אוועק מיט אראָפּגעלאָזענע קעפּ נאָך
ברויט.

— אַט האַסטו דיר ראש השנה, — האָט איינער געזעגט-
דיג געזאָגט.

— ס'לזשבע! — האָט א צווייטער געמרייט.

— מאַרגען אפילו קיין שופר ניט הערען! — האָט שוב,
ווי פאר זיך גערעדט.

— וואָס איז? יעמעליאנאָוו אונזער סיגנאַליסט בלאָזט
שלעכט שופר? — האָט דער סאָלדאַט זיך ווייטער געוויצעלט.
שוב האָט אבער ניט געהערט, האָט ניט געוואוסט, וואו ער
איז אין דער וועלט. עפּיס געהט ער נאָך ברויט? צו וואָס
דארף ער דאָס ברויט?... היינט איז דאָך ראש השנה...

— ווען וועט מען מאַרגען ארויסגעהן? — האָט ער גע-
פּרעגט ביי'ם „עלטסטען“, וואָס האָט געפיהרט די קאָמאַנדע
נאָך ברויט.

— האַלב צעהן, שטעהט אין פּריקאז...

— האַלב צעהן! — האָט שוב אויסגעשריען מיט שמחה.

און ער האָט זיך דערמאָהנט, אז דאמאָלס בלאָזט מען
„שופר... „שופר“! „שופר“! האָט איהם גערוישט אין קאַפּ. ער
מוז הערען מאַרגען שופר... ער וועט לויפען אין שטעדטעל
אריין. נישט טקשה, ער וועט „פאָד סוד“ ניט אוועק געהן...

— מאַרגען געה איך אין דער פריה אין שטעדטעל, — האָט

ער זיך געווענדט צו די פאך אידען, ניט אנדערש...

שוב איז אויפגעשטאנען אין דער פריה, נאך איידער מען האט געוועקט אויף פריהשטיק, האט אויפגעוועקט זיין שכן „איוואנאָווען“, איהם געבעטען מיט טרערען אין די אויגען, ער זאל היטען זיין ראניעץ מיט דער ביסס.

— און דו וואוהין געהסט דו? — האט איוואנאָו פער-שלאָפען געפרעגט...

— איך... איך... האט שוב געענטפערט מיט האלבע ווער-טער — איך געה אין שטעדטעל, איך וועל דיר ברענגען חלה... — נו, געה, איך וועל היטען, — האט איוואנאָו געענט-פערש.

שוב איז ארויס פון פאלאטקע און האט זיך געלאָזען געהן. — א, גוט ברודער, וואס איך זעה דיר! — האט ער דער-הערט א קול.

ער האט זיך אומגעקוקט און האט דערזעהן דעם דעזשורנע, אן אונטעראפיציער.

— אויס שופר! — האט איהם א קלאפ געטהאן אין קאפ. — געה, ברודער! — האט דער דעזשורנער זיך געווענדט צו איהם מיט א ווייכען טאן, וועלכער האט שוב'ן געשניטען איבער'ן הארץ ווי א שארפער מעסער, געה, ברודער, אויפ'ן קיך — עס פעהלט דאָרט גראָד א „מענש“.

— גאספאָרין דעזשורנע! — האט שוב אָנגעהויבען בע-טען מיט טרערען אין די אויגען.

— נארעלע, איך האב ניט וועמען צו שיקען — עס איז דיין „אָטשערעד“. עס וועט ניט געדויערען.

— פערפאלען, פערפאלען! — האט שוב געהענדיג אין קיך געקרעכצט.

אז שוב האט געענדיגט די ארבייט אויפ'ן קיך איז געווען

האלב ניין, עס איז נאך געווען פאר פריהשטיק און ער האט אויסגערעכענט, אז ער וועט נאך קענען געהן הערען שופר. ער האט זיך געלאזען לויפען מיט אימפעט אין שטערטעל. דאס הארץ האט איהם געקלאפט, אין קאפ גערוישט און יעדער קלאנג אויפ'ן וועג האט זיך איהם אויסגעוויזען ווי א תקיעה. און אט זעהט ער שוין אין גאנצען דאס שטערטעל. די קליינע אידישע געסלעך זיינען שטיל, ווי אויסגעשטארבען, נאך עפעס פון א חויז הערען זיך קולות, בעקאנטע קולות... ער לאזט זיך לויפען געשווינדער צו די קולות וועלכע דערמאהנען איהם דעם ניגון פון למנצח...

באלד... באלד...

און אט דערהערט זיך א תקיעה... ער לאזט זיך לויפען געשווינדער... ער וועט שופר הערען!

און פלוצים דערהערט ער קלאפען פון פויקען, א רופען פון סיגנאלען פון דער ווייט, מען רופט דעם פאלק!... דער פאלק נעמט אוועק.

און שוב ווערט צוטומעלט.. נעבען איהם הערט ער די תקיעות און דאָרט ווייט, א האלב ווערסט פון איהם — סיגנאל-לען און פויקען...

און שוב ווארפט זיך אהער און אהין.

— גוואלד, וואהין לויפט מען? רייסט זיך ביי איהם ארויס א געשריי.

און די סיגנאלען און די פויקען רעש'ן מיט כעס, און ציחען איהם, און רופען איהם: גיכער, גיכער צו אונז, צו אונז — א טרעוואַגע!

און די תקיעות פון די אידישע שוהל בלאזען אזוי שוואך, אזוי טרויעריג... עס צופט איהם די נשמה — עס ציחט איהם אהין, צו די שוואכע אידישע תקיעות...

— גוואלד, וואהין לויפט מען? — ווערט ער צוטומעלט און בלייבט שטעהן.

און אַט ווערען די סיגנאלען שטארקער, די פויקען ווענערן
 און רופען מיט קראפט: אהעררר — אהערררר — נישט דוד!
 און שוב'ן טראגט עס אהין וואו עס הערען זיך שטארקער
 די סיגנאלען... עס טראגט איהם ווי א שטארקער וויינר און ער
 לאזט זיך לויפען, צוריק, צוריק, צום פאלק...

דער אלטער ארבייטער.

וואַיטעק האָט זיך צואווערטעלט מיט זיין בעל הבית, דעם אייגענטימער פון א גרויסער דרוקעריי.

— אן עולה! מוכר'ט ער זיך אליין דעם גאנצען מאָנ. גער-
דארפט פערשווייגען. 25 יאָהר געדיענט, געדיענט, געוועזן גע-
טריי ווי א הונד, און איצט, אז דו האָסט שוין גראַהע האָר — נאָ-
דיר, געה זוך אנדערע בעלי-בתים!

עס פאלט ביי איהם די ארבייט פון האנד און דער מאשיניסט
פון דער דרוקעריי, א הויכער דייטש, מיט פערדרעהטע וואָנסען.
ביזערט זיך:

— דו ביזט, וואַיטעק, היינט בעטרונסען, צי וואָס?
אויפגערעגט פון אזא שלעכטע מיינונג וועגען איהם, פער-
געסט וואַיטעק וויעדער ווער עלטער איז און ברומט ביזן ארויס:
— איך ווייס ניט ווער טרינקט, איך צי דער הער?
— אזוי גאר, דו רעדסט שוין מיר אויף ענטקעגען —
צינדט זיך אן דער מאשיניסט — גוט! גוט!

פאר'ן דאָזיגען „גוט-גוט!“ דערשרעקט זיך וואַיטעק אזוי,
אז עס שוידערט איהם. ער ווייס, אז מיט דעם זעלבען גוט-גוט
איז מיט א יאָהר צוריק אָבגעזאָגט געוואָרען נאָך אַן אַרבייטער
אין דרוקעריי, ס'ט א ד, און האָט נאָך עד היום קיין ארבייט
ניט. ער האָט איהם שוין געזעהן פאַריגע וואָך וואַלגערן זיך
געבען בריק מיט אלע שכורים און באַסיאקעס.

און וואַיטעק בעגראַבט טיעף, טיעף אין הארצען דאָס
ביסעלע שטאַלץ, וואָס עס איז איהם נאָך פערבליעבען פאר די
25 יאָהר, וואָס ער דינעט דאָ אין דרוקעריי, און מיט א הכנעה-
דיגען קול ווענדט ער זיך:

— איך ווייס נאָר ניט, וואָס דער הערר איז ביין. עס איז דען אנ'עולה, אז מען נעמט א מאָל א ביסעל בראַנפען...
 נאָר אַנשטאָט צו פערריכטען דערמיט די מערכה, האָט ער קאליע געמאכט. דער מאשיניסט שטעלט אויף איהם אויס די פאָר בייווע שארע אויגען און שרייט:
 — ווערסט ענטשוויגען! צי ניט, לומפ!
 „אלץ איז פערלאָרען!“ טראכט וואַיטעק אין אנגסטען און נעמט זיך צו דער ארבייט, דערלאנגען פאפיער צו דער דרוק-מאשין.

דער מאשיניסט שרייט אויס וויעדער:
 — וועלכע פאפיער, לומפ, האָסטו געבראכט?
 „דאָס אונגליק הויבט זיך אָן!“ טראכט וואַיטעק און עס לאזען זיך ביי איהם אראָב די העגד...

געקומען אחיים פיזיש און גייסטיג מיער, האָט זיך וואַי-טעק א וואָרף געטהאָן אויפ'ן טאפּטשאַן, וואָס האָט געדיענט אלס א בעט פאר איהם און זיין ווייב, און האָט שטאַר געקוקט.
 — וועסט עסען? האָט דאָס ווייב, א פאר דער צייט פערעלטערטע פויערטע מיט אויסגעלאָשענע אויגען און א דאָר ברוסט — געפרעגט.

וואַיטעק האָט ניט געענטפערט.
 — וואָס ביזטו אזוי צוטראַגען? — האָט זי בעזאָרגט געפאָרשט קוקענדיג מיט טרייע בליקען אויפ'ן מאָן.
 וואַיטעק האָט ווידער ניט געענטפערט.
 דאָס ווייב איז ווידער געוואָרען אונרוהיג און איז צוגע-שטאַנען:

— ביזט, זאָל גאָט היטען, עפעס קראַנק?
 — קראַנק!! — האָט זיך וואַיטעק אָנגעכאַפט — ניט

דערהארען וועלען מיינע שונאים.

ער האט ביז אנגעקוקט דאס ווייב און געברומט:

— קיין אנדער וואָרט, ווי קראנק, איז ביי איהר ניטא.

דאס ווייב האט זיך געפרובט פערטיידיגען:

— שונאים זאלען קראנק זיין, איך מין גלאט... ביזט

עפעס צורודערט...

— צורודערט... האט וואַיטעק געמורמעלט, וואָס בין איך

צורודערט... איך לאך פון זיין באַבען... איך האָב זיך צואווער-

טעלט מיט'ן בעל הבית... פאר 25 יאָהר, נישטקשה, איך מעג

מיר ערלויבען איין מאָל פאר 25 יאָהר אָבענטפערן א בעל-

הבית. איך בין אין איינע יאָהרען מיט איהם און געארבייט האָב

איך מעהר פאר איהם...

דאס ווייב האט פערשטאנען, אז וואַיטעק איז היינט ארויס-

געשפרונגען פון העזה. איהר הארץ האט זיך שטארק געשראָקען

און זי האט געוואלט מוסר'ן איהם: אלמאי? נאָר א ביסעל

אויס מורא פאר וואַיטעק'ס כעס און א ביסעל אויס מיטגעפיהל

האט זי ווייך געזאָגט:

— לאך זיך אויס פון איהם, נישטקשה, ער וועט דיך ניט

אבזאָגען...

— אבזאָגען... זאל ער אָבזאָגען... האט וואַיטעק גע-

כעס'ט, וויפיעל איז דער שיעור! 25 יאָהר אָבגעדיענט און גע-

נוג!... איך וועל אליין זיך אָבזאָגען...

אויסגערעדט האט ער עס נאָר צו שטילען זיין צאָרן, אבער

באלד האט ער ערנסט אויסגערופען:

— גענוג! 25 יאָהר! איך וועל פֿרוכען מיין מזל ערגיץ

אנדערש...

אויף מאַרגען איז וואַיטעק אויפגעשטאנען פריהער ווי גע-

וועהנליך. אוועק ארבייטען איז ער אבער מיט אַ שעה שפעטער.

ווי אזוי ער האט די שעה פערשפעטיגט ווייס ער אליין גיט: דער

טיוועל האט זיך אויך היינט אריינגעמישט. ער זעהט בעשיינ־
פערליך, אז דאס גאנצע שטיק, וואס די 25 יאהר האבען אויס־
געוועבט, הויבט זיך אן צו רייסען... עס איז געווען א גראַהע
שטיק, אבער דאך א גאנצעס און א זיכערעס. וואס וועט איצט
זיין? — גאט אליין, דאכט זיך איהם, קען אזא האַרבע זאך ניט
וויסען.

צוקומענדיג צום הויף, וואו די דרוקעריי האט זיך גע־
פונען, האט ער זיך אָנגעשטעלט, געקוקט אויף די פיעלע
פענסטער, וועלכע, אַנשטאַט א פריינדליכע בעגריסונג, ווי ער
האט פון זיי אלע אין דער פריה בעקומען, האבען איהם יעצט
בייז אָנגעקוקט, ווי נעכטען די אויגען פון בעל הבית, ווען ער
האט איהם כלומרשט בעליידיגט. דער גערויש פון די דרוק־
מאשינען האבען ווי אויסגעלעגט א שווארצען פינסטערען סוף.
ער האט זיך דריי מאל איבערגע'צלם'ט, געמורמעלט: „גאט,
זיי מרחם דיין קנעכט!“ און איז אראפ אונטען אין פאבריק...
צום שליםמזל איז גראַד אונטען געווען דער בעל הבית.
דערזעהענדיג איהם, האט וואַיטעק ניט געהאט וואו זיך צו בע־
האלטען און איז געבליבען שטעהן אין אַנ'אומגעלומפערטער
פאָזע, ווארטענדיג אויף עפעס אן אויסרעד פון בעל־הבית.
יענער אבער האט איהם ניט בעמערקט און גערעדט עפעס
מיט'ן מאשיניסט.

וואַיטעק האט געפיהלט, אז דאס שטיק, דאס גראַהע לאַנ־
גע שטיק, צורייסט זיך אויף שטענדיג, אויף אייביג; פער־
ריכטען עס קען מען שוין ניט און ער האט געפיהלט, אז ער
דארף עפעס טהאָן. שטעהן אזוי איז קיין שכל ניט, און בעני־
סענדיג זיך מיט א קאלטען שווייס, האט ער ארויסגערעדט:
— בעל הבית, איך וויל א רעכענונג...

געווארט האט וואַיטעק אויף א שטארקען עפעקט. נאך א
25 יעהריגער ארבייט בעטען א רעכענונג איז ניט פון די
מעשים, וואס מען הערט אלע טאָג. זיין ווענדונג האט אבער

ניט געמאכט קיין איינדרוק. ער זועט פרובען העכער זאגען:
וואָס האָט ער אייגענטליך מורא — ער איז ניט קיין יונגעלע:
— איך האָב געוואָלט בעמען דעם הערר א רעכנונג! —

האַט ער נאָך אמאָל שוין שטייפער ארויסגעחערט, און דאָס
הארץ האָט געקלאַפּט, ווי ביי א גלזן.

— איך האָב געהערט... האָט דער בעל הבית קאלט גע-
ענטפערט — וועסט קומען שפעטער...

„חייסט עס — ער נעמט אַן מיין אַבזאָגען זיך“... האָט
וואַיטעק זיך איז געדאנק געדרוש'ט און ניט געקענט עס בע-
גרייפֿען.

ער האָט זיך דערפיהלט אזוי קליין, אזוי אראַכגעפאלען,
אז איהם האָט געוואונדערט, ווי אזוי האָט ער, וואַי-
טעק, געקענט אַבריענען ביי אַזאַ פיינעם בעל - הבית
גאנצע 25 יאָהר. עס איז געווען קענטיג א טעות. עפּיס א מאָדנער
טעות.

ער האָט א קוק געטהאָן נעבען זיך אויף א קאסטען, וואָס
ער וואָלט געדארפט איהם ארויסטראָגען אויפ'ן הויף. זיין
קאסטען, הייסט עס, יעצט אבער איז די קאסטען איהם אזוי
פרעמד געווען, ווי דער בעל הבית, ווי די גאנצע דרוקעריי און
ער האָט בשום אופן ניט געקענט פערשטעהן, ווי איז דאָס מעג-
ליך, אז ער האָט דאָ אַבגעארבייט 25 יאָהר... עס איז א טעות,
א גרויסער טעות.

נידערגעשלאָגען איז ער ארויס צוריק אויפ'ן הויף, וואו ער
איז שטעהן געבליבען און ניט געוואוסט וואוהין צו געהן...
אַהיים געהן, ווייס ער דארף ער ערשט 1 א זייגער... עס איז
דאָך אונמעגליך איצט צו געהן א היים, ער וועט דאָך דאַרטען
משוגע ווערען. אפשר זאָל ער אריין צוריק צום בעל הבית, פא-
לען איהם צו די פיס און זאָגען:

— הערר לעבען, איך האָב עס א שפאס געמאכט, צו וואָס
זאָל איך אוועקגעהן, איך האָב דיר ליעב, איך האָב ליעב די דרר-

קעריי, איך האב ליעב די קאסטען, וואס מען דארף ארויסטראַ-
גען, איך האב אלץ אזוי ליעב, אלץ איז מיר אזוי אין הארצען
איינגעבאקען... 25 יאהר, א קלייניגקייט... איך האב עס א שפאס
נעמאכט, הערלעכען, זיי מוחל...

איהם דיענען אבער די פיס ניט צו מאכען א שריט און
קראצענדיג זיך אין פאטיליצע מורמעלט ער פערלאָרען ארויס:
— עט, צו אלרי טייוועל, זאל זיין! זאל זיין!

ער לאָזט זיך געהן ארויס פון הויף. וואוהין וועט ער אבער
געהן? זוכען ארבייט ערגעץ אנדערש טאָר ער נאָך ניט, ער האָט
נאָך איינגענטליך ניט געהערט קיין רעכטע תשובה פון בעל-
הבית, ער האָט קיין רעכט ניט... ער דארף זיך מיט איהם ערש-
טענס אבזעגענען פיין, דאנקען איהם פאר זיין זאלץ און ברויט,
זאל ער ניט מיינען, אז וואָיטעק איז טאקי עפעס א לאַבוס, א
יונגאטש... ניין! וואָיטעק פערשטעהט, ווי צו בעגעהן זיך...
יא, ער וועט ווארטען נאָך א ביסעל, ער וועט אריין נאָך א
רעכנונג, עס קומט איהם פאר צוויי טעג: מאָנטאג, דיענסטאג,
עס מאכט אויס א...
דער קאפ איז איהם אבער שווער און ער קען ניט אויסרעד-
כענען.

— נישטקשה — מאכט ער א הניפה אונטער די אויגען —
דער בעל הבית וועט ניט פערלאנגען מיינע געלד... ער וועט ניט
צורדעהען...

עס פערדריסט איהם, וואָס דער בעל הבית קען ניט וויסען,
ווי גוט ער טראכט פון איהם יעצט. נאָר ער וועט איהם זאָגען:
— בעל הבית, איך האָב צו אייך נאָר נישט...
יא, אזוי וועט ער איהם זאָגען.

ער ווערט בעגייסטערט, און עס פאלט איהם איין א גליקלי-
כע אידעע: נאָך דעם ווי ער וועט צונעמען די ביסעל געלד, וועט
ער איהם א קוש טהאָן אין האַנד, ווי עס פאָרערט זיך.
— עס וועט זיין נאָר פיין! ווערט ער ענטציקט.

ער האָט אבער מורא פאר איין זאך: דער קאפ איז איהם פערדערהט, ער קען נאך פערגעסען...

און ער חזר'ט זיך איין עטליכע מאל:

— בעל הבית, איך האב צו אייך גאר נישט! און נאך

דעם א קוש טהאן אין האנד...

ער ווערט גאר פרעהליך און איז זיכער, אז עס וועט

ארויסקומען אויפ'ן בעסטען אופן...

ניט לאנג אָבער האָט איהם די פאנטאזיע געמאַלט דאָס

דאָזיגע בילד. ארומגעהענדיג היין און צוריק ניט ווייט פון דער

דרוסעריי, וואהיין ער האָט אלע וויילע געווארפען פערליעבטע

בליקען, האָט ער ביסלעכווייז, ביסלעכווייז אָנגעהויבען צו זעהן

די נאקעטע ווירקליכקייט, א הונגעריגע, אן עלענדע, און עס

האָט איהם געשוידערט.

— נאָרישקייט! האָט ער געמורמעלט פאר זיך — איך

קען דאך אזוי ניט אוועקנעהן... עס איז דאך אונמעגליך... אבגע-

ווען 25 יאָהר און גלאט אוועקנעהן... עס קען דאך ניט זיין!

מען דארף זעהן פערריכטען, פערחאפען צוריק. ער וועט

שוין אריינגעהן און וועט זאָגען: — איהר טאָרט מיך ניט אוועק-

לאָזען... איהר קוילעט מיך... וואָס הייסט, 25 יאָהר אבגעוועזען

ביי אייך... ווער וועט מיך נעהמען ערנעץ... אלט, קראנק...

א, ניין! פערחאפט ער זיך... זאָל איהם גאָט אויסהיטען

אזוינס צו זאָגען... אלט איז ער ניט... ער איז אלט אין גאנצען

60 יאָהר, זיין טאטע האָט געארבייט ביז 75, קראנק אוראי

ניט... וואָס הייסט קראנק? טאָמער חאפט איהם אמאָל ברעכען

דער קארק, נו, וואָס געהט עס אָן דעם בעל הבית, וואָס דארף

ער עס וויסען? זיין טאטע איז ער, וואָס ער זאָל זיך פאר איהם

קלאָגען?...

אָבער דער געדאנק, אז עס טהוט איהם די לעצטע צייט

צוראָפט וועה דער קארק, לאָזט איהם ניט אָב.

„עס איז אייגענטליך“ — טראכט ער — פון מיין זיין

ניט עהרליך — פערלייקענען אזא זאך טאָר איך ניט... אן אַר-
בייטער דארף זיין א געזונדער, בפרט ביי מיין ארבייט... צו
טראָנען די פעק פאפיער און די קאסטענס דארף מען טאקי האָ-
בען כח. מיר פעהלט דאָס שוין... יאָ! יאָ! מיר פעהלט! אזא
זאך טאָר מען ניט פערלייקענען... איך וועל זיין ערגער פון א
גנב, ווען איך וועל דאָס פערלייקענען, ער דארף אלץ וויסען,
וועט ער וועלען וועט ער מיך האלטען, ניט — ניט! אַנווארפען
זיך אויף א בעל הבית טאָר מען ניט...

און ער בעשליסט, אז ער וועט באלד אריינגעהן צום בעל
הבית און ארויסלאָזען דעם גאנצען אמת און זאָל ער זעהן מיט
וועמען ער האָט געהאט צו טהאָן...

לאָזענדיג זיך געהן צום בעל הבית האָט ער בעגעגענט די
איבריגע ארבייטער געהן פון דער דרוקעריי.

— נוסטמאָרנען! — האָט ער זיך פערנייגט פאר זיי מיט
גרויס הכנעה... שוין „וואַרמעס“ צייט?

— וואָס, דו ביזט ניט קיין הינער? — האָט איהם אן אַר-
בייטער אָנשטאָט צו ענטפערן, פער'חרוש'ט געפרעגט.

— איך... האָט וואַיטעק אויסגעשטאמעלט... איך, ברידער,
געה אוועק פון פאבריק... חי-חי-חי — שוין צייט! כ'בין שוין
א זעכציגער....

— אזוי, ביזט שוין צוגעשטאַנען? — האָט דער ארבייטער
געלאכט — מיאוס!

— וואָס הייסט צוגעשטאַנען? — האָט וואַיטעק זיך פער-
ענטפערט — עס האָט זיך אזוי געמאכט, — גאָט וויל אזוי... זייט
געזונד, קינדרעלעך... איך געה זיך זענענען מיט'ן בעל הבית...
25 יאָהר אָבערדיענט... איך האָב צו איהם גאָר נישט... מיר
קומט נאָך פאר צוויי טעג... א קלייניגקייט — ער וועט ניש-
קשה, בעצאָהלען... ער האָט פאר 25 יאָהר בעצאָהלט, וועט ער
פאר צוויי טעג אויך בעצאָהלען...

ער האָט זיך תמעוואטע פונאָנדערגעלאכט, דער יונגער אַר-

בייטער האָט געוואָלט איהם וואָס ענטפערן, נאָר א צווייטער
האָט איהם איבערגעהאקט:

— קום, וואָס האָסטו זיך געשטעלט מענה'ן?...

— געהט, געהט, ברידער, עסען! האָט וואָיטעק פרייגליך

זיך געווענדט — מיר וועלען זיך אמאָל טרעפּען... אַ, יאָ! מיר
וועלען זיך נאָך זעהן...

ער האָט אבער געפיהלט, אז ער גלויבט אליין ניט אין זיינע

ווערטער און ער האָט געמערקט, ווי ווייט ער איז יעצט פון אַט
די יונגווארג, וואָס זיינען אוועק מיט שנעלע טריט און איהם
געלאָזען אליין...

— זאל זיי נאָט העלפּען! איך האָב צו זיי נאָר ניט! —

האָט ער ארויסגעמורמעלט און זיך געלאָזט געהן צום בעל הבית
נאָך א רעכענונג...

די פאמאגראפיע.

...קונסט זאגט איהר — האט דער אינטעליגענט מיט'ן אידישען פנים, האלב איראניש און האלב פערבענקט געשמיי-כעלט צו די געסט, וואס זיינען בעשטאנען פון קינסטלער און שריפטשטעלער — קונסט איז פאר מיר נאך ביו היינטיגען מאג א ניט קלאהרע זאך און איד רעד דעריבער נישט דרייסט, איד זאל חלילה נישט אריינפאלען. איד האב זעהר ליעב ביל-דער, בארעליעפען, סטאטוען. אבער צו זאגען מבינות אויף דער דאזיגער קונסט זאג איד מיר אפ. מיינער א פריינד, א שטיקעל שריפטשטעלער, האלט זיך דוקא פאר א גרויסען מבין, בעזוכט אלע קונסט-אויסשטעלונגען און בעטראכט יעדעס בילד לויט אלע כללים פון א קונסט-בעטראכטער, צום ביישפיעל: איין אויג נעהמט ער אריין אין האלב אפענעם פויסט און מיט דער אנדער אויג קוקט ער אויפ'ן בילד פון א ווייטען שטח... נאכדעם רעדט ער עפעס וועגען ליכט און שאטען, ניואנסען, שאטיר-רונגען, ליניען, און דאס גלייכען ווערטער, וואס מען דארף האבען פיעל מוטח זיי ארויסצורעדען צווישען אמת'ע קינסט-לער. יא, מיין חבר האט דעם מוטח, איד בין איהם מקנא, אבער א מבין איז ער פונקט ווי איד"...

„און פון וואנען, מיינע פריינד, זאל איד זיין א מבין. שטאמען, שטאם איד, ווי מיר אלע, פון בעלי-בתישע קליינ-שטעדטעלדיגע עלטערען. ביי אונז אין הויז למשל איז געווען שטענדיג ריין און זויבער, אבער אלעס איינפאך. די ווענד זיינען געווען הויף: בלויז אויף איין וואנד איז געהאנגען א פויגעל, וואס די שוועסטער האט אליין אויסגענעהט מיט בלאך-

הע, רויטע און געלבע „בלאטשקע“. בלויז די אויגען מיט שווארצע. דער דאָזיגער פויגעל האָט געהאט אן אויסזעהן פון אַ חיה, אויסער דער עק איז געווען ווי ביי אַ פיש... אמת, דער „מזרח“, וואָס איז געווען געהאנגען אויף דער מזרח-וואנד האָט פערמאָנט צוויי חיות. אבער דער מזרח איז געהאנגען אזוי הויך, אזש נעבען דער סטעליע, אן מיר קינדער האָבען קיינ-מאָל ניט געהאט די מעגליכקייט צו בעטראכטען זיי, סיידען מען זאָל זיך שטעלען אויפ'ן טיש, וואָס דאָס איז געווען שטרענג פערבאָטען. מיר האָבען זיך אָבער משער געווען, אן דאָס זיי-נען לעמפערטען“...

„בלייבט די פסח'דיגע הגדה, וואָס האָט פערמאָנט פיער געמאָלטע פנים'ער: דאָס איז געווען דער חכם, דער רשע, דער תם און דער שאינו יודע לשאול. אבער די דאָזיגע פנים'ער זיי-נען געווען אזוי פארשמירט — ניערהייט פון דער דרוק אליין און שפעטער פון דעם פערגאָסענעם וויין, אן היינטיגע צייטען וואָלט מען די דאָזיגע „געמעלדען“ געקענט אָננעהמען פאר פוטוריסטישע“...

„וועט איהר פרעגען: דער מאמעס טייטש חומש מיט די עטליכע בילדער, וואָס זיי זיינען שוין אונז קינדער בעסער געפעלען געוואָרען: האָט אבער די מאמע דאָס טייטש-חומש געהיט ווי דאָס אויג אין קאפ און האָט איהם א גאנצע וואָך געהאלטען פערשלאָסען צוזאמען מיט איהרע פערעל און אוי-רינגלעך, און שבת און יום-טוב, צוזאמען מיט איהרע פעריל און אוירינגלעך, איהם אליין אין די הענד געהאלטען און מיר האָבען צו איהם קיין צוטריט ניט געהאט...“

ווען איך זאָל נאָך דערמאָהנען די „מענשעלעך“ וואָס מיר קינדער פלעגען ווינטער מאכען פון שנעע און איז שניע, וואָס דאָס איז געווען, אזוי צו זאָגען, אונזער בילד-הויערישע קונסט, — שעפט זיך שוין אויס אלץ, אויף וואָס אונזערע אויגען האָבען זיך ערצויגען“...

„איד וויל אבער זיין פינקטליך און זיך אַבשטעלען אויף דער איינציגער פאטאגראפיע, וואס האט זיך אין אונזער הויז געפונען. די דאָזיגע פאטאגראפיע איז געווען ניט געפאסט אין א רעהמעל, חלילה. פון אזוינס האט מען אין יענער צייט אין בעליבתישע חיזער ניט געוואוסט. די פאטאגראפיע איז געווען פון טאטענס א יוגענד־חבר, וועלכער האט געוואהנט, ווי עס האט דאמאלסט געהייסען, טיף אין רוסלאנד, סך הכל אין טשערניגאוו און איז געווען דארטען א פאָריאטשיק. אזוינער האט זיך שוין געקענט ערלויבען אין יענער צייט צו פאטאגראפירען. די דאָזיגע פאטאגראפיע איז אַבגעהיט געוואָרען, ווי דאס אויג איז קאפ. געהאלטען האט זי דער טאטע פערשטעקט צווישען די סאמע נויטיגסטע פאפיערען, וואו עס האט זיך געפונען דער מאמעס כתובה, דער שטר חזקה אויפ'ן הויז, א פאָר אלטע שטר חובות און די קוויטען, וואס מען האט יעהר ליד בעקומען נאכ'ן איינצאהלען די אכט גילדען נאלאג אין דער אופראווע. אט צווישען די דאָזיגע „הייליגע“ און נויטיגע פאפיערען איז געלעגען די איינציגע פאטאגראפיע, וואס האט זיך געפונען אין אונזער בעזיץ. און געהייסען האט זי ניט „די פאטאגראפיע“, נאָר „דאס בילד“... זעהן עס פלעג איד זעהר זעלטען. אַהן דעם טאטענס רשות ארויסנעהמען פון קאמאָד, וואו „דאס בילד“ איז געלעגען פערבונדען מיט א שטארקען פאָדיום מיט א קנופ, וואָלט געווען א צו געוואנטער שריט אפילו פון אזא מוזיק א אינגעל, ווא איד בין געווען. עס איז בלויז אויסגעקומען צו ווארטען אויף א גוטער שטימונג פון טאטען אין א לאנגען ווינטער אַווענד, ווען עס איז ניט געווען קיין ארבייט. דעמאלט פלעגט דער טאטע, נאָך א ברייטען געניץ און נאכדעם ווי ער פלעגט זיך אויסקנאקען די פינגער, א זאג טהאָן:

— לאַמיר נאָר אַנקוקען יוסף'ס בילד.

אין הויז איז דעמאלט געוואָרען א שטארקערע בעוועגונג

און מיט הארץ קלאפעניש פלעג איד ווארטען אויף דער דאזיגער צערעמאניע.

און נאכדעם, ווי דער טאטע האט דאס בילד ארויסגעקריעגען פון איהרע שכלים — דער מאמעס כתובה, דעם שטר חזקה און פון די קוויטען פון דער אופראווע פאר'ן אייגענצאָהל'טען נאָלאָג, פלעגט ער זי בעטראכטען פאר'ן שיין פון לאַמפּ, ווי גרויסע קריטיקער בעטראכטען היינטיגע צייטען א קונסט-ווערק...

— א שעהן קאפעליושעל טראַגט ער דאָרטען! פלעגט דער טאטע ארויסמורמלען צופריעדען, בעטראכטענדיג אויפ'ן „בילד" דעם חבר'ס קאפעליוש.

— גיב מיר אויף א קוק... פלעג איד אויסשטרעקען די הענד.

דער טאטע, בטבע א גוטער, פלעגט דאָך נאָך דער ערשטער בקשה נישט געבען, עס איז געווען א צו גרויסע זאך, אז ער זאָל עס געבען באלד. איד האָב געמוזט בעטען נאָך אמאָל. ביין צווייטען מאָל פלעגט ער נאָך אלץ ניט געבען, פלעגט זיך מוזען די מאמע אריינמישען:

— גיב איהם שוין א קוק טהאָן... ער וועט ניט אָבבייסען.. ערשט דעמאָלט פלעגט דער טאטע בעטראכטען מיינע פינגער, צו זיינען זיי גענוג ריין און אָנזאָגענדיג מיר אז איד זאָל זי האלטען בלויז ביי די זייטען און ניט טאפען מיט די הענד, פלעגט ער מיר ענדליך אנפערטרויערן דאָס בילד מיט'ן פנים פון טשערניגאווער פאָדריאטשיק"...

„אויפ'ן דאָזיגען פנים האָב איד געקוקט מיט א הייליגען ציטער: א קלייניגקייט, א בילד פון א מענשען וואָס לעבט ער געזאָגט אין דער גרויסער וועלט אזוי ווייט און אָט האלט איד איהם אַן אַבגעמאָחלטען אין די הענד, אפילו מיט'ן קאפעליוש און מיט די הויזען אין קעסטעלעך"...

„אבער קיין סך האָט דער טאטע מיר ניט ערלויבט צו

שפיעלען זיך. דאס דאזיגע בילד איז איהם צו טהייער געווען
און ארויסמורמלענדיג : גענוג געקוקט ! פלעגט ער עס אוועק-
נעהמען פון מיר און בעהאלטען עס וויעדער צווישען די נוי-
טיגע פאפיערען אויף א לאנגע, לאנגע צייט"...

„עס איז געווען נאך א געלעגענהייט צו זעהען דאס בילד,
ווען א קינד איז הויז פלעגט קראנק ווערען. א קראנק קינד קען
מען נאך נישט אַבזאָגען, פאר א קראנקען קינד נעהמט מען
אפילו אראפ פון בוידעם דעם סלאַי מיט סאַק און מען גיט עס
אביסעלע. און ווי באלד אז דאס קינד איז שוין אזוי מסוכן
געווען און מען האָט איהם געמוזט געבען סאַק, האָט מען שוין
אויך געמוזט געבען זיך שפיעלען מיט'ן טשערנינגאָוער פאָד-
ריאטשיק. מען האָט בלויז זיך געבעטען רחמים ביי'ן קינד, גיט
צורייסען עס... א קינד אז עס איז קראנק איז קאפּריוזע"...

„דאס דאזיגע בילד האָט אויך געדיענט אלס צייכען, ווי
ווייט דאס קינד איז קראנק: פלעגט עס דאס בילד פערלאנגען
און ביי'ן האלטען עס פרעהען זיך, איז א סימן, אז די קראנק-
הייט איז אַהן סכנה, טאַמער חלילה, פלעגט עס זיך פון בילד
אַפּזאָגען, האָט עס געהייסען, אז די קראנקהייט איז ערנסט :
עס וויל אפילו גיט די פאָטאָגראַפיע וואָס דער טאַטע אליין האָט
זיך ליעב דערמיט צו שפיעלען ! דעמאָלט האָט מען שוין גע-
מוזט שיקען נאך דוד דעם רופא..."

— געהערט אביסעל ! — פלעגט די מאמע אויסדערצעה-
לען פאר'ן רופא די קראנקהייט — מען האָט איהם שוין גע-
געבען „דאס בילד“ און דאס קינד וויל גיט, ווי מיינט איהר
רבי דוד... מסוכן ?...

און דוד דער רופא, א איד א גרויסער מומחה פלעגט פרו-
בירען אליין געבען דעם קינד די פאָטאָגראַפיע און איבערציי-
גענדיג זיך, אז עס נעהמט טאקי גיט, פלעגט ער שטעלען די
דיאגנאָזע :

— ער האָט היטץ !...

דאס קינד, נאטירליך, ניט דאס בילד פון דעם פאדריאטשיק...

„אט אזוי מיינע פריינד — האט דער בלייכער אידישער אינטעליגענט פארענדיגט זיינע עראינערונגען פון דער ווייטער קינדחייט — אזוי אין דאס איינציגע בילד אין אונזער הויז בעשטאנען פון עפעס א פאטאגראפיע פון איינעם א מענטשען אין א קאפעליש און קעסטעלדיגע הויזען און זי האט בעפריידיגט אונזערע נייגונגען צו שעהגהייט און קונסט — היינט פון וואנען זיינען מיר פלוצים געווארען אזוינע מבינים וואס מיר זאלען בעטראכטען די אמת'ע קונסט בילדער דוקא מיט איין אויג, דורך א האלב פערמאכטען פויסט?“

„מיר קענען בילדער ליעב האבען, אבער שטיל, בעשיידענע. צו וואס דער אנשטעל? ... איך האב עס פיינט!“

די געסט האבען זיך דערפיהלט בעליידיגט, האבען אבער אלע געשוויגען, ווי פערשולדיגטע...

א וויץ.

הירש איז געווען א מענש פאר זיך. גערעדט האָט ער זעהר ווייניג כמעט ווי גאָר ניט. דערפאר האָט ער געהייסען ביי די נאָהענטע בעקאנטע און ביי די מיטגליעדער פון דער משפּחה „דער שווייגער“. דער דאָזיגער צוגאָמען האָט הירשען ניט בער ליידניגט. אמאָל פלעגט ער נאָך שטאַלצירען דערמיט. „וואָס דען? פלעגט ער טראכטען — ווי זיי, די פלאפלער!“

געווען איז ער א איד א סוחר. כמעט נאָר שווייגענדיגער-הייד פלעגט ער דורכפיהרען די גרעסטע געשעפטען. מאכט זיך קויפען א מציאה א שטיקעל רעשטעל וואָלד און עס קומען אָן די מעקלער, ריידען זיי נאָכאנאָנד, מען ריהמט דעם אָרט, דעם פריץ, די בוימער. הירש ויצט, הערט אױס און שווייגט. ענדליך, אָז די מעקלער האָבען שוין ארומ גערעדט אי דעם פריץ, אי דעם אָרט, אי די בוימער צו עטליכע מאָל און וויעדערהאַלט אלץ איינע און אין די זעלבע מעלות, גיט הירש א מאָד מיט דער האַנד. דאָס הייסט — גענוג שוין צו פלאפלען, ער ווייס שוין!

— וועט איהר, ר' הירש, פאָהרען אַנקוקען?

און הירש פלעגט געבען בלוז א שאַקעל מיט'ן קאָפּ. מיט'ן פריץ פלעגט ער שוין מוזען זיין ריידעוודיגער. שאַקל לען מיט'ן קאָפּ פאסט ניט. ער פלעגט שוין מוזען זאָגען יא און ניין און זעלטען צולייגען דעם טיטעל וועלמאָזשני-פאן... שמיכלען פלעגט ער אויך זעלטען, כמעט ווי קיין מאָל ניט. בלוז ווען דעם פרייז פון א סחורה וואָס ער האָט געהאנדעלט, האָט מ'גי געשטעלט צו הויך פלעגט ער אנשטאט דינגען זיך א שמייד

כעל טהאָן. דאָס דאָזיגע שמייכעל האָט מעהר געווירקט אויפ'ן פערקויפער, ווי אן אנדערער וואָלט זיך צובייזערט און דער פערקויפער האָט גלייך געמוזט אראָבלאָזען דעם פרייז א סך גיעדעריגער. טאָמער איז דאָס אויך לויט הירש'ס מיינונג גע'ווען צו טהייער, פלעגט ער ווידער א שמייכעל טהאָן. אבער שוין א שמעלערען און ווייניגער בעמערקבארען. ביז וואנען ער פלעגט ארויסקריגען דעם ריכטיגען פרייז. דעמאָלט פלעגט ער ווערען ערנסט, א שאַקעל טהאָן מיט'ן קאָפּ אויף יא און זיך געהמען צום טאָש, אויסצעהלען האַנדגעלד...

אמאָל איז אן אבענר פלעגען קומען צו איהם מענשען. די שטוב איז געווען א גרויסע, א פרייע. דער סאמאָוואר אן אויס'געשייערטער איז געשטאנען אויפ'ן מיטען טיש און יעדער האָט פון איהם געצאפט קאָכיג וואָסער אין גלאָז, דערגיסענדיג פון טשייניק מיט טהעע. איהם אליין פלעגט מען מווען אָנגיסען און דערלאנגען. אמאָל פלעגט עס טהאָן דאָס ווייב, א שעהנע, פולע אידענע. אמאָל איינע פון די טעכטער, שפעטער איינע פון די שניר, פארמאָגט האָט ער אי טעכטער אי זיחן, פון וועלכע עס האָבען זיך אויסגעבילדעט איידעמס, שניר און איי'ניקלעך.

אין אזוינע אבענדען פלעגט הירש, אלס איידעלער מענש, מווען זיין בערעדטער. דאָס איז איהם אָנגעקומען שווער. וואָס זאָגט מען זיי? דרויסען איז א פראָסט? נאָרישקייט. דאָס האָט שוין געזאָגט דער הויכער מאָגערער יונגערמאן, וואָס טרינקט שוין די אכטע גלאָז טהעע.. זאָל ער אפשר געהמען אויפ'ן שוים דאָס דריי יעהריגע אייניקעל? ... גיין, מען וועט איהם אָנקוקען פערוואַנדערט... פאר איהם פאסט עס ניט... ער האָט איהר איין גלעט געטהאָן. האָבען זיך אויך אלע פערחידושט...

און אזוי טראכטענדיג וואָס צו טהאָן, וואָס צו ריידען מיט די אלע מענשען, אייגענע און פרעמדע, געהט אריבער דער אבענר. הירש האָט קוים פאר'ן גאנצען אבענר אויסגערעדט פינף

ווערטער. ער האָט זיי אויסגערעכענט. איין מאָל „יא“, איין מאָל ניין, איין מאָל „נישקשה“ און צוויי מאָל גננו... אָבער קיין חרטה וואָס ער האָט ווייניג גערעדט, האָט ער נישט. אדרבא, עס טהוט איהם הנאה. צו וואָס מאַכען זיך נאָריש ווי זיי. צו וואָס דארף מען גלאַט אין דער וועלט אַריין פלאַפּ? לען... עס איז חלשות!...

איין מאָל איז אָבער געווען אין הויז אַ נאַסט, א סוחר פון דער ווייט... געווען אַ שעהנער און קלוגער איד. דער דאָזיגער איד האָט שוין גערעדט ווי אַ מענש. דערצעהלט מעשיות, משלים און וויצען. הירש האָט אויסגעהערט מיט גרויס אויפמערק-זאמקייט. „א קלוגער איד!“ האָט ער אין געדאַנק געלויבט. דער דאָזיגער נאַסט האָט איהם צושרויפט, עס האָט זיך איהם גע-וואָלט אויף עפעס רעדען, דערצעהלען, אויסזאָגען זיך!... עס איז אָבער איהם שווער געווען... ער האָט יא געדענקט פון זיין יונגער, ווען ער איז נאָך אַ ישיבה בחור געווען, איין ווייז... ער געדענקט: עס איז געווען אַ וואויהלער ווייז. אַ ווייז וועגען אַ ישיבה בחור, וואָס פרעגט דעם צווייטען: פאַר וואָס זאָגען לייט, אז עס פאַלט שטענדיג מיט'ן פוטער אראָב, און ביי איהם איז עסענדיג אויפ'ן „טאָג“ דוקא דאָס ברויט אראָבגעפאלען מיט'ן פוטער ארויף... און דער חבר האָט איהם געענטפערט: מן הסתם האָסטו פאַרקעהרט אָנגעשמירט... עס איז דאָכט זיך אַ ווייז... האָט הירש נאָכגעדענקט צו זאָל ער עס איצט דאָ איי-בערדערצעהלען צו נישט...

ביסלעכווייז, ביסלעכווייז האָט איהם דער חשק צו דער-צעהלען דעם ווייז אזוי בעהערשט אז ער האָט זיך שוין נישט געקענט נובר זיין. ער האָט געהייסען אָנגיסען אַ שטאַרקע גלאָז סחעע.

איינע פון די מעכטער האָט איהם אָנגענאסען און דער
לאַנט.

— שטארקער! — האָט ער בעפויהלען.

די שנור האָט אָבגענאסען א האלבע גלאָז, דערנאָסען מיט
סענס און אוועקגעשטעלט געבען שווער.
הירש האָט עטליכע שלוק געהאַן און זיך אָנגערופען צום
גאסט:

— שעחנע וויצען אייערע...

די הויזיגע און די גאָהענטע בעקאנטע האָבען זיך אומגע-
קוקט.

עס איז געוואָרען שטיל און מען האָט געווארט אויף
עפעס...

— איך וועל אייך עפעס דערצעהלען... האָט הירש גע-
מאָלדען און איז רויט געוואָרען — א וויי!...
— א וויי! — האָבען אייניגע אויסגערופען פערוואונ-
דערט.

— נו, יא... א וויי... האָט הירש געשמיכעלט און אָנגעה-
מענדיג זיך מיט מוטה האָט ער אָנגעהויבען...
„אמאָל האָבען צוויי ישיבה בחורים“... ער האָט זיך עט-
ליכע מאָל פּערהאלטען, אבער דער וויי איז ארויס קיילעכדיג
און מיט דער אמת'ער שאַרפּקייט... דער ערפאָלג איז געווען
זעהר גרויס. אלע האָבען הויך און שטארק געלאכט...
אזא'ן ערפאָלג האָט הירש ניט ערווארטעט. ער איז געזע-
סען ווי א צוטומעלטער און האָט תם'עוואמע געשמיכעלט...

דאָס איז געווען דער איינציגער וויי, וואָס ער האָט אין
זיין לעבען דערצעהלט... עס האָט געדויערט א לענגערע צייט
ביז דער רושם, וואָס די דאָזיגע ענדערונג אין זיין לעבען האָט
אויף איהם געמאכט, איז אריבער. ער איז ענדליך געוואָרען צו-
ריק שווייגענדיג, ערנסט און געפיהרט די געשעפטען אויפ'ן

אלטען שטייגער: יא, ניין, א קוים-קוים באמערקבארען שטיי-
בעל...

עס זיינען אוועק פיעל יאהרען, אן דעם ווייז האט ער אין
גאנצען פערנעסען. הירש איז געווארען אלט, געגאנגען שוין
אביסעל איינגעבויגען און געמוזט נוצען א שטעקען און בריי-
לען, וואס ער האט ביידע זאכען פיינד געהאט...

ענדליך האט ער זיך דערפיהלט זעהר שוואך. עס זיינען
געקומען די לעצטע טעג און אפשר די לעצטע שעה'ן. וואס ווייס
דען א מענש? ... מען דארף מאכען א חשבון הנפש...

און ליגענדיג איינגעגראבען אין די ווייסע ווייכע קישענס
האט זיך אין זיין שוואכען קאפ זיך דורכגעטראגען בילדער,
ווערטער און טהאטען פון זיין לעבען... די געזיכטער פון פריצים,
מעקלער, בוימער און וואסערען... נאכדעם דאס געזיכט פון
אמאליגען ראש הישיבה, פון די ישיבה בחורים... און פלוצים
האט ער זיך דערמאנט אן ווייז, וועלכען ער האט דערצעהלט
מיט יאהרען צוריק פאר'ן גאקט... ביין דאזיגען ווייז איז ער
שטעהן געבליעבען און בשום אופן ניט געקענט מיט'ן געדאנק
אוועקגעהן פון איהם ווייטער. ער האט זיך אָנגעשטרענגט צו
טראכטען פון שעהנע ערהאבענע מעשים, פון צדקה, תורה,
אבער דער דאזיגער ווייז האט זיך איהם געבאָמבעלט אין קאפ:
„מסתמא האסטו פארשעהרט אָנגעשמירט“... ער האט זיך ניט
געקענט איינהאלטען און א שמייכל געטהאן און מיט הנאה
האט ער געמורמעלט צוויי מאל: א ווייז... א ווייז... און האט
פערמאכט די אויגען.

פערשטערמע מיליאנערען.

עס איז געווען א שעהנער זומער-טאג. די זון האט געטרי-
קענט די קליינע הייזעלעך פון גאס און איהרע שטראהלען הא-
בען זיך געשפיעלט אויף די שויבען פון די פענסטער. די פאָר
בויסעלעך, וואָס האָבען זיך געפונען ערגעץ אין די גויאישע
הויפלעך, האָבען זיך לאנגזאם געשאַקעלט, ווי זיי וואָלטען גיט
געהאט קיין העזה מאכען א גערויש מיט זייערע בלעטער. קליינע
קינדער האָבען זיך געשפיעלט אין מיטען דער גאס מיט'ן זאמ-
און זיך צולאָפען דעמאָלט, ווען א פוהר האָט זיך בעוויזען
אויפ'ן שפיץ בארג פון מארק און נאָכדעם ווי די פוהר פלעגט
פערשווינדען, האָבען זיי זיך צוריק אנידער געזעצט און פאָרט-
געזעצט זייער שפיעל.

אויף יענקעל לייבע'ס גאניק איז געזעסען די עלטערע
טאָכטער שרקה און עפעס גענעהט. די מוטער, זלאטע, א פרוי
אין די מיטעלע יאָהרען, איז געזעסען גענענאיבער מיט א זאָס
אין דער האַנד און האָט דאָ געקוקט אויף די שפיעלענדע קי-
דער, דאָ אויף דער טאָכטער און פון צייט צו צייט גוטמוטיג
געגעניצט.

אין גאס איז געוואָרען שטילער און רוחיגער. עס האָט
זיך בלויז געהערט א דומפער קלאָפען פון א האמער איבער
א קאָוואדלע ערגעץ אין א ווייטער קוואַרטל. און ענדליך זיינען
אויף די דומפּע קלעפּ פערשוואונדען.

די גאס האָט אזוי ווי איינגעהאלטען איהר אַמחעם און
האָט אויף עפעס בעדייטענדעס געווארט.
די טאָכטער האָט ענדליך אוועקגעלעגט די שטיקעל שטאַף.

וואָס זי האָט גענעהט, אויפ'ן שוים און זיך פערקוקט.
פון ווייטען האָט זי דערזעהן געהן א אידען מיט א פאָס
אויף די פלייצעס.
זיין נאנג און זיין אויסזעהן איז געווען פון א פרעמדען, א
ווייטען...

— מאמע, ווער געהט עס דאָרטען?
די מוטער האָט זיך אומגעקוקט און ניט זעהענדיג איהם
ווי געהעריג, האָט זי געדריקט מיט די פלייצעס:
— אפשר אן אַרימאן.

אַבער וואָס מעהר ער האָט זיך דערנעהענטערט, אלץ מעהר
האָט די מוטער און די טאָכטער זיך פּעראינטערעסירט. ענדליך
איז דער פרעמדער פארכייגענאנגען ניט ווייט פון גאניק און
בעגענענדיג די בליקען פון די צוויי פרויען האָט ער העכער
אויפגעהויבען זיינע געדיכטע רעטזעלעאפטע ברעמען און שטוי-
מעהייט עפעס פאָרגעלעגט.

— מאמע, דאָס איז א פאקענטרענער.
— איך דארף גאָר נישט! — האָט די מוטער קאלט
ארויסגעזאָגט.

אַבער אז דער פאקענטרענער איז פארכייגענאנגען הארט
פארכיי דעם גאניק און אָנגעקוקט זיי מיט זיינע סודות'דיגע
אויגען, האָט די טאָכטער זיך ניט געקענט בעהערשען און איהם
אַבגעשטעלט:

— וואָס פערקויפט איהר, ר' איד?
דער איד איז שטומעהייט ארויף אויף'ן ערשטען טרע-
פעל פון גאניק, זיך אנידערנעזעצט, אָבגעווישט דעם שוויים מיט
דעם ווייסען ארויסגעשטארטען ארבעל פון העמד און אָבגע-
בונדען דאָס פעקעל.

אַנפאנגס האָט ער געוויזען פערשיעדענע ציצית. דער
דאָזיגער סחורה האָט די מוטער און די טאָכטער ניט געשענקט
קיין אויפמערקזאמקייט, האָט ער געוויזען א קמיעה'לע, א

סגולה פאר קינדער ווען עס שניידען זיך צייהנדלעך. אויך דאס האט די מוטער ניט געדארפט, די קינדער זיינען שוין דער-וואקסען. דער פרעמדער איז ניט נתפעל געווארען, האט גענו-מען צונויפלעגען די סחורה אין אַרדנונג. דערווייל האט די טאכטער דערוועהן א ביכעל.

— וואס איז דאס? — האט זי נייגעריג געפרעגט.

— דאס איז א מעשה-ביכעל.

— ווייזט נאָר אַנקוקען... — האט די טאכטער אויסגע-צויגען די האנד.

— צו וואס? — האט די מוטער נישט ערלויבט.

דער פאקענטרעגער האט אבער זיך ניט גערעכענט מיט דער מוטער און שטומערהייט ארויסגענומען פון א פעקעל פער-בונדענע ספרים דאס פערלאנגטע מעשה-ביכעל.

די טאכטער האט זיך גענומען לעזען דאס פאדערבלאט:

דער רייכער בעטלער. ראמאן אין צוויי טהייל.

דער טיטעל איז איהר שטארק געפעלען געווארען. ווי איז דאס מעגליך, אז א בעטלער זאל זיין רייך? עס איז זעהר משיקאווע. דא מוז זיין א גוואלדיגע לייעבע. עס מוז אבער פאסטען זעהר טהייער.

— צוויי גילדען... — האט דער פאקענטרעגער אויסגע-ברומט...

— מאמע, איך וועל קויפען... — האט זיך שרעק געבע-

מען...

— קויפען? ... הא? — האט די מוטער שוין אויך בעקער

מען חשק. אבער די סומע איז דאך געווען צו גרויס און זי האט זיך געסטארעט אבשוואכען דעם איינדרוק:

— עס איז א פנים אן אמת'ע מעשה?

— אמת, ווי גאלד! — האט דער פאקענטרעגער פער-

ייכערט.

— און אז אן אמת. — האָט די מוטער שוואַך נאָכגעגער-
בען — דארף עס קאָסטען אזא פערמעגען?
מען האָט זיך גענומען דינגען. די מוטער האָט געהייסען
געבען א פערציגער, די טאָכטער האָט שוין געוואָלט געבען פון
איהר אייגענע געלד א פערטעלע:

— מאמע, איך גיעב פון מיינע געלד א פערטעלע...

— דיינע, מיינע... וואָס מאכט עס אויס? — האָט די
מוטער זיך נאָך אלץ געקווינקעלט — דער טאטע וועט זיך
בייזערן.

— דעם טאטען וועלען מיר זאגען, אז עס קאָסט א גיל-
דען...

— וועט ער אויך שרייען! — האָט די מוטער מורא גע-
האט.

אבער דער חשק צום מעשה-ביכעל איז שוין ביי ביידען
שטארקער געוואָרען ווי די מורא פאר'ן מאן און טאטען. עס
איז געקויפט געוואָרען פאר א פערטעלע. נאָכ'ן אַבזאָהלען האָט
די מוטער וויעדער געצווייפעלט:

— עס איז א פנים אן אמת'ע מעשה? מיינע שונאים
זאלען אזוי לעבען...

דער פאקענטרענער האָט שוין די פערטעלע אריינגעלעגט
סיעה אין א ווייטער קעשענע. דאָך האָט ער זי מוטער בערר-
חינט:

— עס איז אן אמת'ע מעשה. איך נאר אייך ניט אַפּ...

די מעשה איז געווען אין צוויי טהייל. אין ערשטען טהייל
האָט זיך דערצעהלט פון איינעם א בעטלער און פון איינעם א
מיליאָנער. דער בעטלער האָט זיך געווענדעט צו זיין משפּחה
נאָך הילף, האָבען איהם די רייכע פון דער משפּחה ארויסגע-
וואָרפען פון הויז, די אַרימע האָבען איהם געגעבען עסען און
טרינקען פון דעם לעצטען. דער מיליאָנער, וויעדער, האָט גע-

טהאן טובות. אין צווייטען טהייל האָט זלאַטע און שרַחקע ער-
פאהרען, אז דער בעטלער איז דאָס געווען דער מיליאָנער און
דער מיליאָנער איז דאָס געווען דער בעטלער. ביידע זיינען
געווען איין מענש און דער מענש האָט זיך פארשטעלט דאָ פאר
א בעטלער, און דאָ פאר א מיליאָנער... דאָס האָט זיי אזוי פער-
כאפט, אז זיי פלעגען צווישען זיך אָפט שמועסען:
— נו, מאמע, קען מען שוין וויסען, ווער עס איז א בעט-
לער?

— מען קען טאקע ניט... — פלעגט די מאמע פיליאָ-
פירען...

און אז דאָס מעשה-ביכעל איז שוין געווען איבערגעלעזען,
האָט זיך ערשט אָנגעהויבען די איבערקעהרעניש אין זייערע
מוחות. געדאכט האָט זיך זיי, אז יעדער פרעמדער אַרימאן,
וואָס געהט אריין צו זיי נאָך א גרבה, איז א פערשטעלטער.
אין דער אמת'ען מוז ער זיין א מיליאָנער.

— מאמע, וואָס זאָל איך געבען דעם אַרימאן?...

— גיב איהם א שטיקעל ברויט...

— הא?... ברויט? מאמע... אפשר...

— טאָ גיב איהם א קאָפיקע...

— מאמע, זאָל איך איהם אפשר געבען א טעלער זופ...

— אוואָדע...

און נאָכדעם האָט די מוטער און די טאכטער געווארט,

אז עס זאָל צו זיי אריין א מיליאָנער און זיך אַנרופען:

— דערפאר וואָס איהר האָט מיר געגעבען א שעהנע

גרבה און עסען, בין איך אייך געקומען צו בעלוינהען. זייט ווי-

סען, אז איך בין געווען בלויז א פארשטעלטער... איך בין א

מיליאָנער, אייערע אן אַנקעל... בין פערלויירען געגאנגען ווען

איך בין געווען א קליין אינגעלע, איך האָב אוצרות מיט גאָלד

און בין געקומען אייך איצט גליקליך צו מאכען...

און אזוי האבען די צוויי לעזערינס אין יעדען בעטלער
 געזעהן א מיליאנער. ער איז בלויז א פערשטעלמער. ענדליך
 וועט ער אראבוארפֿען זיינע בעטלעדישע קליידער און וועט
 זיי זאגען. אז ער איז זייער אַנקעל, וואָס איז אמאָל אלס אינגעל
 פֿערלירען געגאנגען...

דער גבירה'שער אַרעמאן.

דער איינציגער פערלאנג, וואָס יאשע בער האָט די לעצטע יאָהרען געטראָגען טיעף אין הארצען, איז בעשטאָנען אין דעם, אז ער זאָל ווערען אן אַרימאן, גלייך מיט אלע אַרימע אידען, וואָס געפינען זיך אין שטעדטעל.

— רבוננו של עולם! — פלעגט ער אמאָל פאר זיך אליין קלאָגען — וויפיעל איז דער שיעור זיך אליין און א וועלט צו נאָרען... מען קען דאָך פון דעם דאָזיגען ליגען צופלאצט ווערען! — און וואָס העלפט מיר דאָס נארען? — פלעגט ער ווידער צו זיך אליין ריידען — ווייס מען דען ניט, אז יאשע בער איז א געבראָכענער מענש, א געפאלענער, אז קוים—קוים וואָס ער לעבט זיך דורך?

און יאשע בער האָט שוין ניט איינמאָל בעשלאָסען אראָפּ-ווארפען פון זיך דעם יחוס פון אמאָליגע גוטע צייטען. אנהויבען זיך פיהרען כמנהג בעלי-בתים-אביונים און דעמאָלט ערשט וועט איהם דאָס לעבען ווערען לייכט.

און צו וואָס לױנט איהם דאָס בעהאלטען זיך, אז ארימ-קייט איז ניט אזא זאך, וואָס לאָזט זיך בעהאלטען: איהם דאכט זיך, אז עס טארטשעט ארויס פון אונטער'ן קאפּעליוש, וואָס ער טראָגט סיי וואָך און שבת, פון אונטערן שווארצען, שטענדיג יום-טוב'דיגען סדרוט, און אפילו אז ער טהוט ווינטער אן דעם סאבאלנעם פוטער מיט'ן שרייענדיגען אויבערשלאס דאכט זיך איהם, א אָט דער פוטער, דער זכר פון אלטע גוטע צייטען, לינט אַוויף איהם ווי א פרעמדער. ווי א בנד, וואָס ער האָט ערנעץ

געבארגט און היינט מארגען וועט ער איהם צוריק מוזען אומ-
קעהרען...

מיט זיין אַרימקייט מוז ער זיך היטען ווי מיט א גנבה,
ער מוז אָפּט שמייכלען, אבער דער שמייכל איז ניט וואָס
אמאָל, עס פעהלט אין איהם יענער חן פון די גוטע צייטען.
ס'איז א שמייכל, נאָך וועלכען דאָס פנים ווערט גלייך פער-
וואלפענט און די אויגען בעקומען א פערצווייפעלטען גלאנץ.
און ניט ער א זיפץ, ווי דער שטיינער איז פון א שעהנעם אי-
דען, איז דער זיפץ גאָר ניט דער וואָס אמאָל. עס שמעקט אין
איהם ניט יענע רחבות, יענע ברייטקייט. עס איז א זיפץ, נאָך
וועלכען עס ווילט זיך פערברעכען די הענט און צושרייען זיך:
אוי, וועה איז מיר געשעהן!...

און שמענדיג מוז ער זיין פארויכטיג, היטען זיך, ער פיהלט
זיך ווי עמיצער וואָלט איהם געבונדען און לָאָזט איהם ניט
פריי צושפרייטען די הענט און אויסשרייען:
— אירען, איך בין געבראָכען, געפאלען! איך בין אן עני
ואביון און טשעפעט זיך אָפּ פון מיר!...

עס וואָלט פון איהם א בארג אראַפּ, ער וואָלט ווי ניי גע-
בוירען געוואָרען.

קען ער נישט זיין קיין עכטער גביר, זאָל ער כאַטש זיין אן
עכטער אַרימאן!...

אבער ווערען אן אַרימאן איז ביי יאשע בער'ען נישט פון
די לייכטע זאכען. ער ווייס ניט ווי אזוי מען הויבט דאָס אָן צו
טהאָן. אָט ווייסט מען אז ער איז אן אַרימאן און אָט פערגעסט
מען זיך... אמת, קיין נייע מלבושים האָט ער שוין לאנג ניט
געמאכט, אבער די מלבושים פון די גוטע צייטען זיינען אזוי
פיעל און אזוי שטארק (אמאָליגע סחורות!) און אזוי זויבער,
אז וועלכען מלבוש דו זאָלסט ניט אַנטהאָן זעהסטו פארט אין
איהם אויס א גביר, א שעהנער מענש, א בעל-צדקה... טהוט ער
אמאָל אָן, ווי אויף צו להכעיס, דאָס סאמע אלטע בנר, איז די

באָרד א נגידישע, די אויגען — גבירישע, און אפילו די קניי-
טשען זיינען ניט אבי וועלכע, ער זעהט בעשיינפערליך, אז קיין
אַרימער איד אין שטערטעל האָט ניט אזעלכע קנייטשען, די
קנייטשען פאָסען איהם צום פנים! ... און אפילו די האָר וואָס
זיינען גראַה געוואָרען פאר זאָרג, זעהען אויס גאר ניט ווי
אנדערע גראַה-געוואָרענע האָר — עכטע זילבער. כאָטש נעהם
און טראָג זיי פערזעצען! ...

און זיין ווייב, אסתר-ביילע כאָטש די פערעל איז שוין לאנג
פערזעצט — טראָגט זי אויפ'ן האַלז א שווארצען, ביליגען
בענדעל, פאסט עס איהר מעהר ווי פערל. טחוט זי אָן א ביליגע
טיכעל אויפ'ן קאפ, דאכט זיך אלעמען, אז דאָס טיכעל איז א
זיידענס, נעהמט זי סחורה אויף א קלייד פאר עטליכע גילדען און
נעהט עס אליין בשתיקה אויף, קומט זי שבת אין שוהל, ווינשט
מען איהר: „טראָגט געזונד“ און מען שאצט עס אָפ אין די
שווערע רובעלס... און כאמת זעהט זי אויס, וואָס זי זאָל ניט
אנטהאָן, ווי א שררח'מע, דער גוף איז א הויכער, א פולער, די
אויגען ווי צוויי דימענטען, לויכטען מיט שטאַלץ, רוהע און
פארנעהם.

און אפילו דאָס עסען אין הויז! מען עסט דאָס זעלכע וואָס
אלע ארימע אידען, נאָר אנשטאדט אן איינציגען הערינג צו
קויפען אין קראָס און גלייך מאכען מיט ציבעלע, ווי די אַרימע
לייט, קויפט אסתר-ביילע א פונט הערינג מיט אמאָל און זי מאַ-
כט זיי איין. קאָסמען — קאָסט עס איהר ניט מהייערער,
אבער די הערינג זיינען געמארנירט אין א גלעזערנעם סלאַי און
קינער פון די אַרימע ווייבער וועט זיך ניט ערלויבען צו עסען
ווען אזא מאכל, ווי אסתר-ביילע'ס מאַראַנירטע הערינג...

— גלויבט מיר, עס קאָסט ניט טייערער! ... שמייכלט
גוט-הערציג אסתר-ביילע פאר אן אַרימער שכנה, ווען יענע בע-
טראכט דעם סלאַי מיט די מאַראַנירטע הערינג.

— יא... — מורמעלט די שכנה ווי מיט קנאה — מ י ר
קענען זיך דאס ניט פערנינען...

און דאס עסען אליין געהט צו ווי ביי א נגיד: גאפלען, מער
סער און א פלאש וואסער... ברויט אָנגעשניטענע אין א ספּע-
ציעלען געפלאַכטענעם ברויט־מעלער, דער גרויסער טיש אין
עס־שטוב איז געדעקט מיט א קלאָהרען סערוועט, די צוויי
קינדער, וואָס זיינען נאָך ניט „אויסגעגעבען“, א בחור'ל מיט
א מיידעל, זיצען ארטיג און ווארפען זיך דורך מיט א פריינדליך
וואָרט: אסתר־ביילע, כאטשע קיין אידישע דיענסט האלט זי
שוין לאנג נישט, האלט זי כאַטש א קליין שיקסעלע, וואָס האָט
דוקא א אידישען אויסזעהן און רעדט גוט אידיש און ווייס אפילו
די דינים, וואָס זיינען שייך צום קיך...

יאשע־בער וויל אַפט אָנהויבען צו ענטפלעקען זיך מיט
זיין אַרימקייט פון דער קליינער שיקסעלע...

— און צו וואס האלסטו דאָס שיקסעלע? ... עס איז
שווער... מאכט ער פארווירמע זיין ווייב.

ניט אסתר־ביילע א שמיכעל, און ענטפערט איהם גוט:
מוסיג:

— וואָס קאָסט זי מיר? שטיינס געזאָגט, אויף דעם סמך
וואָס זי העלפט אין שטוב פערשפאָר איה אַנדערע זאכען. דו
וועסט קיין נביר ניט ווערען, אַז דו וועסט זי אפזאָגען.

— איה וויל ניט ווערען קיין נביר, פערשטעהסט, איה וויל
ווערען אַז אַרימאן — ענטפערט יאשע־בער צוריק מיט א שטיי-
כעלע...

— דאָס ביזטו דאָך שוין! — לאכט גוטמוטיג אסתר־
ביילע...

— ניין, איה בין דאָס ניט... איה וויל מאַקע, די וועלט זאָל
וויסען, גענוג זיך בעהאלטען... עס דריקט מיה, פערשטעהסט?
און עס קאָסט מאַקע איבעריגע געלד... ווען איה בין אַז אַפער-
נער אַרימאן וואָלט איה געקענט א סך זאכען פערשפאָרען.

— למשל וואס? — פרעגט אסתר-ביילע.
 — אט... איך מיינ, א נדבה... אן עליה... א שישי, א
 שלישי... א משולח, א הכנסת כלה... מען קומט צו מיר נאך
 אלץ, ווי אמאל...
 — טא גיב ניט... — זאגט אסתר-ביילע ניט צופריעדען.
 — איך קען נישט נישט געבען... מען מוז אנדערש אנהוי-
 בען לעבען דעמאלט...
 דערווייל טראגט צו דאס שיקסעל איז א שעהן געשניצטע
 פארצעלייען שיסעלע קאמפאט.
 — ווידער קאמפאט... — ביזערט זיך יאשע-בער.
 — אז עס קאסט מיר א שיבוש... נאך נישט... פון אן
 עפעל מיט אביסעל צוקער...
 — אבער רייד מיט דער וועלט, בין איך א גביר, מען
 קאכט ביי מיר קאמפאט...
 — ווער הייסט דיר דאס רופען קאמפאט?...
 — ווי דען זאל מען עס רופען? — ביזערט זיך יאשע-
 בער.
 — רוף דאס א געקאכטע עפעל! — לאכט אסתר-ביילע,
 אבער יאשע-בער איז ביז און מורמעלט:
 — צו וואס דארף מען קאמפאט?...

 אויב א גאנץ יאהר ווארפט מען זיך ווי עס איז דורך, און
 יאשע-בער פלאצט אלץ נישט ארויס פאר דער וועלט מיט זיין
 געדריקטע לאגע — קומט אבער א פאך וואכען פאר פסח,
 שפרינגט ער פון הויט! דאס יאהר וועט ער זיכער זיך ארויס-
 געבען, מודה זיין זיך... און ער מעלדעט זיין בעשלוס פאר
 אסתר-ביילע'ן:
 — אסתר ביילע! איך וועל היי-יאהר קיין מעות חטים
 ניט געבען. ניטא קיין מעות חטים! אויס מעות חטים!
 — איך הייס דיר דען געבען? — בערוהינט איהם אסתר-
 ביילע.

— ניט געבען! — קלאפט יאָשע-בער איבער'ן טיש —
 איד האָב שוין ניט וואו צו נעהמען און וואָס צו פערזעצען... מען
 וועט קומען וועל איד זאָגען: איד קען נישט, איד האָב ניט...
 גיט איהר מ י ר מעות חטים! איד האָב אליין ניט אויף
 פסח!...

— נו, נו, דאָס וועסטו ניט זאָגען... שמייכעלט אסתר-
 ביילע טרויריג און ווישט זיך מיט א ווייס טיכעל די אויגען.
 — אסתר-ביילע! איד וועל זאָגען... איד וועל געוויס
 זאָגען! עס מוז דאָך האָבען אלץ א שיעור! ווי לאַנג קען מען
 זיך שטיקען... איד וועל געוויס זאָגען! אירען, גיט א י ה ר
 מיר מעות חטים... איד האָב אליין ניט אויף פסח...

דאָס איז אבער סתם גערעדט... אז ער יועט אפילו וויי-
 סען, אז ער וועט ברויכען צו עסען חמץ אום פסח, וועט ער
 קיין מעות חטים ניט נעהמען. ער וועט היי-יאָהר בלויז ניט
 געבען... און זאָל מען וויסען קודם אז יאָשע-בער גיט נישט קיין
 מעות חטים, און וועגען נעהמען מעות-חטים, האָט ער נאָך
 צייט... עס וועלען נאָך זיין פסח'ס א סך... אָנהויבען וועט ער
 זיך צו ענטפלעקען מיט דעם, וואָס ער וועט קיין מעות חטים
 גיט געבען און נאָכדעם וועט שוין געהן ווי א מזמור...

א וואָך פאר פסח פאקט יאָשע בער איין אין א קלאָרער
 ווייסער ליילעך דעם סאבאלנעם פוטער, גיט עס איבער אין
 אבענר דער קליין שיקסעלע און זאָגט: קום מיט מיר!

ער לאָזט זיך געהען צו חיים דעם וואַכערניק, א איד א
 גרויסער בעל סוד, פערזעצט מען ביי איהם עפעס, זאָגט ער
 קיינעם ניט אויס, סיידען מען ליזט עס ניט אויס און ער מוז
 עס פערקויפען... פאר'ן סאבאלנעם פוטער בעקומט יאָשע בער
 פופצעהן קערבלעך, צאָהלט ער דריי רובעל אב גלייך דעם פרא-
 צענט, און מיט צוועלף רובעל לאָזט ער זיך אהיים...

ער איז שוין אביסעל פרעהליכער. וועגען מעות חטים געה-
 מען טראכט ער שוין ניט. אפילו איבער א יאָהר אויך ניט... ער

וועט זיך ווי עס איז דורכשלאָגען אַהן לייטישע חילף... ער האָט
נאָך מלבושים, אביסעל זילבער אין הויז... אבער געבען וועט
ער זיכער ניט... ער וועט פשוט זאָגען: אידען איך קען ניט!...
אז עס קומען אבער אויף מאָרגען אריין צוויי חשוב'ע בעלי
בתים, ווען ביי יאשע בער'ן בלייבט שוין פון די צוועלף קערבר
לעך ניט מעהר ווי א פינפער'ל, איז ער זיי מקבל פנים מיט א
גוטמוטיגען שמייכל און רופט אויס גאסטפריינדליך:
— זיצט אידען, זיצט!

די בעלי בתים אבער איילען זיך. עס איז פאר פסח און
אָרימע לייט זיינען דאָ א סך, און זיי מעלדען גלייך זייער כונה.
— מיר זיינען געקומען, ר' יאשע בער, נאָך מעות חטים!
— געוויס! געוויס! — זאָגט יאשע בער ארויס מיט צו
פריעדענהייט — איך פערשטעה, אז נאָך מעות חטים.
— וואוהין דען זאל מען געהן? — שמייכלט איין בעל-
בית פון די צוויי — איחר זייט פון די ערשטע...
דאכט זיך יאשע בער'ן, אז ער לאכט דאָס פון איהם, צינדט
זיך אַז זיין פנים און אין קאפ ווערט איהם חיים און ער מור-
מעלט:

— אוראי, אוראי אזוי... צו מיר דעם ערשטען... געוויס!
הייסט עס דארף מען אייך געבען מעות חטים... וועט איהר
מיר אזוי גוט זיין צובייטען אן אסיגנאציע...
— א הונדערטער? — פרעגט בתמימות איין בעל-חבית.
— אויב א הונדערטער האבען מיר נאָך ניט...
— ניין, — שטאַמעלט ארויס יאשע בער... א הונדערטער
דוקא ניט... א קלענערע...
— א פופציגער? — פרעגט בתמימות דער צווייטער בעל-
חבית.

— חלילה... — שטאַמעלט צוטומעלטערהייט יאשע בער,
און שלעפט פון טאש דאָס פינפער'ל.
— אה, א פינפער'ל... אין גאנצען!... וואונדערט זיך איין

בעל־הבית... — איחר מאכט שוין א שפאס פון אונז... מיר וויי-
לען טאקע איהר זאלט אונז נעכען דאס גאנצע פינפעריל: א
סך ארמע לייט היי־זאָהר ברויכען מצה, וויין, קארטאפעל...
יאשע בער ווערט נאך מעהר צוטומעלט, ער זוכט מיט די
אויגען הילף, ווי א בעפאלענער פון צוויי גזלנים... עס איז אבער
אין הויז קיינער גראד ניטא... און ער רוקט אריין איינעם פון
די צוויי דאס פינפעריל מורמלענדיג:

— האט איהר עס טאקע אין גאנצען...

— שעהן, שעהן! — ריחמט איין בעל־הבית!

— א פיינע נדבך! ר' יאשע בער! גאט וועט אייך העל-

פען! — בענטשט איהם דער צווייטער.

און אז די צוויי בעלי הבתים געהן ארויס, קושענדיג די
מוזיק, כאפט זיך ערשט יאשע בער וואס ער האט דא געטהאן...
ער לויפט אום פערצווייפעלט איבער דער גרויסער שטוב, צופט
פערצווייפעלט זילבערנע פעדים פון באָרד און קרעכצט:

— אוי, וועה, וואס האב איך דא אָנגעטהאן!... ווי אזוי

מאכט מען איצט פסח?

עס קומט אריין אסתר ביילע...

— אסתר ביילע — מורמעלט ער — זיי האָבען מיר ברלות

געשטעלט.

— ווער? שמעלט אסתר ביילע אויס די אויגען אויפ'ן

מאן.

— אט די צוויי גבאים פון מעות חטים, זיי האָבען ביי

מיר אויסגענארט די גאנצע פינפרובעלדיגע...

אסתר ביילע ווייס שוין אבער פון אזוינע מעשיות, וואס

טרעפט מיט יאשע בער'ן און זי שמייכעלט ביטער:

— נו, מילא וואס קענסטו איצטער טהאן? מען וועט מוזען

פערזעצען דעם גאלדענעם בעכער... עס איז א חרפה פאר דעם

פראצענטניק...

און אז עס ווערט פינסטערליך, נאך מעריב טחוט זיך יאשע

בער און נעהט דורך פערווארפענע געסלעך ווידער צום פראג-
צענטניק...

דער פראצענטניק קען שוין דעם בעכער גוט... דאך בער
טראכט ער איהם אויף דאס ניי און בארגט אויף איהם א פינג-
פעריל און רעכענט אראב גלייך דעם פראצענט: א רובעל...
אז יאשע בער קומט מיט די פיער רובעל אהיים הויבט
ער און צו טענה'ן מיט אסתר ביילע'ן:

— איך בעט דיר, קויף ניט קיין גביר'עשע מאכלים... מאך
דעם פסח אבי ווי... איך שעהם זיך ניט, פערשטעהסט, איך
ווייל טאקע, אז די גאנצע וועלט זאל וויסען אז איך בין אן
ארימאן...

אסתר ביילע שאקעלט מיט'ן קאפ און שמייכלט מיט א
טרויריגען, אבער גביר'ישען שמייכל.

און יאשע בער צופט די זילבערנע פערדס פון זיין בארד
און קרעכצט:

— געוואלד, ווי אזוי ניט מען זיי צו וויסען, אז איך
האב ניט, אז איך קען ניט... ווי אזוי דערלעבט מען שוין די
צייט ווען איך וועל אליין נעהמען מעות חטים... קומען וועט
זי דאך מוזען.. היינט וואס טויג דאס נאריש מאכען זיך מיט
חיים דעם פראצענטניק, אוועקטראגען צו איהם דעם פוטער
און אויסלייזען פון איהם דעם פוטער, פער'משכנ'ען דעם בער-
בער און צוריק אויסלייזען? ... א נארישע שפיעל! ...

אבער אז עס קומט פסח און יאשע בער זיצט אין שוהל
אויף זיין „שטאדט" אין סאמע מזרח, אין די זויבערע קליידער,
פערגעסט ער זיך ווידער... עס איז פאר קריאת התורה. אט
הויבט דער שמש אן אויסצורופען די מקחים פאר עליות, דער
קורס איז הויך, דער „שלישי" ווערט שוין אריינגעשטייגט אזש
ביז צוועלף גילדען און יאשע בער'ס שכנים, אין מזרח וואנט,
קוקען איהם אן, ווי געזאגט: און איהר ר' יאשע בער? גיט

יאשע בער א וואונק צום שמש, ס'הייסט: ער גיט דרייצעהן...
און דער שמש רופט אויס מיט זיין קלינגענדיגען נגון:

— דרייצעהן... גיל—דיין אום שלי—שי!...

און יאשע בער האָט שוין גלייך חרטה: וואו וועט ער נעה-
מען צו בעצאהלען, אז צו פערזעצען איז שוין באלד ניטאָ
וואָס? און ער הויבט אָן בעמען גאָט, הלואי זאָל איהם עמעצער
איבערשטייגען...

געפינט זיך צום גליק א בעלז און שטייגט איבער. פער-
דריסט שוין ווידער יאשע בער'ן און ווי גיט ווילענדיג, אבער
מיט א שטאלץ פון א מענשען, וואָס פערשטעהט זיין ווירדע,
ווינקט ער ווידער צו צום שמש.

און דער שמש קלינגט אויס קוקענדיג מיט א שמייכעל
צו יאשע בער'ן:

— פופצעהן... גיל—דיין אום שלי—שי!...

און די שכנים פון מזרח וואנט קוקען זיך איבער און מורט-
לען:

— יאשע בער איז נאָך גיט צו פערזינדיגען...

און יאשע בער — קוים וואָס ער האלט זיך ער זאָל גיט
אויסשרייען:

— גוואלד, אידען, האָט רחמנות! כ'בין אז אַרימאן!...

און אז ער געהט פון בית המדרש טראכט ער מיט וועד-

טאָג:

ניין, איד בין שוין א פערפאלענער... קיין אַרימאן וועל
איד שוין קיינמאל גיט ווערען... איד וועל מווען נאָך יום-טוב
פערזעצען די לייכטער און בעצאהלען פאר'ן „שלישי“.

וואס האט זיי פערבונדען.

יוסף פונק, א בחור פון עטליכע און צוואנציג יאָהר, געהט שוין באלד צוויי יאָהר ארום מיט ראָזע שטיין, א מיידעל פון אַ יאָהר צוואנציג. די בעקאנטשאפט איז געווען א צופעליגע, ווי דאָס רוב בעקאנטשאפטען אין א גרויסער שטאָדט: געזען סען צוזאמען אויף איין באַנק אין טהעאטער, דורכגעווארפען זיך מיט א ווארט, א בעטערקונג, צוזאמען „געפאטשט“ דער פרימאדאָנע, נאָכדעם בעגלייט זי אחיים און פאר אוועקגעחן געפרעגט:

— זעהט מען זיך נאָך א מאָל?

און ביים צווייטען מאָל זעהן זיך האָט מען זיך שוין אָנגעקוקט, ווי גוטע בעקאנטע, געגאנגען געארמט און זיך איינע די אנדערע געדריקט און מיט ליעבשאפט איינע די אנדערע אין די אויגען אריינגעקוקט און ביים שיידען זיך שטעהן געבליבען און געפרעגט, ער זי, נאָטירליך:

— וואוינט איהר, הייסט עס, אויפ'ן דריטען שטאָק...

— איז אַזאָ איצט פינסטער אויף די טרעפּ, זאָל איך אייך אפשר בעגלייטען ביז'ן מיהר?

— אויב אייך איז גיט שווער, ביטע — שמייכלט זי.

און אויף די טרעפּ איז ווירקליך פינסטער. עס איז שוין איינס א זיגער בינאכט און דער הוידווירט איז קארנ.

אבער אין דער פינסטערניש בליצט דורך אין זיין קאָפּ א ליכטיגער געדאנק:
ער וועט זי קושען.

און גלייך ווערט א קוש ארויסגעפרעסט אויף איהרע
יונגע בליהענדע, אבער דורשטיגע ליפען.
און דער קוש, א לאנגער א בערוישענדער, וועסט אויף אין
איהר הארץ דעם שטאלץ פון דער פרוי. זי ווענדעט זיך כיון:
— עס איז ניט ריכטיג פון אייך.

ער פערטיידיגט זיך:

— איך האב קיין שלעכטע געדאנקען ניט געהאט דערביי.
זי ווערט געריהרט און פרעגט איבער, ווי דורך טרעהרען:
— ווירקליך?

און אום צו בעשטעטיגען עס, דריקט ער איהר פעסט די
האנד, וועלכע ברענט ווי פייער.
ביים דריטען מאל קומט גאט אליין צו הילף. ארויסגע-
הענדיג אויף די טרעפ, דערהערט מען איבער'ן דאך עפעס א
פויקעריי.

— עס רענענט! — זאגט ער ווי מיט שרעק.

— אך, ווירקליך! — ענטפערט זי מיט מיטלייד — וואס
זשע וועט איהר טהאן? קיין רעגען-שירם האט איהר ניט.
— וועל איך געהן אהן א רעגען-שירם — לאכט ער.
נאר ער האט שוין בעוויזען מיט זיין פריינדשאפט אבצור-
קויפען איהר הארץ. זי ווערט געריהרט און זאגט שנעל ארויס:
— גיין, איך וועל אייך ניט לאזען געהן אין רעגען... איהר
וועט אריין צו מיר, איהר וועט איבערווארטען.

אך, דאס איז ניט קיין רעגען געווען, טראפען גאלד האבען
פון הימעל געטריפט, טראפען פון גליק און זעליגקייט האט
אריינגעטריפט דער הימעל אין צוויי יונגע הערצער.
און די ליעבע האט זיך צובליהט.

און אזוי האט מען זיי נאכדעם שטענדיג צוזאמען גע-
זעהן: אין טהעאטער, אויף א באל, אויף א קאנצערט, אויף א
פערזאנלונג.

און קיינער האט ניט געוואוסט, וואס זיי זיינען איינע די אנדערע: ברודער און שוועסטער, חתן כלה, געליעבטער און געליעבטע?

און ענדליך האבען זיי אליין אויף אויפגעהערט צו וויסען. זיי זיינען געווארען אזוי נאָהענט איינע די אנדערע, אז זיי האבען פערלאָרען דעם זין פון זייער צוזאמענזיין, און האבען זיך דערפיהלט פרעמד.

גליקליך איז ער געווען, אז ער האט געקענט אמאל זיך אויסדרעהען אן אווענד זיין אַהן איהר.

זי האט אויף יענעם אווענד ניט שטארק געבענקט.

זאָלען זיי זיך נאָר שיידען?

נאָר דאָס איז שווער געווען.

זאָלען זיי זיך פערבונדען אויף אייביג, ווי עס פאסירט דאָס רוב אין אזוינע פאלען.

האט אָבער געפעהלט דער צופאל.

שטומע זיינען זיי געגאנגען אויפ'ן באנקעט, וואס איז געגעבען געוואָרען פאר זייער אן אלגעמיינעם פריינד.

מיט א שטונדע צוריק האבען זיי זיך אביסעל געהאמפערט, ער, פונק, האט געזאגט, אז זי, שטיין, זאָל אַנטהאַן די ווייסע בלוזע.

זי אָבער האט געפונען, אז די רויטע פאסט איהר בעסער. — די רויטע איז צו אויפפאלענד! — האט ער גע'כעס'ט. — דו פערשטעחסט ניט... האט זי זיך מיט איהם גערייצט. און האט אַנגעטהאָן די ווייסע. און דעם גאנצען וועג האָט יעדער זיינע געדאנקען געטראכט.

זי: וואס איז דער צוועק פון דער דאָזיגער לייעבעניש. ער: עס איז שוין ווירקליך צייט א פעסטען שריט צו מאַכען. זאָגען איהר, עס האט ניט קיין זין.

אויפ'ן באנקעט איז געווען א פרעהליכע שטימונג.
 פונק'ען מיט שטיינ'ען האט מען געזעצט איינע נעבען די
 אנדערע. זיי זיינען געזעסען שטום.
 ענדליך האט דער פארויצענדער גענומען טיילען טאסטען:
 פונק האט געזאגט א פאָר ווארימע ווערטער.
 דער עולם האט געפאטשט.
 דער פארויצענדער האט א קלונג געמאכט און מיט א שטיי-
 כעל זיך אַבגערופען:
 — איצט האט דאָס ווארט מאדאם פונק.
 זי איז רויט געווארען און האט קוים ארויסגערעדט:
 — איך בין נישט מאדאם פונק... ענטשולדיגט.
 — פרייליין שטיין, מיינט איהר — האט אויך פונק פער-
 ריכט, און איז דוקא בלאס געווארען.
 דער עולם האט גוטמוטיג געלאכט...

נאכ'ן באנקעט האט פונק אין מיטען וועג זיך צולאכט:
 — מאדאם פונק.. כע-כע-כע... געפעלט עס דיר..
 זי האט איהם אנגעקוקט פריינדליך און קינדיש ארויסגע-
 שטאמעלט:

— אן אידיאט א פארויצענדער!
 — א שוטה! — האט פונק מסכים געווען — אמת, ראזע?
 — געוויס... האט ראזע מיט א האלבען מויל צוגעגעבען.
 זיי האבען שמייכלענדיג געשוויגען.

אין א וויילע ארום:
 — עס האט דאך געקלונגען זעהר אנגענעהם: מאדאם
 פונק! כא-כא-כא!...

ראזא האט זיך אויך פרעהליך צולאכט.
 — זעהר קאמיש!
 — פאר וואס איז דאס קאמיש? — איז פונק ערנסט
 געווארען.

— ווייל איך הייס דאך שטיין... — האָט זי מיט א גע-
מאכטער נאָאיוויטעט געענטפערט.
— אָבער זוי הייס איך? ... — האָט ער שעלמיש גע-
פרעגט.
— דו? — האָט זי איהם ליעב אָנגעקוקט — דו הייסט
הערר פונק.
— און דו — האָט ער פלוצים שטארק אויסגערופען —
און דו וועסט הייסען מאַדאם פונק...
און אזוי ווי אויפ'ן גאס איז קיינער נישט געווען, האָט ער
זיך אָבגעשטעלט, זי מעסט צוגעדריקט צו זיך און האָט זי הייס
געקושט.
אזוי האָט ער זי געקושט דאָס ערשטע מאל אויף די טרעפּ.
ראַזע האָט זיך צוואווייגט... ער האָט זי מעסט גערריקט
צו זיך און געגלעט און געווישט איהר די טרעפּערען און גע-
פליסמערט:
— וויין נישט, מאַדאם פונק...
זי האָט זיך פּרעהליך צולאכט...

בלומען.

(בערלינער סקיצע)

דאבין, א געבוירענער אין טראסי, ווילנער גובערניע, גע-
עקסטרענעט אין סובאלק, אטעסמאט בעקומען אין קאוונא —
האט געהאלטען אין ענדיגען דעם מעדיצינישען פאקולטעט אין
בערלין, ער האלט שוין ביים שרייבען די דיסערטאציע. אזוי ווי
ער איז א געוועזענער תלמודיסט, און היינט א נאציאנאליסט.
האט ער בדעה צו נעהמען אלס טהעמא: די היגיענע און דער
תלמוד...

אבער כאטש די דיסערטאציע איז נאך ניט אָנגעהויבען גע-
ווען, האט ער שוין געדרוקט אויף זיינע וויזיטקארטען: „דר. מע-
דיצין, בארימט דאבין, בערלין“. צווישען די סטודענטען, זיינע קא-
לעגען, ריזיקירט ער ניט צו ווייזען די דאזיגע וויזיטקארטע. פאר
זיי האט ער אן אנדערע, וואו עס איז בלויז געדרוקט: „סטודענט
מעדיצין“.

די קארטע מיט'ן טיטעל „דאקטאר“ פערטהיילט ער צוויי-
שען די רוסישע אידען, זיינע פריינד און בעקאנטע, וואס פא-
רען דורך אמאל אין בערלין.

— שוין, הייסט עס, א דאקטאר? — קוקט איהם אן דער
פריינד זיינער פון רוסלאנד.

און דאבין שמייכלט צופריעדען און ענטפערט:

— גענט געשוויצט — שוין צייט:

דער עיקר אבער איז ער אויסען מיט דער גייער וויזיט-
קארטע א דייכען שרוד.

דאבין איז שוין לאנג „צום שכל געקומען“ — ווי ער
אליין דריקט זיך אויס — און קוקט אויף די היראט מיט די-

זעלכע אויגען ווי אויף א דיפלאם. די הייראט וועט איהם פער-
זארגען מיט א קאפיטאל צו קענען איינפארדענען זיך און דער
דיפלאם וועט איהם געבען דאס רעכט אויפצונעהמען פאציענ-
טען...

ליעבע איז נאך פאר דער סטודענטען-צייט, ער האט שוין
גענוג געליעבט, אפילו איצט, ווען ער איז שוין אזוי ערענסט-גע-
שעפטליך געשטימט, האט ער נאך צו טאן מיט א „שאץ“, טאקע
די טאכטער פון דער ווירטהין, וואו ער האלט א צימער, די
אכצעהניעהריגע לענא.

אבער קיין לאסט פאר איהם איז זי ניט, זי ווייסט אלע
זיינע פלענער און זי אליין ראטה איהם צו נעהמען א כלה מיט
מעהר געלד.

א גוט מיידעל די דאזיגע לענא!

זי בארגט איהם אמאל אויס א פאך מארק, פאר'ן ערש-
טען, איידער ער בעקומט דאס ביסעלע געלד, וואס ער קריגט
פון דער היים, איבריגענס, נישט פינקטליך.

אבראם וולאדימיראוויטש מאנעוויטש, איז אייגענטליך א
געבוירענער אין טראקי, נאך אזוי ווי ער האט בעקומען א פער-
וויגילדע, וואוינט ער שוין א יאהר פופצעהן אין ראסטאו נא
דאנו, און פאָהרט יעדען זומער קיין קיסינגען.

די לעצטע פאך יאהר געהמט ער מיט זיין טאכטער טא-
ניא, א מיידעל, וואס איז נאך יונג, אבער ראוי צו א שידוך.
חתונה האָבען דורך א שדכן וועט זי זיכער ניט, דערצו האט
זי צופיעל טורגעניעו'ען געלעזען. דער אלטער אבראם וולא-
דימיראוויטש מאנעוויטש פערשטעהט עס, און אזוי ווי ער איז
א ליבעראלער מענש, וועט ער זיין טאכטער חלילה ניט צווייג-
גען.

נאך עס זאל זיך אונטעררוקען עפעס א קלונער יוג א
דאקטאר, וואָלט געווען ווי געוואונשען.

ער האָט נאר נישט געגען פערליעבען זיך, אבער אין א ראקטאר קען מען זיך דאך אויך פערליעבען.

אמת, ער צאָהלט אב דערפאר צוואנציג טויזענד. אבער דערפון דארף מען דאך הויך נישט רעדען. מען קען דאס מאַכען בשתיקה: דו, דאָקטאר, פערליעב זיך און דערפאר זעסטו בעקומען צוואנציג טויזענד.

פון דעם דאָזיגען סוד האָט דאבין ערפאהרען.

דאָבין האָט זיך מיט זיינע לאַנדסלייט אינטערעסירט, כפרט מיט אזא לאַנדסמאן, ווי מאנעוויטש, וואָס האָט א טאָכטער, און צום גליק מאכט ער אויף איהר אן איינדרוק.

זי ברויכט נאָר נישט צו מערקען זיין מיין...

דאָבין קען שוין גוט דעם דאָזיגען טיפ.

מיט דעם ערשטען שפאציער אין „טיער-גארטען“ האָט ער שוין א קליין ווינקעלע אין איהר הארצען געוואונען.

— איהר ווייסט אין וועמען איהר זייט עהנליך?

זי האָט אויסגעשטעלט איהרע אויגען אויף איהם און ניי געריג געווארט.

— צו אַסיאַ'ן...

— אד, צו טורנעניעו'ס אַסיאַ'ן! — האָט זי מיט פייכטע

אויגען פאר פרייד אויסגערופען און האָט איהם אָנגעקוקט מיט דאנקבארקייט און פריינדשאפט.

— ווירקליך! — האָט זי געפליסטערט — מיר דאכט

זיך מאנכע מאָל, אז איך בין איהר שאַטען...

— נישט איהר שאַטען! איהר זיינט אַסיאַ אליין! —

האָט דאבין מיט אקטיאָרישער פעהיגקייט געשפיעלט זיין ראָל...

זי האָט זיך דערפיהלט אזוי גליקליך, אז זי האָט בעקומען

דרייסקייט און זי האָט דעם „דאָקטאר“ דאבין גענומען אונט-

טער'ן אַרים און שטיל געמורמעלט:

— קומט אהין... דאָרט זיינען אזויגע שעהנע בלומען...

* * *

ענדליך איז ער איינגעלאדען פון פאטער און פון איהר צו
קומען צו נאכט־מאל אכט א זייגער פאר נאכט.
דאס געשעפט איז ווי זיכער געמאכט, ער מוז בלויז האָ-
בען א „מארק“ קאפיטאל אריינצולעגען אין דעם דאָזיגען גע-
שעפט. ער מוז איהר ברענגען בלומען...
אבער ווי אויף צו להכעים האָט ער היינט קיין גראַשען
זעלד ניט. קוים א פאָר גראַשען פאר'ן טראמוויי.
און די קאלעגען זיינען אלע אויסגעבייטעלט. עס איז פאר'ן
ערשטען!

אך, ווען ער בעקומט נישט קיין מארק, פערשפילט ער
צוואנציג טויזענד רובל, 45 טויזענד מארק!
און אַט איז שוין באלד האלב אכט...
און דער מארק, בלומען צו קויפען איז ניטאָ און ניטאָ.
ער האָט שוין געבעטען ביי דער הויז־פּרוי. האָט זי איהם
ענטזאגט. און דאָ איז די צייט אזוי קורץ.
דאָרף מען געהן זוכען לענא'ן אפשר האָט זי.
ער לאָזט זיך געהן צו דער ריכטונג, פון וועלכער זי דאָרף
אַנקומען פון ווארען־הויז, וואו זי איז א פערקויפערין.
ער איז אין גאנצען אויפגערעגט און ערשיטערט.
דער ווייזער פון רעקלאַמען־זייגער ווייזט שוין צעהן מי-
נוט צו אכט.

צום גליק בעמערקט ער פון ווייטען לענא'ן.
ער לאָזט זיך געהן זעהן שנעל.

ער בעמערקט זי שוין, זי שמייכעלט אזוי פריינדליך. אין
האנד האלט זי א שמאַלע, לאנגע זאך פערוויקעלט אין א ווייס
פאפיער.

— לענא!

— חערד ראבין! זעהען זי, וואס איך האב בעקומען!

און זי בעווייזט איהם א שעהנעם בלומען-בוקעט.
 דאבין גלאַצט אויס פאר איבערראשונג זיינע אויגען....
 לענא מיינט, אז ער איז אייפערזיכטיג. זי בערוהיגט איהם:
 — נישט פון א „שאץ“ — פון א חבר'טע — ביי גאט!
 ענדיגט זי מיט א הייסער שבועה.

דאבין איז פון קראנץ נאָך אלץ איבערראשט, אבער באלד
 קומט ער צו זיך, בעטראכט איהם שוין רוהיג און ווערט ענמ-
 ציקט; מיט דעם בוקעט וועט ער זיכער געווינען דעם גרויסען גע-
 ווינס — צוואנציג טויזענד!...

ער פערוואנדעלט זיך אין אן אקטיאָר און הויבט אן שפיע-
 לען:

— לענא! — רופט ער זיך אָן ביין — דער בוקעט איז
 פון א „שאץ“! איך וועל עס דיר ניט פערגעבען.
 — ביי גאט פון א חבר'טע! — שווערט לענא מיט הארץ.
 — איך גלויב דיר ניט! — זאגט דאבין און ציהט אויף
 זיך אַן א שטרענגקייט.

— מיט וואס קען איך דיר איבערצייגען? — פרעגט לענא
 כמעט ווי מיט טרעהרען.

— גיב מיר אוועק דעם בוקעט, דאן גלויב איך דיר.
 לענא קוקט אָן מיט לייעבע דעם בוקעט, נאָכדעם דאבין'ס
 ביין געזיכט און ציהט איהם אויס מיט אראַבגעלאָזטע אוי-
 גען דעם בוקעט.

— איצט גלויב איך דיר... — שטאַמעלט ער פאר פרייד.
 א דאנק!... איך בין זעהר פערנומען... אריע, לענא! איך מוז
 שנעל לויפען...

און ער לאָזט זיך מיט די בלומען צו מאַנעוויטש'ן, צו
 „אסיא'ן“, צו די צוואנציג טויזענד...
 מיט לענא'ס בוקעט...

דער קדיש.

הינטער'ן פארהאנג האט זיך געהערט לייכטע שטילע קרעכצען און שטילע טרייסטווערטער פון דער אלטער געניטער „באָבע“. אין שטוב איז געווען אומעטיג ביז צו דערשטיקט ווערען. די זיבען קינדער — אלע מיידלעך. די עלטסטע — דריי און צוואנציג, די אינגסטע — פיער יאָהר — זיינען שטיל מיט אראָבגעלאָזענע קעפּ געזעסען אין בעזונדערע ווינקעלעך און האָבען אויף עפעס שרעקליכעס געווארט..

ביי א קליין טישעל נעבען א גרויסען אלטער ספרים איז געזעסען דער „פאטריארך“ ר' זעליג האָנעס, א הויכער דאָרער איד מיט א געלען שווינדזיכטיגען פנים. ער האט מיט א שטילען צובראָכענעם ניגון געזונגען איבער א גרויסער גמרא און האט אלע וויילע אויפגעהויבען דעם קאָפּ, א וואָרף געטהאָן גערוועזע בליקען צום פארהאנג, און אויסער שטילע קרעכצען, מעהר גענויערעם ניט ערקונדיגענדיג זיך, האט ער זיך ווידער גענומען זינגען מיט'ן טרויעריגען באנגען ניגון, און עס האט זיך געדאכט, אז איהם אליין טהו מעהר וועה ווי דער קינפעטאָרין.

— רבוננו של עולם! — האט די עלטערע טאכטער איבערגעריסען די שטילקייט — זאָל שוין דאָס מאָל זיין א אינגעל! גוואלד, רבוננו של עולם, האב רחמנות!
— אוי, הלאי רבוננו של עולם! האט א צווייטע טאכטער אונטערגעהאלטען.

און די אלע מיידלעך פון קליין ביז גרויס האָבען מיט צובראָכענע הערצער, מיט אראָבגעפאלענע געמיטער שטיל געטען, אז עס זאָל א אינגעל געבוירען ווערען.

ר' זעליג האָט אָנגעריסען דיאויגען פון דער גמרא, האָט אַ קוק געמאַהן אויפ'ן פאָרהאנג, גאָהער אויף די זיעבען מיידלעך, האָט אַ אַרויסגעלאָזען אַ טיעפען „אוי“, אַ מאָד געגעבן מיט'ן האַנד און מיט אַ יאָש אַרויסגעזאָגט:

— זי וועט אייך האָבען נאָך אַ שוועסטער!...

די זיעבען מיידלעך האָבען פערצווייפעלט זיך איבער געקוקט, דעם טאַטענס יאָש האָט זיי אין גאנצען דערשלאָגן גען און זיי האָבען שוין אפילו קיין מוט ניט געהאט צו בעטען גאָט, נאָר דאס קלענערע פיער יעהריגע מיידעלע אין אַ צווייטען קליידעלע האָט שטיל געבעטען:

— „אין, הלאוי מאמע האָבען אַ ברודערל!“...

— איך וועל שוין שטארבען אַהן „א קדיש!“... האָט ר'

זעליג געקעכצט.

די צייט האָט זיך געצויגען, די קרעכצען הינטערן פאָר-האַנג האָבען זיך געשטאַרקט, ר' זעליג און די עלטערע מיידלעך האָבען שוין פון פרעקטיק געוואוסט, אז באלד - באלד שרייט אויס די באָבע מיט אַ פערצווייפעלטען קול: אַ מיי-דעל! און ר' זעליגען רוכט זיך, אז אזא מין אויסגעשריי וועט איהם טרעפען ווי אַ קויל גלייך אין הארצען און ער ראַט טעוועט זיך צו ענטלויפען.

ער געהט ארויס אויפ'ן הויף און הויבט אויף די אויגען צום הימעל, עס איז האלבע נאַכט, די לבנה שווימט אזוי רוהיג און גלייכגילטיג, די שטערענליך שפרינגען און וויע-גען זיך, דאכט זיך, ווי קליינע יונגע קינדער און ר' זעליגען קלינגט אין די אויערען דער באָבעס הייזעריג קול: „א, מיידעל!“

— מילא, איז אַהן אַ קדיש! פערפאלען! רעדט ער,

אומגעהענדיג איבער'ן הויף, מיט גוואלד נעמט מען ניט! עס העלפט אבער ניט זיין בערוהיגען זיך: דער שרעק, טאָסער אַ מיידעלע, נעמט איהם דורך וואָס ווייטער אלץ

שטארקער. ער מערליכערט די געדולד און געהט אריין צוריק אין שטוב.

נאָר די שטוב האָט זיך איבערגעביטען. וואָס איז עס?

האָ?

— אַ אינגעל! ... טאַטע, אַ אינגעל, טאַטינקע, זאָל איך

אזוי געזונד זיין! — זיינען איהם די זיעכען מיידלעך בעפא-
לען מיט דער בשורה, מיט שטראהלענדע פנימער.

— הא, אַ אינגעל? — האָט ר' זעליג צוטומעלטערהייט

איבערגעפרעגט — האָ? וואָס? ...

— אַ אינגעל, ר' זעליג, אַ קדיש! — האָט די אלטע באַבע

אַנגעזאָגט. באלד וועל איך איהם אויסבאָדען, וועל איך איך
איהם ווייזען...

— אַ אינגעל! ... — האָט ר' זעליג געשטאמעלט, ווי צוטר

מעלט, האָט זיך אַנגעשפארט אַן וואנד און האָט זיך פענאָנדער
געוויינט, ווי אַ אידענע.

די זיעכען מיידלעך האָבען זיך דערשראָקען.

— דאָס איז פון שמחה, — האָט די באַבע זיי בערוהיגט—

דאָס טרעפט מיר ניט דאָס ערשטע מאָל!

— אַ אינגעל, אַ אינגעל, — האָט ר' זעליג געחליפּעט פאר

גרויס שמחה... אַ אינגעל... אַ אינגעל, אַ קדיש!

2.

אַ נאָמען געגעבען האָט מען דאָס אינגעל יעקב, נאָר צו-

ליעב אַ סגולה האָט מען איהם גערופען אלטער. ר' זעליג איז
אפילו געווען אַ איד אַ למדן און האָט ניט געהאלטען פון אזוינע
סגולות און האָט געלאכט פון זיין חייקען, וואָס זי גלויבט אין
אזעלכע נארישקייט; אין הארצען אָבער איז ער געווען צופריד-
דען: ווער קען וויסען, וואָס דערין שטעקט; אַ מאָל ווייסען וויי-
בער בעסער פון מאנסכילען.

און אַז אלטערקע איז אלט געוואָרען דריי יאָהר, האָט זיך

ר' זעליג'ס הוסט פערשטארקט, אין ברוסט האָט איהם אַנגע-

הויבען אפמער צו דריקען, נאָר נייסטויג איז ער ביי זיך שטאר-
קער געוואָרען און האָט געקוקט דעם טויט אין פנים אריין מיט
רוהיגקייט, ווי ער וואָלט געזאָגט: איצט לאָך איך פון דיר, איך
לאָז א קדיש...

— ווי רעכענסטו, חייקע, פלעגט ער נאָכ'ן אויסהוסטען
זיך, ווענדען צום ווייב — אלטערקע וועט שוין קענען נאָכזאָגען
קדיש, אז איך זאָל למשל היינט, מאַרגען שטארבען.

— געה שוין, געה, פלעגט חייקע זיך דערשרעקען —
זועסט נאָך לעבען און לעבען! א גאָווינע, אז דו הוסט...
זעליג האָט געשמייכלט: אַ נאָרישע אידענע, זי מיינט,
אז איך האָב טאקע מורא פאר'ן טויט — אז מען לאָזט א קדיש,
איז דער טויט פון די קלייכע זאכען...

און אלטערקע איז געזעסען און געשפיעלט זיך מיט א
סדור, און געמאכט מינעס, ווי דער טאטע דאווענט: א נום —
נום — א נום — נום...

— זעהסט, זעליג, ווי ער דאווענט — האָט חייקע מיט
שמחה זיך געווענדט צום מאן, עס וואקסט א רב!...
זעליג האָט נאָר נישט געענטפערט, נאָר מיט שטראהלענדע
אויגען געקוקט אויף זיין קדיש. באלד האָט זיך איהם אין קאפ
אריינגע'גנב'עט א רעיון:

— אלטערקע וועט זיין א צדיק... ער וועט איהם ארויס-
שלעפען פון אלע צרות אויף יענער וועלט...
— מאמע, וויל עסע... — האָט זיך פלוצים אלטערקע צע-
וויינט...

מען האָט איהם דערלאנגט א שטיקעל חלה, וואָס מען לאָזט
איבער אלע מאָל פון שבת נאָר פאר איהם. אלטערקע האָט זיך
גענומען עסען.

— המוציא, המוציא! — האָט דער טאטע אָנגעהויבען
שרייען.

— טען ניט — האָט דאָס קינד געענטפערט!

— שוין צייט טאקי זאלסט איהם אויסלערנען המוציא —
האט חייקע גע'מוסרט — דריי יאָהר א בחור!
און ר' זעליג האט גענומען אלטערקען צו זיך און האט
אָנגעהויבען מיט איהם חזר'ן:
— זאָג: ברוך...

— באוך... — האט דאָס קינד נאָכגעזאָגט אויף זיין לשון.
— אתה...
— אתה...

אז אלטערקע האט געענדיגט די המוציא, האט חייקע פרום
געענטפערט „אַמז" און ר' זעליג'ען האט זיך פאָרגעשטעלט, ווי
אלטערקע שטעהט אין בית-מדרש, און זאָגט קדיש און דער
עולם ענטפערט אַמז... און ער האט זיך געפיהלט, ווי ער זיצט
שוין אין גז-עדן.

עס איז פערגאנגען נאָך א יאָהר, ר' זעליג האט זיך גע-
נומען פיהלען זעהר שלעכט. באלד איז געקומען דער פריהר-
לינג, דער שנע האט געלאָזען, און די נאסע וועטער איז דאָס
יאָהר איהם שווערער געווען צו פערטראָגען, ווי אלע יאָהר. ער
האט זיך קוים פערשלעפט אין דער פריה אין בית-מדרש, פאר
נאכט אבער צו מנחה איז איהם שוין שווער געווען צו געהן, און
ער פלעגט מנחה און מעריב דאוונען אין דער היים און דעם
גאנצען אבענד פערברענגען מיט אלטערקען.

עס איז געווען שפעט ביי נאכט, די הויזיגע זיינען שוין
אלע געשלאָפען. ר' זעליג איז געזעסען ביי זיין קליין טישעל
און האט געקוקט אויפ'ן ווינקעל, וואו חייקעס בעט איז גע-
שטאנען און וואו אלטערקע איז געשלאָפען געבען איהר. זעליגען
האט זיך געדאכט, אז ער וועט היינט ביי נאכט שטארבען.
עפעס האט ער זיך געפיהלט זעהר מיעד און שוואך און מיט
בעטענדע בליקען איז ער קוים צוגעגאנגען צו אלטערקען און
האט איהם גענומען וועקען.

דאס קינד האָט זיך אויפגעכאפט...

— אלטערקע... האָט זעליג איהם גענומען נלעמען דאָס קעפעלע — קום צו מיר א ווילע.

דאָס קינד, וועלכעס האָט זיך שוין אויסגעשלאָפּען, האָט זיך פלינק אויפגעשטעלט און איז אוועק צום טאטען.

ר' זעליג אליין האָט זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן שטוהל, וועלכער איז געשטאַנען ביי'ן טישעל מיט דער אָפּענער גמרא, האָט אלטערקען אוועקגעזעצט אויפ'ן טיש און איהם געקוקט אין די אויגעלעך.

— אלטערקע!

— וואָס, טאטע?...

— ווילסט, איך זאָל שטאַרבען?...

— וויל, האָט דאָס קינד געענטפערט, ניט וויסענדיג וואָס שטאַרבען איז און מיינענדיג אוראי, אז דאָס איז עפעס זעהר א גוטע זאך...

— וועסט זאָנען נאָך מיר קדיש? — האָט זעליג געפרעגט מיט א פערשטיקטען קול און האָט זיך פענאָנדער געהוסט.

— זאָנען! — האָט דאָס קינד פערשפראָכען...

— וועסט קענען?

— טענען...

— נו זאָג: יתגדל.

— יתדרגל... האָט דאָס קינד אָנגעהויבען אויף זיין לשון.

— ויתקדש...

— ויתתדש...

און ר' זעליג האָט מיט איהם עטליכע מאל איבערגעזאָגט דעם קדיש...

דאָס קליין לעמפעלע האָט שוואַך געצאנקט און האָט קוים בעלייכט דאָס געלע, טויטע געזיכט פון ר' זעליגען און דאָס

קליין פנימ'ל פון אלטערקען, וואס האט מיער נאכגעזאגט די
 שווערע ניט פערשטענדליכע ווערטער פון קדיש. ער האט מאַד-
 נע געקוקט אין ווינקעל, וואו דעם טאטענס שאַטען און זיינער
 האָבען אויסגעזעהן אזוי פאנטאסטיש און מורא'דיג גרויס...

דער אויפגעקומענער.

מען רופט איהם חיים און זיין פאמיליע-נאָמען איז רא-
בינאוויטש.

מיט זיין פאמיליע-נאָמען איז ער שטארק צופריעדען. עס
געפעלט איהם: „ראבינאוויטש“! — חזר'ט ער אָפּט, געהענ-
דיג מיט'ן שטעקעלע איבער'ן גאס, און עס קלינגט איהם זעהר
אנגענעם.

— א שעהנע פאמיליע מיינע! — שמייכלט ער אין
געדאנק.

און ער דערמאָהנט זיך, אז בער דער סרסור, זיינער א
נאָהנטער בעקאנטער, הייסט אויפ'ן פאמיליע-נאָמען „קונעל“,
און ער דאנקט גאָט, וואָס זיין פאמיליע איז ניט אזא — וואָס
וואָלט ער, בעהיטע גאָט, געטהאָן, ווען זיין טאטענס טאטע
וואָלט אויך אויסגעקליבען א מאָל אזא מיאוסע פאמיליע ווי
קונעל צי „לאָקשען“? (ער דערמאָהנט זיך, אז עס איז פארהאן
א פאמיליע „לאָקשען“ אויך...) דאָס איז אזא מכה, וואָס מען
מוז זיך האלטען — פערפאלען, אפילו א משומד קען די פא-
מיליע ניט איבערטוישען...

אויך צופריעדען איז ער מיט זיין וואוקס — ער איז א
הויכער. אין פאספארט שרייבט ער זיך „העבער פון מיטטעלן“.
און אז ער נעהט אין גאס, פיהלט ער זיך שטאַלץ מיט זיין
וואוקס קעגען אנדערע בעקאנטע וואָס זיינען נידריגער געוואקס-
ען.

וואָס וואָלט ער געטהאָן, אז ער וואָלט זיין געוואקסען ניד-
ריג? דערצו איז דאָך אויך קיין שום רפואה ניטאָ.
וויעדער איז ער צופריעדען מיט זיין בילדונג. ער האָט

זיך יונגעל-ווייז אויסגעלערענט לייענען אביסעל אין א רוסיש ביר-
כעל און שרייבען האלב מיט גרייזען אנ'אדרעס און יעצט קומט
עס איהם שטארק צו ניץ. ער שרייבט אויס די „בירשזעוויע" און
קוועלט, לעזענדיג אלע טאג אויפ'ן באנדעראל מיט געדרוקטע
רוסישע ווערטער: „צו ח. ראבינאוויטש'ן". דער „ג" — ווייסט
ער — הייסט: „גאספאדינו" און דארטען אין דער רעדאקציע,
ווייסען אלע, אז אין דער און אין דער שטאדט געפינט זיך א
איד, וואס הייסט ח. ראבינאוויטש, און אלע אין דער פריה
דרוקט מען לכבוד איהם, אזוי מיינט ער, א פרישעם בלאט מיט
אן אדרעס...

דאס בלאט לעזט ער אין דער פריה צו טיי און מאכט
בשעת מעשה א מינע פון אן עכטען מיניסטער, דהיינו — ער
פערלעגט א פוס אויף א פוס, דאס בלאט האלט ער פון דער
ווייט מיט אויסגעשטרעקטע הענד און קוקט מיט ערנסטע,
שטרענגע בליקען אויף די אותיות, וואס זיינען נאך שטרענגער
אלס זיינע בליקען און לאזען זיך בשום אופן ניט איינבליסען...
האפענדיג א מאל א בעקאנטעס וואָרט, ווי „דרייפוס", בעווייזט
זיך שוין א שמייכעל אויף די ליפען און ער ווענדט זיך מיט
גדלות צו דעם ווייב, וואס זיצט און קוקט מיט דרך ארץ אויפ'ן
מאן מיט'ן בלאט אין דער האנד — און ער זאגט איהר:
— היינט איז וויעדער דא מיט דרייפוסען. די „דיעלא"
הויבט זיך וויעדער אָן.

און ער פערטיעפט זיך ווידער אין בלאט און קוקט, קוקט מיט
שטרענגע בליקען אויף די נאך שטרענגערע אותיות און ווער-
טער, וואס לאזען זיך ניט איינבליסען.

אז ער ענדיגט „לעזען", זיפצט ער לייכט אָב, זינגט אונטער
צופריעדען א ניגונדעל און ווענדט זיך וויעדער צום ווייב:
— נו, וואס עס צוטהוט זיך היינט אין פראנציע!...

און דאס ווייב, פון געבוירען א דערשלאגענע, האט מורא
איבערצופרעגען אויף קלאָר: וואס טהוט זיך עס אזוינס, און

כדי זי זאל זיך ניט דארפן אריינמישען אין דער פאליטיק, נעהמט זי זיך אָנניסען איהם נאָך א צווייטע גלאַז טיי, ווייל די ערשטע גלאַז איז שוין אָבגעקיהלט געוואָרען, ליינענדיג דאָס בלאַט...

צופריעדען איז ער אויך מיט די קינדער. דריי קינדער האָט ער — אקוראט „מעשה-ניד“. א סך קינדער איז ניט שעהן צו האָבען. דאָס עלטערע מיידעל איז אלט 15 יאָהר און געהט שוין אין דריטען קלאַס גימנאזיום. אויף דעם גימנאזיום איז ער כמעט ווי צומישט און ער פערדולט סיי די שטוב'גע, סיי פרעמדע דעם קאָפּ דערמיט.

— עפעס שווערע לעקציעס האָסטו היינט? פרעגט ער אלע טאָג ביי דער גימנאזיסטקע.

און די גימנאזיסטקע, א מיידעל מיט לאנגע בלייכע באקען, מיט א לאנגער נאָז און מיט א לאנגען צאָפּ, ענטפערט דער שראָקען:

— אודאי ניט גרינג!

— פאָטצעמו? — פרעגט ער זי שוין אויף רוסיש, און דריקט דעם „טצע“ כדי צו ווייזען זיין טאָכטער, אז איהר „פאפא“ איז אויך ניט פון די פראַסטע אידען... — שווערע „זאראטשעס“ איז היינט, — ענטפערט דאָס מיידעל אויף אידיש — דעם פאָטערס רוסיש מאכט איהר דוקא גערוועזן...

— אנו, זאָג מיר אקאָרשט דיינע א זאראטשע. און די טאָכטער געהט צו צו איהר „ראנעץ“, גראבעלט זיך דאָרטען א וויילע און נעהמט ארויס עפעס א ביכעלע און הויבט אָן פארצולעזען א זאראטשע: א וויינהענדלער האָט גע-קויפט הונדערט פעסער....

און דער „פאפא“ הערט, הערט און זיין פנים שטראהלעט. איהם דאכט זיך, אז ער זאל זיין מיט חונדערט קעפּ, וואָלט ער

עם קיינמאל ניט אויפגערעכענט, און איחם טהוט הנאה, וואָס זיין טאָכטער איז עס יא ביכולת צו בע'חשבונו'ען.
— נו, און דו וועסט עס טאקי מאכען? — פרעגט ער מיט שטראהלענדע אויגען.
— אודאי וועל איך דאָס „רעישען“, ענטפערט די טאָכטער פערזאָרגט.

און ער קוועלט פון דעם וואָרט „רעישען“ מעהר ווי פון דער גאנצער זאדאטשע.
„וואו האָב איך דאָס אמאל געוואוסט פון אזא וואָרט אין דער היים?“ קלערט זיך איחם, און ער דאנקט גאָט, וואָס ער האָט איחם אזוי דערהויבען...

ער האלט צוויי דיענסטען, א אירישע און א קריסטליכע. פאר דער קריסטליכער האָט ער אביסעל אַבשיי און רעדט מיט איהר וואָס זעניגער, גאָר פון דער אירישער מאכט ער ניט קיין גרויסען פירוש און רופט זי סיי אין די אויגען, סיי אונטער די אויגען: די מויד!

אויך פון זיין ווייב האלט ער ניט צופיעל: ער ווייסט דאָך, ווער זי איז פון דער היים; דאָך אז די דיענסט געהט אונטער צו איחם, און זאָגט איחם „די מאדאם האָט געזאָגט“, איז ער צופריעדען און טראכט בשעת מעשה:

— אודאי איז זי אַ מאדאם, ווי דען אנדערש?...
טאָמער געהמט זיך די „מאדאם“ צו טהאָן א לייכטערע ארכייט, לאָזט ער ניט:

— קיין חרפה און קיין בושה האָסטו גאָר ניט — ווענדט ער זיך צו איהר — די מויד קען דאָס ניט טהאָן, וואָס?
און ער גיט א רוף די מויד און מוסר'ט זי:
— וואָס טראכסטו זיך? ווילסט, אז די „מאדאם“ זאל דיין דיענסט ווערען — איך פערשטעח דאָס ניט!...

און דער הערר סטארעט זיך צו מאכען וואָס שטרענגערע בליקען, אז די מויד זאָל פיהלען, זאָל גלויבען, אז ער איז גאָס-פאָדין ח. ראבינאָוויטש.

און די מויד נעהמט צו די ארבייט און געהט אוועק דער-מיט אין קיך און שטיקט זיך דאָרט פאר געלעכטער פון דעם נאָרישען הערר. נאָר דער „הערר“ מיינט, אז זי האָט דאָרט חרמח און בערעכענט דאָרט יעצט די עולָה, וואָס זי האָט געטהון... און ער איז וויעדער צופריעדען.

זומער פאָהרט ער ארויס אויף א זומער-וואָהנונג און דאָרט פיהלט ער זיך ערשט פאָלקאָמען גליקליך, אבער ניט ווייל די לופט איז דאָרטען גוט און די נאָטור איז אזוי שען... זיין גליק איז, וואָס ער וואָהנט דאָרט כמעט נעבען די גרעסטע גבירים, און אזוי ווי דאָרט איז זיי אומעטיג און זיי האָבען ניט וואָס צו טהאָן, נעהמט מען איהם אריין אין זייער קאמפאניע און מען שפיעלט א מאָל מיט איהם אין קאָרטען...

אמת, יעדעס מאָל שפיעלען קאסט איהם עטליכע רובעל, שטילערהייד זיפצט ער אונטער דערויף, אבער אין שטוב קור מענדיג פיהלט ער זיך ווי ניי געבוירען און קען זיך ניט איינ-האלטען ניט צו דערצעהלען דעם ווייב זיין גדולה:

— איך האָב נעכטען פערבראכט א גאנצען אבענד —
ווייסט ביי וועמען?

— ביי וועמען? — פרעגט דאָס ווייב.
— ביי עלקינדען... ענטפערט ער, אויסשטעלענדיג די אויגען אויפ'ן ווייב, ווי גערעדט: פערשטעהסט זואו דאָס האלט?...

איינס פערדריסט איהם נאָר: ביי די אלע גבירים, מיט וועלכע ער פערברענגט אויף דער „ראמשע“, איז אין מיטען קאפ א פליך און ביי איהם איז דאָס ניטאָ — עס איז עפעס

ניט מעשה גביר, נאָר ער האָפט, אז זיינע געשעפטען זועלען
 נאָך אָנהויבען בעסער געהן און ער וועט אָנהויבען מעהר וויין
 טרינקען וועט א פליך ביי איהם אויך ווערען, און דאמאלס
 וועט ער ערשט זיין אנ'עכטער גביר.

די איינע.

דער יונגערמאן, וואס איז געווען בעקאנט פאר א וואנדער-דער, האט שטיל און געהיימניספול דערצעהלט:
„ווי איהר ווייסט אלע, האב איך א בעדייטענדען טהייל פון מיין לעבען ארומגעוואנדערט אין פערשיעדענע שטערט, לענדער און וועלט-טהיילען. עס קומט מיר ארויף אויפ'ן זינען היינעם עצה צו א בעטראגענעם פערליעבטען; ער הייסט איהם זיך גלייך פערליעבען אין א צווייטער מיידעל אדער ער זאל וואנדערען.

איך האב געטהאן ביידע זאכען: דאס וואנדערען אליין האט מיין בענקשאפט ניט געהיילט; איך האב אין צווייטען ארט זיך געמוזט אויף דאס ניי פערליעבען. ערשט דאן בין איך גע-געווען געווארען פון דער פריהערדיגער ליעבע...

ליעבע! ... ביי די אמאליגע מענשען וואלט עס ניט געהיי-סען קיין ליעבע... ליעבע איז ביי זיי געווען א גרויס און איי-ביג ציהענדיגעם געפיהל. אויב דאס מיינעל האט דיר ניט ליעב געהאט, זיינען שוין קיין אנדערע ניט געווען... מיט דער ליע-בע איז מען שוין געשטארבען און מען האט די ליעבע מיטגע-גענומען אין גרוב אריין...

ביי דעם היינטיגען מענשען איז די ליעבע ניט אזוי. דער עיקר מוז דאס הארץ מיט אימיצען זיין פול און אויב איינע האט דיין הארץ פערלאזט, טהוט דיר וועה נאך אזוי לאנג, ביז וואנען א צווייטע ציהט זיך אהין ניט אריבער... ציהט זיך אריין א צווייטע, איז דיין הארץ וויעדער פול און גליקליך...

אין איין שטאדט בין איך פערפאָהרען אין אַ
האַטעל. עס איז געווען אַ שעהנער אנשטענדיגער האַטעל. מיין
צימער האָט געהאט צוויי פענסטער צו אַ רייכען חוּף. אויס'ן
חוּף האָבען געבליהט בלומען. איך בין געלעגען אויסגעצוי-
גען אויף דער קליינער זאַפּע און גע'חלום'ט וועגען עפעס שעה-
נעס און בלאַנדעס... איך האָב געפיהלט אז אין דעם דאָזיגען
צימער איז די ליעבע בלאַנד... גאָלדיג-בלאַנד... איך האָב זיך
אויסגעהויבען, צוגעגאנגען צום טייר, וואו ביי דער זייט איז
געווען אַן עלעקטרישער קנעפּעל, איחם אָנגעדריקט און גע-
וואַרט...

איך האָב באלד דערהערט אַ קלאַפּ אין טייר... איך האָב
דערקענט אַ מידעלשע האַנד...
— אַרײַן!...

זי איז אַרײַן... ווירקליך אַ בלאַנדע! די פריהערדיגע גע-
ליעבטע מיינע איז דוקא געווען אַ ברונעטע... איך האָב יענע
שטאַרק ליעב געהאט, איך בין צוליעב איהר אוועקגעפאָהרען.
צוליעב איהר געפין איך מיך אין דעם דאָזיגען האַטעל. און אַט
איז אַרײַן אַ בלאַנדע...
— וואָס פערלאנגען זי?...

— אד! איך פערלאנג... יא... טהעע... קענט איהר מיר
בריינגען טהעע... איך בין דורשטיג...
— יא... געוויס... — האָט דאָס בלאַנדע געשעפּף גע-
ענטפערט מיט אַ גוטמוטיגען שמייכעל...
און איז ארויס, אום צוריק צו קומען...
זי איז געקומען מיט אַ זלבערנעם קאַן טהעע אויף אַ זיל-
בערנעם טעצעל...

זי האָט מיר אָנגעגאסען אַ גלאַז טהעע, עפעס פריינדליכעס
אַ מורמעל געטהאָן און האָט שוין געוואַלט אוועקגען.
איך האָב זי פּערהאלטען:
— ווארום אנטלויסט איהר?...

— אד, איך אנטלויף ניט... איך בין בלויז בעשעפטיגט.
דאס צווייטע מאל איז זי שוין געבליעכען לענגער. דאס
דריטע מאל האב איך זי שוין געקושט...

זי איז געווען א שעהן בלאנדע מיידעל! איהר וועט לאז
כען... אבער איך האב זי באמת ליעב געקומען... זי האט אזוי
שעהן גערעדט און האט זיך אזוי שעהן ניט געלאזט קושען...
בלויז פאר'ן אוועקגעהן האט זי אזוי ליעבעפול אויף מיר גע-
קוסט...

איך בין אוועקגעפאָהרען... די ערשטע דריי סטאנציעס אין
צוג האב איך אזוי שטארק געבענקט נאך דעם דאָזיגען ליעבען
מיידעל. געבענקט און געטראכט צו זעהן זי וויעדער אמאל.
אבער ביי דער פיערטער סטאנציע איז אריין א גייער פאסאז-
זשיר: א יונגע, שלאנקע ברונעמקע... גראד האט זי זיך געזעצט
געבען מיר... עס איז געווען א וואונדערבארעם קינד... יונג און
פריש. זי איז געפאָהרען אהיים פון ערגיץ א ווייטען לאנד...
זי האט געהאט מיט זיך שווערע פעק. איך האב איהר ניט
געקענט לאָזען אליין אראָב פון וואָגאָן. איך האב גענומען א פיאל-
סער און זי בעגלייט אהיים און בין שוין צוליב איהר געבליע-
כען דריי טעג אין איהר שטאָדט...

געזעהן מיט איהר האב איך זיך צוויי מאל. אבער אין די
צוויי מאל האב איך געהאט ערפאלג... יא, גרויס ערפאלג... זי
איז געווען א שענע ברונעמקע מיידעל, א ליעבענדע נאטור... איך
האב איהר געזאָגט די שעהנסטע ווערטער און זי האט מיר גע-
גלויבט, ווייל איך האב איהר געזאָגט דעם אמת. די פריהערדיגע
האָבען ווירקליך פאר מיר ניט עקזיסטירט. זי איז געווען די
איינציגע וואָס איך האב אין מיין גאנצען לעבען ליעב געהאט...
איך בין אוועקגעפאָהרען און געבענקט נאך איהר. גע-
בענקט א לענגערע צייט, ווייל די געכסטע ריזע איז שוין גע-
ווען דורך וויסטע, ווייטע שטרעקען... ענדליך האב איך זיך גע-

זעצט אויף א שיף, וואס האט מיך געפיהרט ערגעץ אין א ווייטען לאנד...

אויפ'ן שיף האב איך זי ווידער געפונען... ניין. ניט זי — עס איז געווען אן אנדערע. זי האט אויסגעזעהן ווי דאס מידעל פון האטעל... איך האב מיך שטארק דערפרעהט... דאס הארץ איז וויעדער פול!...

איך האב לאנג געוואנדערט... ווער קען די אלע פאסירונגן געזעענען. יעדערע איז געקומען ווי א זונן גאָד א כמארע. אט שווימען זיי אלע ארויס און פילען מיר אַן מיט גליק, מעהר מיט בענקשאפט... ווער איז געווען די אמת'ע, די ריכטיגע, די שעהנסטע... איך קען ניט בעשטימען. אפט דאכט זיך מיר, אז אלע האבען מיר גלייך גליק געגעבען... זיי זיינען אלע געווען לייעבע, שעהנע און גליק-ברענגענדע און האבען יעדע שטאָרט און יעדעס לאנד מיר געמאכט בעליעבט. וואָריס, וואס פאר א חן און רייז וואָלט געהאט א שטאָרט אָדער לאנד, ווען דו וואָלט פון דאָרט אוועקגעפאָהרען און קיינעם ניט געהאט דאָרטען וועמען צו לייעבען...

איצט זיינען זיי אלע פערשוואונדען. איצט האב איך לייעב זי... און אז איך פערטראכט מיך, דאכט זיך מיר גאָר, אז די אלע אונזערע פריהערדיגע און אויך די שפעטערדיגע, וואָס מיר האבען געזעהן און וועלען זעהן איז בלויז איינע און די זעלבע... דאָס איז יענע איינציגע, גאָד וועלכע אונזער הארץ בענקט שטענדיג, און אויב אין פערלויף פון יאָהרען בענגענען מיר זיך, לייעבען, ליידען און זיינען גליקליך פון פערשיעדענע ברונעטע און בלאַנדע, שטילע און רוישיגע, מיינען מיינען מיר אבער גאָר איינע...

די איינע, וועלכע זאָל אונז גליקליך מאכען. רוה געבען און פעהאלטען אונז אין לאנד און שטילען דעם יודישט צום וואנדערען און צום זוכען.

עס איז בלויז די איינע, וועלכע מיר זוכען דאס נאנצע
לעבעז...

בענקען ווען מיר פערלירען זי און פרעהען זיך, ווען מיר
געפינען זי, די איינע!"...
אזוי האט דערצעהלט דער וואנדערער יונגערמאן און
זיינע אויגען האבען ווייט געקוקט...

די בארמהערציגע שוועסטער.

אין דעם אינטימען קאבארעט זיינען אריינגעקומען דריי יונגע לייט. עס איז שוין געווען צוועלף א זיגער ביי נאכט און דער קאבארעט האט שוין אָנגענומען זיין היימישען כאראקטער. די זייטיגע געסט זיינען שוין צוגאנגען. געבליבען זיינען נאָר די שטענדיגע געסט, וואָס זיצען דאָרט ביז עס ווערט טאָג, און דערצו עטליכע מיידלעך, וואָס סיי לויט זייער קליידונג און סיי לויט זייער האלטען זיך האט מען גלייך דערקענט, צו וועלכען מין פרויען זיי געהערען.

די דריי נייע אריינגעקומענע האָבען אָנפאנגט זיך דער-פיהלט ווי פרעמדע. די בליקען פון די קעלנער און פון די עס-ליכע געבליבענע געסט זיינען אויף זיי געפאלען פון אלע זייטען. עס האט אָנפאנגט אויסגעוויזען, אזוי ווי עס וואָלטען אריינגע-קומען פרעמדע געסט אויף א היימישע תתונה.

ארויסגעהן אבער איז שוין געווען צו שפעט און גיט פא-סיג. די דריי יונגע לייט האָבען אויסגעקליבען ווי עס איז א טישעל, וואָס האט זיי אויסגעוויזען זעהר פעררוקט אין א ווינ-קעל און האָבען זיך אנידערגעזעצט אין זייערע מאנטלען.

באלד איז צו זיי צוגעקומען א קעלנער און האט זיך שטום געבען זיי אוועקגעשטעלט.

זיי האָבען בעשטעלט צו גלאָז ביער און בעקומענדיג עס אין א מינוט ארום, זיינען זיי גאָכ'ן ערשטען בליק ווי פרייער געוואָרען. זיי האָבען געשמייכעלט איינע צו די אנדערע און נאָכדעם דרייסטער געוואָרען.

אכטרינקענדיג א האלבע גלאָז ביער, האָבען זיי זיך שוין

דערפיהלט ווי היימיש אין דעם דאזיגען נייעם פלאץ. יעדער האט בעטראכט דאס, וואס האט מעהר געצויגען זיין אויפמערקסאמקייט, און אזוי ווי דער עלטסטער פון זיי איז אויך געווען דער דרייטערער, האט ער זיך אנגערופען:

— איהר ווייסט, אז דא זיינען פאראן א פאך זעהר שעהנע מיידלעך.

— וועלכע? — האט דער מיטעלסטער געפרעגט.

דער עלטסטער האט אנגעוויזען אויף א הויכער שלאנקער בלאַנדינקע, וועלכע איז געזעסען מיט א יונגען מאן ביי אן אנטקעגענדיגען טישעל און האט פון צייט צו צייט אויך געשענקט איחרע בליקען צו די דריי יונגע לייט און געשמייכלט.

דער אינגסטער פון די דריי יונגע לייט האט זיך גערירט טעלט און האט מיט'ן שמייכל פון דער דאזיגער בלאַנדינקע זיך געפיהלט דערווארעמט.

די יונגע לייט האבען זיך צורעדט, און בעמערקענדיג, אז די גלעזער ביער זיינען שוין לעדיג, האבען זיי נייע גלעזער בעשטעלט. ביי דער דריטער גלאז איז דער אינגסטער אויפגעלעבט געווארען און זיך אנגערופען:

— די דאזיגע פרויען זיינען פעראכטעט ביי דער גאנצער וועלט. איך קוק אבער אויף זיי אנדערש. אפטמאל דאכט זיך מיר, אז זיי זיינען אין א געוויסען זין עהרליכער פאר אנדערע... אמאליגע צייטען האבען זיי דאך געהייסען „הייליגע"... האט דער מיטעלסטער יונגער מאן פון זיין זייט זיי פערמיידיגט. — הייליגע ווי הייליגע — האט דער עלטסטער זיך אנגערופען — אבער אום אזוי צו פאלען, מוז מען אין א געוויסען זין זעהר הויך זיין... נישט יעדע פרוי האט דעם מוטה צו פאלען אין אברונד.

— איך טראכט אויך דעריבער — האט דער אינגסטער זיך מיט היץ אנגערופען — מען דארף דאך האבען מוטה... אב-

נעזאגט זיך פון דער גאנצער געזעלשאפט און פריי געוואָרען פון אלע איהרע צאמען.

אָבער דערמיט איז דער מיטעלסטער שוין ניט געווען איינ- פערשטאָנען. צופיעל פערטיידיגען זיי האָט ער זיך ניט ער- לויבט. מעהר ווי רחמנות קען ער צו זיי ניט האָבען. זייער טהאט קען קיין פערטהיידִגונג נישט געפינען. און האָט צום סוף צו- געגעבען, אז זייט ער איז רייף געוואָרען האָט ער מיט זיי קיין שום בעקאנאַשאפט נישט געמאכט. אויב זיי אינטערעסירען איהם אמאָל, ווײַז בלויז אלס פראַבלעם.

דאָן האָט זיך דער עלטסטער אָנגערופען:

— איך האָב אויף אמאָל פון זיי אזא מיינונג געהאט, און אייגענטליך נאָך ביז היינט בעציה איך זיך צו זיי מיט א גע- וויסען געפיהל פון עקעל, כאטש איך לייקען ניט, אז זיי בעזי- צען אַפּט יענעם רייץ, וואָס אנשטענדיגע פרויען וועלען עס ניט בעזיצען נאָך אלערליי אנשטרענגונגען. נאטירליך, רעד איך דאָ פון די בעסערע, פון די מעהר ראפינירטע. אבשר מיינט ניט, אז זיי זיינען ווירקליך אזוי געפאלען און אויסער פערקויפֿען זיך זיינען זיי ניט אין שטאנד. זיי האָבען זייערע טוגענדען, און עס געפינען זיך צווישען זיי אויך אזוינע וואָס אין געוויסע מאָמענ- טען דערהויבען זיי זיך ביז הייליגע.

ער איז אנשוויגען געוואָרען, האָט זיך פערטראכט, א קנייטש געטהאָן דעם שמערען און, שמייכלענדיג, האָט ער צוגעגעבען: — איין פאסירונג מיט אזא מין פרוי האָט פיעל בייגע- טראָגען, אז איך זאָל אויף זייערע „שוועסטער“ קוקען מיט אַנ- דערע אויגען. אויב איהר האָט געדולד אויסצוהערען, וואָלט איך אייך איצטער דערצעהלט. דוקא אין דעם פלאץ פאסט זיך אזוי דאס צו דערצעהלען.

— געוויס, מיר וועלען הערען מיט געדולד, — האָט דער מיטעלסטער אויסגערופען.

און דער אינגסטער האָט אויסגעשטעלט זיינע אויגען און איז געוואָרען אין גאנצען אויפמערקזאם.
דער עלטסטער האָט אָנגעהויבען.

— דאָ סאיז געווען מיט עטליכע יאָהר צוריק, אין איינער פון די גרויסע אייראָפּעאישע שטעט. עס איז געווען א ווארימער זומערדיגער אווענד און איך האָב געשפאצירט מיט מיינעם א פריינד, וועלכער איז מיט עטליכע טעג בעפאר געקומען צו א פראָפּעסאר. דער יונגער מאן איז געווען שווינדזיכטיג, דאָס האָט ער מיר אליין דערצעהלט. דער פראָפּעסאר האָט איהם גע-וויסע אינסטרוקציעס געגעבען, און ער האָט געזאָלט אין א פאָר טעג ארום פאָהרען אהיים, און פון דאָרט אין א דאָרה.

די גאס וואו מיר האָבען שפאצירט האָט גערוישט מיט לעבען און ליעבע. די טראטואחען זיינען געווען שווער דורכצור-געהן, און איך האָב ענדליך בעמערקט מיין פריינד, אז איהם איז שוין צייט צו געהן אהיים.

ער האָט זיך געקווינקעלט. דאָס לעבען האָט איהם גערופען און געשמיכעלט פון אלע זייטען. מיט זיינע גרויסע אויגען, ווי דאָס רוב ביי די דאָזיגע קראנקע, האָט ער זיך איינגעטרונקען אין דער מעננע, ווי ער וואָלט געוואָלט איינזאפען אין זיך וואָס מעהר פון זייער גליק.

איך האָב עס דערפיהלט, און כאַטש פון איין זייט האָב איך געוואוסט, אז פאר איהם איז דאָס שעדליך, האָב איך פון דער צווייטער זייט ניט געהאט קיין מוטע צו בערויבען איהם פון דעם קורצען גליק, וואָס ער זעהט פאר זיך יעצט און ציהט זיך אזוי מיט די לעצטע כחות זיינע.

אַבער, אריינקירעזענדיג זיך אין א גאס, האָט ער זיך אָבעשטעלט, מיך בעטענדיג אריינגעקוקט אין די אויגען און זיך געווענדעט:

— איך וואָלט געוואָלט, איהר זאָלט מיר פיהרען ערגעץ אין א פלאץ, וואו מען קען אביסעל פערברענגען... עס איז דאָך

אזא גרויסע שטאָדט... איך וויל אויך געניסען... איך בעט אייך,
קומט מיט מיר ערגעץ, וואו עס איז שטארק פֿרעהלאַך...
איך האָב אָנפֿאנגט נישט פֿערשטאַנען וואוהין ער ציעלט.
איך האָב איהם געפרעגט:

— וואוהין אייגענליך?

ער האָט מיר אָנגעקוקט מיט בעטערנדע בליקען, און ווי נישט
קענענדיג דייטליך אויסרעדען זיין פֿערלאנג, האָט ער געשטאַ-
מעלט:

— איך... מיינ... אזא גרויסע שטאָדט... מען דערצעהלט
אזוי פֿיעל... איך וויל אויך זעהן... פֿערברענגען...
דערביי האָט ער אזא שמייכל געטהאָן, אז איך האָב גלייך
פֿערשטאַנען, וואוהין דער צום טוידט־פֿעראורטיילטער יונגער
מאן ציעלט.

— איהר מיינט צו פֿרויען...

— אַך, נין... יא... — האָט ער ווידער געשטאַמעלט...
בלויז זעהן... אָנקוקען... זיצען... פֿיחרט מיר, איצט בעט אייך...
— אָבער עס איז דאָך פֿאַר אייך אזוי שערליך... בעטראכט
זיך נאָר...

— יא... געוויס... זעהר שערליך... דער פֿראַפּעסאר האָט
מיר שטאַרענג אָנגעזאָגט... אָבער וואָס חער איך איהם? עס ציהט
מיר אזוי צום לעבען, צום גענוס. קומט, איך בעט אייך...
איך האָב איהם אריינגעפֿיחרט אין אַ קאפּע, וואו עס קר
מען זיך צוזאַמען די דאָזיגע פֿרויען. ביי קליינע מאַרמאָרנע
טישלעך זיינען געזעסען צו עטליכע פון זיי. אין גאנצען האָט
עס געמאַכט דעם איינדרוק פון אַ מאַרק, וואו עס ווערט פֿער-
קויפט לעבעדיגע סחורה... דער האַנדעל איז פֿאַרגעקומען נישט
פֿאַרשטעלט...

אַ שרעקליכער ווידער־געפֿיהל האָט מיר אַרומגענומען.
— ווילט איהר דען דאָ בלייבען? — האָב איך איהם גע-

פֿרעגט.

— יא... יא... ניט לאנג... לאמיר זיך צוועצען... אברהען.
איך האב ניט געהאט קיין כח, איהם ווידערצושטעהן.
דער דאזיגער קראנקער מענש האט מיך גובר געווען. איך האב
איהם געמוזט פאלגען.

מיר האבען זיך אנדערגעזעצט ביי דעם איינציגען פרייען
טישעל, וואס עס איז נאך געבליבען, און איידער איך האב צייט
געהאט וואס צו בעשטעלען, איז צוגעגאנגען צום טישעל א הויכע,
שלאנקע מיידעל און האט מיט א זיסען שמייכלעל זיך גע-
ווענדעט:

— קען איך מיר אוועקזעצען נעבען די העררען?
איך האב געוואלט זאגען: ניין. אבער דער קראנקער האט
מיך אנגעקוקט. און ווי היפנאטיזירט-ייערענדיג פון זיינע גרויסע
דורשטיגע אויגען, האב איך געגעבען די ערלויבעניש.
זי האט זיך געזעצט נעבען איהם. מיט איהרע אויסגע-
בלויזטע נאקענס האט זי אויסגעזעהן, ווי די זינד אליין. דערצו
די פערפיוס, וואס האט געזעצט מיט א שטארקייט פון איהרע
קליידער און לייב האט ווי פערדולט.
דעם קראנקען יונגען מאן אבער האט עס ווי פער'שכורט.
ער האט זיך איינגעזאפט מיט זיינע אויגען אין דעם ענטבלויז-
טען האלז, בריסט און נאקען, און האט בעוואונדערט און בע-
געהרט.

— קען איך שאמפאניער בעשטעלען? — האט זי צו איהם
געשמייכלעט.

— שאמפאניער וויל זי — האט ער זיך צו מיר אי מיט א
פראגע, אי מיט א געבעט געווענדעט.

— ניין, — האב איך איהם איינגערוימט אין אויער. —
עס איז א שאד דאס געלד.

— אבער איידער איך האב צייט געהאט וואס אנערש
צו בעשטעלען, אום צו פעהימען זיין געלד, האט שוין דער
קראנקער געגעבען זיין בעפעחל צום קעלנער:

— שאמפאניער !

מיט גליקליכע בליקען האָט ער זי בעטראכט, ווי זי טרינקט מיט א נעוויסען רייץ פון הויכען שווימענדען בעכער.

— און דו ? — האָט זי ליכטליך איהם געפרעגט, אינגאנצן רירענדיג מיך אין גאנצען.

ער האָט ווידער זיינע בעטענדע אויגען אויף מיר אָנגע-שטעלט און האָט ווידער מיך בעזיעגט.

— איהר טאָרט נישט !... נעהמט א ביסעלע...

— געוויס... אַ ביסעלע... — האָט ער מיר מיט די אויגען בעראנקט.

ער האָט אַ שלוק געטהאָן פון דעם שווימענדען גלאָז און גלייך זיינען זיינע צוויי בלאסע באקען מיט רויטע פלעקען בע-דעקט געוואָרען. די אויגען האָבען געגליהט.

— וועסט געהן צו מיר ?... — האָט זי איהם אין אויער אריינגעשושקעט...

דאָ אבער האָב איך זיך געפיהלט פערפליכטעט צו רעטען איהם פון טוידט.

איך האָב איהם אָנגערופען אַז א זייט און איהם יעווא-רענט :

— איהר ווייסט, וואָס דאָס בעדייט פאר אייך !

— טוידט ! — האָט ער זיך אָנגערופען. — נו, וואָס איז,

איך וועל דאָך סיי ווי סיי שטארבען... איך וויל לעבען !...

עס האָט ניט געהאָלפען. מיר זיינען אלע דריי ארויס פון קאפע.

איך האָב אבער געפיהלט, אַז מיינ פליכט איז נישט צו דערלאָזען...

איך האָב זי אָנגערופען אַזא זייט און איהר געווארענט :

— דו זאָלסט וויסען, דער מאן איז קראנק...

זי האָט זיך דערשראָקען און שוין געוואָלט אוועקגעהן, דאן

האָב איך איהר ערקלערט, אז ער איז הארצלירדער און די מינדסטע אויפגענונג קען איהם דעם טוידט ברענגען.

זי האָט אויף מיר אויסגעשטעלט איהרע אויגען, אין וועלכע איך האָב גלייך ענטדעקט עפעס מענשליכעם, און זי האָט צו מיר געזאָגט:

— האָט נישט קיין מורא... איך ווייס וואָס איך האָב צו טהאָן.

מיר זיינען אלע דריי אריין אין איהר צימער. מיין פריינד איז געווען מיער, זעהר מיער. אבער די אויגען האָבען נאָך אלץ געגליהט.

זי האָט ארויפגערדעהט דעם לאַמפּ, וואָס איז געווען ביי'ן אריינגאנג פארדדעהט, און אין צימער איז ליכטיג געווארען.

מיין פריינד איז געשטאַנען נעבען איהר און האָט זי געגערטען מיט זיינע גרויסע ברענענדע אויגען.

זי האָט איהם אוועקגעזעצט נעבען זיך אויף א סאַפּע, און האָט איהם געגלעט איבער'ן שטערען.

— איהר פערלאנגט עפעס? — האָט זי שוועסטערליך געפרעגט. און גלייך איז זי איבערגעגאנגען אויף דו.

— ווילסטו וואָס פון מיר?

ער האָט זי ארומגענומען און זיך צוואויינט...

— וואָס זשע וויינסטו, מיין ליעבער, — האָט זי איהם צערטליך געפרעגט.

און בעטראכטענדיג, ווי אזוי די דאָזיגע האלב־נאקעטע פרוי זיצט נעבען דאָזיגען האלב־לעבעדיגען מענשען, האָט זיך מיר געדאכט, אז איך געפין מיד אין א צימער פון א שפיטאל און זי איז א בארמהערציגע שוועסטער...

זי האָט איהם געגלעט איבער'ן קאַפּ, איבער'ן שטערען, איבער די באקען, ווי א גוטע בארמהערציגע שוועסטער, ביז וואָס נען דער קראנקער איז איינגעשלאָפּען און זי האָט איבער איהם געוואכט...

אז ער איז אויסגעשטאנען. האָט ער זיך אומגעקוקט, און דערוועגנדיג זי קענען איבער, האָט ער זיך פערשעהמט. אָבער זי איז צוגעגאנגען צו איהם און האָט פריינליך גע-
פרענט :

— נו, מיין ליעבער — זענט איהר גוט געשלאָפּען ?
און האָט איהם וויעדער ווי א בארמהערציגע שוועסטער
געגלעט איבער'ן קאָפּ און געשטילט אלע זיינע בעגערען...

אינה אלם:

7	—	—	—	—	—	—	די לעצטע שוף
11	—	—	—	—	—	—	דאס בילד
16	—	—	—	—	—	—	דער אפיציער
24	—	—	—	—	—	—	די געפלאצטע סטרונע
28	—	—	—	—	—	—	די פיער העלדען
31	—	—	—	—	—	—	ביים סטרוזש
35	—	—	—	—	—	—	דורך א שפאלט
40	—	—	—	—	—	—	אין ברוסטאל
48	—	—	—	—	—	—	דער מילכיגער טשאלענט
58	—	—	—	—	—	—	מיין חבר
61	—	—	—	—	—	—	די בעגעגעניש
64	—	—	—	—	—	—	בלעטער
66	—	—	—	—	—	—	די בעטלערין
68	—	—	—	—	—	—	דער איינציגער
70	—	—	—	—	—	—	די ערפינדערין
76	—	—	—	—	—	—	דער פראליטאריער אויף דער פרישער לופט
81	—	—	—	—	—	—	די שפיווערין
87	—	—	—	—	—	—	דער געהער
91	—	—	—	—	—	—	די לעצטע האפנונג
95	—	—	—	—	—	—	די פאבריק
104	—	—	—	—	—	—	דריי שונאים
111	—	—	—	—	—	—	דער פראלעטארישער רעדאקטאָר
116	—	—	—	—	—	—	דער נייער חסיד
122	—	—	—	—	—	—	דער באהובילעט

126	—	—	—	—	—	—	די דריי טאקטען
141	—	—	—	—	—	—	דער סאמאָוואַר
150	—	—	—	—	—	—	צוויי חברים
154	—	—	—	—	—	—	זרח „שותפות“
160	—	—	—	—	—	—	צוויי תקיעות
168	—	—	—	—	—	—	דער אלטער ארכייטער
177	—	—	—	—	—	—	די פאטאגראפיע
183	—	—	—	—	—	—	א וויץ
188	—	—	—	—	—	—	פערשטעלמע מיליאָנערען
194	—	—	—	—	—	—	דער גבירה'שער אַרימאַן
204	—	—	—	—	—	—	וואָס האָט זיי פערבונדען
209	—	—	—	—	—	—	בלומען
214	—	—	—	—	—	—	דער קדיש
221	—	—	—	—	—	—	דער אויפגעקומענער
227	—	—	—	—	—	—	די איינע
232	—	—	—	—	—	—	די באַרמהערציגע שוועסטער

בראָנאָלאָגישער אינהאלם

— פון —

אלע ערצהלונגען

פֿויט דעם אַלד־בית.

א

שטימעל	געשריבען אין יאָהר	באָנד
אמאָליגע מענשען	1915	צוויי
אברהם דער שוסטער	1900	"
אריח-לייזער'ס פעלד	1914	"
אויף די חויבע בערג	1908	"
אויף מבינות	1902	דריי
אין סאָד	1903	"
אין קריעג	1903	"
א פארערעבט שטערטעל	1908	"
א שטערטעל אָהן ווייבער	1913	"
אידישע מסבעות	1911	"
איוב	1902	"
אין זומער מאנמעל	1902	פיער
אָהן ליעבע	1906	"
אין גאס	1908	"
א גאנצע נאכט	1903	"
אָהן אן אדרעס	1911	"
אויפ'ן גרינעם גראַז	1907	"
טויך א חתונה (איינאקסער)	1908	זעקס
א רוחיגע דירה	1909	"
אייזען	1912	זיבען
און דער עולם האָט געפאטשט	1906	"
אויפערזוכט	1911	"
אין אויטאמאביל	1915	"
אין יענער צייט	1911	"
א שפיעל	1911	"
א היים	1907	"
אָט דאָס איז דאָס	1916	"
א דראמא איבער 5 קארטאפעלס	1902	אַכט
אויפ'ן בוידעם	1903	"
א אידיש הארץ	1905	"
א פסח'דיגער טאמע	1912	"
ארימע לויט	1907	"
אין א אידיש געוועלכ	1900	"

מיטעל	געשריבען אין יאהר	באנד
אלע מאָג	1902	אכט
אויגען	1905	ניין
א שאפ מיידעל	1909	"
אין א אירישען קאכארעט	1916	צעהן
א גרויסער מענש	1910	"
אונזער אַננא איסאקאָוונא	1906	"
אָנזיכטס־קארטען	1906	"
אין בוכהאַנדלונג	1915	"
אין בריסטאָל	1903	צוועלף
א וויץ	1916	"

ב

ביים דאוונען	1900	דריי
בעליידיגט א פרוי	1911	זיבען
ביכער	1911	"
בעצאָהלטע טעכטער	1915	"
בולקעס	1904	אכט
ביי דאָקטוירים	1904	"
ביים שווייפּענסטער	1908	ניין
ביים סטרוזש	1905	צוועלף
ביי'ן פרעמדען פייער	1912	זיבען
בלעטער	1900	"
בלומען	1914	"

ג

גוטע ברידער (איינאקטער)	1906	זעקס
גבירה'שע מצה	1901	אכט
געבליעבען אליין	1901	"
געשלאָסען א געשעפט	1904	"
גלייכהייט	1915	ניין
גאָלד	1916	צעהן
געשפּיעלט פאַר'ן קייסער	1916	"
גאָלדע'ס פריינד	1916	"

ד

דעם זיידענס לאַמטערן	1914	צוויי
דער בוים	1901	"
דער מאָדערנער אליהו הנביא	1915	"
די נייע קנעלונג	1914	"
די פערשפּעטיגטע מלוכה	1915	"

באנד	טויטעל	געשריבען אין יאָהר
צוויי	דער עבנר	1901
"	די קליאטשע	1911
"	דאָס טייכעל	1913
"	דער ווייטער יאָריד	1916
"	דער פּרש	1912
"	די צווייטע מוטער רחל	1914
"	דער נגיד	1909
"	דער העברעאישער לעהרער	1915
"	דער פרומער שניידער	1913
"	דער ערוואַרבענער בית-עולם	1915
"	דאָס קליינע שטיכעל	1910
"	דער וואַלד אין שטוב	1916
"	דער מאמעס פערערען	1916
"	דער טויטער-לעבעריגער	1916
"	די לעצטע געסט	1914
"	דער קוש	1904
"	דער גמילות חסד	1901
"	די גרויסע סוכה	1904
"	די צוויי ברידערלעך	1902
"	דער אריסטאָקראַט	1904
"	דער רב און זיינע ספרים	1905
"	דער פוילישער גלח	1904
"	דער אלטער מגיד	1903
"	דער ברית חדשה	1910
"	די ערציהונג	1909
"	די כל־זמר	1912
"	די חברה כל־זמר	1902
"	די געשיכטע פון א קראָם	1903
פיער	דער ליגען	1903
"	די קאלטע האַנד	1902
"	דער מאַדנער	1904
"	די ברידער	1906
"	די ציגיינערין	1904
"	דער קארעקטאָר	1906
"	דער זשולעט	1903
"	דער הונט	1902

מוטעל	געשריבען אין יאָהר	באָנד
דאָס אינטעליגענטע הויז	1909	פיער
די פערנומענע גאסען	1904	"
די פערצווייפלונג	1902	"
די מלכה	1911	"
דער נייעבוירענער	1907	"
דער סוד	1909	"
דער פערביטערטער	1901	"
די נייע שאלה	1904	"
דער באַיקאָטירטער	1904	"
דער פ. פ. ס'ניק	1905	"
די פראָבע (איינאַקטער)	1902	זעקס
דעם שדכנ'ס טאָכטער (איינאַקטער)	1911	"
די אורזאָכע (דיאַלאָג)	1912	"
דאָס נייע צימער (סצענע)	1911	"
דער שפּאַניער (סצענע)	1911	"
די שוידונג (סצענע)	1916	"
דער הומאָריסט (סצענע)	1912	"
די מצולה (סצענע)	1911	"
דריי מיידלעך (איינאַקטער)	1915	"
די צוויי געפאָנגענע (דראַמ. פראָגמענט)	1911	"
דער טויטער פערלמארשאַל	1915	"
דער פאָפולערער מאַן	1915	"
דער פאָטער	1916	"
דער פאָסאָזשיר	1915	"
דער משפּט	1914	"
די גנבה	1911	זיבען
דער קעלנער	1911	"
דער טויט אין „רענעסאַנס“	1911	"
די צווייטע ראָזע	1908	"
דאָס פאָלקס קינד	1905	"
די ענטווישטע	1908	"
דער נייער יחוס	1915	"
דער איינציגער בחור	1915	"
די ענטדעקונג	1915	"
די אויסגענארטע קוילען	1914	"
דער קליינער מענש מיט'ן גרויסען קאָפּ	1911	"
דאָס גאָלדענע טראָמפּייטעל	1911	"
דער פאָלשער פערציגער	1901	"

באנד	געשריבען אין יאָהר	טיטעל
זיבען	1910	דער פראטעסט
"	1911	די דרייצעהנטע
"	1902	דער לעהרער
"	1916	די האנד
אכט	1902	די ארעמע קהלה
"	1902	די קנעטערין
"	1900	דער שמעק מאבאק
"	1900	דער אלטער טשעסלער
"	1902	דער אורח
"	1902	דער קראנקער פינגער
"	1904	דעם טאטענ'ס שטיוועל
"	1904	די אידענע מיט'ן באב
"	1903	די מרידה ביי אקדמות
"	1906	דער קליין רעדלער'ל
"	1909	דער נימנאזיסט
"	1909	די נאשערין
"	1907	די הייזער
"	1908	די רעוואלוציע אין קליינעם בית-מדרש
"	1907	דער ארעסטירטער קרעמער
"	1903	די נייע לאטע
"	1904	דער הענדלער און זיין האפנונג
"	1903	דאס בענשער'ל
"	1908	דאס אייביגע לעבען
"	1904	דער פאלשער טאן
"	1901	דער מאלער
"	1904	דער סטאטיסטיק
"	1902	דאס שליחות
"	1906	דער הייליגער
"	1908	די לשון-קודש'דיגע
"	1900	די ריהרענדע דרשה
ניין	1916	די אמעריקאנער אייראפעאישע
"	1915	די אילוויזע
"	1915	דעם ברועדר'ס טשעק
"	1916	דער גענאסע מיט'ן וויין
"	1908	דעם בארכערס ווייבעל
"	1910	די הינקענדיגע טענצערין
"	1910	דער אלטער

מיטעל	געשריבען אין יאָהר	באנד
די צוויי ארבייטער מיידלעך	1911	ניין
דער מאן קומט	1916	"
דער רב	1916	"
דער זין פון ארבייט	1915	"
דער אויטאמאביל	1914	"
דער נייער לעזער	1915	"
די פרעמדע	1916	"
די צוויי מוטערס	1916	"
די געשטארבענע	1916	"
די „עלעגיע“	1914	"
די טובה	1916	"
דער אונפעהיגער כלל טהוער	1916	"
דער בעזוך	1913	"
דער בעגלייטער	1916	"
די געשיכטע פון צוויי קאסעס	1914	"
די אבשפייגלונג	1916	צעהן
די מוטערס	1916	"
דער שריפטשטעלער און זי	1916	"
די פרוי וואָס ארבייט	1915	"
די לעזערין פון „וואָרלד“	1916	"
דער שלום	1916	"
די תשובה	1911	"
די מציאה	1916	"
דעם ברודער'ס קוילען	1916	"
די פערטיידיגונג	1913	"
דער אפטיקער	1916	"
דער יוניע-היטער	1916	"
די גרעניצען	1914	"
דער ערשטער שאַס	1914	"
דער געפונענער נאָמען	1916	"
די נקמה	1910	"
די לבנה	1906	"
דער משכון	1900	"
דער רויבער	1916	"
דער ליטערארישער פעטער	1908	"
די וועטשערענקע אין פאריז	1910	"
דער גרויסער מענש	1910	"

באנד	געשריבען אין יאָהר	טיטעל
צעהן	1916 — — — —	דער פערלאָרענער שטאַלץ
"	1905 — — — —	דער פראַלעמאָריער
"	1904 — — — —	די פרעמדע תפלה
"	1901 — — — —	דער שכוֹר
"	1905 — — — —	דער פרומער
"	1908 — — — —	דער רעוואָלוציאָנער
"	1915 — — — —	דער ברחן
"	1915 — — — —	די טראַגעדיע פון רייכקייט
צוועלף	1914 — — — —	די לעצטע שיף
"	1915 — — — —	דאָס בילד
"	1915 — — — —	דער אַפיציער
"	1915 — — — —	די געפלאַצטע סטרונע
"	1915 — — — —	די פיער העלדען
"	1903 — — — —	דורך אַ שפּאלט
"	1899 — — — —	דער מילכיגער טשאַלענג
"	1910 — — — —	די בענענעניש
"	1911 — — — —	די בעטלערין
"	1904 — — — —	דער איינציגער
"	1900 — — — —	די ערפינדערין
"	1905 — — — —	דער פראַלעמאָריער אויף דער פרישער לופט
"	1901 — — — —	די שפּייזערין
"	1903 — — — —	דער נעהער
"	1904 — — — —	די לעצטע האַפּנונג
"	1901 — — — —	די פאבריק
"	1901 — — — —	דריי שונאים
"	1907 — — — —	דער פראַלעמאָרישער רעדאָקטאָר
"	1907 — — — —	דער נייער חסיד
"	1908 — — — —	דער באַהן־בילעט
"	1903 — — — —	די דריי טאַקטען
"	1904 — — — —	דער סאַמאָואַר
"	1913 — — — —	דער דיכטער און זיינע פריינד
"	1909 — — — —	דער אַלטער אַרבייטער
"	1916 — — — —	די פאַטאַגראַפיע
"	1902 — — — —	דער קדיש
"	1902 — — — —	דער אויפגעקומענער
"	1916 — — — —	די איינע
"	1916 — — — —	די באַרעמ־הערציגע שוועסטער

באנד	געשריבען אין יאָהר	טיטעל
ה		
אכט	1906 — — — — —	הנאה געהאט
ו		
דריי	1901 — — — — —	ווייבערשע שרעק
אכט	1903 — — — — —	ווען עסט חיים מלמד א בויגעל
ניין	1915 — — — — —	וויכטיגע מיטינגען
"	1915 — — — — —	וויסענשאפטליכע לייעבע
צעהן	1916 — — — — —	וואו אין די גערעכטיגקייט
"	1914 — — — — —	ווי אזוי איך בין געוואָרען א ציוניסט
צוועלף	1913 — — — — —	וואָס האָט זיי פערבונדען
"	1916 — — — — —	ווארשאַווער בלוט
ז		
דריי	1903 — — — — —	זאָל שטעהן ווי געשטאַנען
זיבען	1909 — — — — —	זומערדיגע בענקשאַפט
ניין	1915 — — — — —	זיין ריזע נאָך אמעריקא
"	1916 — — — — —	זיי האָבען מורא
צעהן	1909 — — — — —	זיי און ער
צוועלף	1915 — — — — —	זרח „שותפות“
ח		
דריי	1902 — — — — —	חתן-כלה בריעה
פיער	1906 — — — — —	חברים
ט		
דריי	1909 — — — — —	מעכטער
זיבען	1913 — — — — —	טויט-שרעק
י		
צוויי	1902 — — — — —	יאָזעפּ אין דער אידישער גאָס
"	1915 — — — — —	יענער בריעה
כ		
זיבען	1915 — — — — —	כלות
ל		
צוויי	1915 — — — — —	לייכטער
זעקס	1913 — — — — —	ליידען
זיבען	1914 — — — — —	ליעבעס-שטייער
ניין	1911 — — — — —	ליעבע אָהן אַ היים

מומלעל	געשריבען אין יאהר	באנד
מ		
מען קויפט ניט	1903	פיער
מיין מאמע	1903	"
מאכט (איינאקטער)	1916	זעקס
מיינע ערשטע האַנאָראַרען	1909	אכט
מיין באַבעס גליק	1900	"
מענשען לייעכע	1915	ניין
מיידעלשער שפּאַס	1915	"
מענדעל'ס פעלדער	1915	צעהן
מיין חבר	1911	צוועלף

נ		
ניטאָ קיין עצה	1908	זיבען
ניט קיין איד	1900	אכט
נויטיגע ווערטער	1910	ניין
"ניטשע"	1914	צעהן
ניט אין פוס	1916	"

ס		
ספרים	1901	צוויי
"סטארס" פון פרייד, גליק און שעהנקייט	1915	צעהן

ע		
עס פלאצט	1903	פיער
ערשטע לייעכע	1915	זעקס
ער און יענער	1916	זיבען
ערשטע רייהען	1915	ניין
ער האָט געלאַכט	1916	"
עס שאַקעלט זיך	1903	צעהן

פ		
פלאַמעס	1909	פיער

פ		
פלאַקס	1914	צוויי

מיטעל	געשריבען אין יאהר	באנד
פער'משכנ'ט זיך אליין	1903	פיער
פערמאכט	1902	אכט
פערשטעלטע מיליאָנערען	1916	צוועלף
פערלאָרען דעם קול	1901	דריי
פערשפעטיגט	1902	"

צ

צוריק אויף דער שטעל	1901	דריי
צו שפעט (אוינאָקטער)	1907	זעקס
צוויי שוועסטער	1902	אכט
צוקונפטס אַרטיקלען	1915	ניין
צוויי חברים	1915	צוועלף
צוויי תקיעות	1902	צוועלף

ק

קאלט	1901	דריי
קרובים	1906	פיער
קינדער (סצענע)	1911	זעקס
קאָמפּלימענטען	1911	זיבען
קליינע ערצהלונגען	1904—1915	ניין

ר

רחמנות	1901	אכט
רייזעלע	1901	"
ראַטשילד און ראקאפעלער	1909	ניין

ש

שטענדיג א בעל־חוב	1916	צעהן
שמילע טריט	1901	פיער
שליפעס	1903	"
שכנים	1910	זיבען
שותפים	1915	"
שכר למוד	1902	דריי

*

* *

אנשטאט א גענויע כראָנאָלאָגישע אינהאַלט פערצייכנים
פון יעדען ליעד בעזונדער — גיט דאָ אַן דער אויטאָר די כראָ-
נאָלאָגיע פון יעדען איינציגען באַנד. אײַן דעם ערשטען באַנד
ליעדער, וועלכער איז אויף דער ערשטער באַנד פון די אלע
12 בענדער (אלע ווערק) זיינען אַרײַן יענע ליעדער און באַלאַד-
דען, וואָס דער אויטאָר האָט געשריבען אין די לעצטע דריי-פיער
יאָהר (1913-1916). אַן אויסנאָהם זיינען נאָר די ליעדער:
„אומעמינ“, „א בלום“, „טעג“, „ווי לאַנגווייליג“, „נאָך אַ מאָנ-
טאָג“, „שפּוך חמתך“, „אויפ'ן גרינעם גראַז“, וועלכע זיינען
געשריבען צווישען 1902 — 1905. דער צווייטער באַנד ליעד-
דער (אין די אלע ווערק איז ער דער 5-טער באַנד) ענטהאַלט
יענע ליעדער וואָס דער אויטאָר האָט געשריבען פון יאָהר 1908
ביז 1912, מיט דער אויסנאָהמע פון אַ קליינע צאָהל, וועלכע
זיינען געשריבען אין דעם יאָהר 1916. צווישען זיי זיינען די
פאָלגנדע ליעדער: „איך האָב ליעב אַ שיף“, „די גרינע“,
„פרייד און טרויער“, „די ביבעל“, „ביכער“ און אייניגע ליעדער
וועגען וועלט־קריעג. דאָנעגען די לעצטע אַכטיילונג פון
דעם זעלבען צווייטען באַנד מיט דעם נאָמען „צײַט־ליעדער“
זיינען געשריבען אין 1901-1891. דער דריטער באַנד ליעדער
(דער עלפטער פון די „אלע ווערק“) באַשטעהט פון די אלע
ערשטע ליעדער, וואָס זיינען געווען פערעפּענטליכט אין „יוד“,
וואַרשאַווער פאָלקס-צײַטונג, „פריינד“ און אנדערע פּעריאָדישע
אויסגאַבען און זיינען נאָכדעם ערשינען אין קראַקוי דורך דעם
פּערלאַג פּראָגראַם אין יאָהר 1907 אונטער'ן טיטעל „געזאַ-
מעלטע ליעדער“ — זיי זיינען געשריבען געוואָרען אין פּער-
לויף פון יאָהר 1891 ביז 1907.

Date Due

רייזען, אברהם
בעל
געזאמעלטע שריפטן - רייז

בונטע ערצעהלונגען

6261

6261

Toronto Jewish Public Library

THIS BOOK MAY BE KEPT

21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it.

A fine of 4 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

PLEASE ADVISE CHANGE OF ADDRESS

